

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**DOLNY
ŚLĄSK**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Raport końcowy

badania ewaluacyjnego pn. „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”

Opracowano przez Collect Consulting S.A.
Katowice, grudzień 2012 r.

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**DOLNY
ŚLĄSK**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Badanie zostało zrealizowane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego przez Zespół Badawczy Collect Consulting S.A. w składzie:

Magdalena Sęk – Kierownik Badania

Magdalena Hędrzak-Mącznik

Magdalena Szkarłat

Małgorzata Okularczyk

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wykaz skrótów	2
Streszczenie	3
Summary	11
1 Wprowadzenie.....	19
2 Wyniki badania	28
2.1 Rozszerzenie oferty edukacyjnej w województwie w placówkach kształcenia ogólnego.....	28
2.1.1 Podniesienie jakości kształcenia i rozszerzenie oferty kształcenia ogólnego w województwie.....	28
2.1.2 Ocena programów rozwojowych szkół prowadzących kształcenie ogólne.....	39
2.1.3 Ocena kształcenia nauczycieli	46
2.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych	52
2.2.1 Upowszechnienie edukacji przedszkolnej.....	53
2.2.2 Wpływ realizowanych w ramach PO KL projektów na wyrównywanie szans edukacyjnych na terenie województwa	63
2.2.3 Zainteresowanie uczniów oferowanymi formami wsparcia	69
2.4 Wsparcie kształcenia zawodowego w województwie	72
2.4.1 Podniesienie atrakcyjności i modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku ...	72
2.4.2 Ocena programów rozwojowych szkół zawodowych.....	73
2.4.3 Wpływ realizowanych projektów na jakość kształcenia zawodowego oraz wzmacnianie zdolności uczniów do zatrudnienia	81
2.4.4 Sytuacja absolwentów szkół zawodowych na rynku pracy	90
2.5 Stan realizacji wskaźników Priorytetu IX PO KL	92
2.5.1 Realizacja wskaźników na poziomie Programu i poszczególnych Działań.....	92
2.5.2 Analiza nakładów finansowych na realizację wskaźników.....	98
2.5.3 Realizacja wskaźników na poziomie projektów.....	99
3 Podsumowanie	103
4 Wnioski i rekomendacje	110
5 Spis tabel i wykresów.....	117
6 Załączniki	119

Wykaz skrótów

Skrót / Oznaczenie	Znaczenie
BDL	Bank Danych Lokalnych
CATI (<i>ang. Computer Assisted Telephone Interview</i>)	Telefoniczny wywiad kwestionariuszowy wspomagany komputerowo
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
ESF (<i>ang. European Social Found</i>)	Europejski Fundusz Społeczny
FGI (<i>ang. Focus Group Interview</i>)	Zogniskowany wywiad grupowy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
HC OP (<i>ang. Human Capital Operational Programme</i>)	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
IDI (<i>ang. in-depth interview</i>)	Indywidualny Wywiad Pogłębiony
IP PO KL	Instytucja Pośrednicząca Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki
PEFS	Podsystem Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
SIO	System Informacji Oświatowej
SZOP PO KL	Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki
UE	Unia Europejska

Streszczenie

Prezentowany raport jest wynikiem badania ewaluacyjnego przeprowadzonego przez Zespół Badawczy Collect Consulting S.A. na potrzeby Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Badanie realizowane było w terminie od 13 września do 19 grudnia 2012r.

Głównym celem badania była ocena działań PO KL podejmowanych w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim w kontekście wpływu na podniesienie jakości oferty edukacyjnej oraz wyrównywanie szans edukacyjnych mieszkańców Dolnego Śląska. Cel główny skonkretyzowany został poprzez cele szczegółowe:

1. Analiza wpływu dofinansowania projektów w ramach PO KL na rozszerzenie oferty edukacyjnej szkół/placówek oświatowych, w tym ocena programów rozwojowych szkół na rozwój kompetencji kluczowych uczniów oraz na efektywność pracy placówki oświatowej;
2. Ocena wpływu działań podejmowanych w ramach EFS na wyrównanie szans edukacyjnych dzieci na obszarach wiejskich i miejskich, w tym upowszechnianie edukacji przedszkolnej;
3. Ocena oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe, wspartych w ramach projektów PO KL, w kontekście wzmocnienia zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia;
4. Analiza osiągniętych wartości wskaźników określonych w ramach PO KL dla Priorytetu IX. Wskazanie działań, jakie należy podjąć w obszarach, w których realizacja wskaźników jest zagrożona.

W badaniu zastosowano szereg metod badawczych. Analizie poddano dane wtórne pochodzące z badania desk research – dokumenty programowe, strategie i opracowania dotyczące rynku pracy i edukacji, dane GUS oraz dokumentację projektową – przebadano 100 projektów dofinansowanych w ramach badanych Działań/Poddziałań PO KL.

W celu pozyskania danych pierwotnych wykorzystano metody badawcze ilościowe i jakościowe. Przeprowadzono badania CATI z dyrektorami wspartych w ramach PO KL szkół i placówek oświatowych, nauczycielami uczestniczącymi w szkoleniach oraz absolwentami szkół zawodowych, w których realizowano projekty finansowane ze środków PO KL. Ponadto przeprowadzono również anonimowe ankiety papierowe z rodzicami przedszkolaków i uczniów objętych wsparciem. Wśród metod jakościowych wyróżnić należy indywidualne wywiady pogłębione oraz zogniskowane wywiady grupowe. IDI przeprowadzone zostały z dyrektorami szkół i przedszkoli objętych wsparciem PO KL, nauczycielami oraz przedsiębiorcami uczestniczącymi w projektach. Zorganizowano trzy grupy fokusowe: w pierwszym wywiadzie udział wzięli przedstawiciele placówek oświatowych, w drugim przedstawiciele IP PO KL. Ostatni wywiad grupowy zamykający terenową część badania przeprowadzony został z ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji.

Do każdego ze szczegółowych celów badawczych przyporządkowano szereg pytań, na które odpowiedzi znajdują się w rozdziale 2 *Wyniki badania*. Poniżej prezentujemy najważniejsze wyniki ewaluacji.

Wyniki badania, wnioski i rekomendacje. W ramach badanych Priorytetów PO KL dolnośląskie szkoły prowadzące kształcenie ogólne (szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne) oraz szkoły zawodowe mają możliwość realizowania szeregu działań zmierzających do rozszerzenia wachlarza zajęć proponowanych uczniom. Najczęściej wykorzystywaną w badanych placówkach formą wsparcia są różnego typu zajęcia dodatkowe. Dominują zajęcia wyrównawcze skierowane do uczniów mających problemy w nauce, w następnej kolejności koła zainteresowań oraz zajęcia skierowane na rozwijanie kompetencji kluczowych szczególnie w zakresie przedmiotów ścisłych oraz języków obcych.

Zajęcia realizowane w szkołach prowadzących kształcenie ogólne i zajęcia w szkołach zawodowych nie różnią się wybieranymi formami wsparcia, a głównie tematyką, co jest oczywiste ze względu na specyfikę placówek. Szkoły zawodowe prowadzą, oprócz takich samych zajęć jak szkoły ogólne, zajęcia wyrównawcze w zakresie przedmiotów zawodowych, a także dodatkowe kursy i szkolenia kwalifikacyjne dla uczniów pełnoletnich umożliwiające uzyskanie kwalifikacji potwierdzonych formalnie certyfikatami. Również doradztwo zawodowe prowadzone w szkołach zawodowych różni się od doradztwa w placówkach kształcenia ogólnego. Przede wszystkim w szkołach prowadzących kształcenie ogólne częściej występuje doradztwo pedagogiczno-psychologiczne niż doradztwo zawodowe. Ponadto doradztwo zawodowe w szkołach ogólnych (gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) różni się od tego realizowanego w szkołach zawodowych. W szkołach ogólnych jest ono nastawione głównie na poznawanie zainteresowań, wskazanie uczniom dróg kształcenia, które można wybrać. W przypadku szkół zawodowych doradztwo ma bardziej praktyczny charakter. Zajęcia obejmują np. warsztaty z zakresu przygotowywania dokumentów aplikacyjnych takich jak życiorys czy list motywacyjny.

Biorąc pod uwagę wyniki uzyskane w trakcie badania ustalono wnioski i spostrzeżenia dotyczące dolnośląskich szkół i przedszkoli, które zaprezentowano poniżej.

Z przeprowadzonego badania wynika, że PO KL wpływa na rozszerzenie oferty edukacyjnej oraz podniesienie jakości kształcenia poprzez realizowane w szkołach ogólnych i zawodowych programy rozwojowe głównie dzięki zajęciom dodatkowym. Analizowane w ramach niniejszego badania programy rozwojowe szkół wpływają na rozwój kompetencji szczególnie w zakresie języków obcych, nauk ścisłych oraz informatyki.

Na jakość kształcenia wpływa również poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne oraz doradztwo zawodowe. Ta druga forma większy wpływ na podnoszenie jakości oferty edukacyjnej ma w przypadku szkół zawodowych, gdzie nabiera znaczenia również w kontekście wzmacniania zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia.

Do najrzadziej wykorzystywanych przez dolnośląskie szkoły form wsparcia zaliczyć należy innowacyjne metody nauczania oraz nowe metody zarządzania szkołą. Innowacyjne metody kształcenia, jak np. nowoczesne metody nauczania języka (np. storytelling, sugestiologia, mnemotechniki), w badanych projektach sprowadzają się głównie do wykorzystywania w procesie edukacji nowoczesnych technologii i przejawiają się w zakupie sprzętu i oprogramowania komputerowego, tablic interaktywnych, rzutników multimedialnych.

Stosowanie nowoczesnych technologii zarówno w zakresie prowadzenia zajęć jak i zarządzania szkołą jest zjawiskiem pozytywnym. W dobie powszechnego wykorzystywania narzędzi informatycznych oraz

nacisku na wzmocnienie kompetencji ICT włączenie multimediów w proces nauczania powoduje uatrakcyjnienie zajęć, a co za tym idzie łatwiejsze przyswajanie wiedzy. Jednak, aby jeszcze bardziej podnieść atrakcyjność i jakość kształcenia należy położyć większy nacisk na wykorzystanie również innych nowych metod kształcenia, nie tylko tych opartych o nowoczesne technologie. Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że na terenie województwa nieliczne szkoły, w ramach programów rozwojowych sięgają po inne, niż związane z nowymi technologiami, nowoczesne metody kształcenia.

Badanie pokazało, iż szkoły chętnie korzystają w ramach programów rozwojowych z e-learningu, platform internetowych, tablic interaktywnych. Zdecydowanie, jest po zasadne w procesie kształtowania umiejętności informatycznych, jednakże innowacyjne formy nauczania to także metody mające na celu ułatwianie uczniom przyswajania wiedzy jak nauka poprzez zabawę, aktywne formy nauczania czy mnemotechniki. Metody te aktywizują uczniów, ponadto mogą ułatwiać przyswajanie wiedzy osobom z problemami w nauce, co jest istotne w kontekście wyrównywania szans edukacyjnych

Równie rzadko włączaną do programów rozwojowych szkół formą wsparcia są nowe systemy zarządzania. Placówki najczęściej pod tym pojęciem definiują wykorzystanie nowoczesnych technologii ułatwiających komunikację wewnątrz szkoły oraz na linii dyrekcja-nauczyciele-rodzice. Najczęściej wykorzystywaną formą są e-dzienniki oraz wspólne dla kilku szkół platformy internetowe umożliwiające np. wymianę materiałów dydaktycznych. Przeprowadzona analiza wskazuje, że w najmniejszym stopniu w ramach bardziej efektywnych modeli zarządzania szkołami realizowane są działania zmierzające do włączenia w ten system nauczycieli. Ogranicza się ono do usprawnienia procesu komunikacji wewnątrz szkoły.

Na podniesienie jakości edukacji na Dolnym Śląsku oprócz programów rozwojowych realizowanych w szkołach wszystkich szczebli (podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) wpływają również działania finansowane w ramach projektów systemowych PO KL, wdrażane w szkołach podstawowych dzięki Indywidualizacji procesu nauczania. Jak wynika z prowadzonych w ramach ewaluacji analiz nie można jednoznacznie ocenić, czy realizacja indywidualizacji procesu nauczania przyczynia się do wzmocnienia Standardu IV i V w szkołach, gdyż, bez finansowania z EFS szkoły podstawowe i tak muszą realizować zadania zmierzające do wspierania w rozwoju uczniów. Jednakże projekty realizowane w ramach PO KL umożliwiają szkołom rozszerzenie zakresu wsparcia co przyczynia się do wzrostu znaczenia tych działań dla wyrównywania szans edukacyjnych uczniów. Wpływ indywidualizacji programu nauczania na wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów i wspieranie dzieci dysfunkcyjnych powoduje, że zakres realizowanych zajęć zostaje poszerzony poprzez zwiększenie liczby godzin, liczby uczniów, którzy zostaną objęci wsparciem, a także tematyki zajęć.

Na wyrównywanie szans edukacyjnych oprócz programów rozwojowych szkół prowadzących kształcenie ogólne (podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) a także szkół zawodowych wpływają również działania skierowane na upowszechnienie edukacji przedszkolnej na terenie województwa dolnośląskiego.

Celem wsparcia edukacji przedszkolnej w ramach PO KL jest zwiększenie dostępu do edukacji szczególnie na terenach wiejskich. Liczba dotychczas wspartych na wsiach placówek wychowania przedszkolnego (które stanowią 80% wszystkich wspartych w ramach PO KL na Dolnym Śląsku

przedszkoli) wskazuje, że cel ten udaje się zrealizować. Pewne wątpliwości budzi jednak trwałość powstałych w ramach Programu placówek. Mimo kryterium dostępu wymagającego od Beneficjenta zapewnienia finansowania placówki po zakończeniu projektu, część przedszkoli została zlikwidowana lub zawieszona. Wprowadzenie wymogu wykazania we wniosku o dofinansowanie planu kontynuowania działalności placówki po zakończeniu finansowania, w tym planu finansowego, rzetelnych danych prognostycznych jednoznacznie wskazujących na możliwość kontynuowania działalności zapobiegłaby sytuacji zamykania placówek z powodu braku środków na kontynuowanie działalności.

Omawiając wpływ Priorytetu IX na podniesienie jakości i atrakcyjności edukacji oraz wyrównywania szans edukacyjnych mieszkańców Dolnego Śląska nie sposób nie wspomnieć również o ofercie kształcenia nauczycieli. Jak pokazuje badanie Działanie 9.4 przyczynia się do podniesienia atrakcyjności oferty edukacyjnej poprzez dostarczenie na rynek pracy i edukacji kadry nauczycielskiej wyposażonej w kompetencje kluczowe, posiadającej umiejętności w zakresie indywidualnej pracy z uczniem.

Projekty realizowane w ramach Działania 9.4 skupiają się głównie na kształceniu kompetencji kluczowych (doskonalenia umiejętności językowych oraz ICT, w tym wykorzystywanie nowoczesnych technologii w procesie nauczania) oraz zindywidualizowanym podejściu do ucznia. Od początku realizacji wsparcia dużą popularnością cieszyły się szczególnie studia podyplomowe i studia wyższe, umożliwiające nauczycielom awans, realnie wpływające na zmianę ich sytuacji zawodowej. Na obecnym etapie wdrażania Programu działania tego typu nie są już realizowane, zatem nauczyciele mają możliwość uczestnictwa tylko w krótkich formach kursowych, które bezpośrednio nie wpływają na ich sytuację zawodową (np. awans). Oferowane dolnośląskim nauczycielom formy wsparcia odpowiadają natomiast potrzebom związanym ze strategicznymi kierunkami rozwoju regionu i zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje¹ poprzez doskonalenie umiejętności ICT oraz wykorzystanie technologii informatyczno-komunikacyjnych w procesie edukacji. Jak wskazują wyniki badania głównym efektem kształcenia nauczycieli jest wzrost ich kompetencji, nabycie kwalifikacji w zakresie nowoczesnych metod nauczania oraz poszerzenie kompetencji kluczowych. Jak wskazuje przeprowadzone badanie zarówno dyrektorzy jak i nauczyciel bardzo pozytywnie odnoszą się do tego wsparcia i wysoko oceniają jego przydatność w pracy zawodowej.

Najbardziej wybieraną formą kształcenia w ramach Działania 9.4 było kształcenie nauczycieli przedmiotów zawodowych, co jest niepokojące w kontekście sytuacji na rynku pracy oraz wzrostu zainteresowania kształceniem zawodowym wśród uczniów jak i pracodawców i jednoczesnym brakiem wykwalifikowanych nauczycieli przedmiotów zawodowych, w związku z czym, w przyszłym okresie programowania należy położyć nacisk na kształcenie nauczycieli przedmiotów zawodowych.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na wpływ programów rozwojowych na zainteresowanie młodzieży kształceniem zawodowym. Bezpośrednie oddziaływanie dodatkowych zajęć lekcyjnych oraz staży i praktyk zawodowych przejawiają się tym, że uczniowie szkół zawodowych wdrażających programy rozwojowe chętniej uczą się zawodu. Zarówno absolwenci, jak i dyrektorzy szkół

---

¹ Strategiczne kierunki rozwoju województwa oraz zapotrzebowanie na nowe kwalifikacje ustalono na podstawie następujących dokumentów: Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020, 30 listopad 2005 r; Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2011-2020, Wrocław, styczeń – czerwiec 2011, Prognozy rynku pracy i zapotrzebowania na kwalifikacje, red. T. Kupczyk, Politechnika Wroclawska – Centrum Kształcenia Ustawicznego, Wrocław 2005

zawodowych dostrzegają te zmiany, a w konsekwencji wzrastające zainteresowanie młodzieży kształceniem zawodowym.

Jednym z widocznych skutków realizacji projektów w ramach PO KL jest rozwój współpracy szkół z przedsiębiorcami. Pozytywne skutki staży i praktyk funkcjonujących w ramach tej współpracy są jednak ograniczone. Uczniowie zbyt krótko przebywają w zakładzie pracy, aby nabyć umiejętności potrzebne do wykonywania wyuczonego zawodu. Mogą jednak wstępnie zapoznać się z realnym sposobem wykonywania czynności zawodowych, których uczą się w szkole. Ponadto kontakt z pracodawcą wpływa na przygotowanie do przyszłych rozmów rekrutacyjnych podczas poszukiwania pracy.

Równie istotną rolę w przygotowywaniu do funkcjonowania na rynku pracy pełni doradztwo zawodowe. W stosunku do uczniów szkół zawodowych przybiera ono formę podnoszenia kompetencji związanych z poszukiwaniem pracy oraz dostosowywaniem posiadanych kwalifikacji zawodowych do pracodawców funkcjonujących na lokalnym i regionalnym rynku pracy. Działania te przynoszą pozytywne rezultaty – w ocenie absolwentów oraz nauczycieli szkół zawodowych.

Działania realizowane w ramach IX Priorytetu PO KL w znaczącym stopniu wpływają na wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów wymagających szczególnego wsparcia zarówno ze względu na ich sytuację rodzinną, jak również ze względu na ograniczony dostęp do pomocy edukacyjnych (np. dzieci zamieszkujące obszary wiejskie).

Instytucje oświatowe poprzez realizację projektów współfinansowanych z EFS zintensyfikowały pomoc udzielaną uczniom zagrożonym wykluczeniem edukacyjnym poprzez stworzenie możliwości uczestnictwa w zajęciach dodatkowych wyrównawczych, rozwijających posiadane umiejętności oraz udzielanie wsparcia psychologicznego. W najwyższym stopniu pomoc ta została kierowana do osób posiadających problemy w nauce oraz pochodzących z rodzin ubogich lub patologicznych.

Wszystkie formy wsparcia realizowane w ramach programów edukacyjnych oraz wsparcia pedagogiczno-psychologiczne zostały ocenione pozytywnie. Rodzice i opiekunowie uczniów wskazywali na dostosowanie wsparcia do potrzeb ich podopiecznych, natomiast nauczyciele zwracali uwagę na poprawę wyników w nauce uczniów uczestniczących w dodatkowych zajęciach edukacyjnych oraz zajęciach z psychologiem.

Podczas kolejnych projektów skierowanych do osób pochodzących z rodzin skrajnie ubogich oraz rodzin z problemami wychowawczymi konieczne jest zwrócenie uwagi na kompleksowość wsparcia. Szkoły powinny współpracować z odpowiednimi ośrodkami pomocy społecznej, aby działania podejmowane w szkole były uzupełniane o wsparcie rodzinne, w celu zmiany atmosfery domowej ucznia i umożliwienie mu efektywnej edukacji przy uzyskiwaniu wsparcia od najbliższych.

Wyniki badań jednoznacznie wskazują, że obszary wiejskie w szczególności potrzebują wsparcia w zakresie kształcenia dzieci i młodzieży. Dotychczasowe działania w tym zakresie przynoszą pozytywne efekty, jednak konieczne jest zwrócenie uwagi na rozszerzenie pomocy skierowanej do uczniów. Występują bowiem potrzeby, na które nie w każdym projekcie zwracana jest należyta uwaga, jak finansowanie powrotów ze szkoły jeśli zajęcia późno się kończą, czy zapewnienie wyżywienia z uwagi na pozostawanie w szkole na zajęciach dodatkowych. Do rozwoju szans edukacyjnych młodzieży z

terenów wiejskich przyczyniłoby się również finansowanie zakwaterowania w większych miastach – na czas nauki w gimnazjum czy liceum. Alternatywnym narzędziem powinna być też możliwość finansowania z EFS przyjazdów grup teatralnych, wykładowców z uczelni itp. do placówek położonych na obszarach wiejskich.

W szkołach podstawowych popularnym działaniem nakierowanym na poprawę wyników w nauce dzieci dysfunkcyjnych jest wspomniana wcześniej indywidualizacja nauczania. Zarówno rodzice uczniów biorących udział w projekcie, jak również nauczyciele i dyrektorzy szkół potwierdzają, że zajęcia z psychologiem i pedagogiem w połączeniu z zajęciami eliminującymi dysfunkcje mowy i wady postawy sprawiają, że dzieci stają się bardziej otwarte na otoczenie i pozbywają się posiadanych kompleksów. Diagnozowane są powody problemów wychowawczych przejawianych przez uczniów oraz podejmowane środki zaradcze, które niejednokrotnie przynoszą pożądane efekty.

Istotnym elementem wyrównywania szans edukacyjnych są również stypendia udzielane zdolnym uczniom z ubogich rodzin, jednakże nie są one oceniane przez dyrektorów jako najskuteczniejsza forma pomocy w nauce. Znacznie pozytywniej oceniane są zbiorowe formy wsparcia w postaci wyposażenia szkoły w sprzęt wspomagający naukę oraz zajęcia dodatkowe dla uczniów, bowiem przyczyniają się do wsparcia większej grupy uczniów.

Priorytet IX przewiduje również realizację działań nakierowanych na powrót do systemu edukacji młodzieży, która przedwcześnie opuściła system szkolnictwa. W realizowanym badaniu nie udało się jednak zdiagnozować projektów obejmujących takie działania. Są one głównie realizowane przez Ochotnicze Hufce Pracy m.in. w ramach działania 1.5 PO KL. Dyrektorzy szkół i nauczyciele wskazują, że w ramach projektów realizowanych w szkołach wsparciem objęci są uczniowie tych placówek, ewentualnie ich rodzice (w przypadku klas I-III szkół podstawowych).

Rekomendowane działania dążące do wyrównywania szans edukacyjnych poszerzające dotychczasowe spektrum dotyczą promowania ogólnego rozwoju uczniów. W projektach realizowanych w obecnym okresie programowania zbyt mało wagi przywiązuje się do rozwoju fizycznego dzieci. Przydatne byłoby finansowanie stałego dostępu do obiektów sportowych niedostępnych dla pewnych grup, zwłaszcza na obszarach wiejskich np. cotygodniowy wyjazdy na basen, dostęp do sal wyposażonych w urządzenia sportowe.

Istotnym aspektem jest również zachowanie ciągłości wsparcia tj. organizowanie zajęć dla dzieci również w czasie trwania wakacji. Niektóre formy wsparcia wymagają tego z racji ich specyfiki np. gimnastyka korekcyjna, terapia dla dzieci z rodzin patologicznych. Inne, jak np. wycieczki edukacyjne, możliwość korzystania z komputerów i Internetu, zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych w sposób istotny eliminowałyby dysproporcje występujące pomiędzy dziećmi zamieszkującymi obszary miejskie i wiejskie w zakresie możliwości efektywnego spędzania czasu podczas wakacji szkolnych.

Zainteresowanie uczniów udziałem w dodatkowych zajęciach było różnorodne. W trakcie trwania projektów nauczycielom przy wsparciu psychologów w większości udawało się namówić osoby najbardziej potrzebujące tj. dzieci z rodzi dysfunkcyjnych na efektywny udział w lekcjach wyrównawczych oraz w spotkaniach z psychologiem.

Na efektywność programów rozwojowych wskazują również absolwenci. Udział w zajęciach wyrównawczych i dodatkowych niejednokrotnie miał u nich przełożenie na kontynuowanie edukacji na kolejnym poziomie kształcenia.

Ostatnim celem niniejszej ewaluacji była analiza osiągniętych wartości wskaźników zawartych w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL dla Priorytetu IX. Większość ze wskaźników osiągnęła już zakładane wartości docelowe lub ich poziom realizacji nie wskazuje na problemy z jej osiągnięciem. Są to:

- Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w ramach Priorytetu
- Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach miejskich

W tym wskaźniki, które przekroczyły zakładane wartości:

- Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe
- Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych
- Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym

W ramach badania zdiagnozowano również wskaźniki, których wartości są niskie, za względu na co istnieje zagrożenie nieosiągnięcia wartości docelowej na koniec realizacji programu to:

- Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach wiejskich

Wartość docelowa powyższego wskaźnika została przeszacowana, gdyż podczas jej ustalania nie uwzględniono prognoz dotyczących liczby szkół. W trakcie okresu programowania szkoły na obszarach wiejskich były zamykane, zagrożone zamknięciem lub przekształcane, przez co nie realizowały programów rozwojowych. Ponadto wnioski o dofinansowanie programów rozwojowych składane przez niektóre gminy odpadają podczas oceny, przez co nie otrzymują dofinansowania. W tym zakresie konieczna jest zintensyfikowana działalność ROEFS-ów oraz Instytucji Pośredniczącej. W treści ogłoszenia o konkursie w dalszym ciągu powinny być zawierane informacje o możliwości zwrócenia się o pomoc w przygotowaniu wniosku o dofinansowanie do ROEFS. Ponadto dobrą praktyką byłoby organizowanie spotkań z przedstawicielami beneficjentów (ewentualnie na platformie internetowej) którym udało się uzyskać dofinansowanie z tymi, którzy nie przeszli pozytywnie oceny wniosku. Beneficjenci powinni nawiązać ze sobą kontakt celem wzajemnego wspierania się w pozyskiwaniu i realizacji projektów z PO KL.

- Liczba szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dotyczące indywidualizacji nauczania

Niska wartość powyższego wskaźnika wynika z faktu, że jest on monitorowany od 2011 roku. Natomiast zainteresowanie indywidualizacją nauczania wskazuje, że wartość docelowa na koniec okresu rozliczania efektów PO KL zostanie osiągnięta.

- Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania

Na obecnym etapie wdrażania PO KL powyższy wskaźnik osiągnął wartość 1229 uczniów, co stanowi zaledwie 5,7% wartości docelowej. Niemniej, w celu osiągnięcia wartości docelowej omawianego wskaźnika dotyczącego uczniów szkół zawodowych Samorząd Województwa Dolnośląskiego rozpoczął realizację projektu systemowego, który obejmie stażami i praktykami zawodowymi wymaganą we wskaźniku liczbę uczniów.

- Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach na obszarach wiejskich

Wskaźnik przedstawiony powyżej był zagrożony nieosiągnięciem wartości docelowej pod koniec okresu programowania. Pomysłem, który pozytywnie wpłynie na wartość wskaźnika jest realizacja projektu systemowego. Wg informacji zgromadzonych od przedstawicieli IP obejmie on 1020 nauczycieli z obszarów wiejskich. W związku z tym pojawiła się szansa na osiągnięcie wartości docelowej na koniec okresu programowania.

Szczegółowe wyniki badania zaprezentowano w kolejnych rozdziałach opracowania, do którego lektury zapraszamy.

Summary

The present report is the result of an evaluation research carried out by the Collect Consulting S.A. Research Team for the purposes of the Marshall's Office of Dolnośląskie Province. The research was developed between September, 13 and December, 19 2012.

The main aim of the research was the evaluation of the Human Capital Operational Programme's activities undertaken in the field of education in Dolnośląskie Province in terms of influence on the improvement of the educational offer's quality and on the improvement of the equalization of educational opportunities among the Province's inhabitants. The main purpose was specified by determination of the detailed aims:

1. The analysis of the influence of projects accomplished within HC OP on the extension of educational offer of schools/ educational facilities, including the assessment of schools' developmental programmes, the development of students' key competencies and the efficiency of operation of the educational facilities;
2. The assessment of the influence of the activities undertaken within the ESF on the equalization of educational opportunities of schoolchildren residing in the rural and urban areas, including promotion of the pre-school education;
3. The evaluation of the educational offer of schools and educational facilities providing vocational training, supported by the HC OP projects, in terms of strengthening the students' capacity of gaining future employment;
4. The analysis of achieved values of the indicators specified within HC OP for the Priority IX. Indication of the activities, which should be taken in the areas, where the implementation of the indicators is compromised.

In the research there was applied a number of research methods. The analysis included secondary data derived from a desk research – programming documents, strategies and studies concerning the labour and educational market, data provided by the Central Statistical Office and project documentation – there were examined one hundred projects co-financed within the analyzed Measures/Sub-Measures of the HC OP.

In order to acquire primary data necessary, there were used different methods of quantitative and qualitative study. A CATI research was carried out with the principals of schools and educational facilities, which received the financial support within HC OP activities, with the teachers who took part in trainings and workshops and with graduates of the vocational schools, in which there were implemented projects co-financed under HC OP. Moreover, there was introduced an anonymous paper questionnaire with pre-school children' and schoolchildren' parents. Among the qualitative methods, the individual depth interviews and the focus group interviews should be emphasized. The individual depth interviews (IDI) were conducted with the principals of schools and kindergartens covered by the support of HC OP, as well as with the teachers and entrepreneurs participating in projects. The three focus groups were organized: in the first interview, took part the representatives of educational facilities, in the second one, the representatives of the HC OP's intermediary institutions. The last group interview, closing the field research part, involved experts in the labour and educational market.

To each of the detailed aims there was assigned a number of questions, to which answers can be found in chapter 2 entitled *Research results*. We are pleased to present below the principal results as well as the conclusions and recommendations resulting from them.

Research results, conclusions and recommendations. Within the analyzed HC OP Priorities, the schools providing general education (elementary schools, middle schools, high schools) and vocational education schools in Dolnośląskie Province benefit from the possibility of implementing a number of activities aimed at extension of the range of school classes offered to schoolchildren and students. The most common form of support, used in the examined educational facilities, are different types of extracurricular activities. Especially dominant are the remedial courses attended by the schoolchildren having problems with learning, followed by circles of interest and classes focused on developing key competencies, particularly in the area of science subjects and foreign languages.

The classes offered in the schools engaged in general education and the classes of those of vocational education do not differ in terms of forms of support, but in terms of issues, which is rather obvious in view of the specificity of the facilities. The vocational schools offer remedial courses in the area of vocational subjects, as well as the extracurricular activities and qualification trainings for adult learners, which give them a possibility of receiving qualifications formally confirmed by the special certificates. Also, the career counseling conducted in the vocational education schools is different from that of the general education facilities. First of all, in the general education schools, the pedagogical-psychological counseling is more common than the vocational counseling. Moreover, the vocational counseling in the general education schools (middle and high schools) has different nature than the one provided in the vocational schools. In the general education schools it is primarily aimed at exploring interests or showing to schoolchildren education paths accessible for them. In case of the vocational education schools, the career counseling is more practical. The courses/classes include, for example, workshops on completing and writing application documentation such as a CV or a cover letter.

Taking into account the results arising from the accomplished research, there were formulated some conclusions and observations, regarding the schools and kindergartens of Dolnośląskie Province, which have been presented in the following part of this report.

The conducted study shows that the HC OP contributes to the extension of the educational offer and to the improvement of the quality of education by introducing at general education and vocational schools the development programs, primarily thanks to the extracurricular classes and courses. The school development programs analyzed under this research have influence on the evolution of competencies, especially those referring to foreign languages, sciences and information technology.

Also the pedagogical-psychological counseling and the vocational counseling have impact on the quality of education. The latter has greater influence in case of the vocational schools, where it plays a role also in terms of building schoolchildren's capacity of future employment.

To the rarest forms of support used in the Dolnośląskie Province schools we can include innovative methods of teaching as well as new school management methods. In the examined projects, the innovative teaching methods of foreign language (including for example storytelling, suggestology, mnemonics) consist mainly in using modern technologies in the educational process and are

manifested in purchasing computer equipment and software, the interactive whiteboards or the multimedia projectors.

Using modern technologies within both, conducting classes or managing a school is considered a positive phenomenon. In the era of widespread use of IT tools and making emphasis on the improvement of ITC competencies, including the multimedia in the teaching process makes the classes more interesting and attractive and thus makes learning easier. However, to increase the attractiveness and the quality of education, more emphasis should be placed on using also other types of new educational methods, non only those based on modern technologies. The research results show that in the province there are only few schools which, within the development programs, benefit from modern educational methods different from these associated with new technologies.

The research revealed that in the framework of the development programmes, schools eager to use electronic learning, web-based platforms, multimedia whiteboards. It is founded in the process of shaping IT skills, however, the innovative forms of teaching contain also the methods, which facilitate learning, that is learning through play, active teaching forms or mnemonics. The abovementioned methods activate pupils and students in the process of studying, furthermore, they can facilitate learning in case of students with problems in this field, which is important in terms of equalizing educational opportunities.

Another form of support rarely included in the schools development programs are the new management systems. Usually, by this concept, the education facilities tend to define new technologies, which contribute to facilitate the school internal communication between principals, teachers and parents. The most common form used in schools are the electronic gradebooks and shared by several schools web-based platforms enabling e.g. the exchange of teaching materials. The conducted analysis indicates that, within more effective models of school management, the less implemented are the activities which shall activate and include teachers in this system. They are usually limited to the improvement of the school internal communication.

Besides of the development programs realized at schools of all grades (elementary schools, middle and high schools), also the activities implemented in the primary schools have impact on the improvement of the quality of education thanks to the individualization of the learning process. As it results from the analyses conducted within the evaluation, it cannot be clearly specified whether the realization of the individualization of learning processes contributes to the strengthening of Standard IV and V in schools, because, without the ESF financing, the elementary schools must implement tasks designed to promote the development of schoolchildren anyway. The projects implemented under HC OP, however, enable schools to extend the range of support, and this leads to the increase of importance of these actions within the equalization of the educational opportunities of the students. The influence of the individualization of the teaching programme on the equalization of the educational opportunities of students and on the support of dysfunctional children results in extension of the range of implemented classes by increasing the number of lessons, the number of students/schoolchildren supported, as well as the subjects of classes/lessons.

Except for the development programs realized in the general education schools (elementary schools, middle and high schools) and in the vocational education schools, also the activities implemented in

order to disseminate the preschool education in the province have influence on the equalization of the educational opportunities.

The main aim of the support provided to the preschool education under the HC OP was increasing the access to education, especially for the inhabitants of rural areas. The number of the preschool education facilities supported in the country (which account for 80% of all the kindergartens supported in Dolnośląskie Province) shows that this aim is being successfully accomplished. Some doubts are however raised by the durability of the facilities founded within the framework of the Programme. Despite the criterion of access, which obliges the Beneficiary to provide to the facility an appropriate financing after the commission of the project, a part of the kindergartens has been suspended or closed. The introduction of the requirement to demonstrate in the application for funding a plan to continue the facility's activity after the commission of the funding, including a financial plan, a reliable forecasting data clearly indicating the possibility of the continuation of activity would prevent the situation in which the facilities are closed because of the lack of financial sources enabling further activity.

Analyzing the influence of the Priority IX on the improvement of the quality and the attractiveness of education as well as on the equalization of educational opportunities of the Dolnośląskie Province inhabitants, it is impossible to ignore the educational offer for the teachers. As it was shown in the study, the Measure 9.4 contributes to the improvement of the attractiveness of educational offer by providing the labour and education market with teachers equipped with key competencies, possessing skills in working with an individual student.

The Project implemented under the Measure 9.4 focus mainly on training the key competences (language skills and ICT, including the use of modern technology in the learning process) and on individualized approach to a student. Since the beginning of the implemented support, very popular were especially the post-graduate and higher education studies, allowing teachers to get promoted and positively affecting their work situation. At this stage of the implementation of the Programme, actions of this type are already in progress, so teachers have the opportunity to participate only in the short forms of trainings, which does not affect directly their work situation (e.g. promotion). The forms of support offered to Dolnośląskie Province teachers meet the needs and the strategic directions of the development of the region and the demand for new qualifications² through perfecting ICT skills and for the use of ICT in education process. As revealed by the research, the main effect of teachers' training is an increase of their competencies, the acquisition of skills in modern methods of teaching and extension of key competencies. The conducted study shows that this kind of support meets with a favorable reception of both, the school principals and the teachers, and it is assessed positively in terms of its usefulness at professional work.

The results of the conducted research indicate that, under the Measure 9.4, the least frequently chosen form of education was the training of the teachers of vocational subjects. This fact is worrisome in terms of the labour market situation and an increased interest in vocational education on the part of students and employers as well as, at the same time, a lack of qualified teachers of

---

² The strategic directions of the development of the region and the demand for new qualifications have been determined according to the following documents: the Development Strategy for the Dolnośląskie Province in 2020, November 30, 2005, the Regional Innovation Strategy for the Dolnośląskie Province for the years 2011-2020, Wrocław, January - June 2011, Forecasts for the labor market and demand for qualifications, edited by T. Kupczyk, Politechnika Wrocławska – Centrum Kształcenia Ustawicznego, Wrocław 2005

vocational subjects, therefore, in the next programming period, emphasis should be given to the training of the teachers of vocational subjects.

The results of the conducted research show an influence of the development programmes on the youth's interest in vocational education. A direct impact of the extracurricular classes as well as internships and apprenticeships are reflected in the fact that students of vocational education schools, implementing the development programmes, are more likely to learn their profession. Both, the graduates and the school principals, notice these changes, and, as a consequence, an increasing interest of young people in professional training.

The development of cooperation between the entrepreneurs and schools is one of the most visible effects of the projects implemented under the HC OP. However, the positive effects of internships and apprenticeships, operating within that framework, are limited. Students learn in the workplace for too little time to be able to acquire the skills needed to carry out their profession. They have, however, the opportunity to perform professional activities, which they are taught in school. In addition, the contact with the employer affects the preparation for future interviews during the job search.

An equally important role in the preparation for the functioning on the labor market is a fully professional counseling. In relation to the vocational education school students, it takes the form of raising the competence of job search and adapting of professional qualifications to the employers operating on the local and regional labor market. In the assessment of graduates of vocational education schools and teachers, these activities produce positive results.

The activities accomplished under Priority IX of the HC OP significantly affect the equalization of the educational opportunities of schoolchildren requiring special support due to both, their family situation and their limited access to educational resources (for example children residing in the rural areas).

Through the implementation of the projects co-financed by the ESF, the educational institutions intensified the support offered to schoolchildren at risk of educational exclusion by providing them with the possibility of participation in the extracurricular remedial classes, which help to develop students' skills, and taking advantage of the psychological support. This kind of assistance was offered especially to the schoolchildren with problems with learning and those from pathological and poor families.

All types of support accomplished within the framework of the considered educational programmes as well as within the pedagogical-psychological support have been assessed positively. The parents and the students' tutors were of the opinion that the support was adapted to the needs of their protégés, while the teachers stated that schoolchildren participating in the extracurricular educational classes and in the classes led by a psychologist improved their study results.

During the following projects aimed at people from extremely poor families and from families with behavioral problems, it is necessary to pay attention to the complexity of support. The schools should cooperate with relevant social welfare centers, so that the activities undertaken at school were completed with the support offered to the family, in order to change the atmosphere at the pupils' homes and provide them with an effective education accompanied by the assistance of their families.

The research results clearly show that there are especially the rural areas which require support in terms of pupils and students' education. Previous efforts in this regard have positive effects, however, it is necessary to draw attention to the extension of the aid aimed at students. There are still the needs which are not emphasized in a part of the projects, including the transport to return home, if the classes end up late, as well the meals for the schoolchildren who stay at school to participate in the extracurricular classes. Also the funding of the accommodation in bigger cities – for the learning time in the middle or high school – would contribute to increase educational opportunities. An alternative tool should be also the possibility of funding from the ESF the arrivals of the theater groups, lecturers from universities, etc. to institutions located in the rural areas.

In primary schools, the popular action pointed at the improvement of academic performance of dysfunctional children is the individualization learning. The parents of schoolchildren participating in the projects, as well as the teachers and school principals confirm that the classes with a psychologist and a teacher in connection with activities, which eliminate the dysfunction of speech and posture, make children become more open to the environment and get rid of their existing complexes. There are diagnosed the reasons of the behavior problems exhibited by students and undertaken the corrective measures, which often produce the desired results.

An important element of the equalization of the educational opportunities are also the scholarships granted to talented students from poor families, however, by the school principals, they are not considered the most effective form of the educational support. The collective forms of support, including equipping schools with special facilities or providing the extracurricular classes, are more positively evaluated because they give the possibility to support a bigger group of schoolchildren.

Priority IX also assumes the implementation of measures aimed at returning to the education of young people, who left the education system prematurely. However, in the conducted research, the projects covering such activities could not be diagnosed. These are implemented mainly by Ochotnicze Hufce Pracy (Voluntary Labour Corps) e.g. within the Measure 1.5 of the HC OP. The school principals and the teachers indicate that under the projects accomplished at schools, the support covers the schoolchildren of these facilities and sometimes their parents (I-III grades of the elementary schools).

Recommended actions aimed at equalizing educational opportunities expanding the existing spectrum concern the promotion of the overall development of students. In the projects in the current programming period, too little attention is paid to the physical development of children. It would be useful to provide a funding for ongoing access to sports facilities which are not available for certain groups, especially in rural areas, such as e.g. weekly trips to the swimming pool, access to gyms equipped with sports facilities.

An important aspect is also to maintain the continuity of support that is to organize activities for the children during the holidays. Some forms of support require to be continued due to their characteristics such as gymnastics, therapy for children from dysfunctional families. Other forms, e.g. educational trips, a possibility to use computers and Internet, classes for gifted students, would actually eliminate disproportions arising between children residing in the urban and rural areas in terms of the possibilities of spending time effectively also during summer holidays.

The schoolchildren's interest in extracurricular classes was very varied. During the projects, the teachers supported by the psychologists usually managed to persuade the most in need, that is children from dysfunctional families, to participate effectively in the remedial classes and in the meetings with a psychologist.

Also the graduates indicate the effectiveness of the development programs. Participation in the remedial classes and extracurricular activities was often reflected in the follow-up of education on the next level.

The last objective of the present evaluation was the analysis of the obtained values of the indicators included in the Detailed Description of the Priorities of the Human Capital Operational Programme for Priority IX. Most of the indicators have reached the expected target value or the level of their implementation does not indicate any problems with its achievement. The abovementioned indicators are:

- Number of pre-school education centres that have received support under the Priority
- number of schools (elementary schools, middle and high schools offering general education curriculums), which have implemented the development projects in the urban areas under the Priority

Including the indicators that exceeded the expected value:

- Number of schools and vocational education facilities, which have implemented the development programmes.
- Number of schools and vocational education facilities, which cooperated with enterprises in terms of accomplishment of development programmes.
- Number of vocational education teachers, who participated in professional training.

In the study there were also diagnosed the indicators whose values are low, the reason why there is a risk of not achieving the target at the end of the programme:

- Number of schools (elementary, middle and high school offering general education curriculums), which have implemented development projects in the rural areas under the Priority

The target value of the indicator has been overestimated, because while setting, the forecasts concerning the number of schools were not included. During the programming period, rural schools were closed, converted or at risk of closure and have thus failed to implement development programs. In addition, the applications for funding for development programs submitted by municipalities fall during the assessment, which prevent them receiving the funding. In this regard, it is necessary to intensify the activities of Roefs and of the Intermediate Body. In the content of the notice of contest there should be still included information about the possibility of asking to Roefs for help in preparing the grant application. In addition, it would be a good idea to organize meetings with representatives of the beneficiaries (or on the Internet platform), who managed to get funding, with those who have

not undergone a positive assessment of the application. The beneficiaries should establish contact with each other to promote mutual goals in obtaining and executing projects of OP HC.

- Number of elementary schools, which have carried out projects for individualized learning

The low value of the indicator results from the fact that it has been monitored since 2011. However, an interest in the individualization of teaching indicates that the target value for the end of the effects accounting period of the Human Capital Operational Programme will be achieved.

- Number of students in vocational education schools who have completed their participation in internships and apprenticeships within the Measure

At this stage of the implementation of the Human Capital, the indicator reached the value of 1,229 students, which represents only 5.7% of the target value. However, in order to achieve the target value of the abovementioned indicator concerning the students of vocational education schools, the Dolnośląskie Regional Government launched a system project that will cover with internships and apprenticeships the number of students required for the indicator.

- Number of teachers, who participated in the short-form professional training in the rural areas

The above presented indicator was at risk of failing to achieve the target value at the end of the programming period. One idea that has a positive impact on the value of the indicator is the implementation of the system project. According to information gathered from the representatives of the Intermediate Body, it will cover 1.020 teachers from the rural areas. It gave a possibility to achieve the target value at the end of the programming period.

The detailed research results have been presented in the following chapters of the present study, which we cordially invite you to read.

1 Wprowadzenie

Prezentowany raport końcowy jest wynikiem badania zrealizowanego przez Collect Consulting S.A. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego w okresie do września do grudnia 2012 r. Głównym celem badania była ocena działań Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki podejmowanych w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim.

Przedmiot badania. Działania zmierzające do podniesienia jakości edukacji realizowane są w komponencie regionalnym Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w ramach Priorytetu IX *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach*. Idea Priorytetu opiera się na następujących celach:

- Zmniejszenie nierówności w upowszechnieniu edukacji, szczególnie pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi;
- Zmniejszenie nierówności w jakości usług edukacyjnych, szczególnie pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi (w zakresie kształcenia ogólnego);
- Podniesienie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego;
- Wzmocnienie rozwoju zawodowego i podnoszenia kwalifikacji nauczycieli, szczególnie na obszarach wiejskich.³

Realizacja powyższych celów dokonuje się poprzez wdrażanie następujących działań:

1. Działanie 9.1 Wyrównanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty;
2. Działanie 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego;
3. Działanie 9.3 Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego w formach szkolnych;⁴
4. Działanie 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty;
5. Działanie 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich;
6. Działanie 9.6 Upowszechnienie uczenia się dorosłych.⁵

W ramach ewaluacji badaniem objęte zostały projekty realizowane/zrealizowane w ramach następujących Działań/Poddziałań:

- 9.1.1 Zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej;
- 9.1.2 Wyrównanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych;
- 9.1.3 Pomoc stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych
- 9.2 Podnoszenie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego (z wyłączeniem projektów badawczych)
- 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty.

³ Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2012, Warszawa 2010, wersja obowiązująca od 01.07.2012,

⁴ Działanie nie jest realizowane od 01.01.2012r.

⁵ Działanie realizowane od 01.01.2012r.

Wyłączenie Działań 9.3, 9.5 i 9.6, a także projektów badawczych w ramach Działania 9.2 wynika z ich problematyki, niewpisującej się bezpośrednio w cel badania, którym jest ocena skuteczności, użyteczności oraz trwałości działań, które w bezpośredni sposób wpływają na jakość edukacji w województwie dolnośląskim. Działania 9.3 i 9.6 wyłączone zostały z badania ze względu na tematykę dotyczącą kształcenia ustawicznego, wykraczającą poza ramy systemu oświaty, natomiast Działanie 9.5 poprzez podejmowanie kwestii związanych z edukacją w wielu obszarach życia społecznego i kulturalnego również wykracza poza tematykę badania, a ponadto było przedmiotem innych badań ewaluacyjnych.

Cele badania. Głównym celem badania była ocena działań Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki podejmowanych w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim. Osiągnięcie tego celu możliwe było dzięki realizacji czterech celów szczegółowych:

1. Analiza wpływu dofinansowania projektów w ramach PO KL na rozszerzenie oferty edukacyjnej szkół/placówek oświatowych, w tym ocena programów rozwojowych szkół na rozwój kompetencji kluczowych uczniów oraz na efektywność pracy placówki oświatowej;
2. Ocena wpływu działań podejmowanych w ramach EFS na wyrównanie szans edukacyjnych dzieci na obszarach wiejskich i miejskich, w tym upowszechnianie edukacji przedszkolnej;
3. Ocena oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe, wspartych w ramach projektów PO KL, w kontekście wzmocnienia zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia;
4. Analiza osiągniętych wartości wskaźników określonych w ramach PO KL dla Priorytetu IX. Wskazanie działań, jakie należy podjąć w obszarach, w których realizacja wskaźników jest zagrożona.

Analiza wskazanych powyżej celów badawczych dokonana została w oparciu o trzy zasadnicze kryteria ewaluacyjne:

- Użyteczność – rozumiana, jako adekwatność rzeczywiście osiągniętych efektów w ramach Priorytetu IX do potrzeb dolnośląskiego rynku pracy, edukacji i osób/instytucji objętych wsparciem;
- Skuteczność – rozumiana jako odniesienie rzeczywistych efektów realizowanych projektów w ramach Priorytetu IX na Dolnym Śląsku, do wzrostu jakości oferty edukacyjnej oraz wyrównania szans edukacyjnych mieszkańców Dolnego Śląska;
- Trwałość – rozumiana jako zachowanie rezultatów projektów po zakończeniu realizacji projektu, pozwalająca ocenić na ile zmiany wywołane oddziaływaniem projektu są faktycznie trwałe i widoczne po zakończeniu wsparcia finansowego.

Standardem jaki zastosował Zespół Badawczy w trakcie analizowania zgromadzonych danych była triangulacja metod i technik badawczych, która umożliwiła kompleksowe zbadanie obszaru edukacji na terenie województwa. Wykorzystanie triangulacji było możliwe dzięki zastosowaniu w toku badania różnorodnych metod i technik badawczych.

Metody badawcze. W celu kompleksowego zebrania materiału badawczego, zastosowano szereg metod i technik badawczych, takich jak:

- Analiza danych zastanych,
- Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI),
- Zogniskowane wywiady grupowe (FGI),
- Indywidualne wywiady pogłębione (IDI),
- Anonimowa ankieta papierowa.

Na potrzeby desk research Zespół Badawczy analizował zarówno raporty badawcze, strategie i opracowania dotyczące dolnośląskiego rynku pracy i edukacji, dane statystyczne pochodzące ze źródeł GUS, dokumentację konkursową – wnioski o dofinansowanie oraz wnioski o płatność realizowanych w ramach badanych Działań/Poddziałań projektów.

Wśród analizowanych dokumentów znalazły się:

- Dokumenty krajowe, unijne, strategie rozwoju:
  - Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Warszawa, maj 2007 r.;
  - Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015, Warszawa, 29 listopad 2006 r.;
  - Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020, 30 listopad 2005 r.;
  - Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013, sierpień 2005r.;
- Dokumenty programowe:
  - Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013, Warszawa, 7 wrzesień 2007 r, wersja obowiązująca od 05 grudnia 2011;
  - Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Warszawa, 1 lipiec 2012 r.;
  - Podręcznik Wskaźników Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013, Warszawa, styczeń 2012;
  - Zasady systemu sprawozdawczości Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Warszawa, grudzień 2008;
  - Plany działań dla Priorytetu IX w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki dla województwa dolnośląskiego na lata 2007-2008, 2009, 2010, 2011, 2012;
  - Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych w zakresie indywidualizacji nauczania realizowanych przez organy prowadzące szkoły w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa, 1 styczeń 2012.
- Dokumenty operacyjne:
  - Dokumentacje konkursowe dla Priorytetu IX w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki dla województwa dolnośląskiego na lata 2007-2008, 2009, 2010, 2011, 2012;

- Sprawozdania z realizacji Priorytetów komponentu regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki dla województwa dolnośląskiego na lata 2007-2008, 2009, 2010, 2011, 2012;
- Wnioski o dofinansowanie i wnioski o płatność projektów realizowanych/zrealizowanych w Działaniu 9.1, 9.2, 9.4 PO KL w województwie dolnośląskim;
- Raporty z badań:
  - Analiza sytuacji w zakresie edukacji w kontekście form wsparcia realizowanych w ramach Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Dolnośląska Szkoła Wyższa;
  - Analiza potencjału dolnośląskich powiatów i gmin w zakresie rynku pracy i edukacji, Coffey International Development Sp. z o. o. we współpracy z Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Sp. z o. o. na zlecenie Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy, Wałbrzych 2011
  - Badanie rynku edukacji ponadgimnazjalnej; Laboratorium Badań Społecznych sp. z o.o., Wałbrzych 2011;
  - Sytuacja na dolnośląskim rynku pracy – badanie zapotrzebowania na zawody, kwalifikacje i umiejętności; Zespół The Gallup Organization Poland Sp. z o.o., Wałbrzych 2011;
  - Kompleksowy program rozwoju szkolnictwa zawodowego w zakresie dostosowania oferty do potrzeb sektora usług województwa dolnośląskiego; Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych;
  - Diagnoza potrzeb edukacyjnych – rozwój rynku pracy województwa dolnośląskiego poprzez dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego; Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2010;
  - Kwalifikacje dla gospodarki – program rozwojowy szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie oferty do potrzeb sektora usług; Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych;
  - Bilans Kapitału Ludzkiego w Polsce; Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2012;
  - Dane z GUS i Eurostat.
- Dokumenty regionalne i opracowania dotyczące rynku pracy:
  - Prognoza zapotrzebowania gospodarki regionu na siłę roboczą w układzie sektorowo-branżowym oraz kwalifikacyjno-zawodowym w województwie dolnośląskim, Warszawa marzec 2010,
  - Rynek pracy i zasoby ludzkie na Dolnym Śląsku i w mieście Wrocławiu, Wrocław 2009,
  - Rynek pracy i zasoby ludzkie na Dolnym Śląsku, regionie wałbrzyskim i mieście Wałbrzych, Wrocław 2009,
  - Analiza trendów na rynku pracy i na rynku edukacyjnym województwa dolnośląskiego, Dziugiel Katarzyna, Wójcik Paweł, Warszawa 2010

W zakresie doboru próby do analizy projektów realizowanych/ zrealizowanych na terenie województwa w ramach badanych Działań/Poddziałań zastosowano dobór proporcjonalny – liczba projektów w próbie odzwierciedla liczbę projektów w populacji generalnej (tj. liczbę wniosków o dofinansowanie, dla których podpisano umowy). Struktura próby do analizy projektów prezentuje się następująco:

Tabela 1 Struktura próby projektów poddanych analizie

Działanie/Poddziałanie	Liczba podpisanych umów	Wielkość próby projektów poddanych analizie ⁶	% udział wniosków w próbie
9.1.1	70	15	15%
9.1.2	319	68	69%
9.1.3	1	1	0%
9.2	32	7	7%
9.4	38	8	8%

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting na podstawie danych sprawozdawczych Zamawiającego

Oprócz analizy dokumentów w ramach ewaluacji wykorzystano ilościowe i jakościowe metody gromadzenia danych. Wśród metod ilościowych wyróżnić należy wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo – CATI, oraz anonimową ankietę papierową PAPI.

Badanie CATI przeprowadzone zostało w trzech grupach respondentów, wśród dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek oświatowych objętych wsparciem w ramach projektów realizowanych ze środków Priorytetu IX PO KL, nauczycieli objętych wsparciem szkoleniowym oraz absolwentów szkół zawodowych, którzy ukończyli udział w projektach realizowanych w ramach Działania 9.2. Strukturę próby do poszczególnych badań CATI prezentują tabele:

Tabela 2 Dobór próby do badania CATI z dyrekcją placówek objętych wsparciem PO KL

Typ placówki	Wielkość próby		
	Miasto	Wieś	Ogółem
Szkoły ogólne realizujące programy rozwojowe (szkoły podstawowe, gimnazja, licea)[9.1.2]	51	34	85
Szkoły zawodowe realizujące programy rozwojowe (szkoły zawodowe, technika, szkoły policealne)[9.2]	38	0	38
Przedszkola objęte wsparciem PO KL 9.1.1	5	18	23
Szkoły realizujące program indywidualizacji nauczania [9.1.2]	74	9	83
SUMA	168	61	229

⁶ Analizie poddane zostały wnioski o dofinansowanie oraz wnioski o płatność

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting na podstawie bazy PEFS

Badanie CATI wśród absolwentów szkół zawodowych przeprowadzone zostało na grupie absolwentów z uwzględnieniem płci oraz miejsca zamieszkania wg następującego doboru:

Tabela 3 Dobór próby do badania z absolwentami szkół zawodowych objętych wsparciem PO KL

Absolwenci	Płeć		
	Kobieta	Mężczyzna	Ogółem
Miejsce zamieszkania			
Miasto	57	89	146
Wieś	49	70	119
Ogółem	106	159	265

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting na podstawie bazy PEFS

Próba podzielona została na warstwy, które stanowiły miejsce zamieszkania. Dodatkowo, w sposób proporcjonalny dobrano respondentów ze względu na płeć.

Wywiady telefoniczne w grupie nauczycieli zrealizowane zostało na próbie 251 osób uczestniczących w projektach realizowanych w ramach działania 9.4. Jako, że baza danych nie zawierała informacji o miejscu pracy respondenta niemożliwe było dokonanie warstwowego doboru próby, aby jednak zachować założenia dotyczące miejsca pracy (miasto/wieś) oraz typu szkoły (ogólna/zawodowa) Wykonawca przyjął następujące założenia: w próbie miało znaleźć się minimum 83 nauczycieli pracujących w szkołach ogólnych (podstawowe, gimnazja, licea) oraz 83 nauczycieli kształcących w szkołach zawodowych. Ponadto grupa nauczycieli uczący na terenach wiejskich stanowiła 50 osób. Ostateczny kształt zrealizowanej próby prezentuje tabela :

Tabela 4 Dobór próby do badania CATI z nauczycielami uczestniczącymi w projektach w ramach Działania 9.4

Typ placówki	Wielkość próby		
	Miasto	Wieś	Ogółem
Szkoły ogólne (szkoły podstawowe, gimnazja, licea)	121	80	201
Szkoły zawodowe (szkoły zawodowe, technika, szkoły policealne)	46	4	50
SUMA	1687	84	251

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting na podstawie badania CATI

Drugi rodzaj badania ilościowego – anonimowa ankieta z rodzicami przedszkolaków i uczniów uczestniczących w projektach realizowanych ze środków PO KL zrealizowane zostało w następujących placówkach:

- W 2 przedszkolach objętych wsparciem (z uwzględnieniem położenia – jedna placówka na terenach miejskich i jedna na terenach wiejskich);
- W 2 szkołach podstawowych, z czego jedna zlokalizowana była w mieście, druga na wsi;
- W 2 szkołach zawodowych oraz ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne.

Głównym kryterium wyboru placówki, oprócz lokalizacji był fakt odbywania się w trakcie trwania badania zebrania z rodzicami, tak aby możliwe było rozdanie rodzicom ankiet i zgromadzenie ich po zakończeniu spotkania. Badanie w przedszkolach polegało na rozdaniu rodzicom ankiet w czasie, kiedy oddawali/odbierali dziecko do/z przedszkola, ponieważ w trakcie trwania badania nie prowadzono w przedszkolach spotkań z rodzicami. Zgodnie z założeniami metodologicznymi planowano zgromadzenie maksymalnie 15 ankiet w każdej z badanych placówek. W wyniku badania ankietowego zgromadzono ankiety wg następującego rozkładu:

Tabela 5 Dobór próby do badania z rodzicami przedszkolaków i uczniów placówek objętych wsparciem w ramach PO KL – ankieta anonimowa

Typ placówki	Wielkość próby		
	Miasto	Wieś	Ogółem
Przedszkola	15	15	30
Szkoły ogólne	30	15	45
Szkoły zawodowe (szkoły zawodowe, technika, szkoły policealne)	25	0	25
SUMA	70	30	100

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting na podstawie badania ankietowego

Oprócz badań ilościowych, zrealizowano również wywiady IDI oraz zogniskowane wywiady grupowe. Dane jakościowe zgromadzone zostały dzięki realizacji 20 indywidualnych wywiadów pogłębionych z dyrektorami przedszkoli i szkół, nauczycielami oraz pracodawcami uczestniczącymi w projektach. Ponadto przeprowadzone zostały trzy zogniskowane wywiady grupowe z przedstawicielami IP PO KL w województwie, przedstawicielami placówek oświatowych objętych wsparciem oraz z ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji.

Badanie ewaluacyjne największą użyteczność posiada wtedy, gdy obejmuje szereg zagadnień związanych z analizowanym tematem, dlatego też istotne w tym badaniu było dodarcie do przedstawicieli wszystkich grup biorących udział w działaniach finansowanych w ramach PO KL, zarówno do beneficjentów oraz uczestników projektów, jak i Instytucji Pośredniczącej PO KL wdrażającej projekty w ramach Priorytetu IX. Analiza tak szerokiego zestawienia grup respondentów pozwoliła na wszechstronne ujęcie badanego zjawiska i wieloaspektową analizę działań PO KL w obszarze edukacji na terenie Dolnego Śląska.

Dzięki wykorzystanym w ewaluacji metodom badawczym uzyskane zostały odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze przyporządkowane do celów szczegółowych badania. Pytania pogrupowane zostały przez Wykonawcę w bloki tematyczne. Odpowiedzi na poszczególne zagadnienia stanowią treść opracowania zaprezentowaną w kolejnych rozdziałach.

Opis realizacji badania. Realizacja niniejszego badania przebiegała dwutorowo – jednocześnie realizowana była analiza desk research oraz badania terenowe (ilościowe i jakościowe).

Badania terenowe prowadzono w terminie od 18.10.2012 do 13.11.2012r. W trakcie realizacji badania Wykonawca nie napotkał znaczących problemów mogących wpłynąć na realizację celów ewaluacji.

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zrealizowano założone w metodologii badawczej próby (wielkości prób zaprezentowane zostały we *Wprowadzeniu*, w części dotyczącej metodologii badania) zarówno w zakresie badań jakościowych i ilościowych.

Objęcie badaniem szerokiej grupy respondentów pozwoliło poddać analizie zarówno projekty konkursowe jak i systemowe realizowane w ramach PO KL na Dolnym Śląsku. Wśród badanych projektów systemowych znalazły się:

- Program indywidualizacji procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-III szkół podstawowych;
- Dolnośląska szkoła liderem pro jakościowych zmian w polskim systemie edukacji;
- Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku;
- Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II;
- Dolnośląski Program Stypendialny – Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów uzdolnionych”
- Szkolenie nauczycieli w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych uczniów.

Dzięki temu, że część szkół objętych jest jednocześnie realizacją projektu systemowego i konkursowego (np. projekt systemowy oraz projekt konkursowy) w trakcie badań ilościowych i jakościowych możliwe było zgromadzenie kompleksowej wiedzy na temat wsparcia EFS na rzecz szkół z kilku źródeł. Np. zgodnie z założeniami metodologicznymi badanie CATI miało objąć 83 szkoły podstawowe realizujące indywidualizację programu nauczania, ale w związku z faktem realizowania przez szkoły kilku projektów w próbie znalazły się aż 133 szkoły, w których prowadzono/prowadzona jest indywidualizacja. W wyniku tego dodatkowo 50 respondentów udzieliło odpowiedzi na temat realizowanej w szkole indywidualizacji oraz działań w ramach programu rozwojowego. Podobna sytuacja miała miejsce w trakcie badań jakościowych – indywidualnych wywiadów pogłębionych z nauczycielami i dyrektorami szkół. Ponadto, w wywiadach IDI, szczególnie z dyrektorami szkół, uczestniczyły inne osoby, również zaangażowane w realizację projektu w szkole – nauczyciele lub pedagodzy. W konsekwencji trzy wywiady przyjęły formę diady/triady, co niewątpliwie stanowi wartość dodaną badania – możliwe było poszerzenie i uszczegółowienie danych uzyskanych od jednego respondenta dzięki uczestnictwu innych osób.

W trakcie przygotowań do badań jakościowych, w tym IDI, nie wystąpiły okoliczności mogące negatywnie wpłynąć na ich realizację. Jedynym problemem w tym zakresie, jaki napotkał Zespół Badawczy, w trakcie rekrutacji do wywiadów, był brak wiedzy przedsiębiorców uczestniczących w projekcie *Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku* i *Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II* na temat tego, że realizowane w instytucji praktyki i staże są związane z tym projektem.

W ramach badania przeprowadzono trzy zogniskowane wywiady grupowe: wywiad z przedstawicielami szkół i placówek oświatowych realizujących programy rozwojowe, wywiad z pracownikami IP oraz FGI z ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji. Pierwsze ze spotkań zorganizowane zostało w Legnicy – zgodnie z założeniami metodologicznymi Wykonawca sugerował się rozprzestrzenieniem terytorialnym respondentów, tak aby możliwe było uczestnictwo w badaniu zarówno przedstawicieli szkół z terenów miejskich jak i wiejskich. Kolejne dwa spotkania zrealizowane zostały we Wrocławiu. W FGI z ekspertami udział wzięli m.in. przedstawiciele Dolnośląskiego Kuratorium Oświaty, Wojewódzkiego

Urzędu Pracy, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu oraz instytucji działających na rzecz rozwoju edukacji oraz przedstawicieli instytucji zraszających pracodawców.

Realizacja badania ankietowego wśród rodziców przedszkolaków i uczniów szkół i przedszkoli objętych wsparciem Priorytetu IX PO KL przebiegała w dwojaki sposób. W przypadku przedszkoli ankiety zostały rozdane rodzicom podczas przyprowadzania/odbierania dzieci z przedszkola i odebrane dnia następnego. Natomiast w przypadku szkół ankiety rozdane zostały podczas spotkań z rodzicami – wywiadówek i konsultacji. W niektórych przypadkach – w szkołach rodzice zabierali ankietę do domu, w związku z czym, konieczna była powtórna wizyta ankietera w szkole w celu odebrania materiału. W celu zapewnienia realizacji założonej próby w każdej ze szkół rozdano dwukrotnie większą niż założona próba liczbę ankiet. W większości szkół udało się zgromadzić większość rozdanych ankiet, jednak wiele z nich wracało niewypełnionych, lub wypełnionych tylko częściowo, dlatego nie zostały one włączone do badania właściwego. Największe trudności ze zwrotem ankiet wystąpiły w szkołach ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe.

W przypadku przedszkoli oraz szkół prowadzących kształcenie ogólne badanie ankietowe zrealizowano z uwzględnieniem terytorium, tj. po jednej placówce w mieście i na wsi i zgromadzono w każdej ze szkół po 15 ankiet. W przypadku szkół prowadzących kształcenie zawodowe badanie przeprowadzone zostało w dwóch placówkach – technikum i szkole zawodowej. Obie szkoły zlokalizowane były w mieście, co wynikało, z braku szkół zawodowych położonych na terenach wiejskich w bazie PEFS.

2 Wyniki badania

Prezentowane w raporcie wyniki stanowią odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze. W związku z ich dużą liczbą oraz ścisłym powiązaniem pytania pogrupowane zostały w bloki tematyczne, zebrane w kolejne podrozdziały dokumentu.

2.1 Rozszerzenie oferty edukacyjnej w województwie w placówkach kształcenia ogólnego

W niniejszym podrozdziale omówione zostały zmiany, jakie zaszły w wyniku realizowanych w ramach PO KL projektów w zakresie poszerzenia oferty edukacyjnej w szkołach podstawowych, gimnazjalnych oraz szkołach ponadgimnazjalnych województwa prowadzących kształcenie ogólne. W pierwszej kolejności analizie poddane zostały zmiany w zakresie oferty edukacyjnej placówek i jakości kształcenia jakie zaszły w województwie dzięki realizacji programów rozwojowych, a następnie, w ramach Podrozdziału 2.2.1 szczegółowej ocenie poddane zostały realizowane programy rozwojowe.

2.1.1 Podniesienie jakości kształcenia i rozszerzenie oferty kształcenia ogólnego w województwie

Ocena wpływu PO KL na jakość kształcenia w regionie oraz rozszerzenie oferty edukacyjnej przez dolnośląskie szkoły możliwa była dzięki odpowiedzi na poniższe pytania badawcze:

1. Czy dofinansowanie w ramach PO KL ma wpływ i w jakim stopniu na rozszerzenie oferty edukacyjnej w szkołach podstawowych/ gimnazjalnych/ ponadgimnazjalnych w województwie dolnośląskim? Jak zmienia się ta oferta? Czy zmiana jest trwała?
2. Czy dzięki dofinansowaniu EFS wprowadzono innowacyjne formy nauczania o wyższej skuteczności, na jaką skalę, czy są one trwałe?
3. Czy dofinansowanie w ramach PO KL realnie wpłynęło na wprowadzenie trwałych zmian w systemie zarządzania szkoł i przedszkoli poprzez wprowadzenie bardziej efektywnych modeli zarządzania placówką oświatową?
4. Czy istnieją różnice w zakresie jakości i dostępności usług edukacyjnych pomiędzy szkołami i placówkami oświatowymi z terenu województwa dolnośląskiego, które realizowały projekt w ramach Poddziałania 9.1.2 PO KL a szkołami i placówkami oświatowymi z terenu województwa dolnośląskiego, które ww. projektów nie realizowały?
5. Jakie efekty realizacji projektów mają charakter pozorny (niezależny od wsparcia udzielonego w ramach Priorytetu IX)?
6. W jakim stopniu realizacja projektów systemowych z zakresu indywidualizacji nauczania przyczyni się do utrwalenia Standardu V w szkołach? (zgodnego ze znowelizowaną podstawą programowania z 2008r.) Czy istnieją przeszkody, aby Standard V był kontynuowany w szkołach po zakończeniu udzielania wsparcia? Jeśli tak, to jakie?
7. Na ile realizacja projektów systemowych z zakresu indywidualizacji nauczania jest niezbędna by wesprzeć realizację standardu IV i V?
8. Czy dofinansowanie w ramach PO KL wpłynęło na wprowadzenie/ rozszerzenie doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach? Czy doradztwo edukacyjno-zawodowe jest dostosowane do potrzeb uczniów?
9. Czego dotyczyły zmiany w systemie zarządzania placówkami (zmiana styl zarządzania, zmiana struktury placówki, otwarcie na otoczenie, zmiany pozorne)? Jakie efekty przyniosły te zmiany? Czy były to zmiany wykorzystujące nowe podejścia w zarządzaniu (np. włączenie nauczycieli w proces zarządzania, wykorzystanie ICT)? Czy zmiany były adekwatne do potrzeb?
10. Czy i w jaki sposób doradztwo zawodowe jest wykorzystywane w celu wyboru optymalnego zawodu przez uczniów szkół gimnazjalnych/ ponadgimnazjalnych? Jak uczniowie odnoszą się do tych zajęć/ konsultacji?
11. W jakim stopniu dofinansowanie w ramach EFS przyczynia się zmniejszenia różnic w jakości usług edukacyjnych na terenach miejskich i wiejskich?

W ramach badanych Priorytetów PO KL dolnośląskie szkoły mają możliwość realizowania szeregu działań zmierzających do rozszerzenia wachlarza zajęć proponowanych uczniom. W szkołach, w których realizowane są programy rozwojowe podejmowane w ich ramach działania wpływają na poszerzenie oferty edukacyjnej placówek. Zapisy analizowanych w ramach Poddziałania 9.1.2 wniosków o dofinansowanie wskazują, że jednym z głównych celów realizowanych projektów jest poszerzenie oferty edukacyjnej szkół:

- *Stworzenie szerokiej oferty edukacyjnej;*
- *Wzbogacenie szkolnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej;*
- *Rozszerzenie oferty edukacyjnej szkoły;*
- *Rozszerzenie oferty szkoły o doradztwo i poradnictwo zawodowe;*
- *Zwiększenie wykorzystania aktywizujących form nauczania.*

Źródło: Wnioski o dofinansowanie, Poddziałanie 9.1.2

Jak wskazano powyżej w ramach PO KL szkoły podstawowe, gimnazja oraz szkoły ponadgimnazjalne prowadzące kształcenie ogólne mają możliwość wprowadzenia do oferty placówki szerokiego zakresu dodatkowych zajęć. W ramach programów rozwojowych szkoły realizują wsparcie dla różnych grup uczniów (zajęcia wyrównawcze dla uczniów o słabych wynikach w nauce, koła zainteresowań dla uczniów zdolnych, zajęcia zmierzające do rozwijania kompetencji kluczowych – językowe, informatyczne, doradztwo psychologiczno-pedagogiczne oraz zawodowe, wycieczki edukacyjne), ponadto badane Działania/Poddziałania PO KL dają możliwość doposażenia placówek, wprowadzania innowacyjnych form nauczania i modernizacji systemu zarządzania szkołą. W ramach Poddziałania 9.1.3 realizowane jest indywidualne wsparcie stypendialne dla uczniów szczególnie uzdolnionych, znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Regionalne programy pomocy stypendialnej skierowane są do uczniów uzdolnionych zwłaszcza w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych i technicznych. Natomiast w ramach Poddziałania 9.1.2 szkoły podstawowe mają możliwość realizacji indywidualizacji programów nauczania.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, poszerzenie oferty edukacyjnej przybiera następujące formy:

- Realizacja działań, które do tej pory nie odbywały się w placówce;
- Zwiększenie liczby godzin zajęć realizowanych w szkole przed rozpoczęciem projektu;
- Poszerzenie wachlarza form wsparcia oferowanego w ramach działań realizowanych w szkołach przed rozpoczęciem projektu (tj. np. rozszerzenie zakresu tematycznego zajęć pozalekcyjnych, kół zainteresowań).

Analiza wniosków o dofinansowanie, wyniki badania CATI z dyrektorami szkół oraz FGI z przedstawicielami szkół, w których realizowane są projekty PO KL wykazały, że do działań, które przed rozpoczęciem realizacji projektu nie były realizowane należy głównie specjalistyczne wsparcie realizowane w ramach indywidualizacji procesu nauczania oraz działania skierowane do dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, niefunkcjonującej prawidłowo w systemie oświaty, a także realizacja innowacyjnych form nauczania. Wśród nowych form wsparcia nierealizowanych przed rozpoczęciem projektu w szkołach podstawowych w ramach indywidualizacji procesu nauczania wymienić należy takie zajęcia specjalistyczne jak arteterapia, muzykoterapia czy

biofeedback.⁷ Dodatkowe zajęcia o różnym charakterze, tj. zajęcia wyrównawcze dla osób o słabych wynikach w nauce, koła zainteresowań czy zajęcia logopedyczne (w SP) prowadzone były w większości placówek przed rozpoczęciem realizacji projektów PO KL. W tym zakresie zatem główny wpływ Programu na poszerzenie oferty edukacyjnej to możliwość wprowadzenia większej liczby godzin tych zajęć, lub poszerzenie ich tematyki. Jak wynika z badania CATI z dyrektorami szkół prowadzących kształcenie ogólne 98% szkół realizujących programy rozwojowe wprowadziło dzięki realizacji projektu dodatkowe zajęcia dla uczniów. Rodzaje wprowadzonych zajęć prezentuje wykres.

Wykres 1 Dodatkowe zajęcia wprowadzone w szkołach w ramach PO KL⁸

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami szkół prowadzących kształcenie ogólne

Wykres pokazuje, że znaczącą część działań stanowią zajęcia wyrównawcze oraz wsparcie uczniów z problemami w nauce, a także dodatkowe zajęcia pozalekcyjne. W zakresie poszerzenia tematyki prowadzonych dodatkowych zajęć wyróżnić należy następujące:

- Zajęcia artystyczne (plastyczne, teatralne);
- Zajęcia sportowe (np. basen)
- Zajęcia rozwijające inne zdolności jak np. kursy szybkiego czytania.

Prowadzone projekty umożliwiły również zwiększenie godzin wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w szkołach (niemal 55% uczestniczących w badaniu dyrektorów wskazało na realizację tego typu

⁷ EEG Biofeedback (ang. biologiczne sprzężenie zwrotne) - metoda terapii oparta na wyspecjalizowanej technice komputerowej. Terapia EEG Biofeedback umożliwia trening mózgu w celu poprawienia jego efektywności i uzyskania kontroli nad procesami fizjologicznymi zachodzącymi w mózgu, zwykle niedostępnymi dla świadomości. Treningi poprawiają koncentrację uwagi, szybkość myślenia, kreatywność, pamięć, polepszają nastrój, samoocenę i sen, równocześnie ucząc relaksu. Treningi metodą EEG Biofeedback mają znaczący udział w terapii wielu zaburzeń, które w bezpośredni lub pośredni sposób wpływają na efekty szkolne dzieci w różnym wieku (dysleksja, dysortografia, ADD, ADHD, brak motywacji do nauki i inne)

⁸ Pytanie wielokrotnego wyboru, respondenci mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi. Wykres prezentuje dane dotyczące odsetka placówek, które wprowadziły konkretne formy wsparcia.

wsparcia w placówce). Fakt poszerzenia dostępności pomocy pedagogiczno-psychologicznej najlepiej obrazuje wypowiedź jednego z respondentów badania IDI:

(...) Jest u nas w szkole pedagog, ale co to jest 24 godziny tygodniowo, jak ja mam w szkole 210 dzieci? W ramach projektu to co innego, pedagog jest w szkole prawie codziennie.

Źródło: IDI z dyrektorem szkoły

Trwałość zmian w zakresie oferty edukacyjnej jest różna w poszczególnych placówkach. Większość dyrektorów szkół uczestniczących w badaniu CATI deklarowało kontynuację realizowanych ze środków PO KL działań po zakończeniu finansowania.

Tabela 6 Trwałość realizowanych działań po zakończeniu finansowania

Czy planują Państwo kontynuację prowadzonych działań w ramach projektu PO KL po zakończeniu jego realizacji?	Lokalizacja placówki		
	Miasto	Wieś	Ogółem
Tak, planujemy kontynuację działań	77,4%	74,4%	76,6%
Nie rozważaliśmy jeszcze możliwości kontynuacji działań	12,9%	11,6%	12,6%
Nie planujemy kontynuowania działań z powodu braku zapotrzebowania na te działania	1,6%	4,7%	2,4%
Nie planujemy kontynuowania działań z powodu braku zainteresowania uczniów	0,8%	0,0%	0,6%
Nie planujemy kontynuowania działań z powodu braku środków finansowych	7,3%	9,3%	7,8%
SUMA	100%	100%	100%

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami szkół prowadzących kształcenie ogólne

Mimo planowanej kontynuacji działań realizowanych obecnie ze środków PO KL trudno jednoznacznie stwierdzić, czy realizowane w ramach projektu wsparcie będzie kontynuowane. W prawdziwe odpowiedzi uzyskane w trakcie badania CATI wskazują, że większość placówek chciałaby realizować wsparcie po zakończeniu projektu, jednak zastanawiające jest źródło finansowania oraz zakres kontynuowanych działań. W przypadku niecałych 8% szkół działania nie będą kontynuowane z powodu braku środków finansowych. Problem ten jest istotny szczególnie w przypadku szkół zlokalizowanych na terenach wiejskich, co potwierdzają zarówno wywiady IDI jak i FGI, gdzie szkoły nie mogą liczyć na dodatkowe finansowanie ze środków gminy. Szkoły zlokalizowane w miastach w większym stopniu niż te z terenów wiejskich kontynuują/zamierzają kontynuować wprowadzone w ramach programów rozwojowych wsparcie. Część placówek wskazuje na kontynuację działań w zmniejszonym zakresie i są to głównie zajęcia nastawione na kompetencje kluczowe oraz zajęcia wyrównawcze. Szkoły starają się pozyskać środki finansowe od organów prowadzących, a część zadań planują realizować z własnych zasobów:

Tak kontynuujemy (zajęcia w ramach programu rozwojowego, red.) w ramach własnych pieniędzy. Język angielski, matematyka. Mamy też na przykład takie zajęcia wyrównawcze z języka polskiego.

Źródło: IDI z dyrektorem szkoły

W tym miejscu warto również zwrócić uwagę na kontynuowanie w szkołach działań związanych z nowoczesnymi metodami nauczania. Jako, że sprowadzają się one głównie do korzystania z zakupionego sprzętu, który będzie wykorzystywany w szkołach również po zakończeniu realizacji programów rozwojowych można stwierdzić, że trwałość tej formy wsparcia zostanie zachowana.

Wsparcie w ramach PO KL daje placówkom edukacyjnym możliwość wprowadzenia do oferty innowacyjnych form nauczania oraz wdrożenia bardziej efektywnych modeli zarządzania placówką oświatową.

Innowacyjne formy nauczania w badanych placówkach sprowadzają się głównie do wykorzystania nowoczesnych technologii w procesie edukacji. Analiza wniosków o dofinansowanie pozwala wskazać następujące innowacje wprowadzane w szkołach:

- Tworzenie platform internetowych dla uczniów, nauczycieli oraz rodziców;
- E-learning (szczególnie wykorzystywany w zakresie nauki języków obcych);
- Zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych (głównie tablice interaktywne, rzutniki multimedialne, sprzęt komputerowy).

Wskazane powyżej innowacje w zakresie nauczania wprowadzone zostały przez wszystkie placówki, w których realizowane były wywiady IDI. Przeprowadzone badanie CATI pokazuje skalę tego zjawiska i pozwala stwierdzić, że innowacyjne formy nauczania nie są zbyt popularne w badanych szkołach – tylko 34% ankietowanych dyrektorów szkół i 36% badanych nauczycieli deklaruowało wykorzystanie tej formy wsparcia w ramach projektów. Zwraca również uwagę fakt, że innowacyjne metody nauczania są ściśle powiązane z nowoczesnymi technologiami polegającymi na wykorzystaniu platform internetowych, oprogramowania komputerowego, tablic interaktywnych, w zasadzie nie wykraczając poza nie. Nieliczne szkoły wykorzystują nowe metody nauki jak np. nowoczesne metody nauczania języka (np. storytelling, sugestiologia), mnemotechniki.⁹

Wprowadzone innowacje w zakresie metodyki nauczania są trwałe, ponieważ sprowadzają się głównie do zakupu sprzętu oraz tworzenia platform internetowych, których prowadzenie po zakończeniu realizacji projektu nie wymaga dodatkowych środków finansowych i będzie wykorzystywane po zakończeniu realizacji projektu we wszystkich placówkach, objętych badaniem, w których takie formy wsparcia wprowadzono.

Podobnie jak w przypadku innowacyjnych metod nauczania rzadkością w badanych projektach, a co za tym idzie placówkach, są zmiany w zakresie zarządzania szkołami. Spośród 68 projektów realizowanych w ramach Poddziałania 9.1.2, których dokumentacja poddana została analizie w ramach badania, tylko w przypadku 6 wniosków o dofinansowanie wskazano wprowadzenie systemu zarządzania szkołą jako jedno z działań (np. Uczniowie Optimum NET). Ponadto badania jakościowe

---

⁹ Storytelling - metoda wykorzystywana do nauki języków obcych wśród dzieci, polegająca na nauce języka poprzez zabawę z wykorzystaniem bajek. Zajęcia łączą naukę słownictwa z zabawami plastycznymi i ruchowymi w oparciu o czytaną opowieść. Sugestiologia – metoda nauczania języka angielskiego łącząca w sobie nauczanie języka i techniki relaksacyjne. Wykorzystywane są w niej ćwiczenia oddechowe, wizualizacje, łagodna muzyka. Nowe struktury i słownictwo przekazywane są w tekście, który jest przez ucznia odczytywany i odsłuchiwany kilka razy w różnych fazach relaksacji, a następnie powtarzany. Mnemotechniki – tzw. metody pamięciowe, metody ułatwiające zapamiętywanie, przyspieszające proces uczenia się, pozwalające na trwałe przyswajanie zapamiętanej wiedzy.

wskazują, że w większości badanych przypadków systemy zarządzania szkołą sprowadzają się do budowania platform internetowych umożliwiających komunikację dyrekcja-nauczyciele-rodzice, w tym wprowadzenia e-dzienników. Nie wprowadzono natomiast zmian w zakresie sposobu zarządzania szkołami, struktury szkoły. Wprowadzone zmiany polegają głównie na wykorzystaniu nowoczesnych technologii w procesie zarządzania szkołą i w największym stopniu wpłynęły na proces komunikacji zarówno wewnątrz placówki (dyrekcja – nauczyciele), jak i na zewnątrz (umożliwienie rodzicom bieżącego wglądu do ocen dziecka poprzez wykorzystanie e-dziennika). Na niewielki stopień wprowadzenia w szkołach zmian w zakresie systemu zarządzania wskazują również wyniki badań ilościowych. Tylko 6,8% badanych dyrektorów szkół i 10% uczestniczących w ankiecie CATI nauczycieli wskazało twierdząco, że w szkole w ramach programu rozwojowego wdrożono program skierowany na zwiększenie efektywności zarządzania placówką. Również wywiady IDI oraz FGI potwierdzają, że zmiany systemowe w zarządzaniu szkołami odnoszą się głównie do wykorzystania narzędzi informatycznych:

My w ramach projektu wprowadziliśmy e-dziennik, także zrezygnowaliśmy z formy papierowej, w zasadzie drugi rok funkcjonujemy tylko i wyłącznie na e-dzienniku. Poza tym od początku realizacji projektu skupiliśmy się głównie na pracy z uczniem.

Źródło: IDI z dyrektorem

W projekcie rozwoju szkoły (...) żeby w ogóle aspirować do udziału w tym projekcie systemowym, jednym z punktów było użycie narzędzi ICT w zarządzaniu szkołą, elementem tego miało być między innymi dziennik elektroniczny. U nas w szkole na papierze robiliśmy arkusz organizacyjny szkoły, no to teraz mamy arkusz w komputerze, księgę zastępstw w komputerze, wszystko to jest komputerowo i dziennik również.

Źródło: FGI z przedstawicielami placówek objętych wsparciem Priorytetu IX PO KL

Podsumowując kwestie związane ze zmianami w zarządzaniu, jakie zaistniały w dolnośląskich szkołach dzięki realizacji programów rozwojowych należy stwierdzić, że zasadniczo dotyczą one wykorzystania ICT w zarządzaniu i polegają na budowaniu platform internetowych, wykorzystaniu e-dziennika, dzięki czemu umożliwiają otwarcie na otoczenie, szczególnie poprzez budowanie systemu komunikacji szkoła-rodzice. Efektem wprowadzenia tego typu zmian jest uzyskanie zarówno przez rodziców jak i uczniów m.in. bieżącego dostępu do informacji na temat tego, co dzieje się w szkole, jakie są postępy dziecka w nauce. Przeprowadzona analiza wskazuje, że w najmniejszym stopniu w ramach bardziej efektywnych modeli zarządzania szkołami realizowane są działania zmierzające do włączenia w ten system nauczycieli. Ogranicza się ono do usprawnienia procesu komunikacji wewnątrz szkoły.

Szkoły podstawowe oprócz możliwości realizacji programów rozwojowych zostały objęte również projektem systemowym *Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I – III* realizowanym przez organy prowadzące te szkoły. Wg danych SIO z dnia 29.03.2012 r. w województwie dolnośląskim funkcjonuje 813 szkół podstawowych. Dane sprawozdawcze Zamawiającego wskazują, że projektem systemowym objęto 579 szkół co stanowi 71% wszystkich dolnośląskich szkół podstawowych. Zgodnie z *Zasadami przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych w zakresie indywidualizacji nauczania realizowanych przez organy*

prowadzące szkoły w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki indywidualizacja procesu nauczania umożliwia realizację:

- Zajęć dodatkowych, będących kontynuacją indywidualizacji pracy z uczniem w ramach obowiązkowych zajęć edukacyjnych, wspierających indywidualizację procesu dydaktycznego, w zależności od rozpoznanych potrzeb uczniów klas I – III szkół podstawowych, a w szczególności:
  - Zajęć dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także dyslektyków;
  - Zajęć dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych;
  - Zajęć logopedycznych dla dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy;
  - Zajęć socjoterapeutycznych i psychoedukacyjnych dla dzieci z zaburzeniami komunikacji społecznej;
  - Gimnastyki korekcyjnej dla dzieci z wadami postawy;
  - Specjalistycznych zajęć terapeutycznych (np.: hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia) dla dzieci niepełnosprawnych;
  - Zajęć rozwijających zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych (np.: prowadzenie obserwacji przyrodniczych).
- Doposażenia bazy dydaktycznej szkoły w materiały dydaktyczne, wynikające z procesu indywidualizacji oraz specjalistyczny sprzęt.¹⁰

Indywidualizacja procesu nauczania realizowana w ramach PO KL jest ściśle związana ze Standardem IV i V kształcenia i ma na celu utrwalenie i wzmocnienie ich realizacji w szkołach. Jak pokazują wyniki badania CATI wsparcie PO KL w zakresie realizacji indywidualizacji procesu nauczania przyczynia się do utrwalania Standardu V w szkołach szczególnie w zakresie zajęć zmierzających do niwelowania problemów uczniów w pisaniu i czytaniu oraz w zakresie umiejętności matematycznych.

Tabela 7 Wsparcie realizowane w szkołach podstawowych w zakresie indywidualizacji nauczania

Jakie działania są realizowane w Państwa placówce w zakresie indywidualizacji nauczania?	Realizowane działania (%)
Zakup pomocy dydaktycznych	79,5%
Zakup specjalistycznego oprogramowania	61,6%
Pakiety do diagnozowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych	45,5%
Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu	87,5%
Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	78,6%
Zajęcia logopedyczne	75,9%
Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	42,0%

¹⁰ Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych w zakresie indywidualizacji nauczania realizowanych przez organy prowadzące szkoły w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa 2010, s.6-7

Jakie działania są realizowane w Państwa placówce w zakresie indywidualizacji nauczania?	Realizowane działania (%)
Gimnastyka korekcyjna	65,2%
Zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych	16,1%
Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	63,4%
Inne	7,1%

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami szkół

W kategorii „inne” wśród zajęć, które zostały wprowadzone w szkołach w zakresie indywidualizacji procesu nauczania i wychowania znalazło się takie wsparcie specjalistyczne jak zajęcia polisensoryczne, arteterapia i muzykoterapia a także zajęcia artystyczne.

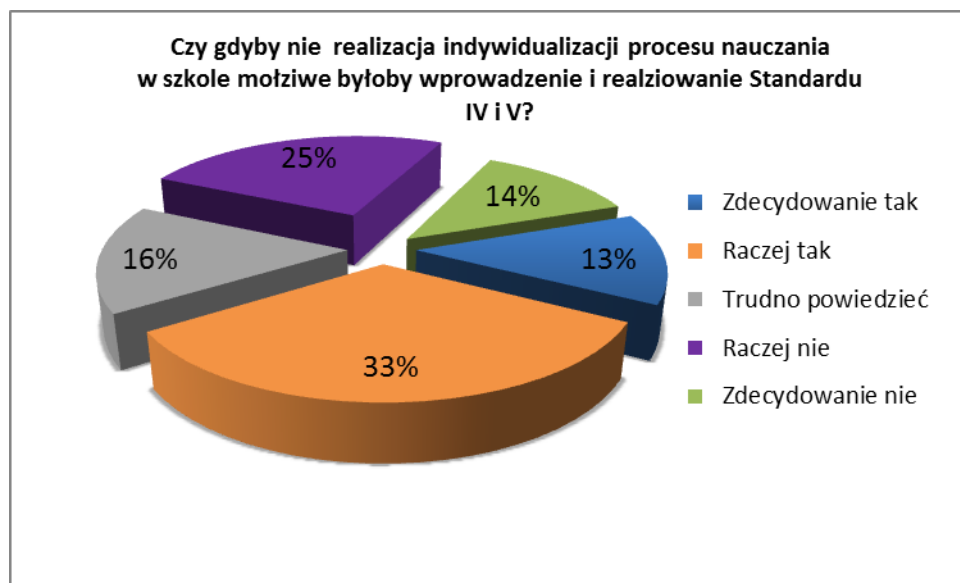
Jak widać, projekt systemowy wspiera działania związane z indywidualizacją procesu nauczania, jednakże ocena czy przyczynia się on do umocnienia Standardu IV i V jest trudna. Niewątpliwie indywidualizacja procesu nauczania powoduje, że zakres realizowanych zajęć zostaje poszerzony poprzez zwiększenie liczby godzin, liczby uczniów, którzy zostaną objęci wsparciem, a także tematykę zajęć. Jednakże szkoły mają obowiązek wspierania uczniów o szczególnych potrzebach edukacyjnych i będą go realizować niezależnie od udziału funduszy unijnych, choć, jak wynika z badań jakościowych, w znacznie mniejszym stopniu:

Zajęcia są kontynuowane, gmina nas dofinansowuje, część zajęć to już bardziej w ramach tych godzin „kartowych”, które mamy. My robimy to dalej, może nie w takiej formie jak wcześniej, ale je kontynuujemy”

Źródło: IDI z nauczycielem

Na pewno wsparcie PO KL przyczyni się do wzmocnienia omawianych Standardów w szkołach poprzez możliwość doposażenia placówki w niezbędne do realizacji indywidualizacji pomoce dydaktyczne, specjalistyczne oprogramowanie dostosowane do potrzeb uczniów, gdyż będą one używane również po zakończeniu realizacji projektu. W zakresie umocnienia Standardów IV i V w placówce i możliwości ich kontynuowania sami dyrektorzy uczestniczący w badaniu CATI mieli trudność w określeniu, na ile projekt będzie miał na to wpływ.

Wykres 2 Wpływ indywidualizacji procesu nauczania na utrwalanie Standardu IV i V w szkołach

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami szkół

Podobnie jak w przypadku kontynuowania zajęć dodatkowych realizowanych w ramach projektów PO KL respondenci wskazali, że zasadniczym problemem przy wdrażaniu Standardu IV i V są niewystarczające środki finansowe.

Ostatnim elementem poddanym analizie w ramach bloku pytań dotyczących podniesienia jakości i poszerzenia oferty edukacyjnej szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych jest doradztwo edukacyjno-zawodowe. Jak pisano na początku niniejszego podrozdziału, badane placówki oprócz dodatkowych zajęć dydaktycznych wprowadziły również poradnictwo pedagogiczno-psychologiczne oraz poradnictwo zawodowe. Analiza projektów wskazuje, że doradztwo zawodowe stanowi element projektów realizowanych głównie w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Wsparcie realizowane w szkołach podstawowych skupia się na innych formach, z racji wieku uczniów, na co wskazują również wyniki ankiety anonimowej z rodzicami uczniów – w żadnej z badanych szkół podstawowych tego typu działania nie były realizowane. W szkołach wyższego szczebla (gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych) zajęcia te stanowią dodatkowy element obok tak popularnych zajęć wyrównawczych i kół zainteresowań. W szkołach, w których prowadzone było badanie IDI, doradztwo zawodowe stanowiło element realizowany przed objęciem placówki wsparciem, jednakże w znacznie mniejszym zakresie. Sprowadzało się ono do spotkania uczniów najstarszych klas z pedagogiem/wychowawcą podczas godziny wychowawczej i przeprowadzenia testu kompetencyjnego. Dzięki finansowaniu ze środków UE możliwe było poszerzenie tej formy wsparcia. We wszystkich placówkach zajęcia przybierały podobną formę, tj. testy kompetencyjne, zajęcia grupowe w formie warsztatów oraz spotkania indywidualne z doradcą zawodowym. W gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólnokształcące doradztwo zawodowe w mniejszym stopniu skierowane było bezpośrednio na wybór konkretnego zawodu niż w przypadku szkół zawodowych. Miało ono charakter miękkiej – działania były ukierunkowane na poznanie siebie, własnych zainteresowań, mocnych i słabych stron, zainteresowań, które warto rozwijać. Na spotkaniach tych wskazywano, w jakich szkołach uczniowie mogą kontynuować naukę i jakie kierunki

studiów mają do wyboru. Ważne w tym zakresie było również przekazanie wyników wypracowanych w trakcie zajęć rodzicom uczniów.

Wszystkie dzieci miały testy psychologiczne, miały testy predyspozycji zawodowych, w zasadzie ten feedback skierowano do dzieci, do rodziców. Poznali swoje słabe i mocne strony, sami się dużo o sobie dowiedzieli.

Źródło: IDI z dyrektorem szkoły

W zasadzie dyspozycyjność pani, która prowadziła te zajęcia też dawała możliwość kontaktu z rodzicami. Czasami sama prosiła o kontakt, czasami sami rodzice za pośrednictwem dzieci chcieli porozmawiać, bo coś wyszło niespotykanego, czy nieoczekiwanego dla rodzica.

Źródło: IDI z dyrektorem nauczycielem

Prowadzone wywiady IDI oraz zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami placówek objętych wsparciem priorytetu IX PO KL wskazują na duże zainteresowanie uczniów zajęciami z zakresu doradztwa zawodowego, szczególnie w przypadku wsparcia indywidualnego. Ponadto, zgromadzone wyniki badania pozwalają stwierdzić, że zajęcia z doradcą zawodowym były dostosowane do potrzeb uczniów. Świadczy o tym fakt chęci uczestnictwa uczniów w tej formie wsparcia, wspomniane powyżej zainteresowanie szczególnie zajęciami indywidualnymi, jak również efekty tego wsparcia. Przeprowadzona na podstawie wypowiedzi nauczycieli i dyrektorów oraz opinii rodziców zgromadzonych w trakcie badania anonimowego analiza wskazuje, że doradztwo zawodowe w szkołach prowadzących kształcenie ogólne (gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych) ułatwiło młodzieży dokonanie wyboru dalszej ścieżki kształcenia poprzez wskazanie mocnych stron uczniów, kompetencji, które warto rozwijać oraz sposobu wykorzystania swoich zainteresowań i zdolności przy wyborze ścieżki kształcenia.

Jakość usług oferowanych przez system edukacji jest definiowana w dokumencie Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 - 2013 - wersja obowiązująca od 5 grudnia 2011 r. (po przeglądzie śródrokresowym) poprzez następujące zjawiska:

- Kompetencje nauczycieli jako czynnik warunkujący jakość oferty edukacyjnej;
- Standardy jakości w zarządzaniu szkołami;
- Stopień przygotowania szkół do zastosowania ICT w edukacji.

Priorytet IX PO KL odnosi się do wszystkich wyżej wymienionych obszarów, przez co realizowane w ramach niego projekty mogą przyczyniać się do podnoszenia jakości usług edukacyjnych w placówkach objętych wsparciem.

Informacje zgromadzone w ramach niniejszego badania wskazują, że jakość edukacji w ramach programów rozwojowych szkół była wzmocniana głównie poprzez dodatkowe zajęcia zmierzające do niwelowania dysproporcji w wynikach w nauce uczniów z problemami edukacyjnymi. W zakresie wyrównywania szans edukacyjny na terenach miejskich i wiejskich wyrównywanie szans przejawia się we wzroście dostępności wsparcia psychologiczno-pedagogicznego, zajęć dodatkowych oraz dostępności nowoczesnych technologii zarówno w zakresie zarządzania placówką, kompetencji nauczycieli jak i wykorzystania ICT w edukacji.

Wpływ realizowanego w ramach Priorytetu IX PO KL wsparcia w zakresie programów rozwojowych prowadzonych w dolnośląskich szkołach realizujących kształcenie ogólne (podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) widoczny jest szczególnie w porównaniu oferty tych szkół z ofertą placówek, niekorzystających ze środków PO KL. Przeprowadzona w tym obszarze analiza, uzupełniona o dane z wywiadów IDI i FGI z ekspertami rynku pracy wskazuje również w jakim zakresie oferowane wsparcie ma charakter pozorny. Oferta placówek wspartych w ramach Priorytetu IX różni się od oferty pozostałych szkół przede wszystkim ilością prowadzonych zajęć oraz częściowo ich tematyką, natomiast formy wsparcia oferowane przez placówki, które nie realizują programów rozwojowych PO KL nie różnią się w zasadzie od oferty szkół wspartych ze środków EFS. Zakres wsparcia realizowanego przez szkoły nieobjęte programami rozwojowymi jest węższy – zarówno mniejsza jest liczba zajęć wyrównawczych jak i kół zainteresowań. Generalnie znacznie mniej jest prowadzonych zajęć dodatkowych. Szkoły te w znacznie mniejszym stopniu prowadzą również profesjonalne doradztwo zawodowe, ponadto nie mają funduszy na wprowadzanie innowacyjnych metod nauczania, choćby tych polegających na zakupie sprzętu multimedialnego i wykorzystaniu do w procesie edukacji.

Jak już pisano w niemiejszym rozdziale, badane szkoły przed rozpoczęciem realizacji programów rozwojowych realizowały część zadań, które obecnie są finansowane ze środków PO KL. Przede wszystkim chodzi o zajęcia dodatkowe – zajęcia wyrównawcze oraz koła zainteresowań, a także, w przypadku indywidualizacji procesu nauczania, takie zajęcia jak wsparcie logopedyczne czy gimnastyka korekcyjna. Wyniki przeprowadzonego badania wskazują również, że działania te będą realizowane po zakończeniu finansowania. Zaistniała sytuacja wynika z faktu, że wymienione działania są zadaniami statutowo realizowanymi przez placówki edukacyjne, dlatego w pewnym sensie efekty projektów w zakresie wprowadzenia pewnego rodzaju zajęć do katalogu wsparcia oferowanego przez szkołę mogą mieć charakter pozorny. Należy jednak pamiętać, o zwiększonej liczbie uczniów objętych różnorodnymi formami wsparcia oraz poszerzeniu tematyki zajęć, która byłaby niemożliwa bez środków EFS.

2.1.2 Ocena programów rozwojowych szkół prowadzących kształcenie ogólne

Zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Priorytetów PO KL programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych realizowane w Poddziałaniu 9.1.2 muszą charakteryzować się (łącznie) następującymi cechami:

- Kompleksowo odpowiadać na zdiagnozowane potrzeby dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze danej szkoły/placówki oświatowej i jej uczniów;
- Kompleksowo i trwale przyczyniać się do jakościowych zmian w funkcjonowaniu szkoły/placówki oświatowej i/lub rozszerzenia oferty edukacyjnej danej szkoły/placówki oświatowej;
- Zawierać określone cele, rezultaty i działania już na etapie aplikowania;
- Działania określone w programie rozwojowym powinny przyczyniać się do rozwoju kompetencji kluczowych;
- Zawierać elementy zgodne z polityką edukacyjną państwa i województwa.¹¹

Programy rozwojowe powinny zmierzać, w zależności od zdiagnozowanych potrzeb, do rozszerzenia oferty edukacyjnej placówki lub podniesienia jakości świadczonych przez nią usług (reforma szkoły). Realizowane w ramach programu działania powinny przyczyniać się do rozwoju kompetencji kluczowych. Rozwój tych kompetencji jest wspomagany poprzez zajęcia pozalekcyjne, dodatkowe i wyrównawcze, a także innowacyjne metody nauczania i rozwijania kompetencji.¹²

Ocena realizowanych w dolnośląskich szkołach programów rozwojowych w kontekście wskazanych powyżej kryteriów przeprowadzona została w oparciu o zestaw następujących pytań:

1. Jakiego rodzaju działania w ramach programów rozwojowych szkół były/ są najczęściej realizowane w Poddziałaniu 9.1.2 PO KL w województwie dolnośląskim? Z czego to wynika? Które z nich można uznać za najbardziej skuteczne i efektywne?
2. Czy działania edukacyjne realizowane w projektach były/ są adekwatne do zdiagnozowanych potrzeb? Jak wpłynęły one na rozwiązanie zdiagnozowanych problemów? Czy zidentyfikowano potrzeby szkół, które nie zostały zaspokojone w ramach projektów PO KL? Jeśli tak, to jakie to są potrzeby?
3. Czy programy rozwojowe szkół realizowane w ramach Priorytetu IX przyczyniły się do podniesienia jakości nauczania w szkole, a co za tym idzie do osiągnięcia lepszych wyników w nauce przez uczniów?
4. Czy programy rozwojowe szkół realizowane w ramach Priorytetu IX przyczyniły się do rozwoju wsparcia psychologiczno-pedagogicznego i doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkole? Czy zmiany w tym obszarze są trwałe?
5. Jak dofinansowanie w ramach PO KL wpłynęło na wzbogacenie bazy dydaktycznej szkół i jak jest ona wykorzystywana? Czy wzbogacenie bazy dydaktycznej ma wpływ na trwałość rezultatów projektów? Jeśli tak, to w jakim stopniu?
6. Czy realizowane programy rozwojowe mają/miały charakter kompleksowy czy działanie ogranicza się do realizacji jednego z możliwych zadań w stosunku do jednego ucznia?

Najczęściej występujące w ramach programów rozwojowych działania zdiagnozowane zostały na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie, wywiadów CATI z dyrektorami i nauczycielami placówek objętych wsparciem oraz IDI z dyrektorami szkół. Na tej podstawie wśród najczęściej

¹¹ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2012, 01.07.2012, s. 264-265

¹² Dokumentacja konkursowa i kryteria oceny projektów w ramach konkursów III/9.1.2/B/12 (zamknięty) oraz II/9.1.2/A/12, Departament Europejskiego Funduszu Społecznego, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego

realizowanych działań wyróżnić należy przede wszystkim dodatkowe zajęcia: zajęcia wyrównawcze, zajęcia pozalekcyjne rozwijające zainteresowania uczniów (koła zainteresowań) oraz zajęcia skierowane na kompetencje kluczowe. Zajęcia wyrównawcze skierowane są głównie na przedmioty ścisłe (przede wszystkim matematyka) oraz język polski, zajęcia zmierzające do rozwoju kompetencji kluczowych to przede wszystkim zajęcia językowe (język angielski), natomiast koła zainteresowań to głównie przedmioty ścisłe, jak matematyka, geografia, chemia.

Główną ideą były trzy obszary wsparcia dla młodzieży. Jeden obszar to były zajęcia dla młodzieży uzdolnionej, czyli zajęcia dodatkowe dla osób, które wykazywały większe predyspozycje do przedmiotów ścisłych, głównie mówimy o matematyce. Drugi obszar, koła wyrównawcze, czyli objęcie pomocą osób, które mają problemy z naukami ścisłymi. I trzeci moduł to były zajęcia językowe, to był język angielski.

Źródło: IDI z dyrektorem szkoły

Program zakładał po pierwsze zajęcia z różnych przedmiotów, zajęcia wyrównawcze, koła zainteresowań i wsparcie psychologiczno-pedagogiczne. Mamy dwa koła ICT czyli koła informatyczne, dwa koła języka niemieckiego, dwa zespoły wyrównawcze dotyczące przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, jedno koło języka angielskiego i dwa zespoły wyrównawcze z języka angielskiego.

Źródło: IDI z nauczycielem

Wyniki badania wskazujące, że najczęściej realizowanymi, w ramach programów rozwojowych są różnego typu zajęcia dodatkowe, potwierdza przeprowadzona analiza dofinansowanych projektów. Zapisy wniosków o dofinansowanie wskazują na realizację następujących zajęć:

- *Zajęcia pozalekcyjne kształtujące kompetencje kluczowe i wyrównujące braki edukacyjne;*
- *Zajęcia z zakresu nauk ścisłych;*
- *Zajęcia językowe z wykorzystaniem technologii informatycznych;*
- *Zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne;*
- *Zajęcia matematyczno-przyrodnicze.*

Źródło: Wnioski o dofinansowanie, Poddziałanie 9.1.2

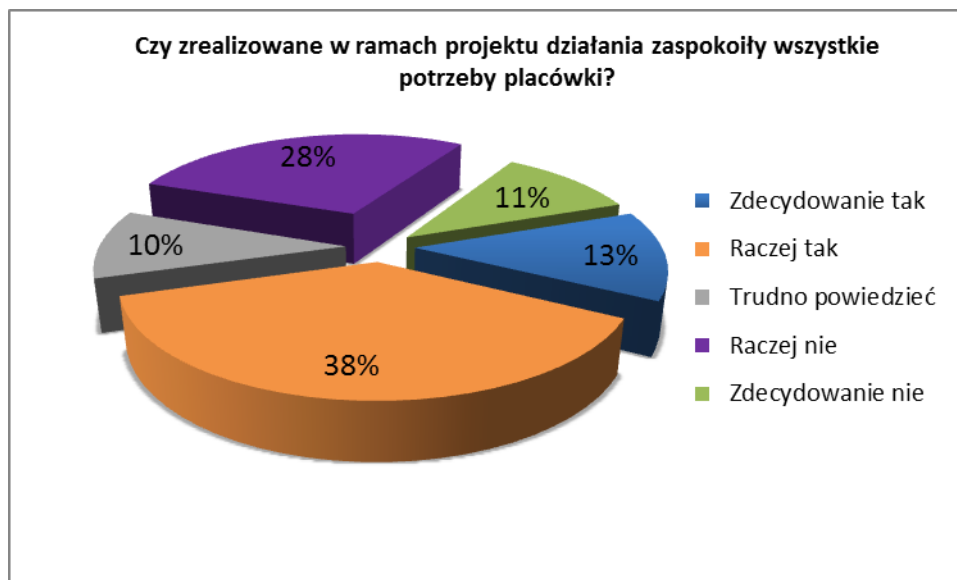
Wybór zajęć realizowanych najczęściej w placówkach wynika z bezpośrednich potrzeb uczniów. Beneficjenci realizujący projekty posługiwali się następującymi analizami celem dostosowania wsparcia do potrzeb uczniów:

- *Analiza dostępnych dokumentów i danych statystycznych (m.in. dane gmin, GUS, WUP, MEN);*
- *Analiza wyników uczniów (wyniki egzaminów zewnętrznych, sprawdzianów, ocen semestralnych);*
- *Badania własne prowadzone w placówkach (obserwacja uczniów, diagnoza psychologiczno-pedagogiczna, badania potrzeb edukacyjnych uczniów – ankiety wśród dzieci i młodzieży, rodziców, nauczycieli, rozmowy z uczniami i rodzicami).*

51% dyrektorów szkół uczestniczących w badaniu CATI wskazało, że zrealizowane w ramach projektu działania odpowiadały wszystkim zdiagnozowanym potrzebom, podczas gdy 28% respondentów wskazało, że mimo realizacji projektu w placówce występują jeszcze niezaspokojone potrzeby:

Wykres 3 Adekwatność realizowanego wsparcia do potrzeb

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami szkół

Wskazując na niezaspokojone potrzeby placówki dyrektorzy nie odnosili się do rodzajów zajęć, lecz ilości godzin prowadzonego wsparcia. Odpowiadając na pytanie *Jakie potrzeby nie zostały zaspokojone i dlaczego są one ważne?* Respondenci wskazywali głównie zbyt małą liczbę godzin wsparcia oraz chęć objęcia programem większej liczby uczniów. Choć pojawiały się również opinie na temat niewystarczającego wsparcia w zakresie wyposażenia placówki.

Analiza sposobu diagnozowania potrzeb oraz oceny przedstawicieli szkół w zakresie dopasowania wsparcia do zapotrzebowania uczniów pozwala stwierdzić, że realizowane programy rozwojowe odpowiadają na większość tych potrzeb. Dyrekcja i nauczyciele planujący działania w ramach programów rozwojowych opierają się w dużej mierze na obserwacji uczniów, ich wyników w nauce, problemów, z jakimi borykają się dzieci i ich rodzice. Taki sposób analizy umożliwia zapewnienie wsparcia odpowiedniego do potrzeb szkół oraz uczniów.

Do najbardziej efektywnych form wsparcia zaliczyć należy te realizowane najczęściej – zajęcia dodatkowe - głównie zajęcia wyrównawcze. Zajęcia te zostały ocenione najwyżej przez dyrektorów uczestniczących w badaniu CATI – średnia ocena wyniosła 4,1 na pięciostopniowej skali. O skuteczności i efektywności tych zajęć świadczą lepsze wyniki w nauce uczniów objętych wsparciem, co potwierdzają wypowiedzi dyrektorów i nauczycieli placówek objętych wsparciem w ramach Priorytetu IX PO KL.

Byłam kiedyś na spotkaniu, dyrektor jednej ze szkół pokazywał swoje wyniki maturalne, jak podniosły się, odkąd biorą udział w projekcie, a biorą chyba dopiero drugi rok, jak podniosły się wyniki egzaminów maturalnych i egzaminów zawodowych.

Źródło: IDI z nauczycielem

Prowadzone są zajęcia wyrównawcze i dzięki nim w tamtym roku wyniki egzaminu gimnazjalnego był, ku zaskoczeniu wszystkich, na poziomie wojewódzkim, gdyż te klasy nie rokowały takich wyników jak osiągnęły dzięki tym zajęciom, w których uczestniczyli. Efekty były namacalne.

Źródło: IDI z nauczycielem

Mimo zauważanego przez dyrektorów i nauczycieli uczestniczących w badaniu wzrostu wyników uczniów w nauce nie można jednoznacznie stwierdzić, że projekty realizowane w ramach PO KL przyczyniają się do polepszenia wyników uczniów w skali całego województwa, szczególnie analizując wyniki poszczególnych egzaminów zewnętrznych. Na przestrzeni ostatnich kilku lat wyniki tych egzaminów wahają się, co potwierdzają zarówno uczestniczący w badaniu FGI eksperci rynku pracy i edukacji jak i wyniki dane Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

Tabela 8 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w województwie dolnośląskim w 2012 r

Rok	Zakres						
	Język polski	Historia i WOS	Matematyka	Nauki przyrodnicze	Język angielski ¹³	Język francuski	Język niemiecki
Średnie wyniki uczniów w %							
2012	63%	60%	46%	49%	63%	69%	57%

Źródło: Opracowane na podstawie danych CKE

Tabela 9 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w województwie dolnośląskim w latach 2009-2011

Rok	Zakres				
	Część humanistyczna	Część matematyczno-przyrodnicza	Język angielski ¹⁴	Język francuski	Język niemiecki
Średnie wyniki uczniów w %					
2011	60,6%	46,8%	61,4%	59,0%	58,0%
2010	49,4%	46,0%	57,5%	55,1%	54,7%
2009	62,3%	50,3%	62,0%	58,6%	65,1%

Źródło: Opracowane na podstawie danych CKE

Jak wskazują powyższe dane trudno mówić o jakiegokolwiek tendencji w zakresie wyników egzaminu gimnazjalnego. Nie można powiedzieć, że wyniki systematycznie spadają lub wzrastają. Podobna sytuacja ma miejsce w województwie dolnośląskim w przypadku egzaminu maturalnego. W 2009 roku

¹³ W tabeli przedstawiono wyniki egzaminu gimnazjalnego z języków na poziomie podstawowym

¹⁴ W tabeli przedstawiono wyniki egzaminu gimnazjalnego z języków na poziomie podstawowym

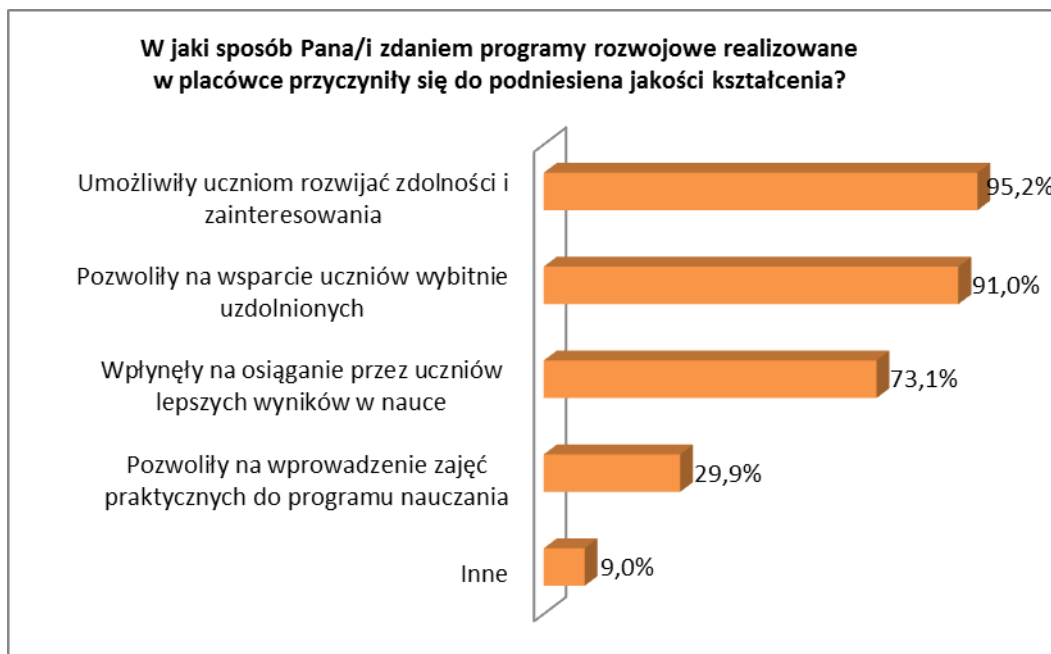

zdawalność egzaminu maturalnego wśród uczniów dolnośląskich szkół wyniosła 77%, rok później 82% aby w kolejnym roku (2011) spaść do 75% i znowu wzrosnąć w roku 2012 do 80%.¹⁵

W związku z powyższym trudno ocenić wpływ realizowanego wsparcia na wyniki uczniów w nauce, przede wszystkim dlatego, że nie jest prowadzony monitoring zmian w zakresie wyników egzaminów zewnętrznych wśród uczniów objętych wsparciem PO KL. Jednakże wskazane powyżej wyniki egzaminów zewnętrznych nie stoją w sprzeczności z ocenami dyrektorów i nauczycieli, którzy wskazują na pozytywny wpływ realizowanego wsparcia na lepsze efekty uczniów w nauce. Należy pamiętać, że dyrektorzy i nauczyciele mają bezpośredni kontakt z uczniami i są w stanie ocenić wyniki jakie osiągają uczniowie objęci konkretnym wsparciem i jak ono wpływa na ich postępy w nauce.

Efektywność wsparcia przekłada się na jakość nauczania w placówkach. Fakt ten podkreślali uczestnicy zogniskowanego wywiadu grupowego – przedstawiciele szkół, w których realizowane są programy rozwojowe, wskazując, że działania te powodują wzrost wyników w nauce uczniów objętych wsparciem. Należy w tym miejscu dodać, że chodzi nie tylko o zajęcia wyrównawcze, z zasady zmierzające do polepszenia wyników uczniów, ale także działania takie, jak koła zainteresowań, co potwierdzają również wyniki badania CATI z dyrektorami szkół zaprezentowane na wykresie.

Wykres 4 Wpływ programów rozwojowych na podniesienie jakości nauczania w szkołach¹⁶

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami

Obok zajęć dodatkowych w ramach programów rozwojowych szkół realizowane jest również poradnictwo psychologiczno – pedagogiczne oraz doradztwo zawodowe. Jak wspomniano w pierwszej części niniejszego podrozdziału, doradztwo zawodowe zdecydowanie częściej występuje w szkołach

¹⁵ Dane Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

¹⁶ Pytanie wielokrotnego wyboru, respondenci mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi,

zawodowych, natomiast poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne często towarzyszy innym realizowanym w ramach programów rozwojowych działaniom. Najczęściej ta forma wsparcia współwystępuje z zajęciami wyrównawczymi oraz jest skierowana do dzieci i młodzieży dysfunkcyjnych, zagrożonych przedwczesnym opuszczeniem systemu oświaty. Niemal 55% placówek, uczestniczących w badaniu CATI (wywiady z dyrektorami), realizowało w ramach programów rozwojowych doradztwo i opiekę psychologiczną dla uczniów wykazujących problemy w nauce.

Szkoły statutowo prowadzą wsparcie pedagogiczne dla swoich uczniów, jednak jest to wsparcie ograniczone czasowo (pedagog jest do dyspozycji wszystkich uczniów kilka-kilkanaście godzin tygodniowo). Ponadto, w niektórych placówkach osoba pełniąca funkcję pedagoga zajmuje się również doradztwem zawodowym oraz wsparciem psychologicznym. Zatem, o ile wsparcie pedagogiczne dzięki realizacji programów rozwojowych zostało poszerzone, o tyle doradztwo psychologiczne jest często nowością w szkołach, niemożliwą do zrealizowania gdyby nie wsparcie PO KL:

Nie było wcześniej (przed objęciem placówki wsparciem PO KL, red.) w szkole wsparcia psychologicznego. I to jest uważam fantastyczne, że nam się udało to zrobić, i też nam pokazuje, że to jest niesamowita nisza, że trzeba pochylić się również psychologicznie nad tymi dziećmi.

Źródło: IDI z dyrektorem

(...)Organy prowadzące szkoły wyrażają zgodę na zapewnienie zatrudnienia pedagoga, ale z psychologiem już jest problem. Pedagogiczna pomoc i wsparcie jest na pewno, ale aspekt psychologiczny jest pomijany w szkołach i jest tu bardzo potrzebny.

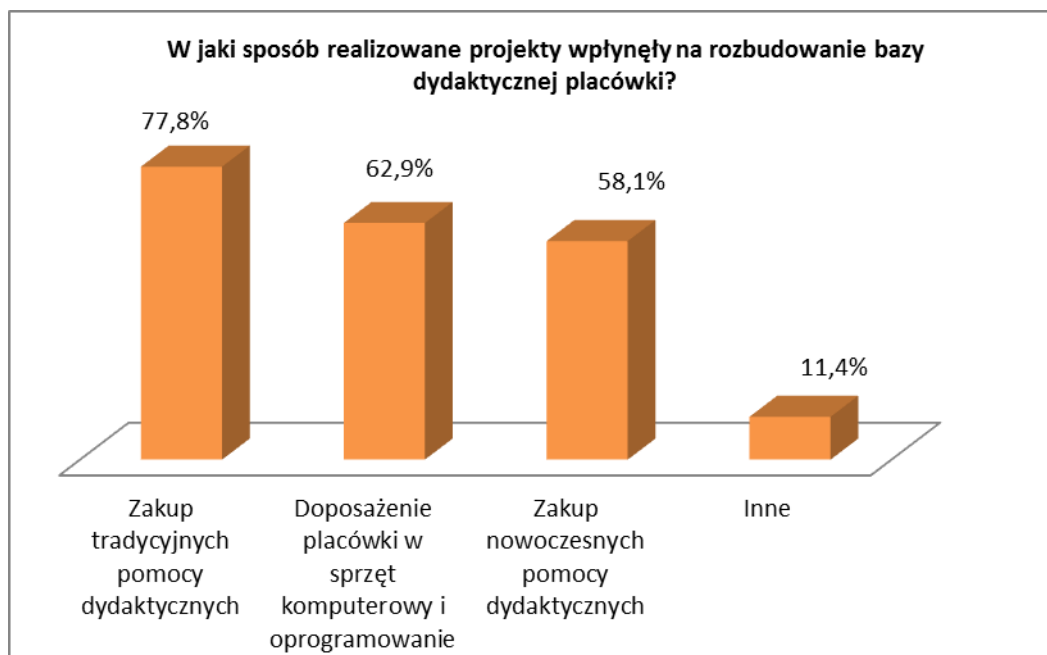
Źródło: FGI z ekspertami

Obok realizacji szeregu zajęć bezpośrednio skierowanych na podnoszenie jakości kształcenia, wzbogacanie oferty edukacyjnej szkoły, wspieranie uczniów poprzez oferowanie im szerokiego wachlarza zajęć i pomocy psychologicznej i pedagogicznej, placówki kształcenia ogólnego w województwie mogą podnosić atrakcyjność oferty oraz jakość kształcenia dzięki wykorzystaniu finansowania EFS na doposażenie placówki. Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych wpływa na wzbogacenie bazy dydaktycznej szkół.

Wyniki badania CATI z dyrektorami wspartych placówek wskazują, że większość badanych szkół środki finansowe przeznaczone na zakup wyposażenia przeznaczyła na tradycyjne pomoce dydaktyczne (niemal 78% badanych placówek), następnie na zakup sprzętu komputerowego i oprogramowania (62,9%) oraz zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych (58,1%). Wśród odpowiedzi „inne” znalazły się meble, programy komputerowe do nauki języków obcych, gry i inne pomoce wspierające indywidualizację procesu nauczania oraz wyposażenie specjalistycznych pracowni. W opinii respondentów badania wsparcie w momencie realizacji projektu było wystarczające, jednakże dyrektorzy placówek zgłaszali konieczność kontynuowania tego typu wsparcia w przyszłości w związku z amortyzacją sprzętu.

Wykres 5 Wpływ programów rozwojowych na doposażenie placówek objętych wsparciem – szkoły prowadzące kształcenie ogólne

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami

Trwałość doposażenia zostanie zachowana po zakończeniu realizacji projektu, ponieważ zakupione sprzęty i oprogramowanie będą nadal wykorzystywane w procesie edukacji. Jak wynika z badania CATI z dyrektorami szkół oraz wywiadów pogłębionych z dyrektorami i nauczycielami specjalistyczne oprogramowanie, jak np. oprogramowanie do zajęć logopedycznych, będzie wykorzystywane zgodnie ze swoim zastosowaniem, natomiast inne środki trwale znajdą zastosowanie również poza zadaniami wynikającymi z realizacji projektu.

Ostatnim elementem oceny programów rozwojowych realizowanych przez szkoły prowadzące kształcenie ogólne było określenie ich kompleksowości oraz wpływu na podniesienie jakości nauczania w szkole. Z przytoczonych powyżej wyników badania, zarówno badań ilościowych jak i jakościowych wyłania się obraz wsparcia kompleksowego zarówno dla funkcjonowania szkoły jak i pod kątem wspierania konkretnego ucznia. Analizując programy rozwojowe w kontekście działalności szkoły widzimy, że szkoły wykorzystują wsparcie EFS we wszystkich możliwych obszarach. O kompleksowości wsparcia w tym zakresie świadczy łączenie różnych form w programach rozwojowych. Jak wynika z przeprowadzonego badania szkoły wykorzystują uzyskane środki finansowe jednocześnie na doposażenie placówki, jak również realizację różnorodnych zajęć. Kompleksowość w zakresie wspierania uczniów przejawia się w obejmowaniu jednego dziecka kilkoma różnymi formami wsparcia. I tak, zarówno dzieci uzdolnione, uczestniczące w kołach zainteresowań jak i uczniowie o słabych wynikach w nauce zostają objęte wsparciem psychologiczno-pedagogicznym. W zależności od potrzeb uczniowie mają możliwość spotkań grupowych i indywidualnych z pedagogiem czy psychologiem w celu doskonalenia swoich umiejętności interpersonalnych, poznawania siebie, własnych zdolności i zainteresowań. Uczniowie osiągający słabsze wyniki korzystają nie tylko z zajęć wyrównawczych, ale również wsparcia psychologicznego, a nierzadko specjalistycznego wsparcia w zakresie niwelowania dysfunkcji wpływających na wyniki w nauce. Ponadto, w większości placówek prowadzone jest

doradztwo zawodowe skierowane do większości uczniów, dzięki czemu dziecko uczestniczące np. w zajęciach dodatkowych z przedmiotów ścisłych objęte zostaje również wsparciem doradczym. Kompleksowość realizowanych programów rozwojowych, podobnie jak wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie nauczania, położenie nacisku na kompetencje kluczowe i wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów o słabych wynikach w nauce, zdecydowanie przyczynia się do podniesienia jakości kształcenia w szkołach.

2.1.3 Ocena kształcenia nauczycieli

Na jakość oferty edukacyjnej oraz wyrównywanie szans w zakresie edukacji wpływają, oprócz programów rozwojowych i innych działań zmierzających do podnoszenia atrakcyjności szkół, kompetencje kadry nauczycielskiej, dlatego w ramach niniejszego badania analizie poddane zostało również wsparcie oferowane nauczycielom w ramach Działania 9.4 *Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty*. Przeanalizowano następujące zagadnienia:

1. Czy i w jakim stopniu podniesienie kwalifikacji nauczycieli osiągnięte poprzez wsparcie EFS przyczyniło się do podniesienia jakości oferty edukacyjnej oraz wyrównywania szans edukacyjnych mieszkańców Dolnego Śląska?
2. Czy oferta wsparcia kierowana do nauczycieli w ramach Działania 9.4 jest dostosowana do wymogów związanych ze strategicznymi kierunkami rozwoju regionu oraz zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje?
3. Jakie były główne cele kształcenia nauczycieli (wzrost kompetencji w zakresie: metod kształcenia, opracowania programu nauczania, zmiana przedmiotu kształcenia, zindywidualizowanie podejścia do ucznia, zmiana programu nauczania)?

Odpowiedzi na powyższe pytania badawcze uzyskane zostały dzięki analizie wniosków o dofinansowanie, badaniu CATI i IDI z nauczycielami i dyrektorami szkół oraz zogniskowanym wywiadom grupowym.

Celem Działania 9.4 jest „*dostosowanie kwalifikacji nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz kadr administracyjnych instytucji systemu oświaty do wymogów związanych ze strategicznymi kierunkami rozwoju regionów, zmianą kierunków kształcenia, zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje oraz zmieniającą się sytuacją demograficzną w systemie oświaty*”¹⁷. W związku z tym wpływ realizowanych w ramach Działania 9.4 projektów na podniesienie jakości oferty edukacyjnej i wyrównywanie szans edukacyjnych powinien przejawiać się w realizacji projektów skierowanych na dostosowanie kompetencji nauczycieli do potrzeb rynku pracy (np. poprzez projekty umożliwiające nauczanie przedmiotów zawodowych w zawodach na które istnieje zapotrzebowanie na rynku pracy, powodujące wzrost liczby nauczycieli przedmiotów zawodowych) oraz doskonalenie kompetencji z zakresu indywidualizacji pracy z uczniem umożliwiającym pracę np. z uczniami dysfunkcyjnymi, tak aby zapewnić im równe szanse edukacyjne, a co za tym idzie szanse na rynku pracy.

¹⁷ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2012, Warszawa 01.07.2012, s.284

W ramach Działania 9.4 dolnośląscy nauczyciele mieli możliwość skorzystania z następujących form wsparcia:

- Studia podyplomowe, kursy kwalifikacyjne i doskonalące oraz inne formy podwyższania kwalifikacji;
- Studia wyższe oraz kursy kwalifikacyjne dla nauczycieli zainteresowanych podwyższeniem lub uzupełnieniem posiadanego wykształcenia;
- Programy przekwalifikowania nauczycieli szkolnych w związku ze zmieniającą się sytuacją demograficzną (niż szkolny) w kierunku kształcenia ustawicznego (osób dorosłych).¹⁸

Jak wynika z wywiadu z pracownikami IP oraz analizy sprawozdań z realizacji Programu dużą popularnością od początku realizacji wsparcia cieszyły się szczególnie studia podyplomowe i studia wyższe, umożliwiające nauczycielom awans, realnie wpływające na zmianę ich sytuacji zawodowej. Należy pamiętać, że na obecnym etapie wdrażania programu te formy nie są już realizowane. Możliwe jest już tylko uczestnictwo nauczycieli w krótkich formach kursowych, co związane jest z niskim poziomem realizacji wskaźnika *liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach na terenach wiejskich* (co szczegółowo omówione zostało w podrozdziale 2.4 Stan realizacji wskaźników Priorytetu IX PO KL).

Analizowane w ramach niniejszej ewaluacji projekty z Działania 9.4 realizują następujące cele:

- *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli z terenu Dolnego Śląska w ramach studiów podyplomowych dające uprawnienia do nauczania zawodu;*
- *Dostosowanie wiedzy i umiejętności nauczycieli przedmiotów zawodowych do potrzeb rynku pracy;*
- *Podniesienie kompetencji dolnośląskich nauczycieli z terenów wiejskich w obszarze indywidualizacji pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych;*
- *Podniesienie umiejętności z zakresu wykorzystania narzędzi informatycznych;*
- *Podniesienie mobilności zatrudnienia nauczycieli poprzez przygotowanie ich do pracy w przedszkolach lub szkołach językowych.*

Źródło: Wnioski o dofinansowanie, Działanie 9.4

Wskazane we wnioskach o dofinansowanie cele obrazują, w jaki sposób realizowane w ramach projektów formy wsparcia wpływają na podniesienie jakości edukacji w województwie poprzez dostarczenie na rynek pracy wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej. Projekty skupiają się głównie na kształceniu kompetencji kluczowych (doskonalenia umiejętności językowych oraz ICT, w tym wykorzystywanie nowoczesnych technologii w procesie nauczania) oraz zindywidualizowanym podejściu do ucznia, a także dostosowaniu kompetencji nauczycieli do potrzeb rynku pracy. Przeprowadzone badanie wskazuje jednak, że ostatni z zakresów – dostosowanie kwalifikacji kadry do wymogów rynku pracy oraz dostarczenie na rynek wykwalifikowanych nauczycieli zawodu jest obszarem najrzadziej realizowanym w projektach, co jest niepokojące w kontekście sytuacji na rynku pracy oraz wzrostu zainteresowania kształceniem zawodowym i jednoczesnym brakiem wykwalifikowanych nauczycieli przedmiotów zawodowych. W kontekście wyników prowadzonego badania wydaje się, że należy położyć nacisk na kształcenie nauczycieli przedmiotów zawodowych.

¹⁸Tamże, s. 287-288

Najlepszą rekomendacją tego typu kształcenia stanowi wypowiedź jednego z ekspertów uczestniczących w badaniu FGI:

(...) Nikt jakoś do tej pory nie pomyślał o bardzo istotnej rzeczy, mianowicie o ile w matematyce, w fizyce, chemii nic się od lat nie zmienia (...) o tyle w przypadku przedmiotów zawodowych, to wszystko zmienia się i to diametralnie z roku na rok. Ja podam przykład... dzisiaj dostępny jest na rynku taki a nie inny stycznik czy przełącznik, za rok czy dwa już go nie ma, a nikt nie myśli o tym, żeby nauczycieli przedmiotów zawodowych doszkalać czy przeszkalać na tą nowoczesność. To się przekłada tak naprawdę na kształcenie i na to z jaką wiedzą wychodzi ze szkoły uczeń. Przede wszystkim nie ma spójnej oferty kształcenia nauczycieli zawodu i przedmiotów zawodowych i instruktorów praktycznej nauki zawodu.

Źródło: FGI z ekspertami

Z badania CATI wśród nauczycieli uczestniczących w projektach realizowanych w ramach Działania 9.4 wynika, że największy odsetek ankietowanych uczestniczył w kursach kwalifikacyjnych i doszkalających. Formy kształcenia, w których brali udział ankietowani nauczyciele dolnośląskich szkół (podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) prezentuje tabela:

Tabela 10 Wsparcie wykorzystywane przez nauczycieli w ramach Działania 9.4

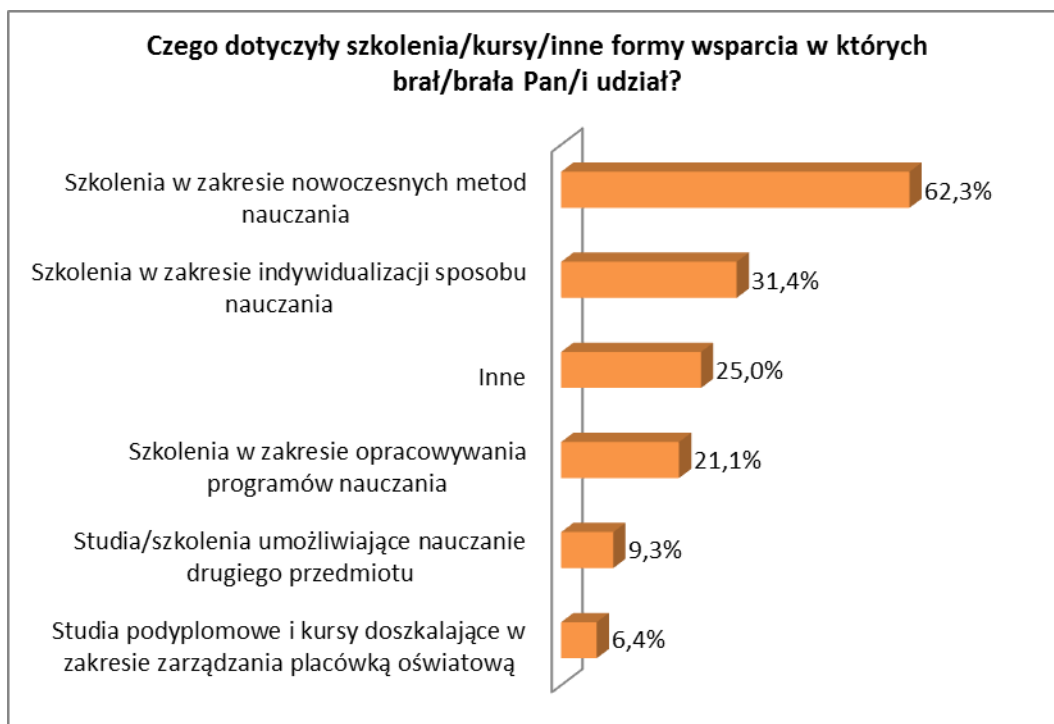
Z jakiego wsparcia w ramach Działania 9.4 Pan/i korzystał/a?	Odsetek uczestniczących we wsparciu nauczycieli
Kursy kwalifikacyjne i doszkalające	86,8%
Studia wyższe	1,0%
Studia podyplomowe	9,3%
Studia podyplomowe i kursy doszkalające w zakresie organizacji, zarządzania, finansowania oraz monitoringu działalności oświatowej	3,9%
Programy przekwalifikowania nauczycieli	1,5%
Inne	3,4%

Źródło: Badanie CATI z nauczycielami

Analizując zakres tematyczny zajęć, w których uczestniczyli nauczyciele można stwierdzić, że do głównych celów kształcenia nauczycieli należały szkolenia w zakresie metod nauczania oraz indywidualizacja pracy z uczniem.

Wykres 6 Zakres tematyczny form wsparcia skierowanych do nauczycieli w ramach Działania 9.4 PO KL

Źródło: Badanie CATI z nauczycielami

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że zajęcia w zakresie nowoczesnych metod nauczania skierowane do nauczycieli zasadniczo skupiają się na wykorzystaniu nowoczesnych technologii w procesie nauczania, tj. platform internetowych, tablic interaktywnych.

Warto zwrócić uwagę na rozkład odpowiedzi w kategorii „inne” stanowiący stosunkowo duży odsetek wskazań. Udzielone w tej kategorii odpowiedzi wskazują, że kształcenie nauczycieli w ramach Działania 9.4 w dużej mierze skierowane było na wzmocnienie kompetencji kluczowych kadry nauczycielskiej oraz wsparcie psychologiczno-pedagogiczne. Wśród odpowiedzi „inne” najczęściej występowały:

- Doskonalenie umiejętności językowych (45,1%);
- Wsparcie psychologiczno-pedagogiczne i tutoring (25,5%);
- Doradztwo zawodowe (15,7%);
- Doskonalenie umiejętności ICT (13,7%);
- Zdobywanie uprawnień egzaminatora (7,8%).

W taki sposób opisuje szkolenia realizowane w ramach Działania 9.4 jeden z nauczycieli uczestniczących we wsparciu:

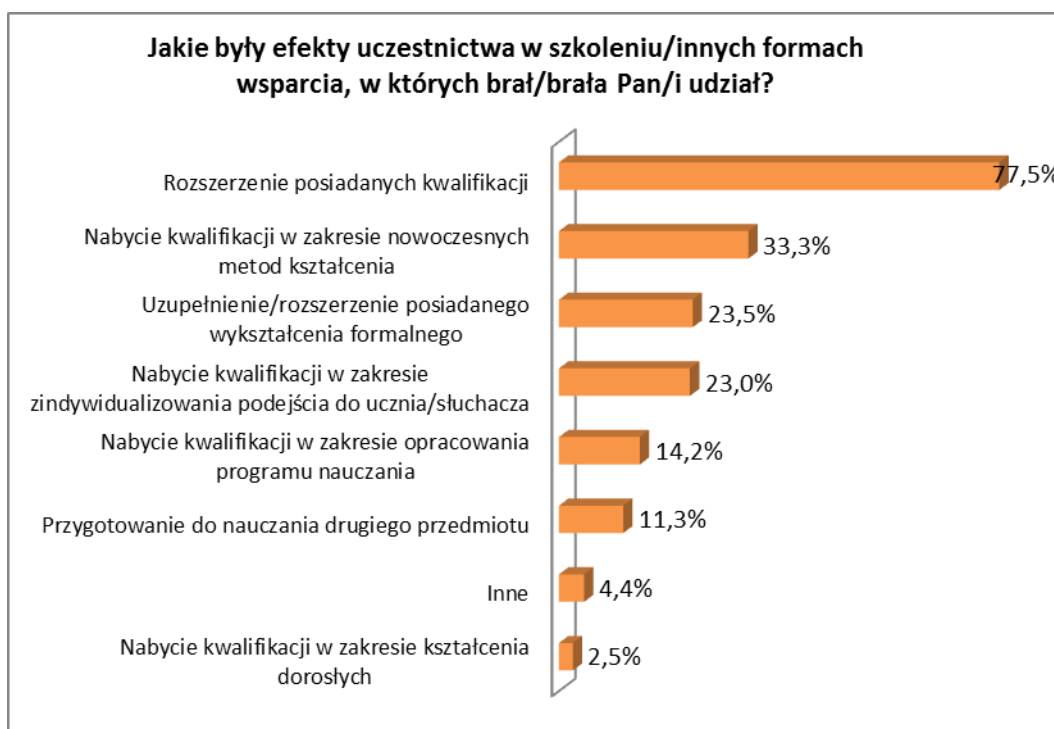

To były szkolenia z zakresu wykorzystania ICT w edukacji, jak wykorzystywać takie narzędzia jak WebQuest, narzędzia e-learningu, jak tworzyć materiały edukacyjne, które są właściwe do platformy edukacyjnej, ścieżki edukacyjne, jak tworzyć prezentacje inne niż w PowerPoint, wykorzystanie tablicy interaktywnej, żeby to nie był tylko ekran, na którym coś się wyświetla, tylko żeby wykorzystać jej interaktywność.

Źródło: Źródło: FGI z przedstawicielami placówek objętych wsparciem Priorytetu IX PO KL

Jak wskazują zaprezentowane wyniki głównymi formami wsparcia realizowanymi w regionie w celu podnoszenie kompetencji nauczycieli a przez to podnoszenia jakości oferty kształcenia i wyrównywania szans edukacyjnych były kursy kwalifikacyjne i doszkalające obejmujące tematykę związaną z nowoczesnymi metodami nauczania, indywidualizację pracy z uczniem oraz doskonalenie kompetencji kluczowych. Głównym efektem kształcenia nauczycieli jest więc wzrost ich kompetencji, nabycie kwalifikacji w zakresie nowoczesnych metod nauczania oraz poszerzenie kompetencji kluczowych.

Wykres 7 Efekty uczestnictwa nauczycieli w kształceniu w ramach Działania 9.4

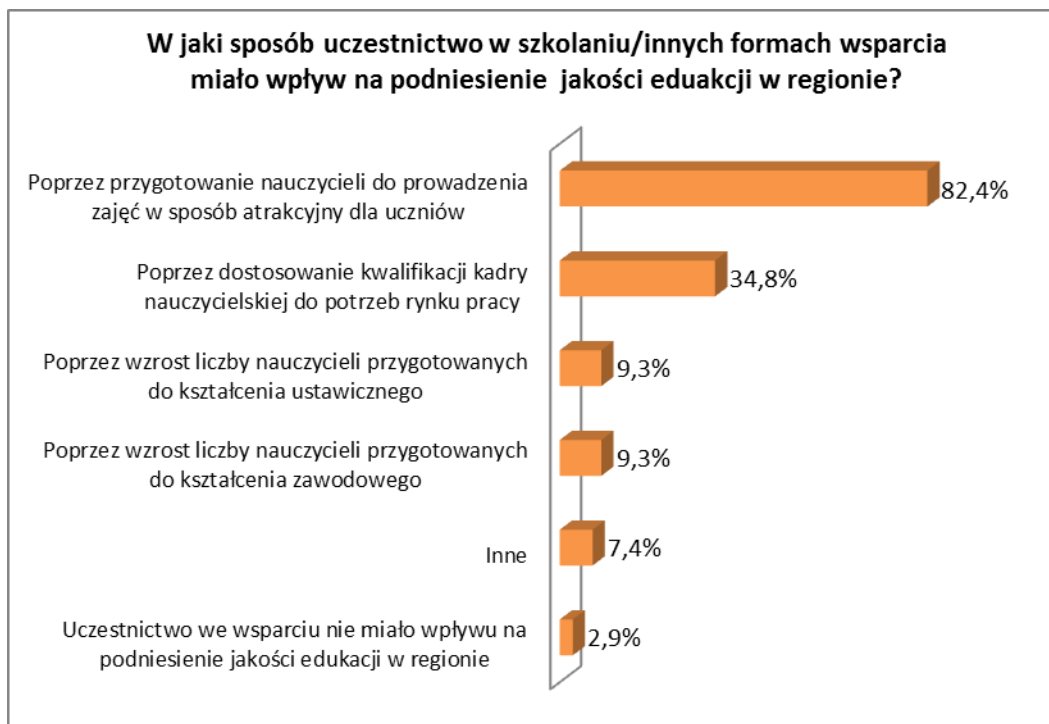

Źródło: Badanie CATI z nauczycielami

Uczestnictwo dolnośląskich nauczycieli w szkoleniach i innych formach wsparcia wpływa na jakość oferty edukacyjnej szkół województwa głównie poprzez zdobycie umiejętności w zakresie uatrakcyjnienia formy prowadzenia zajęć. Uczestniczący w badaniu CATI nauczyciele wskazali również, że wsparcie, w którym uczestniczyli przyczynia się do dostosowania kompetencji kadry nauczycielskiej do potrzeb rynku pracy i głównych kierunków rozwoju województwa. Dane prezentuje wykres.

Wykres 8 Wpływ Działania 9.4 na podniesienie jakości edukacji w województwie

Źródło: Badanie CATI z nauczycielami

Nieco ponad 1/3 nauczycieli – uczestników badania CATI wskazało wpływ uczestnictwa w realizowanych w ramach Działania 9.4 form wsparcia na dostosowanie kompetencji kadry nauczycielskiej do potrzeb rynku pracy. Jednak analizując wskazane na powyższym wykresie wyniki w kontekście pozostałych metod badawczych – analizy wniosków o dofinansowanie czy wypowiedzi dyrekcji i nauczycieli a także ekspertów uczestniczących w badaniu FGI działania zmierzające do zwiększenia liczby nauczycieli przedmiotów zawodowych, czy dostosowania ich kompetencji do potrzeb rynku pracy realizowane w ramach PO KL w dalszym ciągu są niewystarczające. Jak wynika z wywiadu grupowego z ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji, na terenie Dolnego Śląska oferta kształcenia nauczycieli jest dość szeroka, jednak nastawiona jest ona głównie na krótkie formy kursowe, które nie umożliwiają nauczycielom realnej zmiany sytuacji zawodowej, oraz nie są nastawione na kształcenie nauczycieli zawodu, skupiając się głównie na rozwoju kompetencji pedagogicznych, oraz kompetencji kluczowych.

Działania skierowane do nauczycieli zawodu bezpośrednio wpływają na jakość kształcenia zawodowego w regionie a co za tym idzie na dostarczanie na rynek pracy wykwalifikowanych pracowników dlatego wobec powyższych wyników badania istotne wydaje się położenie nacisku na kształcenie nauczycieli zawodu. Planując działania w zakresie edukacji w kontekście przyszłej perspektywy finansowej należy zwrócić uwagę na tą grupę pedagogów oraz dostosowanie ich kompetencji do potrzeb rynku pracy oraz strategicznych dla regionu kierunków rozwoju. Jest to szczególnie istotne w kontekście zapisów *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku*. Jednym z celów Strategii jest poprawa jakości i efektywności systemu edukacji i badań naukowych, a główne działanie skierowane do nauczycieli skupia się na podniesieniu jakości

kształcenia zawodowego, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia skuteczności edukacji zawodowej.¹⁹

Analizując dostosowanie oferty kształcenia nauczycieli w ramach Działania 9.4 do strategicznych kierunków rozwoju regionu można stwierdzić, że w dużej mierze koresponduje ona z celami *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego* poprzez kształtowanie kompetencji kluczowych, w tym w zakresie ICT. Odwołanie do celów Strategii widać również w kształceniu nauczycieli przedmiotów zawodowych, choć w znacznie mniejszym stopniu. Trudno jednoznacznie określić dostosowanie wsparcia realizowanego w ramach Działania 9.4 do kluczowych branż gospodarki. Jak wskazuje analiza dokumentów do rozwojowych sektorów gospodarki Dolnego Śląska zaliczyć należy branże: chemiczną, farmaceutyczną, motoryzacyjną, elektryczną, informatyczną oraz usługową – w zakresie rozwoju turystyki.²⁰ Przeprowadzona analiza desk research, w tym analiza wniosków o dofinansowanie oraz analiza raportów i diagnoz nie wskazuje jasno, w jakich kierunkach/zawodach istnieje największy deficyt i jednocześnie zapotrzebowanie na nauczycieli zawodu. Natomiast, z całą pewnością stwierdzić można, na podstawie zgromadzonych w trakcie badania danych, że kształcenie nauczycieli realizowane ze środków Działania 9.4 PO KL odpowiada zapotrzebowaniu na nowe kwalifikacje. Wśród nowych kwalifikacji dokumenty strategiczne wymieniają kompetencje ICT, przedsiębiorczość, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.²¹ Analiza wniosków projektów wybranych do dofinansowania w ramach Działania 9.4 oraz wyniki badań ilościowych i jakościowych wskazują, że wsparcie oferowane nauczycielom w głównej mierze odpowiada właśnie tym obszarom.

Istotnym obszarem dostosowania kształcenia nauczycieli do potrzeb, na który zwrócili uwagę eksperci w trakcie badania FGI, jest nastawienie na umożliwienie nauczycielom zdobywania uprawnień do przeprowadzania egzaminów (zarówno na poziomie szkół prowadzących kształcenie ogólne jak i szkół zawodowych). Jest to kolejny obszar, obok kształcenia nauczycieli zawodu, na który warto zwrócić uwagę planując działania na nadchodzący okres programowania.

2.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych

Drugi cel przedmiotowego badania: *ocena wpływu działań podejmowanych w ramach EFS na wyrównanie szans edukacyjnych dzieci na obszarach wiejskich i miejskich, w tym upowszechnianie edukacji przedszkolnej* podzielony został na dwa elementy:

- Ocena wpływu projektów realizowanych w ramach Poddziałania 9.1.1 na upowszechnienie edukacji przedszkolnej na terenie województwa;
- Ocena wpływu realizowanych w ramach PO KL projektów na wyrównywanie szans edukacyjnych na Dolnym Śląsku.

Wyniki analiz, stanowiące odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze zaprezentowane zostały w kolejnych podrozdziałach.

¹⁹ *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do roku 2020*, Wrocław, listopad 2005, s.59

²⁰ *Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2011-2020*, Wrocław, styczeń – czerwiec 2011, s.29-30, *Sytuacja na dolnośląskim rynku pracy – badanie zapotrzebowania na zawody, kwalifikacje i umiejętności*, Warszawa, październik 2010

²¹ *Prognozy rynku pracy i zapotrzebowania na kwalifikacje*, red. T. Kupczyk, Politechnika Wroclawska – Centrum Kształcenia Ustawicznego, Wrocław 2005

2.2.1 Upowszechnienie edukacji przedszkolnej

Wpływ projektów realizowanych w ramach Poddziałania 9.1.1 na upowszechnienie edukacji przedszkolnej i wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z terenów miejskich i wiejskich zbadany został poprzez następujące pytania badawcze:

1. W których powiatach Dolnego Śląska występują największe, jeszcze niezaspokojone potrzeby w zakresie edukacji przedszkolnej?
2. W jakim stopniu dofinansowanie w ramach PO KL wpłynęło na rozwój edukacji przedszkolnej (m.in. przez tworzenie nowych miejsc przedszkolnych oraz rozwój oferty edukacyjnej), szczególnie na terenach wiejskich? W jaki sposób ten wpływ jest widoczny?
3. Czy oferta przedszkolna dzięki dofinansowaniu z EFS stała się bardziej elastyczna w powiązaniu z rzeczywistymi potrzebami dzieci i ich opiekunów (m.in. czy uelastyczniono godziny otwarcia przedszkoli)? Czy zmiany są trwałe?
4. Czy upowszechnianie edukacji przedszkolnej na terenach wiejskich w ramach PO KL realnie wpływa na wyrównane szanse edukacyjnych na Dolnym Śląsku?
5. Jak przedstawia się trwałość założonych w ramach PO KL przedszkoli?
6. Czy zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach oraz stworzenie przedszkoli o wyższym standardzie przyczyniło się do zmiany świadomości rodziców odnośnie roli edukacji przedszkolnej (zwłaszcza na obszarach wiejskich)?

Do analizy wykorzystano dane pierwotne i wtórne – analizę opracowań dotyczących edukacji przedszkolnej na Dolnym Śląsku, dane GUS, indywidualne wywiady pogłębione z dyrektorami przedszkoli wspartych w ramach PO KL, anonimową ankietę papierową z rodzicami dzieci uczęszczających do tych przedszkoli oraz zogniskowane wywiady grupowe.

Wg danych GUS w 2011 roku na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonowało 1289 placówek wychowania przedszkolnego. Liczba ta obejmuje przedszkola, oddziały przedszkolne, punkty przedszkolne przy szkołach podstawowych oraz zespoły wychowania przedszkolnego. Szczegółowe dane prezentuje tabela.

Tabela 11 Placówki wychowania przedszkolnego na terenie Dolnego Śląska

Typ placówki	Liczba placówek na terenie województwa dolnośląskiego		
	Ogółem	Miasto	Wieś
Przedszkole	591	449	142
Oddział przedszkolny	518	200	318
Punkt przedszkolny	171	93	78
Zespół wychowania przedszkolnego	9	0	9
SUMA	1289	742	547

Źródło: BDL GUS 2011

Przedszkola w województwie w 2011 roku oferowały 64 488 miejsc, co przy liczbie 62 570 dzieci w wieku przedszkolnym wydawałoby się wystarczające. Jednakże analizując rozkład terytorialny można wskazać powiaty, w których liczba dzieci w wieku przedszkolnym przewyższa liczbę miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego. Jak wynika z danych GUS, w przypadku przedszkoli niewystarczająca liczba miejsc występowała w następujących powiatach:

- Powiat lubański (1146 miejsc w placówkach, 1149 dzieci w wieku przedszkolnym);

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Powiat lwówecki (odpowiednio 749 miejsc w placówkach, 771 dzieci);
- Powiat złotoryjski (odpowiednio 530 miejsc w placówkach, 609 dzieci);
- Powiat głogowski (odpowiednio 2650 miejsc w placówkach, 2713 dzieci);
- Powiat lubiński (odpowiednio 2957 miejsc w placówkach, 2313 dzieci);
- Legnica (odpowiednio 2543 miejsc w placówkach, 2573 dzieci);
- Powiat oleśnicki (odpowiednio 1979 miejsc w placówkach, 2039 dzieci);

Ponadto niewystarczająca liczba miejsc w stosunku do liczby dzieci w wieku przedszkolnym w przypadku punktów przedszkolnych przy szkołach podstawowych w 2011 roku wystąpiła w powiecie bolesławieckim, w przypadku pozostałych typów placówek nie odnotowano braków.²²

Również dane dotyczące zagęszczenia placówek wychowania przedszkolnego wskazują na niezaspokojone potrzeby w zakresie liczby miejsc w tych placówkach w odniesieniu do liczby dzieci w wieku 3-6 lat na danym terenie. Największa liczba dzieci w stosunku do funkcjonujących na danym terenie placówek wychowania przedszkolnego występuje na terenie Legnicy i w powiecie wałbrzyskim, a także w powyżej wymienionym powiecie głogowskim, oraz powiatach świdnickim, kamiennogórskim, trzebnickim i polkowickim.²³

W kontekście upowszechniania edukacji przedszkolnej i wyrównywania szans edukacyjnych dzieci z terenów miejskich i wiejskich istotny jest również odsetek dzieci w wieku przedszkolnym objętych wychowaniem przedszkolnym. Zarówno dostępne dane statystyczne, jak i opracowania dotyczące edukacji przedszkolnej na terenie województwa dolnośląskiego oraz wywiady IDI z dyrektorami przedszkoli objętych wsparciem w ramach PO KL, wskazują, że wśród dzieci uczęszczających do różnego typu placówek wychowania przedszkolnego wciąż dominują dzieci zamieszkujące tereny miejskie. Dla całego województwa odsetek dzieci uczęszczających do różnych placówek wychowania przedszkolnego w 2011 roku wyniósł dla dzieci w wieku 3-6 lat 83,3% w miastach i 47,9% na terenach wiejskich. Dzieci z terenów wiejskich uczęszczające do przedszkoli i innych placówek zapewniających im edukację przedszkolną stanowią nadal niemal o połowę mniej liczną grupę niż ich rówieśnicy zamieszkujący miasta. Wśród powiatów, w których odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na terenach wiejskich był najniższy wskazać należy powiat jaworski, lwówecki, świdnicki, milicki, oleśnicki, trzebnicki oraz wołowski. Szczegółowo rozkład procentowy uczestnictwa dzieci w wieku przedszkolnym w edukacji zaprezentowano poniżej.

---

²² BDL GUS 2011

²³ Brezdeń P., Górecka S., Tomczak P., *Analiza systemu edukacji w świetle zmian demograficznych i społecznych regionu. Określenie zapotrzebowania na edukację w różnych poziomach w regionie w świetle prognoz demograficznych i społecznych*, Listopad 2010, s.37

Tabela 12 Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym na terenie województwa dolnośląskiego

Powiat	Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym					
	Ogółem		W miastach		Na wsi	
	Dzieci w wieku 3 - 5 lat	Dzieci w wieku 3 - 6 lat	Dzieci w wieku 3 - 5 lat	Dzieci w wieku 3 - 6 lat	Dzieci w wieku 3 - 5 lat	Dzieci w wieku 3 - 6 lat
	2011	2011	2011	2011	2011	2011
	%	%	%	%	%	%
DOLNOŚLĄSKIE	70,0	71,3	83,1	83,3	44,1	47,9
Powiat bolesławiecki	62,1	63,7	94,6	89,7	38,5	44,2
Powiat jaworski	53,8	58,7	74,9	79,8	31,3	35,6
Powiat jeleniogórski	54,7	57,0	76,7	73,9	37,0	43,5
Powiat kamiennogórski	60,4	63,3	68,8	72,2	49,4	51,6
Powiat lubański	60,3	66,2	75,8	78,3	37,8	48,4
Powiat lwówecki	57,0	61,7	101,1	104,7	18,9	24,1
Powiat zgorzelecki	70,5	72,5	84,4	84,9	44,0	48,1
Powiat złotoryjski	56,7	61,0	75,0	78,9	38,0	43,0
Powiat m.Jelenia Góra	92,3	92,8	92,3	92,8	0,0	0,0
Powiat głogowski	70,8	73,1	78,1	80,3	49,4	52,3
Powiat górowski	62,6	66,6	84,7	91,4	49,0	51,3
Powiat legnicki	51,5	57,4	77,6	83,7	39,4	45,0
Powiat lubiński	80,7	80,4	88,5	87,9	58,0	58,9
Powiat polkowicki	67,6	70,5	83,3	86,1	45,2	48,3
Powiat m.Legnica	80,6	81,5	80,6	81,5	0,0	0,0
Powiat dzierzoniowski	71,9	71,5	77,7	76,7	48,7	51,4
Powiat kłodzki	66,6	69,0	77,2	79,8	49,1	51,2
Powiat świdnicki	63,1	65,8	75,7	77,7	37,6	41,4
Powiat wałbrzyski	64,7	67,4	66,9	69,4	48,2	53,5
Powiat ząbkowicki	76,5	78,1	113,6	117,3	48,8	49,2
Powiat milicki	55,0	61,0	114,0	113,5	30,9	39,1
Powiat oleśnicki	62,7	66,2	86,5	86,3	32,4	40,5
Powiat oławski	68,2	69,5	78,1	77,5	51,6	56,2

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**DOLNY
ŚLĄSK**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Powiat strzeliński	65,8	67,2	108,7	109,8	44,9	46,4
Powiat średzki	63,2	66,2	116,0	118,2	51,3	54,9
Powiat trzebnicki	59,0	62,5	99,6	103,3	37,2	40,9
Powiat wołowski	61,4	64,0	88,4	90,4	34,3	37,4
Powiat wrocławski	66,4	66,5	114,0	111,1	58,7	59,2
Powiat m.Wrocław	84,3	82,0	84,3	82,0	0,0	0,0

Źródło: BDL GUS 2011

Projekty realizowane w ramach Poddziałania 9.1.1 zmierzają do zniwelowania zaprezentowanych powyżej dysproporcji w dostępie do placówek wychowania przedszkolnego oraz upowszechnienia edukacji przedszkolnej ze szczególnym uwzględnieniem terenów wiejskich poprzez następujące działania:

- Tworzenie przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego na terenach o niskim stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej;
- Wsparcie istniejących przedszkoli m.in. poprzez zwiększenie liczby miejsc w placówkach, wsparcie ośrodków zagrożonych likwidacją, wydłużenie godzin funkcjonowania placówek, uruchamianie dodatkowych naborów, zatrudnienie dodatkowego personelu, wzbogacenie oferty przedszkoli;
- Organizowanie kampanii promujących edukację przedszkolną.²⁴

Wg danych sprawozdawczych na koniec I półrocza 2012 r. w województwie dolnośląskim wsparciem objęto 170 placówek przedszkolnych²⁵, z czego 136 placówek²⁶ z terenów wiejskich (80%).

Tabela 13 Placówki wychowania przedszkolnego wsparte w ramach Poddziałania 9.1.1

Powiat	Liczba placówek objętych wsparciem
Powiat bolesławiecki	2
Powiat jaworski	5
Powiat jeleniogórski	2
Powiat kamiennogórski	5
Powiat lubański	2
Powiat lwówecki	0
Powiat zgorzelecki	2
Powiat złotoryjski	9
Powiat m.Jelenia Góra	1
Powiat głogowski	15
Powiat górowski	3
Powiat legnicki	7
Powiat lubiński	7
Powiat polkowicki	18
Powiat m.Legnica	1
Powiat dzierzoniowski	7
Powiat kłodzki	8
Powiat świdnicki	9
Powiat wałbrzyski	12
Powiat ząbkowicki	0
Powiat milicki	5
Powiat oleśnicki	1

²⁴ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2012, 01.07.2012

²⁵ Sprawozdanie z realizacji Priorytetów komponentu regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego

²⁶ Baza danych PEFS przekazana przez Zamawiającego na potrzeby realizacji badania

Powiat	Liczba placówek objętych wsparciem
Powiat oławski	3
Powiat strzebiński	0
Powiat średzki	7
Powiat trzebnicki	10
Powiat wołowski	10
Powiat wrocławski	14
Powiat m.Wrocław	5
SUMA	170

Źródło: baza PEFS

Zestawiając dane dotyczące placówek objętych wsparciem w ramach PO KL z danymi statystycznymi dotyczącymi zapotrzebowania na placówki przedszkolne w województwie można stwierdzić, że powiatom borykającym się z niewystarczającą liczbą miejsc w placówkach udało się zaspokoić część potrzeb w tym zakresie (np. powiat głogowski, polkowicki, wałbrzyski, lubiński), jednak istnieją nadal powiaty, gdzie potrzeby w zakresie placówek przedszkolnych pozostają niezaspokojone. Do tej drugiej grupy zaliczyć można powiaty lwówecki czy oleśnicki, gdzie mimo niewystarczającej liczby placówek nie wykorzystano wsparcia oferowanego w ramach PO KL. Również dane zgromadzone za pomocą indywidualnych wywiadów pogłębionych z dyrektorami przedszkoli wskazują że na terenie województwa nadal istnieją obszary terytorialne o niezaspokojonych potrzebach w zakresie edukacji przedszkolnej:

(...) Gmina boryka się z małą ilością miejsc w placówkach przedszkolnych. Akurat tu (w miejscowości prowadzenia wywiadu, red.) udało się zabezpieczyć te dzieci, ale na innym terenie gminy jest duże zapotrzebowanie. W Bolesławicach było aż 35 dzieci. Nie wiem, ile z nich korzysta z edukacji przedszkolnej, ale nie miały zapewnionych miejsc. Nie udało się dla nich pozyskać środków, żeby stworzyć przedszkole. Takie potrzeby zgłaszali również rodzice w Milikowicach.

Źródło: IDI z dyrektorem przedszkola

Otwieranie nowych placówek, szczególnie na terenach wiejskich jest niezwykle istotne zarówno ze względu na wciąż niezaspokojone potrzeby w zakresie placówek przedszkolnych na wsiach, jak również budowaniu świadomości korzyści płynących z edukacji przedszkolnej oraz wyrównywaniu szans edukacyjnych na terenie województwa. *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do roku 2020* wskazuje, że poprawa jakości życia w perspektywie regionu powinna następować między innymi dzięki doskonaleniu i tworzeniu opieki nad dzieckiem i rodziną (Priorytet I: Integracja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu). W realizacji tego celu istotną rolę odgrywa rozwój wychowania przedszkolnego, wpływający na niwelowanie zjawiska marginalizacji społecznej.²⁷ Kształcenie przedszkolne jest instrumentem zmierzającym do zwiększenia równości szans, dlatego tak ważne jest upowszechnianie edukacji przedszkolnej na wsiach. Jak wynika z analiz przeprowadzonych w ramach niniejszego badania wspieranie przedszkoli na terenach wiejskich wpływa na wyrównywanie szans edukacyjnych przede wszystkim poprzez umożliwienie dzieciom korzystania z opieki

²⁷ Analiza potencjału dolnośląskich powiatów i gmin w zakresie rynku pracy i edukacji, Coffey International Development Sp. z o. o. we współpracy z Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Sp. z o. o., Wałbrzych 2011, s. 290-291

przedszkolnej, a także stymulowanie ich rozwoju, a przez co przygotowywanie do podjęcia edukacji szkolnej.

Oferowane w ramach PO KL formy wsparcia placówek przedszkolnych w widoczny sposób wpłynęły na rozwój edukacji przedszkolnej na terenach wiejskich, o czym świadczy liczba placówek wspartych na wsiach (jak już wskazano - w ramach Poddziałania 9.1.1. 80% placówek to placówki zlokalizowane na terenach wiejskich) Jak wynika z badania CATI, wywiadów IDI z dyrektorami, anonimowej ankiety z rodzicami oraz analizy wniosków o dofinansowanie, upowszechnienie edukacji przedszkolnej przejawia się głównie w otwieraniu nowych placówek, oraz wsparciu już istniejących np. poprzez zwiększenie liczby miejsc w przedszkolu.

Otwarcie placówki wychowania przedszkolnego towarzyszą zawsze inne, dodatkowe działania, dzięki czemu projekty mają kompleksowy charakter i wpływają na zwiększenie elastyczności oferty i dostosowanie jej do potrzeb dzieci i rodziców. Otwarcie placówki finansowanej ze środków PO KL przede wszystkim umożliwia bezpłatną edukację, ale także wiąże się z szeregiem działań uzupełniających ofertę przedszkola. Do działań tych należy najczęściej:

- Wprowadzenie dodatkowych zajęć;
- Dostosowanie godzin pracy placówki do potrzeb rodziców (wydłużenie godzin pracy przedszkola, np. od godziny 6 rano do późnych godzin popołudniowych);
- Zatrudnianie dodatkowego personelu;
- Doposażanie placówki (zakup mebli, zabawek, pomocy dydaktycznych).

Spośród 23 ankietowanych techniką CATI placówek przedszkolnych wspartych w ramach PO KL 12 (52,1%) zostało uruchomionych dzięki finansom EFS. Z tego 6 placówek oprócz rozpoczęcia działalności wykorzystało środki na inne zadania, tj.:

- Zatrudnienie dodatkowego personelu (5 z 6 przedszkoli);
- Zakupienie pomocy dydaktycznych (5 z 6 przedszkoli);
- Wprowadzenie dodatkowych zajęć (4 z 6 przedszkoli)
- Finansowanie podstawowych kosztów uczęszczania dzieci do przedszkola (5 z 6 przedszkoli);
- Promowanie upowszechnienia edukacji przedszkolnej na terenie gminy (5 z 6 przedszkoli).

Pozostałe placówki, nieutworzone w wyniku PO KL, pozyskane wsparcie wykorzystały na:

- Zwiększenie liczby miejsc w przedszkolu (5 z 11 placówek);
- Wydłużenie godzin pracy placówki (2 przedszkola);
- Zakupienie pomocy dydaktycznych (2 z 11 placówek);
- Wprowadzenie dodatkowych zajęć (2 z 11 placówek);
- Finansowanie podstawowych kosztów uczęszczania dzieci do przedszkola (1 placówka);
- Promowanie upowszechnienia edukacji przedszkolnej na terenie gminy (2 placówki).

Najwięcej, bo 8 z uczestniczących w badaniu CATI placówek przedszkolnych, wśród dodatkowych zajęć wprowadziło zajęcia logopedyczne, następnie zajęcia taneczne/rytmika oraz nauka języka angielskiego (po 6 placówek). Mniej popularne były dodatkowe wycieczki edukacyjne, gimnastyka oraz inne zajęcia sportowe. O różnorodności wprowadzanych w ramach projektów wspierających placówki przedszkolne form wsparcia najlepiej świadczą wypowiedzi dyrektorów przedszkoli:

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Był język angielski w ramach zajęć przedszkolnych, był aerobik i zajęcia taneczne. Wszystkie dzieci uczestniczyły w tych zajęciach. Zainteresowanie było bardzo duże. Zajęcia na pewno miały wpływ na rozwój fizyczny, społeczny, zajęcia z koordynacji ruchowej miały dość dobry wpływ.

Źródło: IDI z dyrektorem przedszkola

Dzięki temu projektowi mamy dodatkowe zajęcia. Dzieciaki mają język angielski, wyjeżdżają na sportowo-korekcyjne zajęcia na basenie, w porze zimowej narty, mają warsztaty teatralne, warsztaty taneczne, mają doradztwo specjalistyczne w osobie logopedy, psychologa i terapii sensorycznej. Jest duże zainteresowanie tymi zajęciami.

Źródło: IDI z dyrektorem przedszkola

Również rodzice dzieci uczęszczających do przedszkoli wspartych w ramach PO KL wskazywali na poszerzenie oferty edukacyjnej placówek, do których uczęszczają ich dzieci. 27 z 30 ankietowanych rodziców wskazało, że w placówkach wprowadzono dodatkowe zajęcia. Wśród zajęć tych były zajęcia wskazane powyżej przez dyrektorów placówek, ale także specjalistyczne zajęcia takie jak arteterapia, muzykoterapia czy kinezylogia edukacyjna. Także analizowane projekty wskazują, że popularnym działaniem podejmowanym w placówkach przedszkolnych jest wprowadzanie specjalistycznych zajęć terapeutycznych zmierzających do przygotowania dzieci z zaburzeniami do edukacji szkolnej oraz ułatwienia im rozpoczęcia edukacji poprzez niwelowanie dysproporcji między rówieśnikami. Dodatkowe wsparcie wprowadzone w placówkach badani rodzice oceniają bardzo wysoko. Najwyżej ocenione zostały zajęcia logopedyczne oraz gimnastyka korekcyjna (średnia ocena wyniosła 5 na pięciostopniowej skali). Niemalże taką samą, wysoką ocenę przyznali rodzice zajęciom z rytmiki (średnia ocena wyniosła 4,9). Najniżej oceniono zajęcia językowe – średnia ocena 3,8. Co więcej, większość uczestniczących w ankiecie anonimowej rodziców (28 z 30 osób) uznało, że uczestnictwo dzieci w dodatkowych zajęciach, wprowadzonych dzięki dofinansowaniu placówki ze środków EFS będzie miało wpływ na lepsze przygotowanie dziecka do uczestnictwa w zajęciach szkolnych.

Podsumowując kwestie wpływu Poddziałania 9.1.1 na rozwój edukacji przedszkolnej można wnioskować, że realizowane projekty wpłynęły na zwiększenie liczby placówek przedszkolnych na terenach wiejskich, choć nadal pozostają obszary, które z tego wsparcia nie skorzystały. Rozwój edukacji przedszkolnej przejawia się przede wszystkim w umożliwieniu większej liczbie dzieci uczestnictwa w procesie edukacji dzięki otwieraniu nowych placówek i zwiększeniu miejsc w przedszkolach. Wartością dodaną wpływającą na popularyzowanie edukacji przedszkolnej jest również poszerzenie oferty edukacyjnej przedszkoli, która staje się bardziej atrakcyjna i dzięki temu może zachęcać rodziców do posyłania dziecka do przedszkola.

Środki finansowe przeznaczone na działania związane z upowszechnianiem edukacji przedszkolnej przyczyniły się również do uelastycznienia oferty placówek, poprzez wydłużenie czasu pracy przedszkoli, co widoczne jest w analizowanych wnioskach o dofinansowanie. Badane przedszkola są czynne w godzinach od 6 do 16 lub od 7 do 16 i dłużej, co stanowi udogodnienie dla rodziców pracujących. Bardzo istotny jest fakt braku opłat za dodatkowe godziny (ponad 5 godzin), które dziecko przebywa w przedszkolu. Fakt wydłużenia godzin funkcjonowania placówki potwierdzają również wyniki badania CATI z dyrektorami przedszkoli oraz badania jakościowego w tej grupie. Wywiady IDI z dyrektorami przedszkoli wskazują, że wsparte w ramach PO KL przedszkola

standardowo funkcjonują ok 10 godzin dziennie, dzięki czemu pracujący rodzice mogą pozostawiać dzieci w placówce przez cały czas, kiedy przebywają w pracy. Dane te potwierdzają wyniki badania ankietowego wśród rodziców, których dzieci uczęszczają do placówek wychowania przedszkolnego wspartych w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL. Wśród 30 ankietowanych rodziców 28 osób wskazało, że godziny otwarcia placówki odpowiadają ich potrzebom. Tylko dwie osoby uznały, że godziny te mogłyby zostać wydłużone.

Oprócz omawianych powyżej działań wsparcie PO KL przyczynia się również do wzrostu świadomości w zakresie istotności edukacji przedszkolnej w rozwoju dziecka. Samo zwiększenie miejsc w placówkach oraz otwarcie nowych przedszkoli nie wpływa bezpośrednio na zwiększenie świadomości rodziców w zakresie istotności edukacji przedszkolnej. Wpływ na to mają natomiast działania promocyjne realizowane w ramach projektów, a także wsparcie oferowane rodzicom w postaci szkoleń i warsztatów. W ramach analizowanych projektów realizowano następujące formy wsparcia w tym zakresie:

- *Szkolenia i konsultacje dla rodziców wskazujące korzyści z edukacji przedszkolnej;*
- *Włączenie rodziców w aktywne uczestnictwo w edukacji przedszkolnej dzieci;*
- *Spotkania i warsztaty logopedyczne, psychologiczne i inne z udziałem specjalistów i rodziców.*

Źródło: Wnioski o dofinansowanie, Poddziałanie 9.1.1

Również rodzice dostrzegają korzyści płynące z posyłania dzieci do przedszkola takie jak zdobywanie wiedzy (wszyscy rodzice uczestniczący w badaniu anonimowym wskazali ten aspekt jako korzyść wynikającą z edukacji przedszkolnej), rozwój fizyczny poprzez uczestnictwo w zajęciach ruchowych (28 osób), możliwość uczestnictwa w zajęciach korekcyjnych (27 osób), przebywanie z rówieśnikami oraz nabywanie samodzielności (odpowiednio 28 i 20 osób). Także dyrektorzy przedszkoli – uczestnicy badania CATI wskazują na wzrost świadomości rodziców w zakresie edukacji przedszkolnej. Przejawia się ona głównie w chęci posyłania dzieci do przedszkola.

Ostatnią kwestią dotyczącą wspierania edukacji przedszkolnej przez wykorzystanie środków EFS jest trwałość realizowanych działań. Analizując wywiady IDI z dyrekcją przedszkoli oraz ankiety CATI i ankiety anonimowej nasuwa się wniosek, że istnieje realne zagrożenie dla trwałości tych placówek. Wprawdzie spośród 23 przedszkoli objętych badaniem CATI tylko dwie placówki wskazały, że po zakończeniu finansowania z powodu braku środków nie będzie możliwe dalsze funkcjonowanie ośrodka, jednakże pozostałe przedszkola warunkują swoje istnienie otrzymaniem wsparcia od gminy lub wprowadzeniem opłat dla rodziców. W przypadku ubogich gmin wiejskich może to spowodować zachwianie trwałości placówek. Podobnie, w przypadku niepracujących rodziców z terenów wiejskich, w przypadku braku finansowania zagrożona może być dalsza edukacja przedszkolna dziecka. Również dyrektorzy przedszkoli wskazują na ten problem:

Niestety nie było to (dalsze finansowanie placówki, red.) możliwe. Gmina miała mało środków finansowych, żeby dofinansowywać przedszkole, ale przede wszystkim rodzice nie udźwignęli tego finansowo. Nie byli w stanie partycypować w kosztach utrzymania. Połowa nie zgodziła się na finansowanie, nie byli w stanie, a połowa zgodziła się i była skłonna częściowo wspierać placówkę.

Źródło: IDI z dyrektorem przedszkola

Wobec powyższych wyników istnieje realne zagrożenie, że po zakończeniu finansowania część powstałych w ramach PO KL placówek wychowania przedszkolnego zostanie zamknięta. Sytuacja ta jest zaskakująca, szczególnie w kontekście wymogów stawianych projektodawcom na etapie wnioskowania o środki na otwarcie placówki przedszkolnej czy zwiększenie liczby miejsc w placówce. Przyszli beneficjenci są zobowiązani do zapewnienia funkcjonowania przedszkoli po zakończeniu finansowania ze środków EFS. Jednakże np. po dwóch latach (jeżeli tyle trwał projekt) może okazać się, że gmina nie ma już środków na finansowanie placówki, a rodzice nie chcą lub nie są w stanie opłacać edukacji przedszkolnej dziecka. Wśród ankietowanych dyrektorów przedszkoli wspartych w ramach PO KL 8 z 23 uczestniczących w badaniu placówek będzie kontynuowało działalność pod warunkiem wprowadzenia opłat dla rodziców, a 13 warunkuje dalsze funkcjonowanie przedszkola wsparciem ze środków gminy. Pozostałe placówki nie zamierzają kontynuować działalności z powodu braku środków. Jak wynika ze zgromadzonych danych problem ten jest szczególnie istotny na terenach wiejskich. Jak wskazują wyniki badania anonimowego wśród rodziców przedszkolaków większość z nich (27 z 30 respondentów) jest w stanie zapłacić mniej niż 300 zł za uczestnictwo dziecka w edukacji przedszkolnej. Także, mimo zapewnień dotyczących trwałości przedszkola na etapie wnioskowania, trwałość w przypadku części placówek może nie zostać zachowana.

Dane zgromadzone w trakcie badań ilościowych i jakościowych w zakresie trwałości placówek wychowania przedszkolnego potwierdzają dane sprawozdawcze Instytucji Pośredniczącej.

Tabela 14 Liczba ośrodków edukacji przedszkolnej wspartych w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL – stan na koniec 2011r.

Liczba ośrodków, które otrzymały wsparcie		Liczba ośrodków, które otrzymały wsparcie <u>w ramach projektów zakończonych</u>		Liczba ośrodków, które otrzymały wsparcie (istniejących i nowoutworzonych) <u>w ramach projektów zakończonych</u>	
w tym liczba nowoutworzonych przedszkoli/innych form wychowania przedszkolnego	w tym liczba istniejących przedszkoli/innych form wychowania przedszkolnego	w tym liczba nowoutworzonych przedszkoli/innych form wychowania przedszkolnego	w tym liczba istniejących przedszkoli/ innych form wychowania przedszkolnego)	w tym liczba ośrodków nadal funkcjonujących	w tym liczba ośrodków zlikwidowanych /zawieszonych
133 ²⁸	38	111	21	100	32

Źródło: Dane sprawozdawcze Zamawiającego

Jak wskazują dane zawarte w powyższej tabeli, większość ze wspartych przedszkoli i innych placówek wychowania przedszkolnego funkcjonuje po zakończeniu finansowania ze środków EFS. Jednakże 24% placówek, które zostały zamknięte lub zawieszono wskazuje, że obawy dotyczące trwałości nie są nieuzasadnione. W związku z tym, jako, że założeniem Programu było umożliwienie rozpoczęcia działalności nowych placówek/grup/oddziałów przedszkolnych, które będą funkcjonowały po zakończeniu finansowania niezwykle istotne jest w przyszłym okresie programowania położenie nacisku na finansowanie projektów, w wysokim stopniu zapewniających kontynuowanie wsparcia po zakończeniu dotowania placówki (np. przedstawiających konkretny plan finansowania placówki).

²⁸ Jedna placówka została utworzona dwukrotnie w ramach dwóch różnych projektów stad liczba placówek w kolumnie *Liczba ośrodków, które otrzymały wsparcie (istniejących i nowoutworzonych) w ramach projektów zakończonych* nie sumuje się do 133.

2.2.2 Wpływ realizowanych w ramach PO KL projektów na wyrównywanie szans edukacyjnych na terenie województwa

Wyrównanie szans edukacyjnych, zgodnie z dokumentem Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 - 2013 - wersja obowiązująca od 5 grudnia 2011 r. (po przeglądzie śródkresowym), polega głównie na przeciwdziałaniu:

- Nierównej dostępności terytorialnej usług edukacyjnych – na niektórych obszarach brak dostępności usług edukacyjnych, zwłaszcza przedszkolnych;
- Nierównościami wewnątrz szkół, przede wszystkim zjawisku (ukrytej) segregacji uczniów;
- Dysproporcjom w dostępie do zajęć pozalekcyjnych – w niektórych szkołach odbywają się zajęcia pozalekcyjne, a w innych nie.

W ramach podrozdziału zaprezentowane zostały odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy i w jakim stopniu dzięki dofinansowaniu w ramach PO KL wzmożono działania instytucji oświatowych ukierunkowanych na pomoc uczniom, którzy ze względu na czynniki ekonomiczne, społeczne czy kulturowe nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty? (uczniowie o niskich osiągnięciach w nauce, uczniowie niepełnosprawni, uczniowie pochodzący z mniejszości narodowych lub etnicznych, uczniowie pochodzący z rodzin patologicznych oraz uczniowie dotknięci patologiami społecznymi).
2. Jak realizacja programów edukacyjnych (dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych) oraz wsparcie pedagogiczno-psychologiczne wpływają na wyrównanie szans edukacyjnych uczniów, którzy nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty, szczególnie na obszarach wiejskich?
3. W jakim stopniu realizacja projektów systemowych z zakresu indywidualizacji nauczania przyczynia się do wyrównywania szans edukacyjnych uczniów?
4. W jakim stopniu pomoc stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych, udzielana w ramach Poddziałania 9.1.3. przyczynia się do wyrównywania szans edukacyjnych uczniów?
5. Czy działania podejmowane w ramach Priorytetu IX mają wpływ na powrót do systemu edukacji młodzieży, która przedwcześnie opuściła system szkolnictwa?
6. Czy można określić działania, niepodejmowane dotychczas w ramach EFS, które w skuteczny sposób przyczyniałyby się do wyrównania szans edukacyjnych na Dolnym Śląsku?

Realizacja IX Priorytetu PO KL obejmuje projekty wpływające na wzrost dostępu do edukacji. Wsparcie w szczególności skierowane jest do uczniów niefunkcjonujących prawidłowo w systemie oświaty. W niniejszym badaniu grupę tą podzielono na następujące kategorie: uczniowie niepełnosprawni, dysfunkcyjni pod względem fizycznym (wady postawy, wady wymowy), uczniowie należący do mniejszości narodowych i etnicznych, uczniowie z niskimi wynikami w nauce, osoby z najuboższych środowisk, środowisk patologicznych oraz osoby o dysfunkcjach społecznych. W analizowanych wnioskach o dofinansowanie rozkład objęcia wsparciem tych grup przedstawia się następująco:

Tabela 15 Charakterystyka uczniów niefunkcjonujących prawidłowo w systemie oświaty objętych wsparciem

Rodzaj uczniów objętych wsparciem	Liczba projektów obejmująca daną grupę docelową	Odsetek w analizowanej próbie
Niepełnosprawni	10	10,6%
Dysfunkcyjni	14	14,9%
Należący do mniejszości narodowych lub etnicznych	1	1,1%
O niskich wynikach w nauce	34	36,1%

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Rodzaj uczniów objętych wsparciem	Liczba projektów obejmująca daną grupę docelową	Odsetek w analizowanej próbie
Ze środowiska ubogich, z rodzin patologicznych	28	29,8%

Źródło: Collect Consulting na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie

Wyniki analiz wskazują, że na skutek projektów realizowanych w ramach PO KL instytucje oświatowe zintensyfikowały pomoc uczniom zagrożonym wykluczeniem edukacyjnym poprzez zwiększenie dostępu do edukacji (możliwość uczestnictwa w zajęciach dodatkowych wyrównawczych, rozwijających posiadane umiejętności oraz udzielanie wsparcia psychologicznego). W najwyższym stopniu pomoc ta kierowana jest do osób posiadających problemy w nauce oraz pochodzących z rodzin ubogich lub patologicznych. Uczniowie posiadający dysfunkcje w zakresie postawy ciała czy wymowy wspierani są zazwyczaj w ramach indywidualizacji nauczania, a zatem głównie w szkołach podstawowych.

Oceniając działania instytucji oświatowych finansowane z PO KL, ukierunkowane na pomoc uczniom, którzy ze względu na czynniki ekonomiczne, społeczne czy kulturowe nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty należy mieć na uwadze, że regulacje prawne znacząco ograniczają możliwe wsparcie. Podstawowym problemem w kontekście wspierania dzieci z rodzin patologicznych oraz skrajnie ubogich jest konieczność uzyskania zgody rodzica na udział w zajęciach, co jest niezwykle trudne lub niemożliwe z uwagi na utrudniony kontakt z takimi rodzicami. Wsparcie zatem w niepełnym stopniu wpływa na wyrównywanie szans edukacyjnych wszystkich zakładanych w PO KL grup. Metodą zapobiegawczą byłoby objęcie wsparciem nie tylko uczniów, ale również ich rodzin. Wpływ otoczenia na funkcjonowanie w systemie edukacji ma kluczowy wpływ na wyniki osiągane przez ucznia. Wprowadzenie narzędzi skierowanych do całych rodzin w znacznym stopniu wyeliminowałoby problem niemożności uzyskania zgody na udział dziecka w zajęciach ze względu na brak kontaktu z rodzicem lub brak jego zgody. Prowadziłoby również do wzmocnienia efektów uczestnictwa w zajęciach wyrównawczych i zajęć z psychologiem.

Przytoczone powyżej opinie Zespołu Badawczego są zgodne z opiniami wyrażonymi przez autorów raportu pt. Analiza sytuacji w zakresie edukacji w kontekście form wsparcia realizowanych w ramach Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. „Segmenty społeczne w łonie edukacji stwarzają różne warunki zdobywania wiedzy i kompetencji przez uczniów. Te nierówności są konsekwencją szeregu czynników społecznych i kulturowych biorących swój początek w odmiennych warunkach socjalizacji i wychowania w rodzinach.”²⁹

Wśród respondentów anonimowego badania ankietowego, których dzieci korzystały ze wsparcia w ramach Priorytetu IX PO KL znalazło się 16 rodziców dzieci z problemami w nauce, w tym 4 rodziców dzieci niepełnosprawnych, oraz 1 rodzic dziecka, które ze względu na czynniki ekonomiczne /społeczne czy kulturowe nie funkcjonuje prawidłowo w systemie oświaty. 5 z tych osób to mieszkańcy obszarów wiejskich. Kategoryzowanie respondentów odbyło się na podstawie ich deklaracji, jako że ankieta miała charakter anonimowy. Ze względu na małą liczebność respondentów wyniki badań zostaną podane dla wszystkich grup łącznie.

²⁹ Analiza sytuacji w zakresie edukacji w kontekście form wsparcia realizowanych w ramach Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Dolnośląska Szkoła Wyższa, s.14.

Respondenci deklarowali uczestnictwo ich dzieci w następujących formach wsparcia:

Tabela 16 Uczestnictwo w zajęciach realizowanych w ramach programów rozwojowych

Forma wsparcia	Liczba dzieci objętych wsparciem	Odsetek w analizowanej próbie
Zajęcia wyrównawcze	10	62,5%
Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne	8	50,0%
Spotkania z psychologiem	3	6,2%
Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)	4	25,0%
Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	8	50,0%
Zajęcia logopedyczne	2	12,5%
Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	1	6,2%
Gimnastyka korekcyjna	3	18,7%

Źródło: ankieta anonimowa z rodzicami uczniów objętych wsparciem w ramach Priorytetu IX PO KL

Zajęcia realizowane w ramach programów edukacyjnych oraz wsparcia pedagogiczno-psychologiczne zostało ocenione przez rodziców dzieci z problemami w nauce jako dostosowane do potrzeb dziecka. Jedynie: 1 osoba, której dziecko uczęszczało na dodatkowe zajęcia pozalekcyjne oraz 1 osoba, której dziecko uczestniczyło w gimnastyce korekcyjnej (mieszkaniec obszaru wiejskiego) stwierdziły, że wsparcie w niewielkim stopniu uwzględniało potrzeby dziecka.

Rodzice dostrzegają pozytywne efekty wsparcia oferowanego ich dzieciom. 11 respondentów dostrzega poprawę ocen dziecka, natomiast pojedyncze osoby wskazywały również na efekt w postaci poprawy zdolności interpersonalnych oraz rozwoju dodatkowych umiejętności dziecka.

Dyrektorzy szkół zostali poproszeni o ocenę efektywności programów edukacyjnych i wsparcia psychologicznego wskazują, że najskuteczniejsze jest: doposażenie placówek – 22,8% respondentów oraz doradztwo i opieka pedagogiczno-psychologiczna – 18,9% respondentów, dodatkowe zajęcia dla uczniów zostały ocenione, jako najskuteczniejsza forma wsparcia przez zaledwie 10,5% respondentów. Doposażenie placówek ma kluczowe znaczenie na zajęciach z przedmiotów eksperymentalnych (chemia, fizyka) oraz przedmiotów związanych z nauką zawodu. W kontekście wyrównywania szans edukacyjnych rola doposażenia szkół ma szczególne znaczenie w przypadku małych szkół na obszarach wiejskich. Placówki te są często jedynym miejscem, w którym uczniowie mają na co dzień możliwość poznawania i wykorzystywania specjalistycznych i multimedialnych urządzeń do poszerzania i uzupełniania swojej wiedzy. Również w kontekście wspierania uczniów z rodzin patologicznych i skrajnie ubogich w zakresie kształcenia oraz integracji społecznej, kontakt uczniów z urządzeniami elektronicznymi, multimedialnymi i specjalistycznymi ma niewątpliwie szczególne znaczenie w przeciwdziałaniu wykluczeniu np. cyfrowego.

Jako szkoła borykamy się z problemem lokalowym, nie mamy wyodrębnionych pracowni fizycznej czy biologiczno-chemicznej (...). Tablica multimedialna jest w tym momencie narzędziem fantastycznym, dlatego że nie ma nic lepszego niż możliwość pokazania doświadczeń na przykładzie filmu lub jest też możliwość pracy interaktywnej – samodzielne przenoszenie menzurek itp.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Drugim działaniem realizowanym w ramach programów rozwojowych pod kątem skuteczności zgodnie z oceną dyrektorów jest opieka pedagogiczno-psychologiczna. Oznacza to, że dyrektorzy dostrzegają rolę eliminowania psychologicznych problemów dzieci z rodzin dysfunkcyjnych w podnoszeniu efektywności nauczania. Znaczącą rolę w zakresie podnoszenia i wzmacniania tej świadomości niewątpliwie pełni PO KL, dzięki umożliwieniu realizacji tego typu wsparcia.

Obszary wiejskie w szczególności potrzebują wsparcia w zakresie kształcenia dzieci i młodzieży. Wsparcie to powinno mieć również inną formę niż w przypadku obszarów miejskich.

Zaczynamy od gimnazjum i mieliśmy spory odsetek dzieci, które są spoza Wrocławia, już nawet nie rozdzielałam czy to wieś czy mniejsze miasto, ale nie miały możliwości uczestnictwa w różnych dodatkowych zajęciach edukacyjnych. (...) Wsparcie pomocą dało też to, że dzieci poczuły się pewniej.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Dzieci mieszkające z dala od dużych miast mają bowiem często utrudniony dostęp do edukacji ze względu na koszt i czas dojazdu do różnorodnych obiektów naukowych i kulturalnych oraz braku zajęć pozalekcyjnych. Problemem bywa również obecność na zajęciach pozalekcyjnych ze względu na brak możliwości wrócenia do domu późnym popołudniem, gdyż ostatni autobus odjeżdża bardzo wcześnie. Wsparcie z PO KL wielokrotnie eliminuje te nierówności poprzez współfinansowanie wycieczek do miasta do centrów nauki, teatrów itd. oraz współfinansowania zajęć rozwojowych i wyrównawczych.

Niemniej jednak ukierunkowanie konkursów na wsparcie uczniów zamieszkujących na obszarach wiejskich nie może ograniczać się tylko do wyboru we wniosku takiej właśnie grupy docelowej. Projekty rekomendowane do dofinansowania powinny uwzględniać specyficzne potrzeby tych grup, jak finansowanie powrotów ze szkoły jeśli zajęcia późno się kończą, finansowanie zakwaterowania w większych miastach – na czas nauki w gimnazjum czy liceum. Alternatywnym narzędziem powinna być też możliwość finansowania z EFS przyjazdów grup teatralnych, wykładowców z uczelni itp. do placówek położonych na obszarach wiejskich.

Prowadzenie zajęć dodatkowych w szkole nie prowadzi do trwałych zmian w placówce, gdyż na prowadzenie tego typu przedsięwzięcia konieczne jest przeznaczanie środków finansowych rokrocznie. Trwałość można dostrzec jednak w efektach obserwowanych na grupie uczniów korzystających dodatkowych zajęć oraz wsparcia pedagogiczno-psychologicznego.

Prowadzone są zajęcia wyrównawcze i dzięki nim w tamtym roku wyniki egzaminu gimnazjalnego były, ku zaskoczeniu wszystkich, na poziomie wojewódzkim, gdyż te klasy nie rokowały takich wyników, jakie osiągnęły dzięki tym zajęciom.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Chłopak, który pochodził z rodziny, w której były problemy z alkoholem, i był zamknięty w sobie, wystąpił i dostał nagrodę w konkursie. Odkrył w sobie to, że może występować, otworzył się. Rok później wystartował w wyborach do samorządu szkolnego, stał się innym człowiekiem.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Indywidualizacja procesu nauczania. Odrębną formą wsparcia jest indywidualizacja nauczania w szkołach podstawowych w klasach I-III. Jej wpływ na wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów jest znaczący, jako, że udostępnia uczniom różnorodne rozwiązania i jest realizowana w szerokim zakresie.

Wśród 133 respondentów będących dyrektorami szkół podstawowych 109 stwierdziło, że w placówkach, które prowadzą wprowadzono indywidualizację nauczania w klasach I-III na skutek realizacji projektów PO KL.

Według dyrektorów szkół i nauczycieli największą zaletą indywidualizacji nauczania jest odpowiednie dotarcie do dzieci pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych. Zajęcia z psychologiem/ pedagogiem w połączeniu z zajęciami eliminującymi dysfunkcje mowy i wady postawy sprawiają, że dzieci stają się bardziej otwarte na otoczenie i pozbywają się posiadanych kompleksów.

Wyrównanie szans edukacyjnych dzięki indywidualizacji nauczania jest dostrzegane zarówno przez rodziców dzieci objętych wsparciem, jak również przez nauczycieli.

No są duże efekty. Dzieci przychodzą pytać kiedy będą zajęcia, rodzice też pytali, co oznacza, że projekt przynosi efekty. (...)Nauczyciele ucząc w tych klasach mówią, że jest efekt, widzą to. Są efekty, widzę nawet po rozmowie z tymi dziećmi, jak one funkcjonują. I to jest duży plus, że nie była to tylko terapia, ale też zajęcia. Dzieci były odstresowane, bo myślały, że mówią do siebie. Później odsłuchiwaliśmy nagrania i w tym momencie dzieci też widzą efekty.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Niemniej należy pamiętać, że ta forma wsparcia, aby była skuteczna musi trwać znaczny okres czasu. Czas ten powinien być dostosowany do potrzeb dziecka i określony przez psychologa, po czym weryfikowany w regularnych odstępach czasu tj. np. zajęcia logopedyczne powinny odbywać się również w okresie wakacyjnym.

Pomoc stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych. Pomoc stypendialna jest skierowana do uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, którym trudna sytuacja materialna utrudnia rozwój edukacyjny. Przyczynia się ona do wyrównywania szans edukacyjnych osób, które posiadają stypendium, gdyż umożliwia zakup podstawowych pomocy naukowych. Dyrektorzy szkół dostrzegają pozytywny wpływ stypendium na dalszą ścieżką kształcenia uczniów, co oznacza, że tworzone możliwości są wykorzystywane i przynoszą wymierne efekty.

Tak, wyrównują, ja się powołuję na ten przykład jednego ucznia, który dzięki temu znalazł się na politechnice we Wrocławiu. Pochodził z bardzo biednej rodziny. Założenia tej pomocy stypendialnej są dość rygorystyczne, on musi mieć mentora opiekuna który prowadzi, pisze sprawozdania. I powinny być też cele założone co osiągnie, w przypadku tego chłopca po raz kolejny zdobył tytuł finalisty olimpiady. A jeśli chodzi o drugiego ucznia to zdobywał on bardzo dobre wyniki jeśli chodzi o przedmioty ścisłe.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Wśród dyrektorów biorących udział w badaniu CATI 10 udzieliło odpowiedzi, że uczniowie uczęszczający do zarządzanej przez nich placówki korzystają ze wsparcia stypendialnego w ramach PO KL. Wsparcie stypendialne przyczyniło się, zgodnie z przeznaczeniem do wsparcia uczniów wybitnie zdolnych. Wsparcie stypendialne zostało ocenione jako metoda mniej skuteczna w wyrównywaniu szans edukacyjnych niż doposażenie placówki czy zajęcia dodatkowe. Tylko jeden respondent uznał indywidualną pomoc finansową za najskuteczniejszą formę wyrównywania szans edukacyjnych uczniów.

Powrót do systemu edukacji młodzieży, która przedwcześnie opuściła system szkolnictwa. Działania zidentyfikowane w niniejszym badaniu jako wspierające młodzież, która przedwcześnie opuściła system oświaty ograniczają się do uczniów zagrożonych przedwczesnym opuszczeniem szkolnictwa.

W ubiegłym roku mieliśmy ucznia, który skończył 18 lat i miał wielkie problemy natury psychologicznej, skierowaliśmy go do psychiatry. (...) Są też przypadki, że kierujemy do szkół dla dorosłych. W ubiegłym roku to było około 5 uczniów. Wiedzieliśmy, że nie możemy im pomóc na miejscu.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Podczas badania nie zdiagnozowano projektu lub zadania nakierowanego na powrót do systemu edukacji młodzieży, która przedwcześnie opuściła system szkolnictwa. Projekty są bowiem głównie realizowane w szkołach i przedszkolach przez pracowników tych placówek, którzy wspierają bądź rozwój placówki bądź rozwój uczniów, którzy do niej uczęszczają. Dyrektorzy szkół nie mają kontaktu ani dostępu, do osób, które przedwcześnie opuściły system edukacji. Osoby odchodzące ze szkoły przed ukończeniem 18 roku życia trafiają pod opiekę innych instytucji, np. OHP.

Natomiast Ochotnicze Hufce Pracy realizują działania skierowane do młodzieży, która przedwcześnie opuściła system edukacji, jednak w ramach Działania 1.5 PO KL.

Również w raporcie pt. Analiza sytuacji w zakresie edukacji w kontekście form wsparcia realizowanych w ramach Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki jedną omawianą organizacją, która udziela wsparcia osobom zagrożonym wypadnięciem z systemu edukacji są Ochotnicze Hufce Pracy. „W OHP jest realizowany program kształcenia i wychowania – realizacja obowiązku szkolnego i nauki

oraz nauka zawodu w ramach OHP. Stanowią one element, który odpowiada za pomoc uczniom zagrożonym wypadnięciem poza system edukacji.³⁰

Warto zatem zastanowić się, czy w przyszłym okresie programowania warto łączyć wsparcie dotyczące szkół z działaniami nakierowanymi do osób znajdujących się poza systemem oświaty, czyli poza bezpośrednim oddziaływaniem tych placówek.

Inne działania, które w skuteczny sposób przyczyniały by się do wyrównania szans edukacyjnych na Dolnym Śląsku. EFS obejmuje szereg działań skierowanych na wyrównywanie szans edukacyjnych. Podczas planowania wsparcia należy zwrócić jednak uwagę na jego kompleksowość. Zagadnienia poruszane w tym rozdziale dotyczą głównie wspierania obszarów wiejskich, jako że uczniowie zamieszkujący te obszary mają największe trudności z dostępem do usług rozwojowo-edukacyjnych. Zdaniem eksperta ds. edukacji Priorytet IX w zbyt małym stopniu realizuje działania promujące zajęcia ogólnorozwojowe dla uczniów. Zbyt mało wagi przywiązuje się do rozwoju fizycznego dzieci. W związku z tym przydatne byłoby finansowane stałego dostępu do obiektów sportowych niedostępnych dla pewnych grup lub w danej miejscowości, np. cotygodniowy wyjazdy na basen, dostęp do sal wyposażonych w urządzenia sportowe.

Kolejnym istotnym elementem wspierania dostępu do edukacji i wyrównywania szans edukacyjnych jest zachowanie ciągłości wsparcia tj. organizowanie zajęć dla dzieci również w czasie trwania wakacji. Niektóre formy wsparcia wymagają tego z racji ich specyfiki np. gimnastyka korekcyjna, terapia dla dzieci z rodzin patologicznych. Inne, jak np. wycieczki edukacyjne, możliwość korzystania z komputerów i Internetu, zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych w sposób istotny eliminowałyby dysproporcje występujące pomiędzy dziećmi zamieszkującymi obszary miejskie i wiejskie w zakresie możliwości efektywnego spędzania czasu podczas wakacji szkolnych.

2.2.3 Zainteresowanie uczniów oferowanymi formami wsparcia

Skuteczne wdrażanie narzędzi mających za zadanie wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów musi wiązać się z aktywnym uczestnictwem uczestników projektów. Kwestie te w niniejszym raporcie zostaną omówione poprzez udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy udało się skutecznie zachęcić uczniów do efektywnego uczestnictwa w dodatkowych zajęciach/ korzystania ze wsparcia pedagogiczno-psychologicznego?
2. Czy udział uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w projektach realizowanych w ramach PO KL miał wpływ na kontynuację edukacji? W jaki sposób?

Uczęszczanie na zajęcia dodatkowe organizowane w ramach projektów współfinansowanych z EFS ma charakter dobrowolny. Konieczne jest zatem zachęcenie uczniów do udziału w nich. Zainteresowanie uczniów udziałem w oferowanych formach wsparcia było do tej pory różnorodne. Najmniejsze zainteresowanie związane było ze wsparciem pedagogiczno-psychologicznym, a także występowało wśród osób najbardziej potrzebujących wsparcia: dzieci z problemami wychowawczymi, dzieci z rodzin patologicznych lub z problemami społecznymi.

³⁰ Analiza sytuacji w zakresie edukacji w kontekście form wsparcia realizowanych w ramach Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Dolnośląska Szkoła Wyższa, s. 36.

80% uczniów wyraziła chęć sama z siebie. Natomiast są uczniowie, którzy potrzebują wsparcia, projekt może im pomóc, więc zachęcamy ich do udziału w nim.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Dyrektorzy i nauczyciele biorący udział w wywiadach twierdzili, że początkowo wielu uczniów niechętnie uczestniczyło w zajęciach. Jednak po pojawieniu się pierwszych efektów np. w postaci uzyskiwania lepszych wyników w nauce wzrastała mobilizacja i ochota na dalsze uczestnictwo. Większość absolwentów pozytywnie ocenia wpływ udziału w projekcie na kontynuowanie przez nich dalszej edukacji. Szczegółowe wyniki przedstawia poniższa tabela.

Tabela 17 Wpływ udziału w projekcie na kontynuowanie edukacji

Czy udział w projekcie w ramach PO KL realizowanym w szkole do której Pan/Pani uczęszczał/a ułatwił podjęcie dalszej edukacji?	
Tak	41,6%
W pewnym stopniu	36,1%
Nie	22,2%

Źródło: opracowane przez Collect Consulting

Wpływ udziału w projekcie na podjęcie dalszej edukacji zadeklarowało 77,7% absolwentów szkół zawodowych biorących udział w badaniu. Również nauczyciele dostrzegają wpływ udziału w projekcie na kontynuowanie edukacji przez uczniów. Dzięki zajęciom wyrównawczym uczniowie zdają egzaminy końcowe, dzięki czemu mogą podjąć dalsze kształcenie – część z nich to robi. Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych pomagają natomiast w dostaniu się na uczelnie wyższe.

Rodzice uczniów biorących udział w projekcie nie wskazywali kontynuacji nauki jako efektu uczestnictwa dziecka w dodatkowych zajęciach. Jednak 14 respondentów (20% badanej próby) stwierdziło, że ich dzieci uzyskały pełną wiedzę na temat możliwości dalszego kształcenia tj. poznały różne typy szkół, w których mogą kontynuować edukację. Wpływ na te opinie może mieć termin wykonania badania, gdyż było ono prowadzone na początku roku szkolnego, a decyzje o kontynuowaniu nauki podejmowane są najczęściej w drugim semestrze roku. Ponadto badaniem zostali objęci rodzice uczniów uczęszczających do różnych klas, a nie tylko ostatnich klas danego etapu kształcenia.

Podsumowując uzyskane wyniki Zespół Badawczy stwierdza, że projekty realizowane w ramach IX Priorytetu PO KL wpływają na wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów wymagających szczególnego wsparcia zarówno ze względu na sytuację rodzinną, jak również ze względu na ograniczony dostęp do pomocy edukacyjnych (np. dzieci zamieszkujące obszary wiejskie).

Instytucje oświatowe korzystając ze środków EFS zintensyfikowały pomoc udzielaną uczniom zagrożonym wykluczeniem edukacyjnym. W ramach programów rozwojowych organizują m.in. zajęcia dodatkowe wyrównawcze, rozwijające posiadane umiejętności oraz udzielają wsparcia psychologiczne. W najwyższym stopniu pomoc ta została kierowana do osób posiadających problemy w nauce oraz pochodzących z rodzin ubogich lub patologicznych.

Wszystkie formy wsparcia realizowane w ramach programów edukacyjnych oraz wsparcia pedagogiczno-psychologiczne zostały ocenione pozytywnie. Rodzice i opiekunowie uczniów wskazywali

na dostosowanie wsparcia do potrzeb ich podopiecznych, natomiast nauczyciele zwracali uwagę na poprawę wyników w nauce uczniów uczestniczących w dodatkowych zajęciach edukacyjnych oraz zajęciach z psychologiem.

Wyniki badań jednoznacznie wskazują, że obszary wiejskie w szczególności potrzebują wsparcia w zakresie kształcenia dzieci i młodzieży. Dotychczasowe działania w tym zakresie przynoszą pozytywne efekty, jednak konieczne jest zwrócenie uwagi na rozszerzenie pomocy skierowanej do uczniów. Występują bowiem potrzeby, na które nie w każdym projekcie zwracana jest należyta uwaga, jak finansowanie powrotów ze szkoły jeśli zajęcia późno się kończą, czy zapewnienie wyżywienia z uwagi na pozostawanie w szkole na zajęciach dodatkowych. Do rozwoju szans edukacyjnych młodzieży z terenów wiejskich przyczyniłoby się również finansowanie zakwaterowania w większych miastach – na czas nauki w gimnazjum czy liceum. Alternatywnym narzędziem powinna być też możliwość finansowania z EFS przyjazdów grup teatralnych, wykładowców z uczelni itp. do placówek położonych na obszarach wiejskich.

W szkołach podstawowych popularnym działaniem nakierowanym na poprawę wyników w nauce dzieci dysfunkcyjnych jest indywidualizacja nauczania. Zajęcia z psychologiem i pedagogiem w połączeniu z zajęciami eliminującymi dysfunkcje mowy i wady postawy sprawiają, że dzieci stają się bardziej otwarte na otoczenie i pozbywają się posiadanych kompleksów. Diagnozowane są powody problemów wychowawczych przejawianych przez uczniów oraz podejmowane środki zaradcze, które niejednokrotnie przynoszą pożądane efekty.

Istotnym elementem wyrównywania szans edukacyjnych są również stypendia udzielane zdolnym uczniom z ubogich rodzin, jednakże nie są one oceniane przez dyrektorów jako najskuteczniejsza forma pomocy w nauce. Znacznie pozytywniej oceniane są zbiorowe formy wsparcia w postaci wyposażenia szkoły w sprzęt wspomagający naukę oraz zajęcia dodatkowe dla uczniów, bowiem przyczyniają się do wsparcia większej grupy uczniów.

Zainteresowanie uczniów udziałem w dodatkowych zajęciach było różnorodne. W trakcie trwania projektów nauczycielom przy wsparciu psychologów w większości udawało się namówić osoby najbardziej potrzebujące tj. dzieci z rodzi dysfunkcyjnych na efektywny udział w lekcjach wyrównawczych oraz w spotkaniach z psychologiem.

Na efektywność programów rozwojowych wskazują również absolwenci. Udział w zajęciach wyrównawczych i dodatkowych niejednokrotnie miał u nich przełożenie na kontynuowanie edukacji na kolejnym poziomie kształcenia.

2.3 Wsparcie kształcenia zawodowego w województwie

2.3.1 Podniesienie atrakcyjności i modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku

Podniesienie atrakcyjności i jakości oferty edukacyjnej szkół zawodowych dzięki realizacji wsparcia finansowanego ze środków Działania 9.2 zbadane zostało na podstawie analizy desk research (w tym analizy wniosków o dofinansowanie projektów wybranych do realizacji w ramach Działania 9.2) oraz wyników badań ilościowych (CATI z dyrektorami placówek kształcenia oraz absolwentami szkół zawodowych) i jakościowych (indywidualnych wywiadów pogłębionych i zogniskowanych wywiadów grupowych) i stanowi odpowiedź na następujące pytania badawcze:

1. Czy w ramach projektów PO KL wzmocniono atrakcyjność oraz podniesiono jakość oferty edukacyjnej szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe? Na ile jest ona dostosowana do potrzeb dolnośląskiego rynku pracy?
2. Czy i w jakim stopniu dzięki dofinansowaniu w ramach PO KL udało się poprawić jakość kształcenia w szkołach zawodowych? Czy udało się trwale wprowadzić zmiany w ofercie edukacyjnej szkół?

Zasadniczym celem realizowanych w ramach Działania 9.2 projektów jest wzmocnienie atrakcyjności, poniesienie jakości oraz modernizacja oferty kształcenia zawodowego w kontekście dopasowania jej do potrzeb regionalnego rynku pracy. Idee te przejawiają się w zapisach analizowanych wniosków o dofinansowanie. Cele analizowanych projektów kształtują się następująco:

- *Podniesienie jakości i znaczenia szkolnictwa zawodowego na regionalnym rynku pracy poprzez realizację programów rozwojowych instytucji kształcenia zawodowego;*
- *Zwiększenie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego młodzieży województwa dolnośląskiego;*
- *Podniesienie jakości kształcenia zawodowego w wybranych zawodach technicznych, kluczowych z uwagi na rozwój gospodarki.*

Źródło: Wnioski o dofinansowanie, Działanie 9.2

Jak wynika z analizy wniosków o dofinansowanie podniesienie jakości kształcenia zawodowego na terenie województwa przejawia się w realizowanych projektach poprzez dostosowanie oferty placówek do potrzeb gospodarki regionu poprzez poszerzanie oferty szkół oraz umożliwienie uczniom podnoszenia praktycznych umiejętności podczas staży i praktyk zawodowych oraz kursów kwalifikacyjnych. Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów IDI i FGI z ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji szczególnie istotne w tym zakresie są możliwości zdobywania kwalifikacji wykraczających poza podstawę programową, a umożliwiających zdobycie potwierdzonych formalnie kwalifikacji, tj uczestnictwo w szkoleniach/kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe, kończących się uzyskaniem certyfikatów lub uprawnień niezbędnych do wykonywania zawodu. O podniesieniu jakości kształcenia zawodowego świadczy zainteresowanie ze strony pracodawców w zakresie zatrudniania uczniów/absolwentów uczestniczących w praktykach i stażach w ramach projektu. Wprawdzie, jak wynika z przeprowadzonych wywiadów IDI z nauczycielami i dyrektorami szkół zawodowych, na chwilę obecną nie jest to stałe zatrudnienie, ale realizacja projektów przyczyniła się do zainteresowania pracodawców uczniami szkół zawodowych, czego przejawem jest zwracanie się pracodawców poszukujących pracowników sezonowych (na okres letni lub inny czas dużego obłożenia

pracą zakładu) z ofertami dla uczniów. Również pracodawcy wykazują w tym zakresie zainteresowanie. Uczestniczący w badaniu IDI pracodawcy współpracują ze szkołami nie tylko w ramach projektu *Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku*, przyjmowali uczniów na praktyki jeszcze zanim szkoła zaczęła realizować projekt, często jest to współpraca wieloletnia. Choć należy zauważyć, że część pracodawców podjęła współpracę ze szkołą dopiero po tym jak placówka ta wyszła z inicjatywą i zaproponowała wspólne uczestnictwo w projekcie. Analizując wypowiedzi pracodawców w kontekście oceny umiejętności uczniów przychodzących na praktyki i staże można stwierdzić, że osoby te nie posiadają zbyt wysokich umiejętności praktycznych w zakresie wykonywania zadań zawodowych, jednakże mają oni świadomość celu odbywanej praktyki i faktu, że uczniowie umiejętności praktycznych nabywać będą właśnie podczas stażu/praktyki.

Wartością dodaną jest również współpraca nawiązywana przez szkoły, ale także bezpośrednio przez uczniów objętych wsparciem z innymi instytucjami, które w jakiś sposób zaangażowane były w realizację projektów, np. poprzez możliwość nabywania doświadczenia zawodowego w formie wolontariatu już poza projektem.

Wyniki prowadzonych badań i analiz pozwalają stwierdzić, że realizowane w ramach programów rozwojowych wsparcie szkół zawodowych wpływa na zmianę oferty placówek najbardziej w zakresie poszerzenia oferowanego w szkołach wsparcia. W mniejszym stopniu przyczynia się do zmiany programów nauczania i dostosowywania ich do potrzeb rynku pracy, co związane jest również z niewielkim udziałem pracodawców w planowaniu oferty kształcenia szkół, co zostało bardziej szczegółowo omówione w kolejnych podrozdziałach. Dzięki realizacji programów rozwojowych zasadniczo wprowadzono dwa działania, nierealizowane wcześniej w placówkach – profesjonalne doradztwo zawodowe oraz dodatkowe szkolenia i kursy kwalifikacyjne umożliwiające uczniom zdobywanie potwierdzonych formalnie kwalifikacji i uprawnień pozwalających na wykonywanie zawodu, potwierdzające kwalifikacje. Jak wynika z przeprowadzonego badania poza tym pozytywne zmiany zaszły w zakresie intensyfikacji praktycznej nauki zawodu. W wyniku realizowanych projektów zwiększono liczbę godzin praktyk i staży zawodowych oraz liczbę uczniów mogących uczestniczyć w tych zajęciach (ni tylko uczniów ostatnich klas szkół zawodowych i techników, którzy muszą uczestniczyć w praktykach zgodnie z podstawą programową). Trudno ocenić trwałość zmian jakie zaszły w programach szkół zawodowych. Część zadań, jak wynika z przeprowadzonego badania IDI z dyrektorami i nauczycielami, będzie kontynuowana w miarę możliwości finansowych placówki – szczególnie zajęcia dodatkowe. Pod znakiem zapytania stoi kontynuacja działań uatrakcyjniających ofertę szkół jak np. wycieczki zawodoznawcze. Szczegółowa ocena programów rozwojowych szkół zawodowych zaprezentowana została w kolejnych podrozdziałach.

2.3.2 Ocena programów rozwojowych szkół zawodowych

Programy rozwojowe realizowane przez szkoły zawodowe muszą spełniać te same kryteria, co programy szkół prowadzących kształcenie ogólne (opisane w podrozdziale 2.1.2 *Ocena programów rozwojowych szkół prowadzących kształcenie ogólne*). Ponadto, jak wynika z zapisów dokumentów programowych, w programach realizowanych przez szkoły zawodowe położono nacisk na przystosowanie absolwentów do realiów rynku pracy, konsekwencją czego jest włączenie do realizowanych programów/projektów pracodawców z terenu województwa. Oprócz staży i praktyk zmierzających do wzrostu umiejętności praktycznych absolwentów w zakresie wykonywanego zawodu, placówki prowadzące kształcenie zawodowe wspierane są również w zakresie modernizacji oferty

kształcenia, m.in. poprzez doposażanie pracowni służących praktycznej nauce zawodu, zakup pomocy dydaktycznych.³¹ Istotnym elementem jest również wzbogacanie oferty kształcenia poprzez oferowanie uczniom możliwości uczestnictwa w kursach i szkoleniach pozwalających na zdobycie kwalifikacji zawodowych potwierdzonych formalnie przez certyfikaty i zaświadczenia.

Ocena programów rozwojowych szkół zawodowych dokonana została poprzez odpowiedź na poniższe pytania badawcze:

1. Jakie typy operacji w ramach programów rozwojowych szkół były/ są najczęściej realizowane w Działaniu 9.2 PO KL w województwie dolnośląskim? Z czego to wynika?
2. Jak można ocenić programy rozwojowe szkół zawodowych? Czy ich realizacja przyczynia się do wyrównania dysproporcji w osiągnięciach uczniów w trakcie procesu kształcenia oraz do podnoszenia jakości procesu kształcenia?
3. Które formy wsparcia realizowane w ramach programów rozwojowych są najbardziej skuteczne, biorąc pod uwagę zmniejszanie dysproporcji w osiągnięciach uczniów szkół zawodowych?
4. Czy programy rozwojowe skutkują włączeniem pracodawców w proces kształcenia zawodowego w diagnozowanie popytu rynku pracy na absolwentów o określonych kwalifikacjach zawodowych? Jeśli nie, skąd czerpana jest wiedza na ten temat?
5. Czy zakupione w ramach dofinansowania PO KL materiały dydaktyczne wpływają na wzrost jakości kształcenia zawodowego? W jaki sposób są one wykorzystywane?
6. Czy w ramach podejmowanych działań zaplanowano wdrożenie nowych, innowacyjnych form nauczania i oceniania, które cechują się wyższą skutecznością niż formy tradycyjne? Jakie są warunki kontynuowania działań zapoczątkowanych dzięki wsparciu EFS w tym zakresie?
7. Czy realizacja wsparcia szkół zawodowych przyczyniła się do wprowadzenia/zintensyfikowania praktycznej nauki zawodu?

Określenie najczęściej wykorzystywanych w programach rozwojowych szkół zawodowych form wsparcia było możliwe dzięki analizie wyników badania CATI z dyrektorami placówek prowadzących kształcenie zawodowe, IDI z dyrektorami i nauczycielami oraz analizie wniosków o dofinansowanie.

Zgromadzone wyniki badania wskazują, że podobnie jak w przypadku placówek prowadzących kształcenie ogólne, programy rozwojowe szkół zawodowych to składowa wielu zadań realizowanych równoległe, dzięki czemu można mówić o kompleksowym wsparciu:

Jest realizacja zajęć pozalekcyjnych ukierunkowanych na rozwój kompetencji kluczowych, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, fora zawodowe, wycieczki zawodoznawcze, dalej są specjalistyczne zajęcia dydaktyczne na politechnice. Ponadto jeszcze kursy kwalifikacyjne o różnych specjalnościach, w naszej szkole był to kurs obsługi wózków widłowych, uprawnienia elektryczne do jednego kV, oraz spawanie metodą MIG-MAG i z tych kursów skorzystało około 200 uczniów. Jeśli chodzi o te zajęcia dydaktyczno - wyrównawcze, to były zajęcia ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz opieka pedagogiczno-psychologiczna oraz doradztwo zawodowe. Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze to głównie polonistyczne, matematyczne, informatyczne, geograficzne, językowe to był język angielski i język niemiecki i francuski. Były również zajęcia wyrównawcze z przedmiotów zawodowych.

Źródło: IDI z nauczycielem

³¹ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2012, Warszawa 01.07.2012, s. 257

My bierzemy udział dokładnie w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych, we wszystkich kierunkach, które mamy tutaj w placówce, czyli fryzjer, pracownik pomocniczy obsługi hotelowej i kończymy w tym roku posadzkarza, a w przyszłym roku już pracownik budowlany, wtedy to się troszeczkę zmieni. Natomiast teraz mamy posadzkarza. Te trzy kierunki biorą udział właśnie w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych. Następnie mamy zajęcia z doradztwa zawodowego i doradztwo i opieka psychologiczno-pedagogiczna. To są takie trzy główne działania. Dodatkowo jeszcze bierzemy udział w projektach zawodoznawczych – w zeszłym roku braliśmy w tym roku również zaplanowaliśmy te działania. I jeszcze wycieczki zawodoznawcze, wyjazdy do specjalistycznych ośrodków badawczych

Źródło: IDI z dyrektorem

Również wyniki badania CATI wskazują, że w szkołach zawodowych najczęściej realizowane są dodatkowe zajęcia wyrównawcze oraz zajęcia nastawione na kształcenie kompetencji kluczowych, tj. wiedzy w zakresie przedmiotów ścisłych, nauka języków obcych oraz podnoszenie kompetencji informatycznych. Wnioski o dofinansowanie wskazują na duży nacisk na doradztwo zawodowe i poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne.

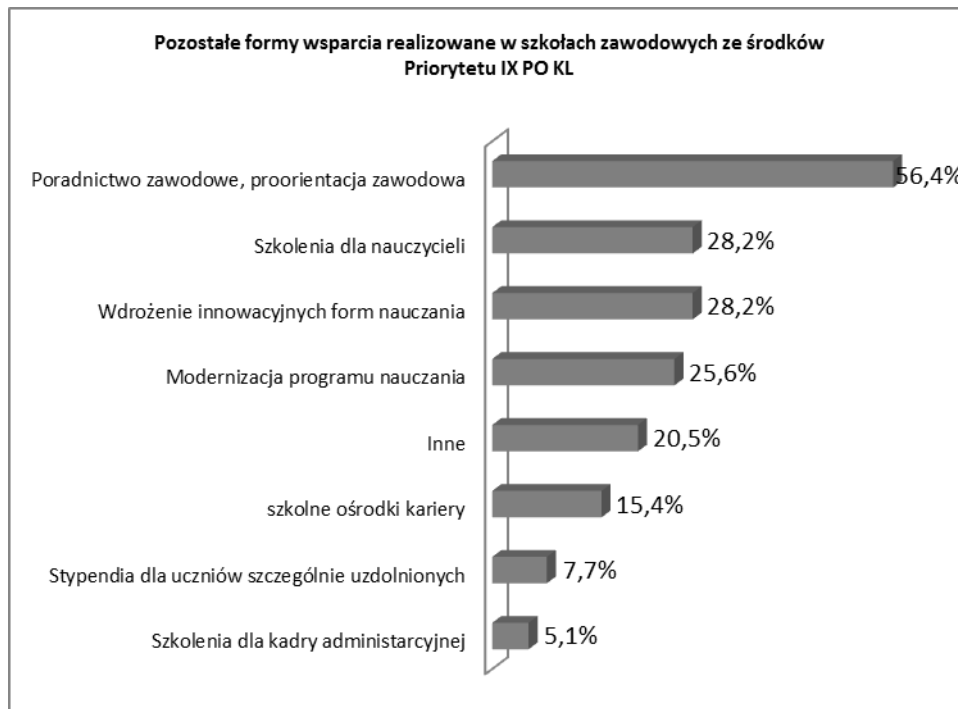
Wykres 9 Dodatkowe zajęcia realizowane w szkołach zawodowych w ramach programów rozwojowych³²

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami

³² Pytanie wielokrotnego wyboru, respondenci mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi. Wykres prezentuje dane dotyczące odsetka placówek, które wprowadziły konkretne formy wsparcia.

Wykres 10 Pozostałe formy wsparcia realizowane ze środków PO KL w szkołach zawodowych

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami

Wśród szerokiego wachlarza form wsparcia możliwych do realizacji w szkołach zawodowych do najczęściej stosowanych przez dolnośląskie szkoły należą:

- Dodatkowe zajęcia wyrównawcze zarówno z przedmiotów humanistycznych, ścisłych, jak i zawodowych;
- Dodatkowe zajęcia kształtujące kompetencje kluczowe;
- Doradztwo psychologiczno-pedagogiczne;
- Doradztwo zawodowe.

Wskazane powyżej zadania stanowią trzon realizowanych programów rozwojowych, wokół których zorganizowane są również inne działania uzależnione od specyfiki placówki i prowadzonych przez nią kierunków kształcenia. Stosunkowo często oprócz wskazanych powyżej zajęć realizowane są wycieczki i zajęcia zawodoznawcze oraz kursy i szkolenia umożliwiające uczniom zdobycie formalnie potwierdzonych kwalifikacji wykraczających poza podstawę programową – kursy kwalifikacyjne, oraz kursy umożliwiające zdobycie przez młodzież pożądaných na rynku pracy praktycznych umiejętności (np. kursy baristyczne, operator wózków widłowych).

Zasadniczym wsparciem, obok wskazanych powyżej zajęć dodatkowych realizowanych w ramach programów rozwojowych szkół zawodowych są staże i praktyki zawodowe. Analizowane wnioski o dofinansowanie oraz badania CATI z dyrektorami szkół wskazują, że wszystkie placówki realizują tę formę wsparcia, co jest związane z programem szkół zawodowych. Praktyki zawodowe są obowiązkowe w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, jednakże, jak wynika z przeprowadzonych badań jakościowych – IDI z nauczycielami i dyrektorami oraz FGI z przedstawicielami szkół wspartych w ramach Priorytetu realizacja tego typu wsparcia w ramach

programów rozwojowych pozwala na poszerzenie zakresu praktyk i staży. W części placówek praktyki i staże zawodowe w ramach programów rozwojowych stanowią poszerzenie dotychczasowych praktyk. Po pierwsze nie tylko uczniowie programowo objęci programem praktyk mogą w nich uczestniczyć, po drugie często program omawianych praktyk i staży wykracza poza podstawę programową. W efekcie uczniowie mają możliwość nabywania doświadczenia zawodowego przy wykorzystaniu nowoczesnego sprzętu.

Jak wskazuje przeprowadzone badanie realizowanie praktyk i staży zawodowych nie przyczynia się do wprowadzenia praktycznej nauki w szkołach, ale ma wpływ na jej zintensyfikowanie poprzez uczestnictwo w stażach większej liczby uczniów, oraz poszerzanie zakresu tematycznego tych form wsparcia. W ten sposób do procesu kształcenia włączani są także pracodawcy regionu:

Mamy pracodawców, którzy przyjmą nas na staż. Mamy mnóstwo pomysłów. Program opiera się tak na prawdę na programie praktyk, także uczniowie, którzy są na stażach realizują jak gdyby dodatkowe zadania. Czyli mogą pracować na lepszym materiale, posługiwać się lepszymi technikami.

Źródło: IDI z nauczycielem

Spośród 265 ankietowanych absolwentów szkół zawodowych 120 brało udział w praktykach i stażach zawodowych w ramach programów rozwojowych realizowanych w szkołach. Na podstawie analizy wyników badania CATI w tej grupie można stwierdzić, że ocena tej formy wsparcia oraz jej wpływ na intensyfikację praktycznej nauki zawodu jest wysoki:

- 81% respondentów dzięki uczestnictwu w praktyce/stażu poznało jak wygląda praca w wyuczonym zawodzie;
- 83% ankietowanych podczas praktyki/stażu wykonywało często praktyczne zadania związane z wyuczonym zawodem;
- Przez 80% respondentów uczestniczących w praktykach i stażach umiejętności praktyczne nabyte w szkole zostały wykorzystane podczas praktyki/stażu;
- Zdaniem 71% absolwentów uczestniczących w praktykach i stażach dzięki tej formie wsparcia zwiększyła się szansa na zatrudnienie.

Również pracodawcy chętnie podejmują współpracę ze szkołami w zakresie praktyk i staży i bardzo pozytywnie oceniają to wsparcie.

Oprócz praktyk i staży zawodowych pracodawcy włączani są w proces edukacji poprzez realizowanie wycieczek i zajęć zawodoznawczych. O włączaniu pracodawców w proces kształcenia świadczą również wyniki badania CATI z dyrektorami szkół zawodowych. 82% uczestników badania ilościowego wskazało, że realizowany program rozwojowy wpływa na poszerzenie współpracy z pracodawcami. W głównej mierze współpraca jest związana z realizacją wspomnianych staży i praktyk zawodowych, w znacznie mniejszym stopniu dotyczy to diagnozowania potrzeb rynku pracy- tylko 1/3 ankietowanych dyrektorów szkół zawodowych zadeklarowała włączanie pracodawców w proces planowania programu nauczania. Podobne wnioski płyną z wywiadów IDI zarówno z pracodawcami, jak i dyrekcją oraz nauczycielami. Na tej podstawie można wysunąć wniosek, że, mimo iż dzięki realizowanym programom rozwojowym zakres współpracy szkoły-pracodawcy uległ poszerzeniu,

aktywizacja pracodawców w zakresie dostosowywania oferty szkół do potrzeb rynku pracy wciąż jest niewystarczająca.

Jak wynika z przeprowadzonego badania IDI z dyrektorami szkół, placówki, w zakresie planowania programów nauczania, jako, że nie konsultują ich (lub robią to w niewielkim zakresie) z pracodawcami wiedzę na temat zapotrzebowania na kwalifikacje i zawody czerpią głównie z własnych obserwacji, kontaktów z innymi szkołami, korzystają z dostępnych opracowań, w niewielkim zakresie posiłkują się informacjami zaczerpniętymi od instytucji rynku pracy.

Wśród najbardziej skutecznych i efektywnych form wsparcia należy wskazać zajęcia wyrównawcze dla młodzieży mającej problemy w nauce, zajęcia zmierzające do zdobywania umiejętności praktycznych oraz doradztwo zawodowe. Średnia ocena skuteczności zajęć dydaktyczno-wyrównawczych (na pięciostopniowej skali) wśród uczestników badania CATI wyniosła 4,6, staże i praktyki zawodowe ocenione zostały na poziomie 4,4, natomiast doradztwo zawodowe na poziomie 4,1. Ocenę skuteczności i efektywności wskazanych działań najlepiej obrazuje wypowiedź jednego z respondentów badania IDI:

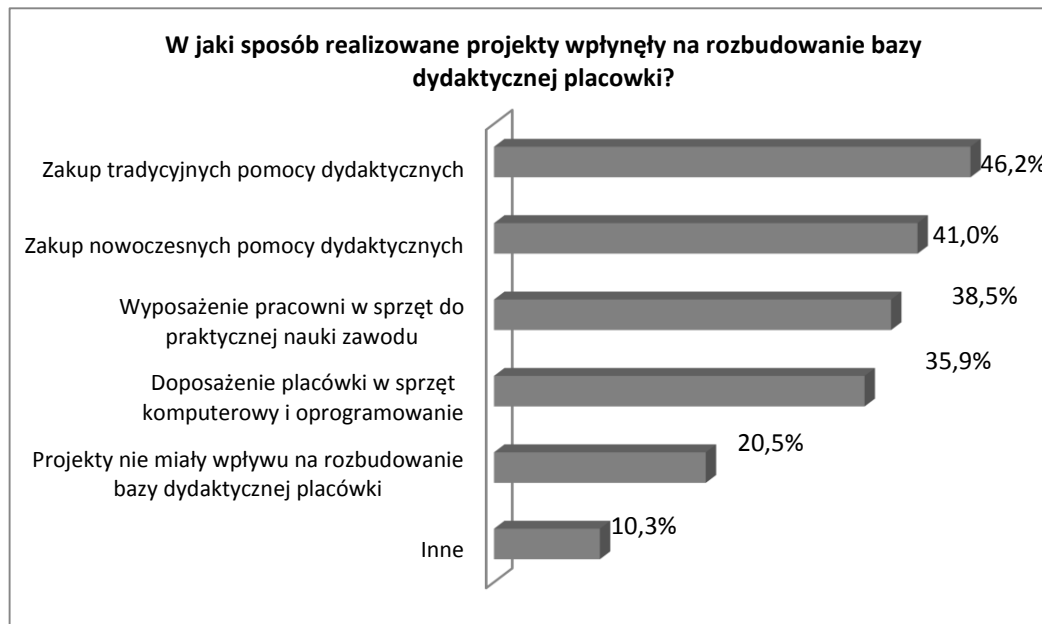
Na pewno najskuteczniejsze są zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia rozwijające kompetencje kluczowe, do tego na pewno opieka psychologiczno-pedagogiczna, na pewno staże zawodowe, bo one naprawdę fantastycznie działają i na pewno kursy, które dają dodatkowe uprawnienia zawodowe naszym absolwentom. To jest naprawdę super. Oczywiście zajęcia z doradztwa także, ale te bym wymieniła pierwsze.

Źródło: IDI z nauczycielem

Oprócz realizowania różnorodnych form wsparcia, podobnie jak w przypadku szkół prowadzących kształcenie ogólne, programy rozwojowe szkół zawodowych umożliwiają szkołom wykorzystanie funduszy na zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych. Dyrektorzy szkół zawodowych uczestniczący w badaniu CATI wykorzystali tę możliwość do zakupu tradycyjnych i nowoczesnych pomocy dydaktycznych, a także doposażenia pracowni służących praktycznej nauce zawodu.

Wykres 11 Wpływ programów rozwojowych na doposażenie placówek objętych wsparciem – szkoły zawodowe

Źródło: Badanie CATI z dyrektorami szkół

Również z prowadzonych wywiadów IDI z dyrektorami i nauczycielami szkół zawodowych wynika, że w ramach programów rozwojowych w części placówek zakupiono pomoce dydaktyczne. Były to zarówno materiały dydaktyczne, oprogramowanie komputerowe jak i materiały służące praktycznej nauce zawodu:

Dostaliśmy programy komputerowe, różnego rodzaju materiały do prowadzenia zajęć.

Byłyby informatory zawodoznawcze. Dostaliśmy biblioteczkę, książki do biblioteki, główki do fryzjerstwa, ale takie, które się wyeksploatują, odczynniki.

Źródło: IDI z nauczycielem

Podobnie jak dyrektorzy i nauczyciele uczestniczący w badaniu, również ankietowani absolwenci wspartych szkół zawodowych wskazywali, że w ramach wsparcia PO KL szkoła została wyposażona w materiały pomocnicze, a także maszyny ułatwiające naukę zawodu. Na doposażenie placówki w tym zakresie wskazało 55% absolwentów. Dzięki zakupowi sprzętów, zdaniem absolwentów w szkołach zwiększył się dostęp do sprzętu, zakupiono bardziej nowoczesny sprzęt. Ponadto, 65% badanych absolwentów wskazała, że możliwość korzystania z zakupionego wyposażenia podniosła jakość kształcenia zawodowego. Zakupione przez szkoły pomoce dydaktyczne umożliwiły uczniom zdobywanie umiejętności posługiwania się nowoczesnym sprzętem.

Dokonując oceny wpływu doposażenia szkół zawodowych na podniesienie jakości kształcenia należy wziąć pod uwagę, że wpływ ten jest różny w zależności od placówki. Jak wynika ze zogniskowanych wywiadów grupowych z przedstawicielami placówek, które zostały wsparte dzięki środkom PO KL oraz ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji szkoły mają różne potrzeby i jest to uzależnione od ich sytuacji materialnej. Niektóre, uboższe placówki w pierwszej kolejności zaspokajają potrzeby związane

z najbardziej podstawowymi pomocami dydaktycznymi, sprzętem i oprogramowaniem komputerowym, na dalszy plan odsuwając zakup sprzętów związanych z nauką zawodu. Inne szkoły, lepiej wyposażone inwestują w unowocześnianie posiadanego sprzętu. Niezależnie od rodzaju materiałów dydaktycznych, które są kupowane, możliwość doposażania szkół zawodowych podnosi jakość kształcenia zawodowego. Ważne jest, aby wszystkie placówki mogły inwestować w aktualizowanie posiadanego sprzętu, bo dzięki temu uczniowie nabywać będą kwalifikacji zgodnych w potrzebami pracodawców a kończąc edukację wyposażeni zostaną w praktyczne umiejętności, tak cenione na rynku pracy.

Aby analiza i ocena programów rozwojowych szkół zawodowych przebiegała analogicznie do analizy programów realizowanych w szkołach prowadzących kształcenie ogólne należy w tym miejscu zwrócić uwagę na wykorzystanie w szkołach zawodowych innowacyjnych form nauczania i oceniania. Jak wykazała przeprowadzona analiza ta forma wsparcia nie cieszyła się zbyt dużą popularnością w przypadku szkół ogólnych. Podobna sytuacja ma miejsce w placówkach prowadzących kształcenie zawodowe. Przeprowadzona analiza wniosków o dofinansowanie nie wykazała, aby w którymś z projektów zaplanowano tego typu wsparcie. Podobnie w przypadku wywiadów z dyrektorami szkół i nauczycielami. Tak jak szkoły ogólne (podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych), szkoły zawodowe wykorzystują głównie e-dziennik, platformy internetowe. 31% spośród ankietowanych dyrektorów szkół zawodowych w trakcie badania CATI wskazało wdrożenie innowacyjnych form nauczania jako jeden z elementów realizowanych programów rozwojowych.

W kontekście uzyskanych informacji trudno mówić o warunkach kontynuowania wdrażania innowacyjnych form nauczania, gdyż, jak wskazuje przeprowadzone badanie innowacyjne formy nauczania ograniczają się do zakupu nowoczesnego sprzętu i wykorzystania nowoczesnych technologii w procesie edukacji. Wobec tego jedynym warunkiem dalszego wykorzystania tego sprzętu jest zapewnienie serwisowania celem uniknięcia skutków amortyzacji sprzętu.

Programy rozwojowe dolnośląskich szkół zawodowych obejmują szeroki wachlarz wsparcia zarówno dla uczniów uzdolnionych jak i tych osiągających słabsze wyniki w nauce. Poprzez łączenie różnorodnych działań uczniowie wspierani są kompleksowo. Mają możliwość nie tylko uczestnictwa w zajęciach dodatkowych i wyrównawczych, ale także korzystają z poradnictwa psychologicznego i doradztwa zawodowego. Jak wynika z przeprowadzonego badania najbardziej skuteczne w opinii zarówno respondentów badania IDI jak i ekspertów z zakresu rynku pracy i edukacji są działania kompleksowe, uwzględniające objęcie ucznia różnymi, uzupełniającymi się formami wsparcia. Zgromadzony materiał badawczy pozwala stwierdzić, że programy rozwojowe przyczyniają się do wyrównywania dysproporcji edukacyjnych jak również podnoszą jakość kształcenia zawodowego. Na podniesienie jakości kształcenia wpływa szczególnie zwiększenie zajęć praktycznych oraz umożliwienie uczniom zdobywania dodatkowych kwalifikacji potwierdzanych formalnie w zakresie wykraczającym poza podstawę programową. Dzięki temu uczniowie opuszczający szkołę legitymują się kwalifikacjami poszukiwanymi przez pracodawców, zdobywają konkretne uprawnienia zawodowe dzięki kursom kwalifikacyjnym, które nie byłyby możliwe do zrealizowania w szkole gdyby nie wsparcie ze środków EFS.

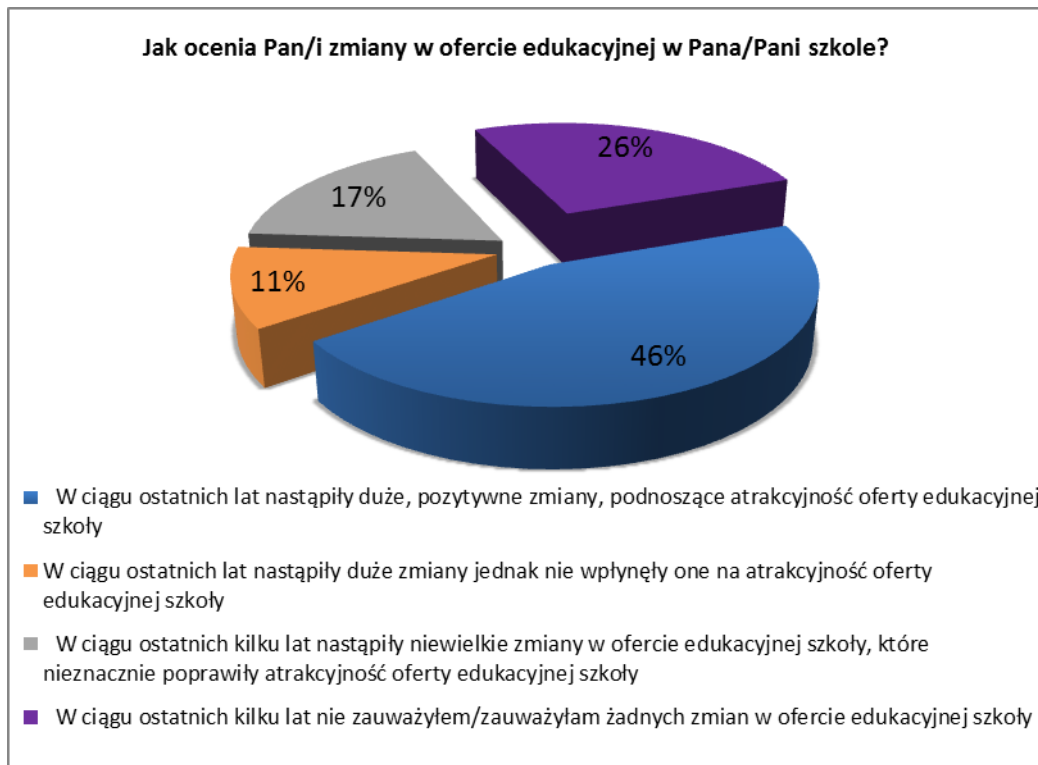
2.3.3 Wpływ realizowanych projektów na jakość kształcenia zawodowego oraz wzmocnienie zdolności uczniów do zatrudnienia

Kształcenie zawodowe jest specyficzną formą kształcenia młodzieży. Polega bowiem na przekazaniu wiedzy teoretycznej, mającej bezpośrednie przełożenie na konkretny zawód, którego dotyczy kształcenie, jak również kształtowaniu w uczniach konkretnych umiejętności praktycznych. IX Priorytet PO KL wspiera szkolnictwo zawodowe poprzez umożliwienie prowadzenia programów rozwojowych w szkołach nauczania zawodowego, które mogą obejmować m.in. staże i praktyki zawodowe oraz doradztwo zawodowe. W tym zakresie w ramach niniejszego badania zostaną poruszone następujące kwestie:

1. Czy dofinansowanie z EFS wpływa na wzrost popularności i atrakcyjności kształcenia zawodowego wśród młodzieży? Jakie są prognozy w zakresie wyboru tej ścieżki kształcenia przez uczniów szkół gimnazjalnych/ponadgimnazjalnych?
2. W jakim stopniu dofinansowanie w ramach PO KL wpłynęło na rozwój współpracy szkół i placówek zawodowych z przedsiębiorcami i instytucjami rynku pracy (poprzez staże i praktyki zawodowe) w zakresie nauki przyszłego zawodu? Jakie warunki są konieczne, aby współpraca była kontynuowana?
3. Czy wsparcie szkolnictwa zawodowego w ramach PO KL skutkuje lub będzie skutkowało dostarczeniem na rynek pracy większej liczby wykwalifikowanych specjalistów o kwalifikacjach odpowiadającym aktualnym wymogom pracodawców?
4. Czy projekty realizowane w ramach PO KL są komplementarne z pozostałymi działaniami szkoły w zakresie wzmocnienia zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia?
5. Jaka jest rola doradztwa zawodowego we wzmocnieniu zdolności uczniów szkół zawodowych do przyszłego zatrudnienia? Czy doradcy posiadają wiedzę adekwatną do zawodów, w jakich kształci placówka?
6. Co należałoby zmienić w programach szkół zawodowych, aby lepiej przygotować uczniów do podjęcia pracy?

Działania realizowane w szkołach zawodowych w ramach IX Priorytetu PO KL są pozytywnie oceniane przez uczniów tych szkół. Prawie połowa absolwentów (osoby, które ukończyły naukę 6 miesięcy przed udziałem w badaniu) biorących udział w badaniu stwierdziła, że w ostatnim czasie w szkole nastąpiły pozytywne zmiany podnoszące atrakcyjność oferty edukacyjnej.

Wykres 12 Ocena zmian w szkołach na skutek dofinansowania z EFS

Źródło: CATI z absolwentami

Nie należy jednak zapominać, że jedna czwarta absolwentów nie dostrzegła żadnych zmian. Przedstawione wyniki badań wskazują zatem, że działania prowadzone przez szkoły zawodowe przynoszą pozytywne rezultaty. Działania te muszą być jednak kontynuowane i rozbudowywane, gdyż ich skutki nie są wystarczające dla wzmocnienia pozytywnego wizerunku szkół kształcących zawodowo w regionie.

Dyrektorzy szkół pozytywnie oceniają wpływ programów rozwojowych na zainteresowanie kształceniem zawodowym. Zdaniem eksperta umożliwienie uczniom bezpośredniego kontaktu z zawodem, w jakim się kształcą oraz udział w wycieczkach edukacyjnych wpływają na zainteresowanie młodzieży tymi kierunkami kształcenia. Ponadto promowanie kształcenia zawodowego ułatwia fakt, że „Szkolnictwo zawodowe jest ważnym elementem systemu edukacji, który w przypadku województwa dolnośląskiego posiada stosunkowo dobry odbiór społeczny. Dodatkowo, obserwowane tendencje zmian na rynku pracy powodują, że stanowi ono atrakcyjną alternatywę dla szkolnictwa ogólnokształcącego.”³³ Zawody objęte projektem stają się ciekawe, a nauka zawodu zaczyna być odbierana przez młodzież jako przynosząca wymierne efekty.

Niedawno jeszcze nie było klas a i b. Na skutek realizacji projektu znacząco wzrosło zainteresowanie tym kierunkiem kształcenia, którego dotyczył projekt i obecnie mamy więcej chętnych niż miejsc.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

³³ Kwalifikacje dla gospodarki – program rozwojowy szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie oferty do potrzeb sektora usług; Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych, s. 41.

Ponadto, realizacja projektu pozwala na ukazanie młodzieży faktycznych zastosowań konkretnych zawodów. Nauczyciele i dyrektorzy szkół zawodowych zwracają uwagę, że niskie zainteresowanie niektórymi zawodami wynika stąd, że są odbierane jako nudne prace fizyczne, a faktycznie specjaliści w danej dziedzinie zajmują się obsługą nowoczesnych urządzeń.

Bardzo potrzebny jest operator obrabiarek skrawających numerycznie, monterzy urządzeń technicznych. Muszę powiedzieć, że młodzież gimnazjalna niekoniecznie wie, co to jest. (...) Im się tokarz czy ślusarz kojarzy z ciężką pracą fizyczną, a to przecież jest praca na bardzo nowoczesnych urządzeniach. (...) Te wycieczki zawodoznawcze, które my organizujemy dla naszej młodzieży, pozwalają im uwierzyć że można też się rozwijać jako operator, to jest bardzo poszukiwany zawód i bardzo dobrze płatny.

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Podczas wywiadów telefonicznych 25 z 38 ankietowanych dyrektorów szkół prowadzących kształcenie zawodowe stwierdziło, że w ostatnim czasie zainteresowanie kształceniem się w ich placówce wzrosło. Jedną z przyczyn wzrostu popularności placówki był wzrost liczby staży i praktyk zawodowych oraz nawiązanie współpracy z pracodawcami, co umożliwia uczniom zdobywanie praktycznych kompetencji zawodowych. Pozostałe sposoby, w jakie realizacja projektów rozwojowych przez szkoły zawodowe przyczyniła się do wzrostu ich atrakcyjności wśród młodzieży przedstawia poniższy wykres.

Tabela 18 Sposoby, w jaki realizacja projektów finansowanych ze środków IX Priorytetu PO KL przyczyniła się do wzrostu atrakcyjności kształcenia zawodowego.

Sposoby, w jaki realizacja projektów finansowanych ze środków IX Priorytetu PO KL przyczyniła się do wzrostu atrakcyjności kształcenia zawodowego.	
Sposób wskazany przez respondenta	Odsetek odpowiedzi
Poprzez realizację staży i praktyk	23
Poprzez nawiązanie współpracy z pracodawcami umożliwiającej zdobycie praktycznych umiejętności	20
Dzięki możliwości wprowadzenia kierunków kształcenia odpowiednich do potrzeb potrzebami pracodawców	18
Dzięki możliwości wprowadzenia nowych kierunków kształcenia	14
Realizacja lekcji studyjnych, spotkań z pracodawcami w szkole	9

Źródło: opracowane przez Collect Consulting

Uzyskane wyniki badań potwierdzają raport z 2011 roku, w którym czytamy: „Ogółem w stosunku do 2005/2006 roku szkolnego liczba uczniów spadła o 5%. Jednocześnie warto jednak zauważyć, iż spadek powszechności kształcenia na ponadgimnazjalnym poziomie zawodowym jest dużo niższy niż wynikałoby to z obserwowanych zmian demograficznych (spadek liczby osób w wieku 16-21 o 18%). Dodatkowo, niżowi demograficznemu oparły się technika oraz zasadnicze szkoły zawodowe, gdzie wbrew tendencjom demograficznym liczba uczniów rośnie (technika – wzrost liczby uczniów o 11%) lub też zdecydowanie wolniej maleje (szkoły zasadnicze zawodowe – spadek liczby uczniów o 5%).”³⁴ W konsekwencji zainteresowanie kształceniem zawodowym w regionie w najbliższych latach powinno utrzymywać się na obecnym poziomie. Niż demograficzny będzie rekompensowany promowaniem kształcenia zawodowego m.in. poprzez projekty współfinansowane z PO KL (do 2015 roku).

³⁴ Badanie rynku edukacji ponadgimnazjalnej; Laboratorium Badań Społecznych sp. z o.o., Wałbrzych 2011, s. 9.

Zespół Badawczy na podstawie uzyskanych wyników stwierdza, że projekty realizowane w ramach Priorytetu IX wpływają na wzrost atrakcyjności kształcenia zawodowego wśród młodzieży. Zespół Badawczy zwraca jednak uwagę, że działania realizowane np. w ramach programów rozwojowych są nakierowane na uczniów już uczęszczających do tych szkół. W związku z tym ich funkcja promująca wybór kształcenia zawodowego po gimnazjum ogranicza się do pozytywnych opinii starszych znajomych uczęszczających do tych placówek. Bezpośrednie oddziaływanie na wybór kształcenia zawodowego ma doradztwo zawodowe na poziomie szkół kształcenia ogólnego, co zostało omówione w rozdziale 2.1. Rozszerzenie oferty edukacyjnej w województwie w placówkach kształcenia ogólnego.

Nawiązywanie współpracy szkół z pracodawcami wpływa również na wzrost popularności staży i praktyk wśród samych pracodawców. Dostrzegają bowiem korzyści z takich form współpracy i zaczynają sami poszukiwać szkół lub uczniów do podjęcia współpracy. Zdaniem Zespołu Badawczego tego typu zjawiska powinny być efektem, do którego dąży PO KL w ramach programów rozwojowych szkół zawodowych.

Rozwój szkół zawodowych oraz dostosowanie prowadzonego w nich kształcenia do potrzeb pracodawców powinno odbywać się poprzez zintensyfikowanie współpracy tych szkół z pracodawcami m.in. w zakresie staży i praktyk zawodowych. „Blisko czterech na pięciu (79%) przedsiębiorców, którzy planowali w najbliższym czasie zatrudnienie pracowników, stwierdziło, że doświadczenie w pracy na podobnym stanowisku lub w tej samej branży jest ich podstawowym oczekiwaniem wobec kandydatów.”³⁵ Takie oczekiwania w stosunku do pracowników można zaspokoić wyłącznie poprzez posyłanie uczniów na praktyki i staże do pracodawców. Programy rozwojowe współfinansowane z EFS zakładały podjęcie tego typu współpracy. Wśród dyrektorów biorących udział w badaniu CATI 32 z 38 uznało, że projekt realizowany w ramach PO KL wpłynął na stworzenie takiej współpracy. Istotne jest, że wszyscy z nich twierdzą również, że nawiązana współpraca będzie kontynuowana po zakończeniu realizacji projektu, gdyż obydwie strony są zadowolone z dotychczasowych rezultatów.

*Tak są staże realizowane, w tamtym roku było blisko sto, już nie pamiętam, ale w różnych zawodach i w tym roku też będzie duża grupa, tylko nie pamiętam dokładnie ile, bo to są osoby, które się tym zajmują, pomagają nam koordynować, ale też w zawodach technik ekonomista, weterynarii, hodowca koni.
Mamy od lat swoich doświadczonych pracodawców, ale zawsze jesteśmy otwarci na nowych pracodawców, bo to dla nas jest istotne i ostatnio w ubiegłym roku pozyskaliśmy aż trzech nowych pracodawców, nie samochodziarskich tylko mechanicznych, operatorzy obrabiarek skrawających numerycznie, mechanik.*

Źródło: IDI z nauczycielami i dyrektorami

Staże i praktyki organizowane w ramach projektu odbywały się zarówno wśród pracodawców, z którymi szkoła podejmowała już współpracę wcześniej, jak również z podmiotami nowo zaangażowanymi w taką formę współpracy. Zespół Badawczy zwraca uwagę, że niezwykle istotnym aspektem wspierania staży i praktyk zawodowych organizowanych przez szkoły zawodowe jest przywiązywanie wagi do nawiązywania nowych kontaktów biznesowych w tym zakresie. Wspieranie już istniejących powiązań ma cel tylko w przypadku poszerzenia zakresu tej współpracy. Zatem zazwyczaj realizowane projekty nie wpływały na rozwój praktycznego nauczania zawodu, a utrzymywały już istniejące kontakty szkół i pracodawców.

³⁵ Badanie rynku edukacji ponadgimnazjalnej; Laboratorium Badań Społecznych sp. z o.o., Wałbrzych 2011, s. 17.

Warunki zaistnienia i kontynuowania współpracy szkół i pracodawców reguluje w znacznej mierze rynek dóbr i usług. Jedynie firmy, które znalazły popyt na produkowane dobra lub świadczone usługi są zainteresowane przyjmowaniem stażystów. Zdaniem Zespołu Badawczego szkoły podczas nawiązywania współpracy z pracodawcą powinny weryfikować jego możliwości w zakresie utrzymania firmy na rynku oraz jej rozwoju. Taka sytuacja sprzyja bowiem efektywnym praktykom, trwałości zapoczątkowanej współpracy oraz stwarza możliwość zatrudnienia absolwentów szkoły.

M: Jakie warunki są konieczne, aby współpraca z szkołą była kontynuowana?

R: Musimy istnieć, sytuacja na rynku jest niepewna, jeśli zaczną się zwolnienia to współpracy nie będzie, bo nie będzie kogoś kto mógłby przeszkolić.

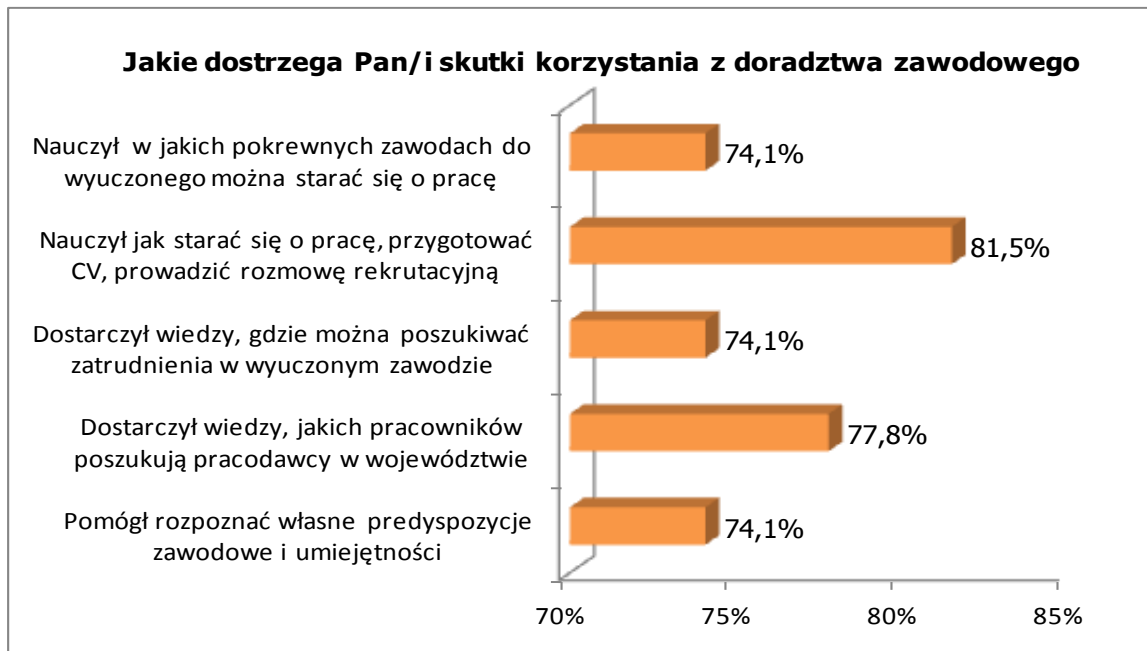
Źródło: IDI z pracodawcami

Szkoły w ramach programów rozwojowych realizują doradztwo zawodowe. Konieczne jest zwrócenie uwagi, iż rola doradztwa w szkołach zawodowych to podnoszenie kompetencji ucznia w zakresie efektywnego poszukiwania pracy oraz wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej, a nie doradztwo w zakresie wykonywania określonego zawodu.

Rodzice uczniów techników i szkół zawodowych biorący udział w ankiecie anonimowej stwierdzili, że wsparcie doradcy nie jest dostosowane do potrzeb ich dzieci. Jedynie w przypadku liceów ogólnokształcących 4 z 15 respondentów stwierdziło, że doradztwo zawodowe jest dostosowane do potrzeb ich dzieci. Taka sytuacja może wynikać z faktu nieprawidłowego rozumienia roli doradztwa w szkołach zawodowych, co zostało wyjaśnione w akapicie powyżej.

Wśród absolwentów szkół zawodowych jedynie 10% (27 respondentów) zadeklarowało, że brało udział w spotkaniach z doradcą zawodowym. Jest to niepokojąco niski odsetek. Może on wynikać zarówno z braku wsparcia, jak również z niepamiętania tych zajęć przez respondentów. Zajęcia doradcze mogły być prowadzone przez znanego uczniom nauczyciela lub psychologa dlatego nie skojarzyli go z doradcą zawodowym. Respondenci, którzy korzystali z pomocy doradcy zawodowego bardzo pozytywnie oceniają efekty tych zajęć, co prezentuje poniższy wykres.

Wykres 13 Efekty uczestnictwa w zajęciach z doradcą zawodowym

Źródło: CATI z absolwentami

Zespół Badawczy zwraca uwagę, że w kontekście niewielkiego odsetka absolwentów deklarujących uczestnictwo w zajęciach z doradcą zawodowym istotna jest kwestia umiejętności, jakie nabyli uczniowie w związku z działaniami szkoły polegającymi na doradztwie zawodowym (łącznie, ci którzy deklarowali uczestnictwo w doradztwie zawodowym i ci, którzy nie twierdzą, że nie brali udziału w takich zajęciach). Absolwenci ogółem w przeważającej większości nie zgłaszają braków w swoich zdolnościach związanych z poszukiwaniem pracy. Szczegółowe dane na ten temat prezentuje poniższa tabela.

Tabela 19 Wpływ doradztwa zawodowego na umiejętności uczniów w poszukiwaniu pracy

Na jakie problemy napotkał/a Pan/Pani podczas szukania pracy?	
Problem wskazany przez respondenta	Odsetek odpowiedzi
Problemy ze znalezieniem odpowiedniej oferty pracy	16%
Trudności z przygotowaniem CV i/ lub listu motywacyjnego	1%
Trudność z zachowaniem się na rozmowie rekrutacyjnej	0%

Źródło: opracowane przez Collect Consulting

Wskazywane problemy występują w niewielkim stopniu, co oznacza prawidłowe funkcjonowanie placówek pod kątem wzmocnienia zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia w zakresie poszukiwania pracy.

Podsumowując należy rozważyć, czy wsparcie szkolnictwa zawodowego w ramach PO KL będzie skutkowało dostarczeniem na rynek pracy specjalistów o wyższych kwalifikacjach i jednocześnie odpowiadających wymogom pracodawcy.

Działaniami realizowanymi przez szkoły, dążącymi do osiągnięcia tych założeń są opisywane w niniejszym rozdziale: współpraca z pracodawcami oraz doradztwo zawodowe. Jak wskazują wyniki

badania rola doradztwa została oceniona pozytywnie, natomiast współpraca z pracodawcami przynosi pożądane rezultaty, jednak wymaga stałego poszerzania zakresu i długości czasu trwania praktyk.

Zespół Badawczy zwraca uwagę, że konieczne jest dokładne określenie celów stawianych przed szkolnictwem zawodowym. Są bowiem zawody, w których oczekiwania pracodawców sięgają wykształcenia wyższego. W tych przypadkach szkoły zawodowe powinny przygotowywać uczniów do dalszego kształcenia. Inna grupa zawodów to takie, w których zdobycie niewielkich podstaw teoretycznych oraz praktyka zawodowa są wystarczające do należytego wykonywania obowiązków zawodowych. W raporcie opisującym rozwój szkolnictwa zawodowego czytamy: „Z przeprowadzonego badania wynika, że dla pracodawców 3 najistotniejszymi czynnikami przy zatrudnianiu pracownika są: umiejętności praktyczne, wiedza fachowa i zaangażowanie w pracę.”³⁶ Potwierdza to tezę Zespołu Badawczego mówiącą, że w przypadku tej grupy należy zwrócić uwagę na czas trwania praktyk i staż. W ramach projektów z PO KL są to krótkie formy, trwające najczęściej do jednego miesiąca. W takim czasie możliwe jest poznanie podstaw wykonywania danej pracy i tylko przy założeniu posiadania uprzednio wiedzy teoretycznej w tym zakresie. Warto również zwrócić uwagę na założenie wskazane w uprzednio przytoczonym raporcie: „Szkoły zawodowe powinny zatem zwiększać liczbę godzin nie tylko zajęć praktycznych, ale i zajęć teoretycznych. Zwiększenie liczby zajęć praktycznych nie powinno się odbywać kosztem zajęć teoretycznych, które są równie istotne, choć często niedoceniane zarówno przez samych uczniów, jak i pracodawców.”³⁷

Zdaniem eksperta na obecnym etapie wdrażania praktycznej nauki zawodu projekty PO KL pełnią istotną rolę promując i finansując nawiązywanie współpracy szkół z pracodawcami. Głównym powodem konieczności nawiązywania tej współpracy jest fakt, że „W obecnej sytuacji szkoły mają niewielkie szanse, by nadążyć za zmianami, jakie zachodzą w zakładach pracy, gdzie technologie i metody pracy zmieniają się czasami bardzo szybko. Dlatego kładą duży nacisk na współpracę z pracodawcami i praktyki zawodowe w zakładach pracy, by uczniowie mogli odbywać naukę w rzeczywistym środowisku pracy.”³⁸ Nie jest to jednak jeszcze etap, gdy współpraca ta dostarcza na rynek pracy wykwalifikowane kadry.

Należy mieć także na uwadze, że wymagania pracodawców dotyczą niejednokrotnie chęci pracownika do dalszego kształcenia. Wynika to m.in. z konieczności stałego modernizowania firmy w związku z pojawianiem się nowych technologii w branży. Szkoły zawodowe powinny zatem, w ramach doradztwa zawodowo-edukacyjnego wskazywać uczniom, że doskonalenie kwalifikacji zawodowych jest istotne zarówno dla znalezienia pracy, jak również do stałego funkcjonowania na rynku pracy.

Niewątpliwie jednak projekty realizowane w ramach PO KL wpływają na podnoszenie kompetencji uczniów szkół zawodowych. Zdaniem eksperta wynika to poniekąd z faktu, iż szkoły zawodowe reprezentują niski poziom w zakresie praktycznej nauki zawodu. Każdy zatem kontakt ucznia z zakładem pracy przynosi pozytywne efekty w zakresie nauki zawodu.

Podobne opinie występowały w wywiadach z pracodawcami.

---

³⁶ Kwalifikacje dla gospodarki – program rozwojowy szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie oferty do potrzeb sektora usług; Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych, s. 36.

³⁷ Kwalifikacje dla gospodarki – program rozwojowy szkolnictwa zawodowego poprzez dostosowanie oferty do potrzeb sektora usług; Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych, s. 37.

³⁸ Badanie rynku edukacji ponadgimnazjalnej; Laboratorium Badań Społecznych sp. z o.o., Wałbrzych 2011, s. 42.

Na tych stażach zawodowych w ramach praktyk technikum, w ramach zajęć praktycznych w zawodówkach, uczniowie przechodzą tam metamorfozę, są zdyscyplinowani bardzo, są bardzo aktywni, bardzo chętni i rzeczywiście bardzo dużo się uczą, poznają takie naturalne środowisko pracy, jeśli chodzi o technologię, ale również uczą się przebywać i pracować w zespołach, ze współpracownikami, uczą się bycia pracownikiem.

Generalnie w szkołach nie ma nauki zawodu poza praktykami, jest to jedyna forma. Udział w projekcie zdecydowanie zwiększa ich kompetencje.

Źródło: IDI z pracodawcami

Programy rozwojowe szkół zawodowych zmierzają do uatrakcyjnienia kształcenia zawodowego, podniesienia jego jakości, a przede wszystkim dostarczenia na rynek pracy wykwalifikowanych pracowników, posiadających praktyczne umiejętności oraz kompetencje i kwalifikacje dostosowane do potrzeb rynku pracy. Jak już kilkakrotnie pisano w niniejszym podrozdziale programy rozwojowe obejmują szereg różnorodnych działań dzięki czemu uczniowie, niezależnie od tego czy szczególnie uzdolnieni, czy mający problemy w nauce, zostają objęci kompleksowym wsparciem. Kompleksowość tego wsparcia przejawia się również w komplementarności działań realizowanych w ramach programów rozwojowych z pozostałymi działaniami prowadzonymi w szkołach. Jak wynika z badania IDI z dyrektorami szkół zawodowych oraz badania FGI z przedstawicielami placówek objętych wsparciem EFS część z tych szkół realizuje również inne projekty, wzmacniające jakość kształcenia zawodowego. Niektóre szkoły realizują projekty konkursowe w ramach PO KL, a także korzystają z innych funduszy, współpracują z różnymi placówkami w zakresie praktycznej nauki zawodu (np. innymi szkołami, uczelniami wyższymi). Dzięki temu podejmowane działania uzupełniają się i umożliwiają uczniom tych szkół zdobywanie praktycznej wiedzy i umiejętności w zakresie wyuczonego zawodu.

Podsumowując kwestie związane z jakością kształcenia zawodowego oraz przygotowaniem uczniów szkół zawodowych do podjęcia pracy należy przeanalizować elementy, które należałoby zmienić w programach szkół zawodowych aby lepiej przygotować absolwentów do zatrudnienia.

Liczne publikacje dotyczące kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku, zarówno dokumenty strategiczne jak i opracowania dotyczące rynku pracy i edukacji podkreślają, że zasadniczym problemem szkolnictwa zawodowego jest niedostosowanie oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy, przestarzałe programy nauczania oraz za mały nacisk na praktyczną naukę zawodu.

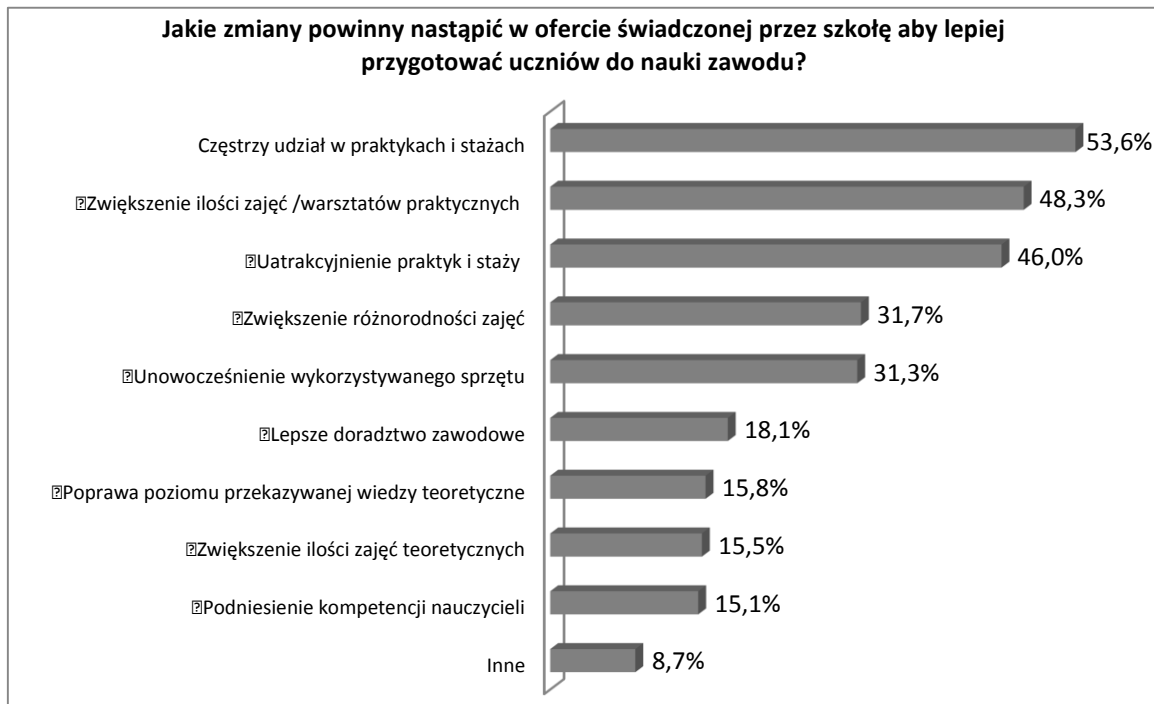
Konieczne jest dopasowanie oferty edukacyjnej szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy. kierunki kształcenia powinny być unowocześniane, a programy nauczania dostosowywane do potrzeb lokalnego rynku pracy. Ponadto, wiedza teoretyczna powinna iść w parze z umiejętnościami praktycznymi.³⁹

Poprawa wszystkich tych aspektów leży u podstaw programów rozwojowych realizowanych w dolnośląskich szkołach zawodowych objętych wsparciem w ramach Działania 9.2. W celu zgromadzenia danych w zakresie poprawy jakości kształcenia zawodowego w kontekście zwiększania

³⁹ *Kompleksowy program rozwoju szkolnictwa zawodowego w województwie dolnośląskim*, Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych, s.41-42

zdolności zatrudnienia absolwentów szkół zawodowych w trakcie badania zapytano respondentów, jakie ich zdaniem należałoby podjąć działania aby lepiej przygotować uczniów do podjęcia pracy. Opinie absolwentów szkół zawodowych uczestniczących w badaniu CATI prezentuje wykres:

Wykres 14 Propozycje zmian w ofercie szkół zawodowych w kontekście przygotowania do nauki zawodu

Źródło: Badanie CATI z absolwentami

Jak można odczytać z wykresu wszelkie zmiany w zakresie programów nauczania w opinii absolwentów szkół zawodowych powinny być głównie związane z praktyczną nauką zawodu. Takie same opinie wyrażali uczestnicy badań jakościowych – nauczyciele, dyrektorzy i pracodawcy podczas IDI, oraz przedstawiciele placówek kształcenia objętych wsparciem PO KL i eksperci w trakcie FGI.

Jak wynika z przeprowadzonych badań w celu większego dostosowania programów placówek prowadzących kształcenie zawodowe do przygotowania uczniów do podjęcia pracy konieczne jest zwiększenie nacisku na praktyczną naukę zawodu poprzez zwiększanie liczby godzin praktyk i staży zawodowych oraz unowocześnienie bazy dydaktycznej placówek, co pozwoli uczniom na zapoznanie się z nowoczesnym sprzętem, oprogramowaniem jeszcze przed rozpoczęciem nauki praktycznej w zakładach pracy. W kontekście zgromadzonych danych bardzo istotne jest włączenie do procesu planowania oferty edukacyjnej regionalnych i lokalnych pracodawców. O ile w zakresie praktyk i staży zawodowych współpraca szkół i przedsiębiorstw nie stanowi problemu, o tyle współpraca na polu diagnozowania potrzeb i włączania ich w programy nauczania szkół zawodowych jest niewystarczająca. Wydaje się, że zaangażowanie pracodawców w proces konsultowania programów nauczania powinien stanowić pierwszy element od którego należy wyjść w kolejnym okresie programowania aby zwiększyć dostosowanie oferty szkół do potrzeb rynku pracy.

2.3.4 Sytuacja absolwentów szkół zawodowych na rynku pracy

Odrębnym obszarem oceny skuteczności Działania 9.2 jest diagnoza sytuacji na rynku pracy absolwentów, którzy podczas uczęszczania do szkoły zawodowej brali udział w projekcie.

1. Jaka jest sytuacja na rynku pracy absolwentów szkół zawodowych 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projekcie? Czy dzięki udziałowi w projekcie PO KL wzrosły ich szanse na zatrudnienie?

Wśród absolwentów będących respondentami badania CATI jedynie 28% podjęło zatrudnienie po zakończeniu szkoły.

Tabela 20 Sytuacja zawodowa absolwentów, którzy brali udział w projekcie

Jak jest Pan/i sytuacja zawodowa?	Liczba absolwentów	Odsetek absolwentów
Pracuję	64	28,19%
Uczę się	122	53,74%
Jestem bezrobotny/a	37	16,30%
Inne	4	1,76%

Źródło: Badanie CATI z absolwentami

Wśród osób pracujących respondenci deklarują podjęcie następującego zatrudnienia:

- 29,7% osób podjęło pracę w wyuczonym zawodzie;
- 17,2% pracuje w zawodzie pokrewnym;
- aż 53% osób podjęło zatrudnienie w zawodzie niezgodnym z posiadanym wykształceniem.

Uzyskane wyniki wskazują, że nabywanie wykształcenia przez uczniów szkół zawodowych często nie prowadzi do wykonywania wyuczonego zawodu. W konsekwencji wspieranie zaplecza naukowego w postaci zakupu urządzeń służących nabywaniu praktycznych umiejętności w konsekwencji nie w pełni przekłada się na dostarczanie na rynek pracy osób z kompetencjami adekwatnymi do potrzeb pracodawców.

Badania prowadzone na przełomie 2010/2011 roku wykazały, iż „dwóch na trzech (67%) absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych podjęło pracę zawodową w wieku do lat trzydziestu. Nigdy nie pracowało 29% absolwentów, w tym co piąta osoba w wieku od 25 do 30 lat.”⁴⁰ W kontekście wyników uzyskanych w niniejszym badaniu można wnioskować, że absolwentom trudno znaleźć zatrudnienie i w większości przypadków podejmują pracę po okresie dłuższym niż 6 miesięcy od daty ukończenia szkoły.

Wśród osób, które po ukończeniu szkoły zawodowej kontynuują naukę 36,9% stwierdziło, że udział w projekcie z Działania 9.2 w dużym stopniu przyczynił się do ich dalszej edukacji, 31,9% widzi ten wpływ w ograniczonym stopniu, natomiast 19,7% stwierdziło, że udział w projekcie nie wpłynął na ich obecną sytuację zawodową. W kontekście wpływu udziału w projekcie na kontynuowanie edukacji

⁴⁰ Badanie rynku edukacji ponadgimnazjalnej; Laboratorium Badań Społecznych sp. z o.o., Wałbrzych 2011; s. 218.

istotne jest, że zainteresowanie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych dalszą edukacją wspiera budowanie postaw związanych z kształceniem ustawicznym.

Wpływ ten jest również istotny w kontekście niskiego zainteresowania dalszym kształceniem zdiagnozowanym wśród ogółu uczniów szkół ponadgimnazjalnych w województwie. Wyniki badań prowadzonych na przełomie 2010/2011 roku wskazują, że „Ponad dwie trzecie (69%) absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych z terenu Dolnego Śląska nie kontynuowało nauki w kolejnej szkole. 7% próbowało wprawdzie podjąć taką próbę, lecz zakończyła się ona niepowodzeniem. Naukę w kolejnej szkole kontynuowało 31% absolwentów – przede wszystkim uczniowie szkół policealnych (42%), techników (29%) oraz techników uzupełniających (27%).”⁴¹

Wskazany wpływ projektów na dalsze kształcenie absolwentów ma niebagatelne znaczenie, gdyż często wykształcenie zawodowe na poziomie średnim nie wystarcza do podjęcia zatrudnienia. Pracodawcy podczas wywiadów wskazują, że niektóre z zawodów wymagają specjalistycznej wiedzy, którą przyswajają się dopiero na etapie studiów. .

Wśród respondentów, którzy zadeklarowali się jako bezrobotni, aż 86,5% poszukiwało pracy. Wynik ten wskazuje na konieczność zwrócenia uwagi na efektywniejsze prowadzenia doradztwa zawodowego w szkołach zawodowych. Nieznaczny odsetek absolwentów bezrobotnych (16,3%) wskazuje bowiem, że podjęcie zatrudnienia lub dalszej nauki nie leży poza możliwościami absolwentów. Jest natomiast kwestią chęci oraz pomysłu na funkcjonowanie na rynku pracy.

Staż i praktyki zawodowe organizowane w trakcie trwania projektów niewątpliwie przyczyniają się do poszerzenia umiejętności uczniów. Niemniej jednak, jak wynika z wywiadów z pracodawcami biorącymi udział w projektach, nie mają oni wolnych miejsc pracy, aby uczniowie zostali przyjęci po zakończeniu edukacji. Wybór tego typu firm do współpracy nie przekłada się zatem na bezpośrednie wsparcie w zatrudnieniu uczniów.

Sytuacja absolwentów jest charakteryzowana przez pracodawców również przez pryzmat dostosowania zawodów, w których się kształcą do potrzeb rynku pracy. Najistotniejsze w tym zakresie są dwie kwestie:

- Wymóg pracodawców odnośnie posiadania przez uczniów praktyki zawodowej.

„Generalnie jest tak, że szkoły średnie są mało specjalistyczne i nie ma się co oszukiwać, tylko praktyka może zrobić z absolwenta pracownika.” „Uważam, że powinno być zdecydowanie dużo więcej zajęć praktycznych. To co mają to za mało, z doświadczenia wiem że praktyka powinna być u pracodawcy.”

Źródło: IDI z dyrektorami i nauczycielami

- Dostosowanie wykształcenia do miejsc pracy w regionie.

„Tu generalnie jest umiejscowiony przemysł elektroniczny, AGD, trochę chemii. Ta szkoła również prowadzi profil gastronomiczny, a to już jak dla mnie troszeczkę pomyłka bo tej gastronomii tu nie ma.”

Źródło: IDI z dyrektorami i nauczycielami

⁴¹ Badanie rynku edukacji ponadgimnazjalnej; Laboratorium Badań Społecznych sp. z o.o., Wałbrzych 2011; s. 217.

2.4 Stan realizacji wskaźników Priorytetu IX PO KL

2.4.1 Realizacja wskaźników na poziomie Programu i poszczególnych Działań

Ostatnim celem niniejszej ewaluacji jest analiza- a osiągniętych wartości wskaźników zawartych w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL dla Priorytetu IX. Diagnoza sytuacji w zakresie stopnia realizacji wskaźników oraz poziomu wydatkowania środków została opracowana z uwzględnieniem następujących pytań badawczych i w:

1. Czy osiągnięty poziom wskaźników określonych dla Priorytetu IX w województwie dolnośląskim jest zadowalający biorąc pod uwagę zaawansowanie w realizacji PO KL?
2. Czy środki finansowe, którymi dysponują instytucje wdrażające pozwolą na osiągnięcie zakładanych docelowych wartości wskaźników?
3. Czy środki finansowe są przeznaczane na realizację wskaźników, których wartości docelowe zostały już osiągnięte?
4. Jakie działania należy podjąć, aby wesprzeć obszary, w których istnieje prawdopodobieństwo nieosiągnięcia założonego poziomu wskaźników?
5. Czy występują wskaźniki, których wartości docelowe zostały przeszacowane na poziomie województwa dolnośląskiego?
6. Jaka jest przyczyna osiągnięcia niższego niż zakładano poziomu wskaźników:
  - Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów, i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach wiejskich
  - Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach na terenach wiejskich

Czy osiągnięcie zakładanych wartości docelowych tych wskaźników jest realne? Jakie działania należy podjąć w celu osiągnięcia jak najwyższego poziomu tych wskaźników?
7. W jaki sposób realizowane działania w ramach PO KL wpływają/ przyczyniają się do osiągnięcia poszczególnych wskaźników kontekstowych określonych dla celu 4 PO KL?

Poziom realizacji wskaźników analizowanych Działań/Poddziałań w ramach Priorytetu IX kształtuje się następująco:

Tabela 21 Stan realizacji wskaźników badanych Działań Priorytetu IX PO KL

Działanie/ rodzaj wskaźnika	Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji wskaźnika
9.1	Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w ramach Priorytetu	290	170	58,62%
9.1	Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu	876	604	68,95%
9.1	- w tym na obszarach miejskich	395	360	91,14%
9.1	- w tym na obszarach wiejskich	481	244	50,73%
9.1	Liczba szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dotyczące indywidualizacji nauczania	628	10	1,59%
9.2	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe	223	270	121,08%
9.2	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych	167	266	159,28%

Działanie/ rodzaj wskaźnika	Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji wskaźnika
9.2	Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania	21 649	1229	5,7%
9.4	Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach	5 542	3 794	68,46%
9.4	- w tym nauczyciele na obszarach wiejskich	3 754	1 029	27,41%
9.4	- w tym nauczyciele kształcenia zawodowego	530	574	108,30%

Źródło: Dane sprawozdawcze Zamawiającego, stan na 30.06.2012 r.

Osiągnięte wartości wskaźników (dla wskaźników rezultatu dane za 2011 r., dla wskaźników produktu dane za I półrocze 2012 r.) charakteryzują się różnorodnym stopniem realizacji.

Za zadowalający poziom realizacji, biorąc pod uwagę zaawansowanie realizacji PO KL, należy uznać stan osiągnięcia następujących wskaźników:

- Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w ramach Priorytetu

Do tej pory realizacja wskaźnika przebiegała pomyślnie. W okresowym sprawozdaniu z realizacji komponentu regionalnego PO KL na Dolnym Śląsku za I półrocze 2012 roku czytamy jednak, że „Niemniej jednak IP pragnie zaznaczyć, że w bieżącym okresie sprawozdawczym odnotowano dużo mniejsze zainteresowanie projektodawców tematyką upowszechniania edukacji przedszkolnej, co może skutkować zakontraktowaniem mniejszej niż zakładano liczby umów.” Do głównych barier, które zniechęcają wnioskodawców należą:

- a) Obowiązek wniesienia wkładu własnego;
- b) Możliwość złożenia wniosku na utworzenie lub wsparcie przedszkola wyłącznie na obszarach o najniższym w skali regionu stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej;
- c) Konieczność zachowania trwałości projektu.

Ostatnia kwestia została wskazana przez respondentów wywiadów pogłębionych.

Główną przyczyną rezygnacji z projektu jest brak możliwości zapewnienia jego trwałości. To jest coś, co się pojawiło w tym roku już jako zapis kryterium.

Źródło: FGI z przedstawicielami IP

W odpowiedzi na zdiagnozowane ryzyko nieosiągnięcia wskaźnika „IP planuje ogłoszenie w 2013 roku kolejnego konkursu na wsparcie edukacji przedszkolnej.”⁴²

- Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach miejskich

Wartość wskaźnika zbliżona do wartości docelowej. Nie odnotowano zagrożenia nieosiągnięcia zakładanej wartości docelowej.

⁴² Sprawozdanie z realizacji PO KL za I półrocze 2012 roku.

- Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe

Wartość wskaźnika przekroczyła zakładaną wartość docelową.

- Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych

Wartość wskaźnika przekroczyła zakładaną wartość docelową ze względu na realizację projektu systemowego.

W tym dużym projekcie systemowym ogólnowojevodzkim było takie założenie, że każda szkoła, która w nim uczestniczy (a uczestniczą wszystkie praktycznie zawodówki i technika) będzie współpracowała z pracodawcami, żeby była też praktyczna nauka zawodu. I stąd mamy takie duże przekroczenie tego wskaźnika, który dotyczy współpracy z przedsiębiorstwami.

Źródło: FGI z przedstawicielami IP

- Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach

Wartość wskaźnika przekroczyła zakładaną wartość docelową. „Jest to m.in. efektem wprowadzenia przez IP w ubiegłych latach ograniczenia wsparcia jedynie do nauczycieli z obszarów wiejskich i nauczycieli kształcenia zawodowego.”⁴³

Wprowadzone obostrzenie przełożyło się na zrealizowanie wskaźnika dotyczącego nauczycieli szkół zawodowych, jednak nie udało się tym mechanizmem zmobilizować beneficjentów do realizacji projektów w głównej mierze skierowanych do nauczycieli pracujących na obszarach wiejskich.

Wskaźniki, których wartości są niskie, za względu na co istnieje zagrożenie nieosiągnięcia wartości docelowej na koniec realizacji programu to:

- Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach wiejskich

W opinii IP osiągnięcie wartości docelowej wskaźnika nie jest realne. Powodem jest przeszacowanie wartości tego wskaźnika ze względu na odnoszenie się na etapie programowania wyłącznie do stanu istniejącego, bez prognozy na liczbę placówek do 2013 roku. W konsekwencji nie uwzględniono mających obecnie miejsce sytuacji polegających na zamykaniu i przekształcaniu szkół. Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego sytuacja ta dotyczy głównie szkół podstawowych na obszarach wiejskich.

⁴³ Sprawozdanie z realizacji PO KL za I półrocze 2012 roku.

Tabela 22 Liczba szkół podstawowych na Dolnym Śląsku

Jednostka terytorialna	Liczba szkół podstawowych						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
DOLNOŚLĄSKIE	858	853	844	824	822	821	807
DOLNOŚLĄSKIE - GMINY MIEJSKIE	300	301	300	293	293	293	293
DOLNOŚLĄSKIE - GMINY MIEJSKO-WIEJSKIE	271	267	265	260	259	260	259
DOLNOŚLĄSKIE - GMINY WIEJSKIE	287	285	279	271	270	268	255

Źródło: BDL GUS

Wnioski o dofinansowanie składane przez szkoły są przygotowywane nieprawidłowo, w konsekwencji nie są pozytywnie ocenione podczas oceny formalnej lub merytorycznej. W sprawozdaniu z realizacji Priorytetu IX czytamy „W odpowiedzi na ogłoszony konkurs zamknięty I/9.1.2/B/12 (alokacja 5,6 mln PLN) wpłynęło 49 wniosków, a ich łączna wartość ponad dwukrotnie przekraczała dostępną w konkursie alokację, z czego kwota wniosków rekomendowanych do dofinansowania to ok. 1,70 mln PLN.”⁴⁴ Oznacza to, że wśród projektów na około 12 mln zł pozytywnie zostało ocenione zaledwie około 14,2% z nich. Nieprawidłowości popełniane przez beneficjentów w znacznej mierze ograniczają wydatkowanie środków w danym konkursie. Jest to niezwykle istotne na obecnym etapie wdrażania Programu, kiedy to istnieje zagrożenie, że powtórne ogłoszenie konkursu uniemożliwi szkole zamknięcie projektu do końca 2013 roku.

Kolejnym powodem zagrożenia realizacji wskaźnika jest wycofywanie się beneficjentów z realizacji projektów tuż przed podpisaniem umowy o dofinansowanie.

Sporo beneficjentów, mieliśmy około siedmiu czy ośmiu umów, zostało rozwiązanych w trakcie przed przystąpieniem do projektu i byli to duzi beneficjenci, którzy byli organem prowadzącym na przykład siedmiu, ośmiu szkół. Więc ten odsetek szkół, które nam odpadły jest dość spory

Źródło: FGI z przedstawicielami IP

Jednym z powodów wycofywanie się beneficjentów z realizacji projektów oraz niepodejmowanie decyzji o aplikowaniu o środki wynika z niekwalifikowalności kosztów zarządzania projektem. Pracownicy oświaty nie chcą podejmować się tego zadania za darmo. Poza tym na obszarach wiejskich istnieje niedobór osób z kompetencjami pozwalającymi na opracowanie wniosku o dofinansowanie, o czym była mowa powyżej, oraz na samodzielne zarządzanie projektem.

W ramach działań dążących do podniesienia wartości wskaźnika IP planuje przeprowadzenie kolejnego konkursu skierowanego wyłącznie do szkół położonych na obszarach wiejskich. Rozwiązanie takie nie niweluje jednak wszystkich ze wskazanych powyżej problemów, z których wynikają trudności we wdrażaniu omawianego zadania.

Środki zaradcze powinny mieć charakter bardziej kompleksowy. W pierwszej kolejności powinny być nakierowane na podmioty rezygnujące z podpisania umowy. W zależności od występujących barier

⁴⁴ Sprawozdanie z realizacji PO KL za I półrocze 2012 roku.

konieczne jest informowanie o możliwościach ich neutralizowania. Warto zrobić spotkania z gminami/dyrektorami realizującymi z powodzeniem podobne projekty, aby mogli wymienić się doświadczeniami lub w sposób bezpośredni wspierać się w realizacji projektu. W przypadku bariery związanej z kosztami osoby zarządzającej można zasugerować zatrudnienie jednego koordynatora w kilku placówkach (gminach), co znacząco obniży konieczny wkład własny beneficjentów.

- Liczba szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dotyczące indywidualizacji nauczania

Pomimo tego, że wartość wskaźnika wynosi zaledwie 1,59% zakładanej wartości, to wg opinii IP nie jest on zagrożony realizacją. „Dotychczasowa niska realizacja nie jest efektem braku zainteresowania tą formą wsparcia. (...) Zgodnie z szacunkami IP w ramach 179 podpisanych i przyjętych do realizacji projektów, ostatecznie wartość wskaźnika powinna ukształtować się na poziomie 615 placówek, co stanowiłoby ok. 98% wartości docelowej wskaźnika.”⁴⁵ IP będzie kontrolowała poziom realizacji wskaźnika, aby w przypadku nieprzewidzianych okoliczności obniżających jego wartość (np. wycofanie beneficjenta z projektu) ogłosić nabór do projektu systemowego.

Działania rekomendowane przez Zespół Badawczy to dogłębne zweryfikowanie sytuacji beneficjentów m.in. poprzez rozmowy z dyrektorami objętymi projektem szkół, celem zweryfikowania losów szkoły oraz prowadzonego projektu. Oszacowanie ryzyka obniżenia wskaźnika na wyjściu w porównaniu z wartościami na wejściu pozwoli bowiem z odpowiednim wyprzedzeniem ogłosić dodatkowe konkursy oraz zmobilizowanie podmiotów dotychczas nieaktywnych do aplikowania o środki.

- Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania

Na obecnym etapie wdrażania PO KL wskaźnik osiągnął wartość 1229 uczniów, co stanowi zaledwie 5,7% wartości docelowej. Jak widać, pomimo przekroczenia wartości docelowej wskaźnika dotyczącego współpracy szkół z przedsiębiorcami w ramach programów rozwojowych nie udaje się osiągnąć zaplanowanego wskaźnika liczby uczniów, którzy odbyli praktyki i staże zawodowe.

Obliczając relację wartości docelowych wspomnianych wskaźników widzimy, że każda ze szkół musiałaby wysłać na staże lub praktyki średnio 129 uczniów.

Tabela 23 Wskaźniki dotyczące współpracy szkół z przedsiębiorcami

Wskaźnik	Wartość docelowa
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych	167
Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania	21 649

Źródło: Dane sprawozdawcze Zamawiającego, stan na 30.06.2012 r.

Wskaźniki, zatem nie są ze sobą skorelowane, biorąc pod uwagę, że większość przedsiębiorstw biorących udział w projekcie to mikroprzedsiębiorstwa oraz przedsiębiorstwa małe, zatem zapewniające niewiele miejsc stażystom i praktykantom.

⁴⁵ Sprawozdanie z realizacji PO KL za I półrocze 2012 roku.

Niemniej, w celu osiągnięcia wartości docelowej omawianego wskaźnika dotyczącego uczniów szkół zawodowych Samorząd Województwa Dolnośląskiego rozpoczął realizację projektu systemowego skierowanego na „Wsparcie kierowane łącznie do 55 000 uczniów 250 publicznych szkół młodzieżowych zawodowych: zasadniczych i techników (w tym szkół specjalnych i policealnych), prowadzonych przez JST województwa dolnośląskiego kształcących w 7 branżach: mechanicznej, turystycznej, budowlanej, informatycznej, elektryczno-energetycznej, samochodowej, mechatroniczno-elektronicznej.”⁴⁶

W związku z rozpoczęciem realizacji w 2011 r. projektu systemowego Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II, który zakłada zrealizowanie przez 29 305 osób staży/praktyk zawodowych oraz w związku ze znaczącym obniżeniem wartości docelowej wskaźnika (do 21 649 osób), IP ostrożnie szacuje, że osiągnięcie na koniec okresu programowania 100% stopnia realizacji tego wskaźnika jest możliwe.

Źródło: Sprawozdanie z realizacji PO KL za I półrocze 2012 roku.

- Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach na obszarach wiejskich

Wskaźnik ten jest zagrożony nieosiągnięciem wartości docelowej pod koniec okresu programowania. Obszary wiejskie są trudne do realizowania tego typu projektu m.in. ze względu na rozproszenie terytorialne nauczycieli oraz mniejszą liczbę nauczycieli w danej placówce. W związku z tym koszty realizacji projektu będą też dla beneficjentów wyższe. Ponadto IP podczas wywiadu zogniskowanego wskazywali na niechęć odbiorców wsparcia w uczestniczeniu w szkoleniach prowadzonych w znacznej odległości od ich miejsca zamieszkania.

Duży wpływ na niski poziom wykonania tego podwskaźnika ma fakt, że ośrodki kształcenia zlokalizowane są w miastach i konieczność dojazdów zniechęca potencjalnych odbiorców projektów do wzięcia udziału w tej formie wsparcia. Aby poprawić wartość tego podwskaźnika, w konkursach w 2012 r. przewidziano kryterium dostępu, które przewiduje, że grupę docelową w projekcie stanowią wyłącznie nauczyciele zatrudnieni na obszarach wiejskich, na terenie województwa dolnośląskiego.

Źródło: FGI z przedstawicielami IP

Określenie takiego kryterium dostępu może nie przynieść pożądanego efektu. Obawa jest potwierdzona faktem, że podejmowano już tego typu działania: ograniczono konkurs do projektów skierowanych do nauczycieli kształcenia zawodowego oraz nauczycieli z obszarów wiejskich. O ile w pierwszej z grup udało się tym sposobem zrealizować zaplanowane działania, o tyle na obszarach wiejskich nadal zbyt niski odsetek nauczycieli uczestniczył w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach.

⁴⁶ Dane ze strony internetowej beneficjenta projektu systemowego „Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II” [http://efs.dolnyslask.pl/index.php?id=94&tx_ttnews\[tt_news\]=547&cHash=f9cc741094736f62f80764b478bd2f9d](http://efs.dolnyslask.pl/index.php?id=94&tx_ttnews[tt_news]=547&cHash=f9cc741094736f62f80764b478bd2f9d).

Pomysłem, który pozytywnie wpłynie na wartość wskaźnika jest natomiast realizacja projektu systemowego. Wg informacji zgromadzonych od przedstawicieli IP obejmie on 1020 nauczycieli z obszarów wiejskich.

Instytucja Pośrednicząca powinna jednak śledzić realizację wskaźnika. Po podpisaniu umów w ramach konkursu na Działanie 9.4 konieczne jest przeprowadzenie analizy wskaźników deklarowanych przez beneficjentów i ewentualne dalsze promowanie projektów realizujących krótkie formy kształcenia dla nauczycieli z obszarów wiejskich.

Oprócz realizacji wskaźników zawartych w PO KL, projekty edukacyjne wpływają również na realizację wskaźników kontekstowych. Głównie dotyczy to wskaźników związanych z zatrudnieniem oraz kształceniem osób dorosłych realizowanych w ramach celu *Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy*. Jednak Instytucja Pośrednicząca z założenia nie monitoruje postępu tych wskaźników. Określenie skali wpływu Priorytetu IX na wskaźniki kontekstowe będzie możliwe dopiero po zakończeniu realizacji Programu.

2.4.2 Analiza nakładów finansowych na realizację wskaźników

Możliwość pełnej realizacji wskaźników jest uzależniona od środków finansowych, jakimi dysponuje Instytucja Pośrednicząca. Problematyka ta zostanie opracowana w niniejszym raporcie poprzez udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy środki finansowe, którymi dysponują instytucje wdrażające pozwolą na osiągnięcie zakładanych docelowych wartości wskaźników?
2. Czy środki finansowe są przeznaczane na realizację wskaźników, których wartości docelowe zostały już osiągnięte?

Poziom rozliczeń środków zakontraktowanych w zestawieniu z osiągniętym dotychczas poziomem wskaźników wskazuje na możliwość realizacji wartości docelowych przy niezmiennych środkach finansowych przeznaczonych na poszczególne Działania.

Tabela 24 Poziom wydatkowania alokacji

Numer Działania/ Poddziałania	Wartość docelowa	Poziom zakontraktowania	Poziom rozliczeń środków zakontraktowanych	Osiągnięta wartość wskaźników
Działanie 9.1	1 090 276 672	68,7%	50,5%	68,95%
				91,14%
				50,73%
				1,59%
Poddziałanie 9.1.1	369 813 002	56,9%	74,1%	58,62%
Działanie 9.2	499 740 888	91,6%	40,8%	121,08%
				159,28%
				5,7%
Działanie 9.4	118 786 073	66,82%	48,62%	68,46%
				27,41%

Numer Działania/ Poddziałania	Wartość docelowa	Poziom zakontraktowania	Poziom rozliczeń środków zakontraktowanych	Osiągnięta wartość wskaźników
				108,30%

Źródło: Sprawozdanie z realizacji PO KL za I półrocze 2012 roku.

Szczególną uwagę Instytucja Pośrednicząca powinna zwrócić uwagę na realizację i wydatkowanie Działania 9.4. Ze względu na konieczność realizacji projektów na obszarach wiejskich, które mogą być bardziej kosztowne niż projekty dotychczas realizowane konieczne jest bieżące śledzenie wydatkowania środków. W przypadku zdiagnozowania zagrożenia braku finansów na realizację wskaźnika należy zastanowić się nad przeniesieniem środków z innego działania lub negocjowania zmniejszenia wartości docelowej wskaźnika.

Wśród naborów ogłaszanych na Działania w ramach PO KL nie ma takich, które skierowane są na realizację wskaźników, które osiągnęły wartość docelową, tj. nie ma naboru wniosków w ramach Działania 9.2 oraz 9.4.

We wrześniu zakończył się natomiast konkurs na działanie 9.4 na projekty w ramach współpracy ponadnarodowej. W ramach tego konkursu nie było ograniczenia, że grupą docelową mogą być wyłącznie nauczyciele z obszarów wiejskich. Oznacza to, że beneficjenci, z którymi zostaną podpisane umowy, w zależności od założeń projektów być może będą realizowali wskaźnik Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach.

2.4.3 Realizacja wskaźników na poziomie projektów

1. Monitorowanie, których wskaźników określanych dla Priorytetu IX stwarzało i stwarza największe problemy w trakcie wdrażania projektów PO KL?
2. Czy istnieje zagrożenie niezrealizowania pełnego zakresu projektów oraz rozwiązania umów o dofinansowanie?
3. W przypadku ilu projektów powstały oszczędności na zakończenie realizacji projektu w stosunku do pierwotnie zakładanych kwot? Czy projekty generują wartość dodaną w postaci wyższych niż założone wartości wskaźników? Które projekty mają taki potencjał?

Z analizowanej dokumentacji i wypowiedzi respondentów wynika, że nie zdiagnozowano problemów w zakresie monitorowania wskaźników określonych dla Priorytetu PO KL. Wskaźniki wymagane do realizacji dotyczą liczby szkół, uczniów lub nauczycieli. Są one łatwo policzalne dla organu monitorującego realizację poszczególnych Działań IX Priorytetu.

Zagrożenie dotyczące rezygnacji z projektów lub rozwiązania umów dotyczy głównie projektów skierowanych do szkół kształcących ogólnie tj. szkół podstawowych, gimnazjów, i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne. Sytuacje takie miały już miejsce i najczęściej występują na etapie podpisywania umowy.

Sporo beneficjentów, mieliśmy około siedmiu czy ośmiu umów, zostało rozwiązanych w trakcie przed przystąpieniem do projektu i byli to duzi beneficjenci, którzy byli organem prowadzącym na przykład siedmiu, ośmiu szkół. Więc ten odsetek szkół, które nam odpadły jest dość spory.

Źródło: FGI z IP

Powodami wycofywania się z realizacji projektu są m.in.:

- Zmiana organu prowadzącego placówkę;
- Podjęcie decyzji o zamknięciu lub przekształceniu placówki edukacyjnej;
- Obawa przed niemożnością zrealizowania postanowień umowy (m.in. zachowania trwałości projektu).

W ramach Działania IX powstają oszczędności w poszczególnych zadaniach, jak również na koniec realizacji projektów. Sytuacje takie mogą występować nadal, gdyż stale występują powody zaistnienia takiej sytuacji, tj.

- Spadek cen rynkowych – rozeznanie rynku, na podstawie którego tworzony jest budżet do wniosku o dofinansowanie jest przeprowadzane roku do dwóch lat przed faktycznym wydatkowaniem środków. W związku z tym występują wahania cen, co często powoduje powstawanie oszczędności w projekcie.
- Oszczędności przetargowe – zdarzają się sytuacje, że po rozstrzygnięciu przetargu nie zostają wydatkowane całe kwoty przeznaczone na realizację danego zadania.
- Zmniejszenie grupy docelowej – beneficjenci widząc, że nie są w stanie objąć projektem założonej wielkości grupy docelowej wprowadzają zmiany we wniosku. Zgodnie z zasadą proporcjonalności w konsekwencji muszą zwrócić część środków finansowych przeznaczonych na realizację projektu.

Podsumowując uzyskane wyniki badań Zespół Badawczy wnioskuję, że większość ze wskaźników zawartych w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO KL dla Priorytetu IX osiągnęła już lub przekroczyła zakładane wartości docelowe, lub poziom realizacji wskaźnika nie wskazuje na problemy z jej osiągnięciem. Są to następujące wskaźniki:

- Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w ramach Priorytetu
- Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach miejskich
- Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe
- Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych
- Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym

W ramach badania zdiagnozowano również wskaźniki, których wartości na obecnym etapie wdrażania Priorytetu są niskie, za względu na co istnieje zagrożenie nieosiągnięcia wartości docelowej na koniec realizacji Programu. Są to następujące wskaźniki:

- Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach wiejskich

Wartość docelowa powyższego wskaźnika została przeszacowana, gdyż podczas jej ustalania nie uwzględniono prognoz dotyczących liczby szkół. W trakcie okresu programowania szkoły na obszarach wiejskich były zamykane, zagrożone zamknięciem lub przekształcane, przez co nie realizowały programów rozwojowych. Ponadto wnioski o dofinansowanie programów rozwojowych składane przez

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**DOLNY
ŚLĄSK**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

niektóre gminy odpadają podczas oceny, przez co nie otrzymują dofinansowania. Kolejnym problemem we wdrażaniu programów rozwojowych na obszarach wiejskich jest wycofywanie się beneficjentów z realizacji projektów tuż przed podpisaniem umowy o dofinansowanie.

□

- Liczba szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dotyczące indywidualizacji nauczania

Niska wartość powyższego wskaźnika wynika z faktu, że jest on monitorowany od 2011 roku. Zainteresowanie indywidualizacją nauczania wskazuje, że wartość docelowa wskaźnika na koniec okresu rozliczania efektów PO KL zostanie osiągnięta.

- Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania

Na obecnym etapie wdrażania PO KL wyżej wymieniony wskaźnik osiągnął wartość 1229 uczniów, co stanowi zaledwie 5,7% wartości docelowej. Niemniej, w celu osiągnięcia wartości docelowej omawianego wskaźnika dotyczącego uczniów szkół zawodowych Samorząd Województwa Dolnośląskiego rozpoczął realizację projektu systemowego, który obejmie stażami i praktykami zawodowymi wymaganą we wskaźniku liczbę uczniów.

- Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach na obszarach wiejskich

Powyższy wskaźnik jest zagrożony nieosiągnięciem wartości docelowej pod koniec okresu programowania. Pomysłem, który pozytywnie wpłynie na wartość wskaźnika jest realizacja projektu systemowego. Wg informacji zgromadzonych od przedstawicieli IP obejmie on 1020 nauczycieli z obszarów wiejskich.

3 Podsumowanie

Celem niniejszego badania była ocena działań PO KL podejmowanych w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim. Został on skonkretyzowany poprzez następujące cele szczegółowe:

5. Analiza wpływu dofinansowania projektów w ramach PO KL na rozszerzenie oferty edukacyjnej szkół/placówek oświatowych, w tym ocena programów rozwojowych szkół na rozwój kompetencji kluczowych uczniów oraz na efektywność pracy placówki oświatowej;
6. Ocena wpływu działań podejmowanych w ramach EFS na wyrównanie szans edukacyjnych dzieci na obszarach wiejskich i miejskich, w tym upowszechnianie edukacji przedszkolnej;
7. Ocena oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe, wspartych w ramach projektów PO KL, w kontekście wzmocnienia zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia;
8. Analiza osiągniętych wartości wskaźników określonych w ramach PO KL dla Priorytetu IX. Wskazanie działań, jakie należy podjąć w obszarach, w których realizacja wskaźników jest zagrożona.

Każdy z wyżej wymienionych celów został opracowany przy wykorzystaniu triangulacji metod i źródeł danych. W konsekwencji uzyskano pełny obraz rozwoju sytuacji związanej z edukacją na Dolnym Śląsku, w szczególności dotyczącej dostosowania działań prowadzonych przez szkoły do potrzeb uczniów i rynku pracy, dostosowanie kompetencji nauczycieli do zmieniającej się sytuacji edukacyjnej, zwiększenie dostępu mieszkańców województwa do edukacji, w tym edukacji przedszkolnej.

Programy rozwojowe szkół. Jak wynika z przeprowadzonych badań, poszerzenie oferty edukacyjnej w ramach programów rozwojowych szkół przybiera następujące formy:

- Realizacja działań, które do tej pory nie odbywały się w placówce - specjalistyczne wsparcie realizowane w ramach indywidualizacji procesu nauczania oraz działania skierowane do dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, niefunkcjonującej prawidłowo w systemie oświaty, a także realizacja innowacyjnych form nauczania.
- Zwiększenie liczby godzin zajęć realizowanych w szkole przed rozpoczęciem projektu - tj. zajęcia wyrównawcze dla osób o słabych wynikach w nauce, koła zainteresowań czy zajęcia logopedyczne (w SP), a także zwiększenie liczby godzin wsparcia psychologiczno-pedagogicznego realizowanego w szkołach.
- Poszerzenie wachlarza form wsparcia oferowanego w ramach działań realizowanych w szkołach przed rozpoczęciem projektu (tj. np. rozszerzenie zakresu tematycznego zajęć pozalekcyjnych, kół zainteresowań).

Większość dyrektorów szkół uczestniczących w badaniu CATI deklarowało kontynuację realizowanych ze środków PO KL działań po zakończeniu realizacji projektu. Kwestia jest jednak problematyczna ze względu na konieczność pozyskania środków finansowych na dalsze prowadzenie zajęć dodatkowych na taką samą lub podobną skalę. Problem ten jest istotny szczególnie w przypadku szkół zlokalizowanych na terenach wiejskich, co potwierdzają zarówno wywiady IDI jak i FGI, gdzie szkoły nie mogą liczyć na dodatkowe finansowanie ze środków gminy.

Programy rozwojowe umożliwiają również wdrożenie innowacyjnych form nauczania. W badanych placówkach działania te sprowadzają się głównie do wykorzystania nowoczesnych technologii

w procesie edukacji. Analiza wniosków o dofinansowanie pozwala wskazać następujące innowacje wprowadzane w szkołach:

- Tworzenie platform internetowych dla uczniów, nauczycieli oraz rodziców;
- E-learning (szczególnie wykorzystywany w zakresie nauki języków obcych);
- Zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych (głównie tablice interaktywne, rzutniki multimedialne, sprzęt komputerowy).

Innowacyjne metody nauczania są ściśle powiązane z nowoczesnymi technologiami polegającymi na wykorzystaniu platform internetowych, oprogramowania komputerowego, tablic interaktywnych, w zasadzie nie wykraczając poza nie. Nieliczne szkoły wykorzystują nowe metody nauki jak np. nowoczesne metody nauczania języka (np. storytelling, sugestiologia), mnemotechniki.

Rzadkością w badanych projektach, a co za tym idzie placówkach, są zmiany w zakresie zarządzania szkołami. Ponadto badania jakościowe wskazują, że w większości badanych przypadków systemy zarządzania szkołą sprowadzają się do budowania platform internetowych umożliwiających komunikację dyrekcja-nauczyciele-rodzice, w tym wprowadzenia e-dzienników. Nie wprowadzono natomiast zmian w zakresie sposobu zarządzania szkołami, struktury szkoły. Tylko 6,8% badanych dyrektorów szkół i 10% uczestniczących w ankiecie CATI nauczycieli wskazało twierdząco, że w szkole w ramach programu rozwojowego wdrożono program skierowany na zwiększenie efektywności zarządzania placówką.

Analiza sposobu diagnozowania potrzeb uczniów pozwala stwierdzić, że realizowane programy rozwojowe odpowiadają na większość tych potrzeb. Dyrekcja i nauczyciele planujący działania w ramach programów rozwojowych opierają się w dużej mierze na obserwacji uczniów, ich wyników w nauce, problemów, z jakimi borykają się dzieci i ich rodzice. Taki sposób analizy umożliwia zapewnienie wsparcia odpowiedniego do potrzeb szkół oraz uczniów.

Do najbardziej efektywnych form wsparcia zaliczyć należy te realizowane najczęściej – zajęcia dodatkowe - głównie wyrównawcze. Zajęcia te zostały ocenione najwyżej przez dyrektorów uczestniczących w badaniu CATI – średnia ocena wyniosła 4,1 na pięciostopniowej skali. O skuteczności i efektywności tych zajęć świadczą lepsze wyniki w nauce uczniów objętych wsparciem, co potwierdzają wypowiedzi dyrektorów i nauczycieli placówek objętych wsparciem w ramach Priorytetu IX PO KL.

Szkoły w ramach zajęć dodatkowych prowadziły również doradztwo edukacyjno-zawodowe i wsparcie psychologiczne. Prowadzone wywiady IDI oraz zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami placówek objętych wsparciem priorytetu IX PO KL wskazują na duże zainteresowanie uczniów zajęciami z zakresu doradztwa zawodowego, szczególnie w przypadku wsparcia indywidualnego. Ponadto, zgromadzone wyniki badania pozwalają stwierdzić, że zajęcia z doradcą zawodowym były dostosowane do potrzeb uczniów. Wsparcie pedagogiczne udzielane uczniom w szkole, dzięki realizacji programów rozwojowych zostało poszerzone, natomiast doradztwo psychologiczne jest często nowością w szkołach, niemożliwą do zrealizowania gdyby nie wsparcie PO KL.

Kształcenie nauczycieli. W ramach Działania 9.4 dolnośląscy nauczyciele mieli możliwość skorzystania z następujących form wsparcia:

- Studia podyplomowe, kursy kwalifikacyjne i doskonalące oraz inne formy podwyższania kwalifikacji;
- Studia wyższe oraz kursy kwalifikacyjne dla nauczycieli zainteresowanych podwyższeniem lub uzupełnieniem posiadanego wykształcenia;
- Programy przekwalifikowania nauczycieli szkolnych w związku ze zmieniającą się sytuacją demograficzną (niż szkolny) w kierunku kształcenia ustawicznego (osób dorosłych).

Jak wynika z wywiadu z pracownikami IP oraz analizy sprawozdań z realizacji Programu dużą popularnością od początku realizacji wsparcia cieszyły się szczególnie studia podyplomowe i studia wyższe, umożliwiające nauczycielom awans, realnie wpływające na zmianę ich sytuacji zawodowej. W kolejnych latach realizacji Programu realizowane były wyłącznie krótkie formy wsparcia – szkolenia i kursy.

Jak wskazują wyniki badań, kompetencje nauczycieli w ramach IX Priorytetu PO KL były podnoszone poprzez organizowanie kursów kwalifikacyjnych i doszkalających obejmujących tematykę związaną z nowoczesnymi metodami nauczania, indywidualizacją pracy z uczniem oraz doskonaleniem kompetencji kluczowych. Głównym efektem kształcenia nauczycieli jest więc wzrost ich kompetencji, nabycie kwalifikacji w zakresie nowoczesnych metod nauczania oraz poszerzenie kompetencji kluczowych.

Istotnym obszarem dostosowania kształcenia nauczycieli do potrzeb, na który zwrócili uwagę eksperci w trakcie badania FGI, jest nastawienie na umożliwienie nauczycielom zdobywania uprawnień do przeprowadzania egzaminów (zarówno na poziomie szkół prowadzących kształcenie ogólne jak i szkół zawodowych). Jest to kolejny obszar, obok kształcenia nauczycieli zawodu, na który warto zwrócić uwagę planując działania na nadchodzący okres programowania.

Upowszechnianie edukacji przedszkolnej. Projekty realizowane w ramach Poddziałania 9.1.1 zmierzają do zniwelowania dysproporcji w dostępie do placówek wychowania przedszkolnego oraz upowszechnienia edukacji przedszkolnej ze szczególnym uwzględnieniem terenów wiejskich poprzez następujące działania:

- Tworzenie przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego na terenach o niskim stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej;
- Wsparcie istniejących przedszkoli m.in. poprzez zwiększenie liczby miejsc w placówkach, wsparcie ośrodków zagrożonych likwidacją, wydłużenie godzin funkcjonowania placówek, uruchamianie dodatkowych naborów, zatrudnienie dodatkowego personelu, wzbogacenie oferty przedszkoli;
- Organizowanie kampanii promujących edukację przedszkolną.

Wg danych sprawozdawczych na koniec I półrocza 2012 r. w województwie dolnośląskim wsparciem objęto 170 placówek przedszkolnych⁴⁷, z czego 136 placówek⁴⁸ z terenów wiejskich (80%).

Zestawiając dane dotyczące placówek objętych wsparciem w ramach PO KL z danymi statystycznymi dotyczącymi zapotrzebowania na placówki przedszkolne w województwie można stwierdzić, że powiatom borykającym się z niewystarczającą liczbą miejsc w placówkach udało się zaspokoić część potrzeb w tym zakresie (np. powiat głogowski, polkowicki, wałbrzyski, lubiński), jednak istnieją nadal powiaty, gdzie potrzeby w zakresie placówek przedszkolnych pozostają niezaspokojone.

Spośród 23 ankietowanych techniką CATI placówek przedszkolnych wspartych w ramach PO KL 12 (52,1%) zostało uruchomionych dzięki finansom EFS. Z tego 6 placówek oprócz rozpoczęcia działalności wykorzystało środki na inne zadania, tj.:

- Zatrudnienie dodatkowego personelu (5 z 6 przedszkoli);
- Zakupienie pomocy dydaktycznych (5 z 6 przedszkoli);
- Wprowadzenie dodatkowych zajęć (4 z 6 przedszkoli)
- Finansowanie podstawowych kosztów uczęszczania dzieci do przedszkola (5 z 6 przedszkoli);
- Promowanie upowszechnienia edukacji przedszkolnej na terenie gminy (5 z 6 przedszkoli).

Pozostałe placówki, nieutworzone w wyniku PO KL, pozyskane wsparcie wykorzystały na:

- Zwiększenie liczby miejsc w przedszkolu (5 z 11 placówek);
- Wydłużenie godzin pracy placówki (2 przedszkola);
- Zakupienie pomocy dydaktycznych (2 z 11 placówek);
- Wprowadzenie dodatkowych zajęć (2 z 11 placówek);
- Finansowanie podstawowych kosztów uczęszczania dzieci do przedszkola (1 placówka);
- Promowanie upowszechnienia edukacji przedszkolnej na terenie gminy (2 placówki).

Najwięcej, bo 8 z uczestniczących w badaniu CATI placówek przedszkolnych, wśród dodatkowych zajęć wprowadziło zajęcia logopedyczne, następnie zajęcia taneczne/rytmika oraz nauka języka angielskiego (po 6 placówek). Mniej popularne były dodatkowe wycieczki edukacyjne, gimnastyka oraz inne zajęcia sportowe.

Oprócz zwiększania dostępu do edukacji przedszkolnej oraz poszerzania zajęć, w których uczestniczą przedszkolaki, projekty realizowane w ramach Poddziałania 9.1.1 wpływają na wzrost świadomości mieszkańców województwa w zakresie znaczenia edukacji przedszkolnej. Wyniki badania wskazują, że rodzice przedszkolaków dostrzegają korzyści płynące z posyłania dzieci do przedszkola. Również Dyrektorzy przedszkoli – uczestnicy badania CATI wskazują na wzrost świadomości rodziców w zakresie edukacji przedszkolnej. Przejawia się ona głównie w chęci posyłania dzieci do przedszkola.

---

⁴⁷ Sprawozdanie z realizacji Priorytetów komponentu regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego

⁴⁸ Baza danych PEFS przekazana przez Zamawiającego na potrzeby realizacji badania

Wyrównywanie szans edukacyjnych. Realizacja IX Priorytetu PO KL obejmuje projekty wpływające na wyrównywanie szans edukacyjnych. Wsparcie w szczególności skierowane jest do uczniów niefunkcjonujących prawidłowo w systemie oświaty. W najwyższym stopniu pomoc ta kierowana jest do osób posiadających problemy w nauce oraz pochodzących z rodzin ubogich lub patologicznych. Uczniowie posiadający dysfunkcje w zakresie postawy ciała czy wymowy wspierani są zazwyczaj w ramach indywidualizacji nauczania, a zatem głównie w szkołach podstawowych.

Większość rodziców dostrzega pozytywne efekty wsparcia oferowanego ich dzieciom, natomiast pojedyncze osoby wskazywały również na efekt w postaci poprawy zdolności interpersonalnych oraz rozwoju dodatkowych umiejętności dziecka.

Dyrektorzy szkół zostali poproszeni o ocenę efektywności programów edukacyjnych i wsparcia psychologicznego wskazują, że najskuteczniejsze jest: doposażenie placówek – 22,8% respondentów oraz doradztwo i opieka pedagogiczno-psychologiczna – 18,9% respondentów, dodatkowe zajęcia dla uczniów zostały ocenione, jako najskuteczniejsza forma wsparcia przez zaledwie 10,5% respondentów. W kontekście wyrównywania szans edukacyjnych jest to wniosek istotny szczególnie w przypadku małych szkół na obszarach wiejskich. Placówki te są często jedynym miejscem, w którym uczniowie mają na co dzień możliwość poznawania i wykorzystywania specjalistycznych i multimedialnych urządzeń do poszerzania i uzupełniania swojej wiedzy.

Odrębną formą wsparcia jest indywidualizacja nauczania w szkołach podstawowych w klasach I-III. Jest to często wykorzystywane i pozytywnie oceniane narzędzie wpływu na prawidłowy rozwój uczniów. Wśród 133 respondentów będących dyrektorami szkół podstawowych 109 stwierdziło, że w placówkach, które prowadzą wprowadzono indywidualizację nauczania w klasach I-III na skutek realizacji projektów PO KL. Według dyrektorów szkół i nauczycieli największą zaletą indywidualizacji nauczania jest odpowiednie dotarcie do dzieci pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych. Zajęcia z psychologiem/ pedagogiem w połączeniu z zajęciami eliminującymi dysfunkcje mowy i wady postawy sprawiają, że dzieci stają się bardziej otwarte na otoczenie i pozbywają się posiadanych kompleksów.

Istotnym elementem wyrównywania szans edukacyjnych są również stypendia udzielane zdolnym uczniom z ubogich rodzin, jednakże nie są one oceniane przez dyrektorów jako najskuteczniejsza forma pomocy w nauce. Dyrektorzy pozytywniej oceniają wydatkowanie pieniędzy na prowadzenie zajęć dodatkowych czy doposażenie całej placówki, nie pojedynczego ucznia, gdyż w ten sposób z udzielanego wsparcia może korzystać więcej osób.

Wsparcie kształcenia zawodowego. Wśród szerokiego wachlarza form wsparcia możliwych do realizacji w szkołach zawodowych do najczęściej stosowanych przez dolnośląskie szkoły należą:

- Dodatkowe zajęcia wyrównawcze zarówno z przedmiotów humanistycznych, ścisłych, jak i zawodowych;
- Dodatkowe zajęcia kształtujące kompetencje kluczowe;
- Doradztwo psychologiczno-pedagogiczne;
- Doradztwo zawodowe.

Wskazane powyżej zadania stanowią trzon realizowanych programów rozwojowych, wokół których zorganizowane są inne działania uzależnione od specyfiki placówki i prowadzonych przez nią kierunków kształcenia. Stosunkowo często realizowane są wycieczki i zajęcia zawodoznawcze oraz kursy i szkolenia umożliwiające uczniom zdobycie formalnie potwierdzonych kwalifikacji

wykraczających poza podstawę programową – kursy kwalifikacyjne, oraz kursy umożliwiające zdobycie przez młodzież pożądaných na rynku pracy praktycznych umiejętności (np. kursy baristyczne, operator wózków widłowych).

Najistotniejszą formą wsparcia w kontekście dostosowania oferty szkół kształcących zawodowo do potrzeb rynku pracy są staże i praktyki zawodowe.

Spośród 265 ankietowanych absolwentów szkół zawodowych 120 brało udział w praktykach i stażach zawodowych w ramach programów rozwojowych realizowanych w szkołach. Na podstawie analizy wyników badania CATI w tej grupie można stwierdzić, że ocena tej formy wsparcia oraz jej wpływ na intensyfikację praktycznej nauki zawodu jest wysoki:

- 81% respondentów dzięki uczestnictwu w praktyce/stażu poznało jak wygląda praca w wyuczonym zawodzie;
- 83% ankietowanych podczas praktyki/stażu wykonywało często praktyczne zadania związane z wyuczonym zawodem;
- Przez 80% respondentów uczestniczących w praktykach i stażach umiejętności praktyczne nabyte w szkole zostały wykorzystane podczas praktyki/stażu;
- Zdaniem 71% absolwentów uczestniczących w praktykach i stażach dzięki tej formie wsparcia zwiększyła się szansa na zatrudnienie.

Rozwój współpracy szkół z przedsiębiorcami jest jednym z widocznych skutków realizacji projektów w ramach PO KL. Pozytywne skutki staży i praktyk funkcjonujących w ramach tej współpracy są jednak ograniczone. Uczniowie zbyt krótko przebywają w zakładzie pracy, aby nabyć umiejętności potrzebne do wykonywania wyuczonego zawodu. Mogą jednak wstępnie zapoznać się z realnym sposobem wykonywania czynności zawodowych, których uczą się w szkole. Ponadto kontakt z pracodawcą wpływa na przygotowanie do przyszłych rozmów rekrutacyjnych podczas poszukiwania pracy.

Pracodawcy są włączani we współpracę ze szkołami nie tylko poprzez praktyki zawodowe, ale również poprzez realizowanie wycieczek i zajęć zawodoznawczych. O włączaniu pracodawców w proces kształcenia świadczą również wyniki badania CATI z dyrektorami szkół zawodowych. 82% uczestników badania ilościowego wskazało, że realizowany program rozwojowy wpływa na poszerzenie współpracy z pracodawcami. Omawiane skutki realizacji projektów PO KL są pozytywne, jednak należy pamiętać, że aktywizacja pracodawców w zakresie dostosowywania oferty szkół do potrzeb rynku pracy wciąż jest niewystarczająca.

Równie istotnym wsparciem szkół zawodowych w praktycznej nauce zawodu jest współfinansowanie zakupu urządzeń wykorzystywanych w danym zawodzie. Na istotność wyposażenia placówki wskazało 55% absolwentów. Ponadto, 65% badanych absolwentów wskazała, że możliwość korzystania z zakupionego wyposażenia podniosła jakość kształcenia zawodowego. Zakupione przez szkoły pomoce dydaktyczne umożliwiły uczniom zdobywanie umiejętności posługiwania się nowoczesnym sprzętem, co jest istotne w kontekście przyszłego poszukiwania pracy.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na wpływ programów rozwojowych na zainteresowanie młodzieży kształceniem zawodowym. Bezpośrednie oddziaływanie dodatkowych zajęć lekcyjnych oraz staży i praktyk zawodowych przejawiają się tym, że uczniowie szkół zawodowych wdrażających programy rozwojowe chętniej uczą się zawodu. Zarówno absolwenci, jak i dyrektorzy szkół

zawodowych dostrzegają te zmiany, a w konsekwencji wzrastające zainteresowanie młodzieży kształceniem zawodowym.

Równie istotną rolę w przygotowywaniu do funkcjonowania na rynku pracy pełni doradztwo zawodowe. W stosunku do uczniów szkół zawodowych przybiera ono formę podnoszenia kompetencji związanych z poszukiwaniem pracy oraz dostosowywaniem posiadanych kwalifikacji zawodowych do pracodawców funkcjonujących na lokalnym i regionalnym rynku pracy. Działania te przynoszą pozytywne rezultaty – w ocenie absolwentów oraz nauczycieli szkół zawodowych.

Stan realizacji wskaźników IX Priorytetu PO KL. Większość założonych wartości docelowych wskaźników dla Priorytetu IX PO KL zostanie osiągnięta. Instytucja Pośrednicząca po wstępnej diagnozie zagrożenia realizacji niektórych wartości docelowych rozpoczęła realizację projektów systemowych, które wpłyną na poprawę sytuacji w obszarach, które nie cieszyły się zainteresowaniem w projektach konkursowych. Sytuacja ta dotyczy m.in.

- Liczby uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Działania;
- Liczby nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach na obszarach wiejskich.

Na obecnym etapie wdrażania programu wydaje się, że nie zostanie osiągnięta wartość tylko jednego wskaźnika: Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach wiejskich. Wartość docelowa powyższego wskaźnika została przeszacowana, gdyż podczas jej ustalania nie uwzględniono prognoz dotyczących liczby szkół.

4 Wnioski i rekomendacje

Wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonej ewaluacji prezentują poniższe tabele. Rekomendacje zostały przedstawione w dwóch tabelach – pierwsza dotyczy aktualnego okresu programowania, druga – nowej perspektywy finansowej. Część usprawnień proponowanych przez Zespół Badawczy możliwa jest do wdrożenia w obecnej jak i przyszłej perspektywie finansowej. Zaprezentowane poniżej rekomendacje mają charakter operacyjny.

Tabela 25 Tabela wniosków i rekomendacji z badania ewaluacyjnego „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim” – aktualny okres programowania

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat Rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin Realizacji
1.	<p>Najbardziej realizowanymi w ramach programów rozwojowych placówek prowadzących kształcenie ogólnokształcące są innowacyjne formy nauczania oraz systemy zarządzania placówką.</p> <p>Realizowane w szkołach innowacyjne metody nauczania polegają głównie na wykorzystaniu narzędzi informatycznych w procesie kształcenia (platformy internetowe, e-learning, tablice interaktywne) co w kontekście wspierania kompetencji kluczowych jak m.in. umiejętności ICT jest zasadne, jednakże innowacyjne formy nauczania to także metody mające na celu ułatwienie uczniom przyswajania wiedzy jak nauka poprzez zabawę, aktywne formy nauczania czy mnemotechniki. Metody te aktywizują uczniów, ponadto mogą ułatwiać przyswajanie wiedzy osobom z problemami w nauce, co jest istotne w kontekście wyrównywania szans edukacyjnych.</p>	Należy promować innowacyjne metody nauczania oraz programy zmierzające do wprowadzenia efektywnych systemów zarządzania placówkami.	IP	<p>Wprowadzenie dodatkowych punktów strategicznych podczas oceny merytorycznej za wprowadzanie innowacyjnych form nauczania oraz systemów zarządzania placówkami.</p> <p>Promowanie tych form w trakcie spotkań informacyjnych</p>	I kwartał 2013 r.
2.	Realizowane dotychczas projekty w niewystarczającym stopniu uwzględniają	Konkursy w zakresie wspierania uczniów zamieszkujących	IP	Punkty strategiczne przyznawane podczas oceny merytorycznej	I kwartał 2013 r.

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat Rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin Realizacji
	specyficzne potrzeby uczniów zamieszkujących obszary wiejskie, jak finansowanie powrotów ze szkoły jeśli zajęcia późno się kończą. Alternatywnym narzędziem powinna być też możliwość finansowania z EFS przyjazdów grup teatralnych, wykładowców z uczelni itp. do placówek położonych na obszarach wiejskich czy finansowanie zakwaterowania w większych miastach – na czas nauki w gimnazjum czy liceum.	obszary wiejskie nie mogą ograniczać swoich założeń tylko do promowania wyboru we wniosku grupy docelowej składającej się z tych osób. Konieczne jest, aby planowane działania uwzględniały specyficzne potrzeby uczniów zamieszkujących tereny wiejskie np. problem z powrotem do domu po zajęciach dodatkowych.		powinny uwzględniać kompleksowość wsparcia. Podstawowym elementem wniosku powinna być wszechstronna diagnoza potrzeb uczniów powinna ona zawierać nie tylko potrzeby edukacyjno-rozwojowe uczniów, ale również bariery uniemożliwiające uczniom udział we wsparciu tj. wstyd, brak zgody rodziców, brak dojazdu do szkoły, brak wyżywienie spędzenie całego dnia w szkole, obowiązki domowe narzucone przez rodziców uniemożliwiające uczestnictwo w zajęciach dodatkowych.	
3.	W ramach Priorytetu IX w niewielkim stopniu realizowane są zajęcia fizyczne wspierające zdolność uczenia się tj. zajęcia ogólnorozwojowe dla uczniów. Zwrócenie uwagi na kompleksowy rozwój dzieci jest niezwykle istotny w kontekście dostarczania możliwości rozwojowych i edukacyjnych.	Należy wspierać ogólny rozwój dzieci poprzez organizowanie zajęć fizycznych dla uczniów jako wspieranie ogólnego rozwoju dzieci. Działania takie mają bezpośrednie przełożenie na wzmacnianie umiejętności uczenia się oraz właściwy rozwój psychofizyczny dziecka.	IP	Premiowanie projektów podczas oceny merytorycznej (poprzez przyznawanie dodatkowych punktów strategicznych) które oprócz zajęć poszerzających wiedzę zapewniają uczniom zajęcia fizyczne np. regularne wyjazdy na basen, wyjazdy na sale wyposażone w przyrządy sportowe.	I kwartał 2013 r.
4.	Wnioski o dofinansowanie składane przez niektóre gminy w zakresie programów rozwojowych szkół są przygotowywane nieprawidłowo, w konsekwencji nie są pozytywnie ocenione podczas oceny formalnej lub merytorycznej. Efektem jest niezakontraktowanie całej alokacji przeznaczanej na dany konkurs.	Należy w szerszym stopniu promować wśród gmin i innych uprawnionych podmiotów, które mogą składać wnioski o dofinansowanie na realizację programów rozwojowych korzystanie z usług Regionalnych Ośrodków EFS,	IP ROEFS	Wskazywanie szkołom i gminom (oraz innym podmiotom uprawnionym do składania wniosków o dofinansowanie) zalet z realizacji projektów rozwojowych oraz wskazywanie pomocy, jaką mogą uzyskać z ROEFS. Organizowanie spotkań z przedstawicielami beneficjentów	I kwartał 2013 r.

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat Rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin Realizacji
		które szkolą beneficjentów oraz pomagają pisaniu wniosków o dofinansowanie. Promowanie współpracy pomiędzy podmiotami (w tym gminami), którym udało się uzyskać dofinansowanie projektu na realizację programów rozwojowych z tymi którym nie udało się uzyskać takiego wsparcia.		(ewentualnie na platformie internetowej) którym udało się uzyskać dofinansowanie z tymi, którzy nie przeszli pozytywnie oceny wniosku. Beneficjenci powinni nawiązać ze sobą kontakt celem wzajemnego wspierania w pozyskiwaniu i realizacji projektów z PO KL.	

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting

Tabela 26 Tabela wniosków i rekomendacji z badania ewaluacyjnego „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim” – nowy okres programowania. Z uwagi na fakt, iż części rekomendacji sformułowanych na aktualny okres programowania jest również wskazana do wdrożenia w przyszłym okresie programowania, rekomendacje te zostały powtórzone również w poniższej tabeli.

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat Rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin Realizacji
1.	<p>Najbardziej realizowanymi w ramach programów rozwojowych placówek prowadzących kształcenie ogólnokształcące są innowacyjne formy nauczania oraz systemy zarządzania placówką.</p> <p>Realizowane w szkołach innowacyjne metody nauczania polegają głównie na wykorzystaniu narzędzi informatycznych w procesie kształcenia (platformy internetowe, e-learning, tablice interaktywne) co w kontekście wspierania kompetencji kluczowych jak m.in. umiejętności ICT jest zasadne, jednakże innowacyjne formy nauczania to także metody mające na celu ułatwienie uczniom przyswajania wiedzy jak nauka poprzez zabawę, aktywne formy nauczania czy mnemotechniki. Metody te aktywizują uczniów, ponadto mogą ułatwiać przyswajanie wiedzy osobom z problemami w nauce, co jest istotne w kontekście wyrównywania szans edukacyjnych.</p>	Należy promować innowacyjne metody nauczania oraz programy zmierzające do wprowadzenia efektywnych systemów zarządzania placówkami.	IP	<p>Wprowadzenie dodatkowych punktów strategicznych podczas oceny merytorycznej za wprowadzanie innowacyjnych form nauczania oraz systemów zarządzania placówkami.</p> <p>Promowanie tych form w trakcie spotkań informacyjnych</p>	Nowy okres programowania
2.	Zadaniem PO KL w zakresie upowszechnienia edukacji przedszkolnej było umożliwienie rozpoczęcia nowych przedszkoli/oddziałów /grup z założeniem, że będą one funkcjonowały po	Aby zapewnić trwałość placówek należałoby przyjmować do dofinansowania tylko te projekty, które zawierają analizę możliwości kontynuacji wsparcia	IP	Wprowadzenie wymogu wykazania we wniosku o dofinansowanie planu kontynuowania działalności placówki po zakończeniu	Nowy okres programowania.

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat Rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin Realizacji
	zakończeniu projektu ze środków własnych beneficjenta. Jak wynika z przeprowadzonego badania, w tym analizy danych monitorujących Zamawiającego trwałość placówek wychowania przedszkolnego powstałych na terenach wiejskich w wyniku dotowania ze środków EFS jest zagrożona ze względu na ograniczone środki finansowe organów prowadzących oraz rodziców posyłających dzieci do tych placówek. Dotychczas stosowane kryterium dostępu polegające na deklaracji beneficjenta o możliwości zapewnienia trwałości są niewystarczające w kontekście realnego zapewnienia trwałości projektu. W związku z tym dalsze funkcjonowanie niektórych placówek na terenach wiejskich po zakończeniu finansowania może być niemożliwe.	po zamknięciu projektu – zawierają pomysł na tą kontynuację. IP powinna promować i pokazywać w jaki sposób lokalne stowarzyszenia mogą takie projekty, a później przedszkola prowadzić.		finansowania. W tym planu finansowego, rzetelnych danych prognostycznych jednoznacznie wskazujących na możliwość kontynuowania działalności.	
3.	Poziom współpracy szkół zawodowych i pracodawców w zakresie diagnozowania potrzeb rynku pracy i kształtowania oferty edukacyjnej jest niski.	Należy promować współpracę placówek kształcenia i pracodawców w zakresie konsultowania oferty edukacyjnej szkół zawodowych.	IP	Wprowadzenie dodatkowych punktów strategicznych w trakcie oceny merytorycznej dla beneficjentów podejmujących współpracę z pracodawcami w zakresie konsultowania oferty szkół zawodowych.	Nowy okres programowania
4.	Podstawowym problemem w kontekście wspierania dzieci z rodzin patologicznych jest konieczność uzyskania zgody rodzica na udział w zajęciach. Ponadto brak zmiany w środowisku, w którym funkcjonuje uczeń neutralizuje efekty udzielanego mu wsparcia. Udzielane dotychczas wsparcie zatem w niepełnym stopniu wpływa na wyrównywanie szans edukacyjnych	Objęcie wsparciem nie tylko uczniów, ale również ich rodzin	IP	Wprowadzenie dodatkowych punktów strategicznych podczas oceny merytorycznej za obejmowanie wsparciem nie tylko uczniów, ale całych rodzin. Ponadto w przyszłym okresie programowania powinno się promować kompleksowe pogramy pomocy uczniom zagrożonym wykluczeniem społecznym	Nowy okres programowania

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat Rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin Realizacji
	wszystkich zakładanych W PO KL grup.			<p>poprzez promowanie projektów uwzględniających współpracę pomiędzy szkołą a właściwym ośrodkiem pomocy społecznej. Do zadań szkoły należałoby prowadzenie zajęć wyrównawczych i ogólnorozwojowych, natomiast instytucje pomocy publicznych wspierałyby te działania poprzez pracę socjalną ukierunkowaną na promowanie roli wykształcenia z całą rodziną.</p> <p>Działanie takie dostarcza możliwość uzyskania zgodny rodziców na udział ucznia w projekcie oraz wzmocnienie skuteczności tych zajęć.</p>	
5.	<p>Realizowane dotychczas projekty w niewystarczającym stopniu uwzględniają specyficzne potrzeby uczniów zamieszkujących obszary wiejskie, jak finansowanie powrotów ze szkoły jeśli zajęcia pózno się kończą, finansowanie zakwaterowania w większych miastach – na czas nauki w gimnazjum czy liceum. Alternatywnym narzędziem powinna być też możliwość finansowania z EFS przyjazdów grup teatralnych, wykładowców z uczelni itp. do placówek położonych na obszarach wiejskich.</p>	<p>Konkursy w zakresie wspierania uczniów zamieszkujących obszary wiejskie nie mogą ograniczać swoich założeń tylko do promowania wyboru we wniosku grupy docelowej składającej się z tych osób. Konieczne jest, aby planowane działania uwzględniały specyficzne potrzeby uczniów zamieszkujących tereny wiejskie np. problem z powrocie do domu po zajęciach dodatkowych.</p>	IP	<p>Punkty strategiczne przyznawane podczas oceny merytorycznej powinny uwzględniać kompleksowość wsparcia. Podstawowym elementem wniosku powinna być wszechstronna diagnoza potrzeb uczniów Powinna ona zawierać nie tylko potrzeby edukacyjno-rozwojowe uczniów, ale również bariery uniemożliwiające uczniom udział we wsparciu tj. wstyd, brak zgody rodziców, brak dojazdu do szkoły, brak wyżywienia na spędzenie całego dnia w szkole, obowiązki domowe narzucane</p>	Nowy okres programowania

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Adresat Rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin Realizacji
				przez rodziców uniemożliwiające uczestnictwo w zajęciach dodatkowych.	
6.	W ramach Priorytetu IX w niewielkim stopniu realizowane są zajęcia fizyczne wspierające zdolność uczenia się tj. zajęcia ogólnorozwojowe dla uczniów. Zwrócenie uwagi na kompleksowy rozwój dzieci jest niezwykle istotny w kontekście dostarczania możliwości rozwojowych i edukacyjnych.	Należy wspierać ogólny rozwój dzieci poprzez organizowanie zajęć fizycznych dla uczniów Działania takie mają bezpośrednie przełożenie na wzmacnianie umiejętności uczenia się oraz właściwy rozwój psychofizyczny dziecka.	IP	Premiowanie projektów podczas oceny merytorycznej (poprzez przyznawanie dodatkowych punktów strategicznych) które oprócz zajęć poszerzających wiedzę zapewniają uczniom zajęcia fizyczne np. regularne wyjazdy na basen, wyjazdy na sale wyposażone w przyrządy sportowe.	Nowy okres programowania

Jako że aktualny okres programowania dobiega końca Wykonawca na podstawie przeprowadzonego badania z ekspertami rynku pracy i edukacji proponuje również rekomendację horyzontalną, do rozważenia w związku z przyszłą perspektywą finansową, tj. wprowadzenie działania umożliwiającego dotowanie żłobków. W prawdzie wniosek ten nie znalazł się w części dotyczącej wyników badania, gdyż żłobki nie leżą w obszarze niniejszego badania, ponadto, w obecnej perspektywie finansowej możliwe jest wspieranie tego rodzaju placówek, w ramach Priorytetu I *Zatrudnienie i integracja społeczna*, Działania 1.5 *Wspieranie rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego i rodzinnego*. Jednak wniosek wydaje się istotny w kontekście krótkiego okresu realizacji Działania 1.5. Koresponduje on w pewnym stopniu z upowszechnieniem edukacji przedszkolnej, a włączenie tego typu wsparcia do komponentu regionalnego mogłoby spowodować popularyzację tej formy i stanowić preludium dla wspierania opieki przedszkolnej. O istotności tej formy wsparcia najlepiej świadczą wypowiedzi jednego z ekspertów badania FGI:

Częściowo jest to robione w I Priorytecie, ale są to bardziej placówki przykładowe, działanie skierowane na rodziców, same dzieci nie są grupą docelową. Ale u nas w regionie tego się nie robi, a w województwie są dzieci oczekujące nie tylko na miejsca w przedszkolu ale także na miejsca w żłobkach.

5 Spis tabel i wykresów

Spis tabel

Tabela 1 Struktura próby projektów poddanych analizie.....	23
Tabela 2 Dobór próby do badania CATI z dyrekcją placówek objętych wsparciem PO KL.....	23
Tabela 3 Dobór próby do badania z absolwentami szkół zawodowych objętych wsparciem PO KL.....	24
Tabela 4 Dobór próby do badania CATI z nauczycielami uczestniczącymi w projektach w ramach Działania 9.4.....	24
Tabela 5 Dobór próby do badania z rodzicami przedszkolaków i uczniów placówek objętych wsparciem w ramach PO KL – ankieta anonimowa	25
Tabela 6 Trwałość realizowanych działań po zakończeniu finansowania	31
Tabela 7 Wsparcie realizowane w szkołach podstawowych w zakresie indywidualizacji nauczania.....	34
Tabela 8 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w województwie dolnośląskim w 2012 r.....	42
Tabela 9 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w województwie dolnośląskim w latach 2009-2011.....	42
Tabela 10 Wsparcie wykorzystywane przez nauczycieli w ramach Działania 9.4.....	48
Tabela 11 Placówki wychowania przedszkolnego na terenie Dolnego Śląska.....	53
Tabela 12 Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym na terenie województwa dolnośląskiego.....	55
Tabela 13 Placówki wychowania przedszkolnego wsparte w ramach Poddziałania 9.1.1.....	57
Tabela 14 Liczba ośrodków edukacji przedszkolnej wspartych w ramach Poddziałania 9.1.1 PO KL – stan na koniec 2011r.....	62
Tabela 15 Charakterystyka uczniów niefunkcjonujących prawidłowo w systemie oświaty objętych wsparciem	63
Tabela 16 Uczestnictwo w zajęciach realizowanych w ramach programów rozwojowych	65
Tabela 17 Wpływ udziału w projekcie na kontynuowanie edukacji	70
Tabela 18 Sposoby, w jaki realizacja projektów finansowanych ze środków IX Priorytetu PO KL przyczyniła się do wzrostu atrakcyjności kształcenia zawodowego.	83
Tabela 19 Wpływ doradztwa zawodowego na umiejętności uczniów w poszukiwaniu pracy	86
Tabela 20 Sytuacja zawodowa absolwentów, którzy brali udział w projekcie	90
Tabela 21 Stan realizacji wskaźników badanych Działań Priorytetu IX PO KL	92
Tabela 22 Liczba szkół podstawowych na Dolnym Śląsku	95
Tabela 23 Wskaźniki dotyczące współpracy szkół z przedsiębiorcami	96
Tabela 24 Poziom wydatkowania alokacji	98
Tabela 26 Tabela wniosków i rekomendacji z badania ewaluacyjnego „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim” – nowy okres programowania	113

Spis wykresów

Wykres 1 Dodatkowe zajęcia wprowadzone w szkołach w ramach PO KL	30
Wykres 2 Wpływ indywidualizacji procesu nauczania na utrwalanie Standardu IV i V w szkołach.....	36
Wykres 3 Adekwatność realizowanego wsparcia do potrzeb	41
Wykres 4 Wpływ programów rozwojowych na podniesienie jakości nauczania w szkołach.....	43
Wykres 5 Wpływ programów rozwojowych na wyposażenie placówek objętych wsparciem – szkoły prowadzące kształcenie ogólne	45

Wykres 6 Zakres tematyczny form wsparcia skierowanych do nauczycieli w ramach Działania 9.4 PO KL	49
Wykres 7 Efekty uczestnictwa nauczycieli w kształceniu w ramach Działania 9.4	50
Wykres 8 Wpływ Działania 9.4 na podniesienie jakości edukacji w województwie	51
Wykres 9 Dodatkowe zajęcia realizowane w szkołach zawodowych w ramach programów rozwojowych	75
Wykres 10 Pozostałe formy wsparcia realizowane ze środków PO KL w szkołach zawodowych	76
Wykres 11 Wpływ programów rozwojowych na wyposażenie placówek objętych wsparciem – szkoły zawodowe.....	79
Wykres 12 Ocena zmian w szkołach na skutek dofinansowania z EFS	82
Wykres 13 Efekty uczestnictwa w zajęciach z doradcą zawodowym	86
Wykres 14 Propozycje zmian w ofercie szkół zawodowych w kontekście przygotowania do nauki zawodu.....	89

6 Załączniki

Kwestionariusz wywiadu z dyrektorami i nauczycielami szkół/placówek oświatowych

Osoba prowadząca wywiad:

Powitanie przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się ..... Jestem przedstawicielem firmy Collect Consulting S.A., która na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego prowadzi badanie dotyczące wsparcia szkół i nauczycieli w ramach Priorytetu IX PO KL. Badanie nosi tytuł „**Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim**”

W przypadku wywiadu z dyrekcją szkoły:

- Czy mogłabym/mógłbym zostać połączony z dyrekcją, aby porozmawiać o projekcie, w którym uczestniczyła szkoła?

Po połączeniu z dyrekcją:

Dzień dobry, nazywam się ..... Jestem przedstawicielem firmy Collect Consulting S.A., która na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego prowadzi badanie dotyczące wsparcia szkół i nauczycieli w ramach Priorytetu IX PO KL. Badanie nosi tytuł „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”.

Celem badania jest ocena działań realizowanych w ramach PO KL w województwie w kontekście podniesienia atrakcyjności oferty edukacyjnej oraz wyrównania szans edukacyjnych mieszkańców województwa.

Czy zechciałby/zechciałaby Pan/i poświęcić mi kilka minut i udzielić odpowiedzi na temat projektu (tytuł projektu), w którym uczestniczyła szkoła? Rozmowa potrwa ok 15 minut.

W przypadku braku czasu:

Czy moglibyśmy umówić się na przeprowadzenie ankiety w innym terminie?

W Przypadku wywiadu z nauczycielem:

- Czy zechciał/zechciałaby Pan/i poświęcić mi kilka minut i porozmawiać o projekcie, w którym brał/a Pan/i udział oraz o projekcie w którym uczestniczyła szkoła w której Pan/i pracuje?

Chciał(a)bym zagwarantować, że wszelkie informacje uzyskane w trakcie wywiadu, posiadać będą charakter poufny i stanowić będą podstawę dla przygotowania wniosków i podsumowań, które zostaną opracowane w sposób gwarantujący anonimowość Pana/i wypowiedzi.

Dane porządkujące	
Nazwisko ankietera	
Termin przeprowadzania wywiadu	
Termin realizacji projektu <i>(uzupełnia ankieter na podstawie bazy danych)</i>	
Tytuł projektu <i>(uzupełnia ankieter na podstawie bazy danych)</i>	

METRYCZKA		
Typ placówki <i>(uzupełnia ankieter na podstawie bazy danych)</i>		
a)	Szkoła podstawowa	
b)	Gimnazjum	
c)	Liceum ogólnokształcące	
d)	Liceum profilowane	
e)	Liceum uzupełniające	
f)	Zasadnicza szkoła zawodowa	
g)	Technikum	
h)	Technikum uzupełniające	
i)	Szkoła policealna	
Lokalizacja placówki <i>(uzupełnia ankieter na podstawie bazy danych)</i> [2.6]		
a)	Obszar miejski, nazwa miejscowości.....	
b)	Obszar wiejski, nazwa miejscowości.....	
Działanie/ Poddziałanie, w ramach którego, realizowane jest/było w placówce wsparcie <i>(uzupełnia ankieter na podstawie bazy danych)</i>		
a)	9.1.2	
b)	9.2	

W PRZYPADKU ANKIETY DLA NAUCZYCIELI

1. Szkoła, w której Pan/i pracuje to		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Placówka prowadząca kształcenie ogólne (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum)	
b)	Placówka prowadząca kształcenie zawodowe	
1.1 Szkoła jest zlokalizowana:		
a)	Na terenach miejskich	
b)	Na terenach wiejskich	

2. Czy w szkole, w której Pan(i) pracuje realizowane są/były projekty w ramach Poddziałania/Działania:		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	9.1.2	
b)	9.2	
c)	Żadne z powyższych <i>(przejdźcie do bloku tylko dla nauczycieli)</i>	
d)	Nie wiem <i>(przejdźcie do bloku tylko dla nauczycieli)</i>	

W przypadku ankiety dla dyrektorów wywiad rozpoczyna się od pytania nr 3

3. Czy dzięki realizacji projektu wprowadzili Państwo w szkole dodatkowe zajęcia dla uczniów? [1.1, 1.2, 1.7, 3.2, 3.5] ⁴⁹		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Nie	
c)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania 5</i>)	

4. Jakie dodatkowe zajęcia wprowadzono? [1.1, 1.2, 1.7, 3.2, 3.5] (<i>ankieter czyta wszystkie odpowiedzi</i>)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Dodatkowe zajęcia dla uczniów o słabych wynikach w nauce	
b)	Doradztwo i opieka dla uczniów wykazujących problemy w nauce	
c)	Programy skierowane do dzieci i młodzieży, które znajdują się poza systemem oświaty	
d)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe • Inne, jakie?..... 	
e)	Współpraca z pracodawcami w zakresie realizacji praktyk i staży zawodowych	
f)	Żadne z powyższych	

5. W jaki sposób realizowane projekty wpłynęły na rozbudowanie bazy dydaktycznej placówki? [1.9]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Doposażenie placówki w sprzęt komputerowy i oprogramowanie	
b)	Zakup tradycyjnych pomocy dydaktycznych	
c)	Zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych (np. tablice multimedialne, rzutniki)	
d)	Wyposażenie pracowni w sprzęt do praktycznej nauki zawodu	
e)	Inne, jakie?	
f)	Projekty nie miały wpływu na rozbudowanie bazy dydaktycznej placówki	
g)	Nie wiem	

6. Czy pomoce dydaktyczne/zakupione sprzęty są/ będą wykorzystywane po zakończeniu realizacji projektu? [1.9]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Zdecydowanie tak, w jaki sposób?	
b)	Raczej tak, w jaki sposób?	
c)	Trudno powiedzieć	
d)	Raczej nie	
e)	Zdecydowanie nie	

⁴⁹ W nawiasach kwadratowych podano pytania badawcze, do których odnoszą się poszczególne pytania w narzędziach badawczych. Jest to wersja robocza dla Zespołu Badawczego oraz Zamawiającego. Narzędzie wykorzystane do realizacji badania nie będzie zawierało tych informacji.

7. Jakie inne działania są realizowane w Państwa placówce w ramach IX Priorytetu PO KL? [1.4, 1.9, 3.2, 3.3, 3.13]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Stypendia dla uczniów szczególnie uzdolnionych (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
b)	Programy indywidualizacji procesu nauczania i wychowania uczniów klas I – III szkół podstawowych	
c)	Poradnictwo zawodowe, preorientacja zawodowa (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
d)	Szkolne ośrodki kariery (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
e)	Wdrożenie innowacyjnych form nauczania (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
f)	Modernizacja programu nauczania (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
g)	Szkolenia dla nauczycieli (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
h)	Szkolenia dla kadry administracyjnej (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
i)	Wdrożenie programu skierowanego na zwiększenie efektywności zarządzania placówką (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
j)	Inne, jakie? (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	
k)	Żadne z powyższych (<i>przejdźcie do pytania 12</i>)	

8. Jakie działania są realizowane w Państwa placówce w ramach indywidualizacji procesu nauczania? [1.14, 1.15]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Zakup pomocy dydaktycznych wynikających z programu indywidualizacji nauczania	
b)	Zakup specjalistycznego oprogramowania	
c)	Pakiety do diagnozowania i korygowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych (<i>wady wymowy, dysleksja, wady postawy, zaburzenia koordynacji ruchowej</i>)	
d)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)	
e)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	
f)	Zajęcia logopedyczne	
g)	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	
h)	Gimnastyka korekcyjna	
i)	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)	
j)	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
k)	Inne, jakie?	
l)	Żadne z powyższych	

9. Czy gdyby nie realizacja indywidualizacji procesu nauczania, w szkole możliwe byłoby wprowadzenie i realizowanie Standardu V? [1.14] <i>[Standard V określa zajęcia dydaktyczne, które może realizować szkoła w celu wsparcia indywidualizacji procesu dydaktycznego.]</i>		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Zdecydowanie tak (<i>przejdźcie do pytania 11</i>)	
b)	Raczej tak (<i>przejdźcie do pytania 11</i>)	
c)	Trudno powiedzieć (<i>przejdźcie do pytania 11</i>)	
d)	Raczej nie	
e)	Zdecydowanie nie	

10. Z jakich przyczyn realizowanie Standardu V bez wsparcia ze środków PO KL jest niemożliwe? [1.14]

11. Czy Pana/i zdaniem realizacja indywidualizacji procesu nauczania w placówce przyczyni się do utrwalenia Standardu V ? [1.15] [<i>Standard V określa zajęcia dydaktyczne, które może realizować szkoła w celu wsparcia indywidualizacji procesu dydaktycznego.</i>]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Zdecydowanie tak	
b)	Raczej tak	
c)	Trudno powiedzieć	
d)	Raczej nie	
e)	Zdecydowanie nie	

12. Dlaczego wśród działań możliwych do realizacji w ramach PO KL w Państwa szkole wybrano akurat takie formy wsparcia (*wskazane przez respondenta w pytaniach 3,4,6,7*)? [1.4, 1.5]

13. Czy planują Państwo kontynuację prowadzonych działań w ramach projektu PO KL po zakończeniu jego realizacji? [1.1,]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak, planujemy kontynuację działań	
b)	Nie rozważaliśmy jeszcze możliwości kontynuacji działań (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
c)	Nie planujemy kontynuowania działań z powodu braku zapotrzebowania na te działania (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
d)	Nie planujemy kontynuowania działania z powodu braku zainteresowania ze strony uczniów (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
e)	Nie planujemy kontynuowania działań z powodu braku środków finansowych (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	

14. Które z działań planują Państwo kontynuować? [1.7, 1.14, 1.15]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz specjalistyczne (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
b)	Doradztwo i opieka pedagogiczno-psychologiczna (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
c)	Programy skierowane do dzieci i młodzieży, które znajdują się poza systemem oświaty (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
d)	Szkolne ośrodki kariery (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
e)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe (<i>przejdźcie do pytania 15</i>) 	
f)	Stypendia dla uczniów szczególnie uzdolnionych (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
g)	Programy indywidualizacji procesu nauczania i wychowania uczniów klas I – III szkół podstawowych	
h)	Poradnictwo zawodowe/peorientacja zawodowa (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
i)	Doposażenie placówki (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	
j)	Współpraca z pracodawcami w zakresie realizacji praktyk i staży zawodowych	

	<i>(przejdźcie do pytania 16)</i>	
k)	Szkolenia dla nauczycieli <i>(przejdźcie do pytania 16)</i>	
l)	Szkolenia dla kadry administracyjnej <i>(przejdźcie do pytania 16)</i>	
ł)	Inne, jakie <i>(spośród wskazanych w pyt. 6)? (przejdźcie do pytania 16)</i>	

15. Jakie działania z zakresu indywidualizacji procesu nauczania zamierza Państwo kontynuować?[1.14, 1.15]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Zakup pomocy dydaktycznych wynikających z programu indywidualizacji nauczania	
b)	Zakup specjalistycznego oprogramowania	
c)	Pakiety do diagnozowania i korygowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych (<i>wady wymowy, dysleksja, wady postawy, zaburzenia koordynacji ruchowej</i>)	
d)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)	
e)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	
f)	Zajęcia logopedyczne	
g)	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	
h)	Gimnastyka korekcyjna	
i)	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)	
j)	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	

16. Czy któreś z wprowadzonych zmian byłyby możliwe do realizacji bez wsparcia ze środków PO KL nawet na mniejszą skalę niż dotychczas? [1.13, 1.14, 1.15]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz specjalistyczne	
b)	Doradztwo i opieka pedagogiczno-psychologiczna	
c)	Programy skierowane do dzieci i młodzieży, które znajdują się poza systemem oświaty	
d)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe • Inne, jakie? 	
e)	Stypendia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
f)	Programy indywidualizacji procesu nauczania i wychowania uczniów klas I – III szkół podstawowych	
g)	Poradnictwo zawodowe	
h)	Wdrożenie innowacyjnych form nauczania	
i)	Doposażenie placówki	
j)	Modernizacja oferty kształcenia pod kątem zapotrzebowania rynku pracy	
k)	Współpraca z pracodawcami w zakresie realizacji praktyk i staży zawodowych	
l)	Modernizacja programu nauczania	
ł)	Szkolenia dla nauczycieli	
m)	Szkolenia dla kadry administracyjnej	
n)	Wdrożenie programu skierowanego na zwiększenie efektywności zarządzania placówką	
o)	Inne, jakie?	
p)	Żadne z powyższych	

17. Czy zrealizowane w ramach projektu działania zaspokoiły wszystkie potrzeby placówki? [1.5]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Zdecydowanie tak (<i>przejdź do pytania 19</i>)	
b)	Raczej tak (<i>przejdź do pytania 19</i>)	
c)	Trudno powiedzieć (<i>przejdź do pytania 19</i>)	
d)	Raczej nie	
e)	Zdecydowanie nie	

18. Jakie potrzeby nie zostały zaspokojone i dlaczego są one ważne? [1.5]

19. W jaki sposób Pana/i zdaniem programy realizowane w placówce przyczyniły się do podniesienia jakości kształcenia? [1.4, 2.8-2.10, 3.5]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Pozwoliły na wsparcie uczniów wybitnie uzdolnionych [2.9]	
b)	Umożliwiły uczniom rozwijać zdolności i zainteresowania [2.9, 2.10]	
c)	Wpłynęły na osiąganie przez uczniów lepszych wyników w nauce	
d)	Pozwoliły na wprowadzenie zajęć praktycznych dotyczących przedmiotów niezawodowych (np. nauka biologii w terenie)	
e)	Umożliwiły zdobywanie praktycznej wiedzy w zakresie zawodu	
f)	Inne, jakie?	
g)	Programy nie miały wpływu na poprawę jakości kształcenia	
h)	Nie wiem	

20. Które Pana/i zdaniem programy są najbardziej skuteczne? Proszę wskazać 5 i uszeregować od najbardziej do najmniej skutecznych (gdzie jeden – najmniej skuteczne; 5 – najbardziej skuteczne) [1.4, 1.6] (<i>zakończenie bloku – przejdź do pytania 39</i>)		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz specjalistyczne	
b)	Doradztwo i opieka pedagogiczno-psychologiczna	
c)	Programy skierowane do dzieci i młodzieży, które znajdują się poza systemem oświaty	
d)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe 	
e)	Stypendia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
f)	Poradnictwo zawodowe/preorientacja zawodowa	
g)	Wdrożenie innowacyjnych form nauczania	
h)	Doposażenie placówki	
i)	Modernizacja oferty kształcenia pod kątem zapotrzebowania rynku pracy	
j)	Współpraca z pracodawcami w zakresie realizacji praktyk i staży zawodowych	
k)	Modernizacja programu nauczania	
l)	Szkolenia dla nauczycieli	
ł)	Szkolenia dla kadry administracyjnej	
m)	Wdrożenie programów skierowanych na zwiększenie efektywności zarządzania placówką (<i>zakończenie bloku – przejdź do pytania 33</i>)	
n)	Inne, jakie? (<i>spośród wskazanych w pytaniu 6</i>)	
l)	Nie wiem	

Blok pytań wyłącznie dla przedstawicieli szkół zawodowych

21. Czy w ramach projektu dokonano analizy potrzeb lokalnych/regionalnych pracodawców w zakresie kwalifikacji absolwentów szkoły zawodowej? [3.7]		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Nie (<i>przejdźcie do pytania 23</i>)	
c)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	

22. W jaki sposób dokonano tej analizy? [3.7]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Analiza własna sytuacji na lokalnym rynku pracy (funkcjonujące przedsiębiorstwa) (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	
b)	Konsultacje z pracodawcami (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	
c)	Współpraca z instytucjami rynku pracy (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	
d)	Współpraca z innymi szkołami (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	
e)	Współpraca z uczelniami wyższymi (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	
f)	Inne, jakie? (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	
g)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania 24</i>)	

23. W jaki sposób dostosowujecie Państwo ofertę szkoły do potrzeb pracodawców? [3.7]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Położenie nacisku na kompetencje wskazywane przez pracodawców, jako kluczowe dla danego zawodu	
b)	Współpraca z pracodawcami w zakresie programu praktyk zawodowych	
c)	Stała współpraca z lokalnymi pracodawcami w zakresie realizacji praktyk zawodowych	
d)	Starania o dostosowanie liczby miejsc na kierunkach, na które istnieje zapotrzebowanie na rynku pracy	
e)	Inne, jakie?	
f)	Nie dostosowujemy oferty szkoły do potrzeby pracodawców ze względu na bariery proceduralne/prawne	

24. W jaki inny sposób dokonujecie państwo analizy potrzeb w zakresie dostosowania oferty szkoły do zapotrzebowania na kwalifikacje? [3.7]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Pozyskujemy opinie potencjalnych uczniów/ kursantów	
b)	Monitorujemy badania/analizy Wojewódzkiego Urzędu Pracy	
c)	Współpracujemy z Kuratorium Oświaty	
d)	Wymieniamy informację z innymi placówkami kształcenia ustawicznego	
e)	Śledzimy raporty w tym zakresie	
f)	Inne, jakie?	
g)	Nie prowadzimy analizy potrzeb w tym zakresie	

25. Czy w ciągu ostatnich trzech lat zauważył/a Pan/i wzrost zainteresowania kształceniem zawodowym w Państwa placówce wśród młodzieży? [3.9]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak, zainteresowanie kształceniem w naszej placówce wzrosło	
b)	Nie, wydaje mi się, że zainteresowanie kształceniem pozostaje na tym samym poziomie	
c)	Nie, zainteresowanie kształceniem w naszej szkole spadło	
d)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania 29</i>)	

26. Jak Pan/ Pani sądzi, z czego wynika wzrost zainteresowania / spadek zainteresowania młodzieży kształceniem w Państwa placówce?" [3.10]

27. W jaki sposób realizacja projektów finansowanych ze środków IX Priorytetu PO KL przyczyniła się do wzrostu atrakcyjności kształcenia Państwa placówki? [3.9]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Dzięki możliwości wprowadzenia nowych kierunków kształcenia	
b)	Dzięki możliwości wprowadzenia kierunków kształcenia odpowiednich do potrzeb przedsiębiorcami	
c)	Poprzez nawiązanie współpracy z przedsiębiorcami umożliwiające zdobycie praktycznych umiejętności	
d)	Poprzez realizację lekcji studyjnych, spotkań z przedsiębiorcami w szkole	
e)	Poprzez realizację staży i praktyk	
f)	Inne, jakie?	
g)	Realizacja projektów nie przyczyniła się do wzrostu atrakcyjności szkolnictwa zawodowego	

28. Czy realizowane przez placówkę projekty wpłynęły na poszerzenie współpracy Państwa szkoły z przedsiębiorcami? [3.10]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Zdecydowanie tak	
b)	Raczej tak	
c)	Trudno powiedzieć (<i>przejdźcie do pytania 30</i>)	
d)	Raczej nie (<i>przejdźcie do pytania 30</i>)	
e)	Zdecydowanie nie (<i>przejdźcie do pytania 30</i>)	

29. W jaki sposób? [3.10]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Możliwość realizacji obowiązkowych praktyk zawodowych w zakładach pracy	
b)	Możliwość realizacji dodatkowych staży zawodowych w zakładach pracy	
c)	Realizacja lekcji studyjnych w zakładach pracy	
d)	Współpraca z przedsiębiorcami w zakresie konsultowania programu nauczania	
e)	Prelekcje przedsiębiorców w szkole	
f)	Inne, jakie?	

30. Czy po zakończeniu realizacji projektu kontynuujecie Państwo/zamierzacie kontynuować podjętą współpracę z pracodawcami? [3.10]		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, będziemy kontynuować wszystkie realizowane wspólnie działania (<i>przejdźcie do pytania 32</i>)	
b)	Tak, ale tylko część działań, jakich? (<i>przejdźcie do pytania 32</i>)	
c)	Nie	
d)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania 32</i>)	

31. Dlaczego nie zamierzacie Państwo kontynuować współpracy z pracodawcami? [3.10]

32. Jakie działania powinny być realizowane aby współpraca była kontynuowana? [3.10] (<i>zakończenie bloku – przejdźcie do pytania 39</i>)

Pytania skierowane wyłącznie do nauczycieli [1.10,1,11]

33. Czy brał/a Pan/Pani udział w szkoleniach lub innych formach wsparcia skierowanych do nauczycieli w ramach Działania 9.4 PO KL? [1.10,1,11]		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Nie (<i>koniec wywiadu</i>)	

34. Z jakiego wsparcia w ramach Działania 9.4 PO KL Pan/Pani korzystał/a? [1.10,1,11]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Kursy kwalifikacyjne i doszkalające	
b)	Studia wyższe	
c)	Studia podyplomowe	
d)	Studia podyplomowe i kursy doszkalające w zakresie organizacji, zarządzania, finansowania oraz monitoringu działalności oświatowej	
e)	Programy przekwalifikowania nauczycieli	
f)	Inne, jakie?	
g)	Żadne z powyższych	

35. Czego dotyczyły szkolenia/kursy/inne formy wsparcia, w których brał/brała Pan/i udział? [1.11]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Szkolenia w zakresie nowoczesnych metod uczenia	
b)	Szkolenia w zakresie indywidualizacji sposobu nauczania	
c)	Szkolenia w zakresie opracowywania programów nauczania	
d)	Studia/szkolenia umożliwiające nauczanie drugiego przedmiotu	
e)	Studia podyplomowe i kursy doszkalające w zakresie organizacji, zarządzania, finansowania oraz monitoringu działalności oświatowej	
f)	Inne, jakie?	

36. Jakie były efekty uczestnictwa w szkoleniu/innych formach wsparcia, w których brał Pan/Pani udział? [1.10, 1.11]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Rozszerzenie posiadanych kwalifikacji	
b)	Uzupełnienie/rozszerzenie posiadanego wykształcenia formalnego	
c)	Przygotowanie do nauczania drugiego przedmiotu	
d)	Nabywanie kwalifikacji w zakresie kształcenia dorosłych	
e)	Nabywanie kwalifikacji w zakresie nowoczesnych metod kształcenia	
f)	Nabywanie kwalifikacji w zakresie opracowania programu nauczania	
g)	Nabywanie kwalifikacji w zakresie zindywidualizowania podejścia do ucznia/ słuchacza	
h)	Inne, jakie?	

37. W jaki sposób uczestnictwo w szkoleniu/innych formach wsparcia miało wpływ na podniesienie jakości edukacji w regionie ? [1.11]		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Poprzez dostosowanie kwalifikacji kadry nauczycielskiej do potrzeb rynku pracy	
b)	Poprzez przygotowanie nauczycieli do prowadzenia zajęć w sposób atrakcyjny dla uczniów	
c)	Poprzez wzrost liczby nauczycieli przygotowanych do kształcenia zawodowego	
d)	Poprzez wzrost liczby nauczycieli przygotowanych do kształcenia ustawicznego	
e)	Inne, jakie?	
f)	Uczestnictwo we wsparciu nie miało wpływu na podniesienie jakości edukacji w regionie	

38. Czy Pana/Pani zdaniem oferta skierowana do nauczycieli w ramach Działania 9.4 umożliwia zdobycie kwalifikacji zgodnych z potrzebami rynku pracy? [1.10]		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Zdecydowanie tak	
b)	Raczej tak	
c)	Trudno powiedzieć	
d)	Raczej nie	
e)	Zdecydowanie nie	

39. Jakie Pana/i zdaniem działania (które do tej pory nie były realizowane w projektach) można by wprowadzić w celu podniesienia jakości kształcenia w Państwa szkole? [1.8]	

Kwestionariusz wywiadu z dyrektorami przedszkoli wspartych w ramach PO KL

Osoba prowadząca wywiad:

Powitanie przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się ..... Jestem przedstawicielem firmy Collect Consulting S.A., która na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego prowadzi badanie dotyczące wsparcia szkół i nauczycieli w ramach Priorytetu IX PO KL. Badanie nosi tytuł „**Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim**”. Czy mógłbym/mogłabym zostać połączona z dyrekcją przedszkola?

Po połączeniu z dyrekcją:

Dzień dobry, nazywam się ..... Jestem przedstawicielem firmy Collect Consulting S.A., która na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego prowadzi badanie dotyczące wsparcia szkół i nauczycieli w ramach Priorytetu IX PO KL. Badanie nosi tytuł „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”.

Celem badania jest ocena działań realizowanych w ramach PO KL w województwie w kontekście podniesienia atrakcyjności oferty edukacyjnej oraz wyrównania szans edukacyjnych mieszkańców województwa.

Czy zechciałby/zechciałaby Pan/i poświęcić mi kilka minut i udzielić odpowiedzi na temat wsparcia udzielonego placówce w ramach PO KL? Rozmowa potrwa ok 10 minut.

W przypadku braku czasu:

Czy moglibyśmy umówić się na przeprowadzenie ankiety w innym terminie?

Chciał(a)bym zagwarantować, że wszelkie informacje uzyskane w trakcie wywiadu, posiadać będą charakter poufny i stanowić będą podstawę dla przygotowania wniosków i podsumowań, które zostaną opracowane w sposób gwarantujący anonimowość Pana/i wypowiedzi.

Dane porządkujące	
Nazwisko ankietera	
Termin przeprowadzania wywiadu	
Nazwa projektu, numer projektu	
Termin realizacji projektu (od... do...)	

METRYCZKA	
Rodzaj placówki (uzupełnia ankieter na podstawie bazy danych)	
a)	Przedszkole
b)	Oddział przedszkolny przy szkole podstawowej
c)	Punkt przedszkolny
d)	Zespół wychowania przedszkolnego

Typ placówki	
a)	Publiczna
b)	Niepubliczna
Lokalizacja placówki (uzupełnia ankietę na podstawie bazy danych) [2.6]	
a)	Obszar miejski
b)	Obszar wiejski
	Miejscowość funkcjonowania placówki (nazwa):

1. Jakie działania zostały/ mają być realizowane w placówce dzięki dofinansowaniu z Poddziałania 9.1.1? [2.1]	Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Placówka została utworzona dzięki środkom finansowym w ramach Poddziałania 9.1.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (<i>przejdź do pytania 4</i>)
b)	Zwiększenie liczby miejsc w placówce (<i>przejdź do pytania 4</i>)
c)	Wydłużenie godziny pracy przedszkola [2.3] (<i>przejdź do pytania 4</i>)
d)	Zatrudnienie dodatkowego personelu (<i>przejdź do pytania 4</i>)
e)	Zakupienie pomocy dydaktycznych i zabawek (<i>przejdź do pytania 4</i>)
f)	Wprowadzenie dodatkowych zajęć
g)	Finasowanie podstawowych kosztów nauki dzieci w placówce (<i>przejdź do pytania 4</i>)
h)	Promowanie edukacji przedszkolnej na terenie gminy (<i>przejdź do pytania 4</i>)

2. Jakie dodatkowe zajęcia wprowadzono w ramach projektu w placówce? [2.1]	Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Zajęcia językowe
b)	Zajęcia taneczne/ rytmika
c)	Dodatkowe wyjścia/wycieczki
d)	Zajęcia sportowe
e)	Zajęcia wyrównawcze
f)	Gimnastyka korekcyjna
g)	Pomoc logopedy
	Inne, jakie?.....

3. Jakie jest zainteresowanie dodatkowymi zajęciami? [2.1, 2.13]	Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Rodzice posyłają dzieci na wszystkie dodatkowe zajęcia
b)	Jest zainteresowanie, ale tylko zajęciami ruchowymi
c)	Jest zainteresowanie, ale wyłącznie zajęciami językowymi
d)	Jest zainteresowanie, ale wyłącznie wycieczkami
e)	Zainteresowanie jest niewielkie
f)	Zainteresowanie jest niewielkie, gdyż dodatkowej zajęcia są płatne
g)	Inne, jakie?.....

4. Czy po zakończeniu realizacji projektu planują Państwo kontynuowanie działalności placówki? [2.5]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak, planujemy kontynuację działalności przy wprowadzeniu opłat dla rodziców	
b)	Tak, planujemy kontynuację działalności przy wsparciu finansowym gminy	
c)	Nie rozważaliśmy jeszcze możliwości kontynuacji działalności	
d)	Nie planujemy kontynuowania działalności z powodów finansowych	
e)	Nie planujemy kontynuowania działalności z powodu braku zainteresowania edukacją przedszkolną na terenie gminy	
f)	Nie planujemy kontynuowania działalności z innych powodów, jakich?.....	

5. Jakie pozostałe działania, które zostały zrealizowane w placówce zamierza Państwo kontynuować po zakończeniu projektu? [2.3]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Utrzymanie wydłużonych godzin pracy przedszkola (<i>przejdźcie do pytania 7</i>)	
b)	Utrzymanie dodatkowej liczby miejsc (<i>przejdźcie do pytania 7</i>)	
c)	Zajęcia dodatkowe (<i>przejdźcie do pytania 7</i>)	
d)	Finansowanie podstawowych kosztów nauki dzieci w placówce (<i>przejdźcie do pytania 7</i>)	
e)	Promowanie edukacji przedszkolnej na terenie gminy (<i>przejdźcie do pytania 7</i>)	
f)	Inne, jakie?.....(<i>przejdźcie do pytania 7</i>)	

6. Jakie korzyści dostrzega Pan/i na skutek realizacji projektu ze środków PO KL?		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Udało się realizować więcej zajęć w terenie	
b)	Udało się wprowadzić więcej zajęć dodatkowych	
c)	Udało się utworzyć więcej miejsc dla przedszkolaków	
d)	Udało się zaangażować rodziców w działalność przedszkola	
e)	Organizowane są imprezy integracyjne dla rodziców i przedszkolaków	
f)	Inne, jakie?.....	

7. Czy w okresie ostatnich trzech lat zauważył/a Pan/i wzrost zainteresowania kształceniem w Państwa placówce? [2.1]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak, zainteresowanie rodziców posyłaniem dzieci do naszej placówki wzrosło	
b)	Zainteresowanie posyłaniem dzieci do naszej placówki utrzymuje się na stałym wysokim poziomie (<i>przejdźcie do pytania 9</i>)	
c)	Zainteresowanie posyłaniem dzieci do naszej placówki nigdy nie było wysokie (<i>przejdźcie do pytania 9</i>)	
d)	Nie, zainteresowanie posyłaniem dzieci do placówki spadło (<i>przejdźcie do pytania 9</i>)	

8. Jakie są Pana/i zdaniem przyczyny wzrostu zainteresowania kształceniem w Państwa placówce? [2.1]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Objęcie obowiązkiem przedszkolnym dzieci 5-cio letnich	
b)	Wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym w regionie	
c)	Podniesienie atrakcyjności placówki dzięki realizacji projektu w ramach PO KL	
d)	Promocja wychowania przedszkolnego związana z realizacją projektów finansowanych ze środków PO KL	
e)	Inne, jakie?.....	

9. Czy liczba miejsc oferowanych obecnie w placówce jest wystarczająca? [2.2]		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak, jesteśmy w stanie przyjąć wszystkie dzieci, które zostają do nas zgłoszone niezależnie od wieku	
b)	Nie, nie mamy miejsca nawet dla wszystkich chętnych dzieci 5-cio letnich	
c)	Nie, liczba miejsc w placówce jest zdecydowanie za mała w porównaniu do potrzeb	

10. Jakie potrzeby w zakresie funkcjonowania placówki zgłaszali rodzice przedszkolaków przed realizacją przez Państwa projektu, a jakie zgłaszają obecnie?[2.3]		Przed realizacją projektu	Obecnie
a)	Zwiększenie liczby miejsc w placówce		
b)	Wydłużenie godzin pracy przedszkola		
c)	Zatrudnienie dodatkowego personelu		
d)	Zakupienie pomocy dydaktycznych i zabawek		
e)	Wprowadzenie dodatkowych zajęć		
f)	Finansowanie podstawowych kosztów nauki dzieci w placówce		
g)	Promowanie edukacji przedszkolnej na terenie gminy		
h)	Wprowadzenie nowego modelu zarządzania placówką		
i)	Inne, jakie?		

11. Czy do Pana/i placówki zgłaszają się rodzice z innych gmin/miejscowości, którzy nie potrafią znaleźć miejsca w przedszkolu blisko miejsca zamieszkania?		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak, w innych gminach/miejscowościach trudniej dostać miejsce w przedszkolu	
b)	Tak, ale z powodu dobrej lokalizacji naszej placówki	
c)	Tak, zgłasza się wielu rodziców z innych gmin/miejscowości , ale nie wiem dlaczego	
d)	Nie, zgłoszenia rodziców z innych gmin/miejscowości są sporadyczne	
e)	Nie, nie mamy zgłoszeń rodziców z innych gmin/miejscowości	
f)	Inne, jakie?.....	

12. Które z realizowanych działań wprowadziliby Państwo, gdyby nie było wsparcia z PO KL? [2.3]		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Uruchomienie placówki	
b)	Wydłużenie godzin pracy przedszkola	
c)	Utrzymanie dodatkowej liczby miejsc	
d)	Zakup pomocy dydaktycznych i zabawek	
e)	Zajęcia dodatkowe	
f)	Finansowanie podstawowych kosztów nauki dzieci w placówce	
g)	Promowanie edukacji przedszkolnej na terenie gminy	
h)	Inne, jakie?.....	
i)	Żadne z działań nie byłoby możliwe do realizacji bez wsparcia finansowego PO KL	

13. Czy dostrzega Pan/i zmiany w świadomości rodziców odnośnie edukacji przedszkolnej w ostatnim okresie (do 3 lat wstecz)?		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Tak, coraz więcej osób chce posłać dziecko do przedszkola	
b)	Tak, coraz więcej osób niepracujących chce posłać dziecko do przedszkola	
c)	Tak, rodzice coraz większą wagę przywiązują do zajęć dodatkowych	
d)	Tak, rodzice coraz aktywniej włączają się w funkcjonowanie przedszkola	
e)	Nie, nie obserwuję aby rodzice nadawali edukacji przedszkolnej większą wagę	
f)	Inne, jakie?.....	

Kwestionariusz wywiadu z absolwentami

Powitanie przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się ..... Jestem przedstawicielem firmy Collect Consulting S.A., która na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego prowadzi badanie dotyczące wsparcia szkół i uczniów w ramach Priorytetu IX PO KL. Badanie nosi tytuł **„Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”**

Celem badania jest ocena skuteczności projektów skierowanych do uczniów szkół zawodowych.

Czy zechciałby/zechciałaby Pan/i poświęcić mi kilka minut i udzielić odpowiedzi na temat projektu (tytuł projektu), w którym Pan/i uczestniczył/a? Rozmowa potrwa ok 15 minut.

W przypadku braku czasu:

Czy moglibyśmy umówić się na przeprowadzenie ankiety w innym terminie?

Dane porządkujące	
Nazwisko ankietera	
Termin przeprowadzania wywiadu	
Termin zakończenia szkoły	
Płeć	
Miejsce zamieszkania	Miasto Wieś

1. Z jakich zajęć w ramach projektu realizowanego z PO KL w Pana/Pani szkole Pan/Pani korzystał/a?	Pytanie wielokrotnego wyboru
a) Zajęcia wyrównawcze	
b) Zajęcia dodatkowe z przedmiotów ogólnych	
c) Dodatkowe zajęcia teoretyczne z przedmiotów zawodowych	
d) Staże zawodowe	
e) Praktyki zawodowe	
f) Doradztwo zawodowo-edukacyjne	
g) Porady psychologa	
h) Wsparcie pedagoga	

2. Jak często Pan/Pani uczestniczył/a w niżej wymienionych zajęciach? (p.b.3.15)	Zawsze gdy się odbywały	Od czasu do czasu	Byłem/a tylko raz
a) Zajęcia wyrównawcze (proszę odpowiedzieć na blok pytań 3a)			
b) Zajęcia dodatkowe z przedmiotów ogólnych (proszę odpowiedzieć na blok pytań 3b)			
c) Dodatkowe zajęcia teoretyczne z przedmiotów zawodowych (proszę odpowiedzieć na blok pytań 3C)			
d) Staże zawodowe (proszę odpowiedzieć na blok pytań 3D)			

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

e)	Praktyki zawodowe (<i>proszę odpowiedzieć na blok pytań 3D</i>)			
f)	Doradztwo zawodowo-edukacyjne (<i>proszę odpowiedzieć na blok pytań 3E</i>)			
g)	Porady psychologa (<i>proszę odpowiedzieć na blok pytań 3F</i>)			
h)	Wsparcie pedagoga (<i>proszę odpowiedzieć na blok pytań 3F</i>)			

(3A) BLOK PYTAŃ DLA OSÓB, KTÓRE UCZESTNICZYŁY W ZAJĘCIACH WYRÓWNAWCZYCH

3a-1. Czy udział w zajęciach wyrównawczych przyczynił się do uzupełnienia Pana/i wiedzy w danym przedmiocie? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, zajęcia bardzo pomogły mi uzupełnić wiedzę z danego przedmiotu	
b)	Zajęcia były częściowo pomocne w uzupełnieniu wiedzy	
c)	Zajęcia w niewielkim stopniu pomogły mi uzupełnić wiedzę z danego przedmiotu	
d)	Trudno powiedzieć	

3a-2. Czy w wyniku udziału w zajęciach poprawiły się Pana/i stopnie? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, moje stopnie uległy poprawie dzięki tym zajęciom	
b)	Moje stopnie uległy w pewnym stopniu poprawie dzięki tym zajęciom	
c)	Nie, udział w zajęciach nie wpłynął na zmianę moich ocen	
d)	Trudno powiedzieć	

3a-3. Czy sposób realizacji zajęć ocenia Pan/i jako efektywny (tzn. czas przeznaczony na realizację zajęć został wykorzystany w sposób najlepszy z możliwych)? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Częściowo	
c)	Nie	
d)	Trudno powiedzieć	

3a-4. Jakie ma Pan/i zastrzeżenia wobec udziału w zajęciach dodatkowych, w których Pan/i brał/a udział? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie otwarte</i>
a)		

(3B) BLOK PYTAŃ DLA OSÓB, KTÓRE UCZESTNICZYŁY W ZAJĘCIACH DODATKOWYCH

3b-1. Czy udział w zajęciach dodatkowych przyczynił się do poszerzenia Pana/i wiedzy w danym przedmiocie? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, zajęcia w bardzo dużym stopniu poszerzyły moją wiedzę z danego przedmiotu	
b)	Zajęcia częściowo poszerzyły moją wiedzę z danego przedmiotu	
c)	Zajęcia w niewielkim stopniu pomogły mi uzupełnić wiedzę z danego przedmiotu	
d)	Trudno powiedzieć	

3b-2. Czy miał/a Pan/i możliwość wyboru udziału w zajęciach z tych przedmiotów, z których najbardziej zależało Panu/i na poszerzeniu wiedzy? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Częściowo	
c)	Nie	
d)	Trudno powiedzieć	

3b-3. Jakie ma Pan/i zastrzeżenia wobec udziału w zajęciach dodatkowych, w których Pan/i brał/a udział? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie otwarte</i>
a)		

(3C) BLOK PYTAŃ DLA OSÓB, KTÓRE UCZESTNICZYŁY W DODATKOWYCH ZAJĘCIACH TEORETYCZNYCH Z PRZEDMIOTÓW ZAWODOWYCH

3c-1. Czy dzięki udziałowi w dodatkowych zajęciach znacząco poszerzyła się Pani/a wiedza teoretyczna z przedmiotów zawodowych? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, zajęcia bardzo poszerzyły moją wiedzę teoretyczną z przedmiotów zawodowych	
b)	Zajęcia częściowo poszerzyły moją wiedzę	
c)	Zajęcia w niewielkim stopniu pomogły mi poszerzyć wiedzę z danego przedmiotu	
d)	Trudno powiedzieć	

3c-2. Czy przekazana wiedza teoretyczna dotyczyła zagadnień, które później wykorzystywał/a Pan/i w swojej pracy zawodowej? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Częściowo	
c)	Nie	
d)	Trudno powiedzieć	

3c-3. Jakie ma Pan/i zastrzeżenia wobec udziału w dodatkowych zajęciach teoretycznych, w których Pan/i brał/a udział? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie otwarte</i>
a)		

(3D) BLOK PYTAŃ DLA OSÓB, KTÓRE UCZESTNICZYŁY W STAŻACH /PRAKTYKACH ZAWODOWYCH

3d-1. Czy miał/a Pan/i możliwość wyboru miejsca (firmy) w której odbywał/a się Pana/i staż /praktyka zawodowa, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Nie	

3d-3. Czy dzięki praktyce /stażowi poznał/a Pan/i jak wygląda praca w wyuczonym przez Pana/ią zawodzie? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, w znacznym stopniu	
b)	Tak, częściowo	
c)	W niewielkim stopniu lub wcale	

3d-2. Czy w ramach stażu /praktyki wykonywał/a Pan/i często praktyczne zadania, związane bezpośrednio z wyuczonym zawodem? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, często	
b)	Tak, czasami	
c)	Rzadko lub wcale	

3d-3. Czy umiejętności praktyczne zdobyte w szkole okazały się przydatne podczas stażu/praktyki? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, umiejętności praktyczne nabyte w szkole dobrze przygotowały mnie do wykonywanych zadań	
b)	Tak, umiejętności praktyczne nabyte w szkole w pewnym stopniu przygotowały mnie do wykonywanych zadań	
c)	Nie – dopiero podczas stażu/praktyki naprawdę nabyłem/am praktyczne umiejętności	

3d-4. Czy udział w stażu /praktyce zwiększył Pana/i szanse na podjęcie zatrudnienia? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, umiejętności praktyczne nabyte w szkole dobrze przygotowały mnie do wykonywanych zadań	
b)	Tak, umiejętności praktyczne nabyte w szkole w pewnym stopniu przygotowały mnie do wykonywanych zadań	
c)	Nie – dopiero podczas stażu/praktyki naprawdę nabyłem/am praktyczne umiejętności	

3d-5. Jakie ma Pan/i zastrzeżenia wobec realizacji stażu/praktyki? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie otwarte</i>
a)		

(3E) BLOK PYTAŃ DLA OSÓB, KTÓRE KORZYSTAŁY Z DORADZTWA ZAWODOWEGO

3e-1. Czy udział w zajęciach z doradcą zawodowym... (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru (tak/nie)</i>
a)	...pomógł Pani/u rozpoznać własne predyspozycje zawodowe i umiejętności?	
b)	...dostarczył Pani/u wiedzy w zakresie tego, jakich pracowników poszukują pracodawcy w województwie dolnośląskim?	
c)	...dostarczył Pani/u wiedzy, gdzie znajdują się zakłady pracy, w których po zakończeniu szkoły mógłby/mogłaby Pan/i poszukiwać zatrudnienia w wyuczonym zawodzie?	
d)	...nauczył Pana/ią jak starać się o pracę, przygotować CV, prowadzić rozmowę aplikacyjną?	
e)	...nauczył Pana/ią, w jakich pokrewnych (do wyuczonego) zawodach mógłby/mogłaby Pan/i starać się o pracę?	
f)	...dostarczył Pani/u innych korzyści, jakich?	

3e-2. Czy zakres wsparcia otrzymanego od doradcy zawodowego był odpowiedni do Pana/i potrzeb? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru (tak/nie)</i>
a)	Tak (<i>przejdźcie do 3e-4</i>)	
b)	Nie (<i>przejdźcie do 3e-3</i>)	

3e-3. Jakiego rodzaju wsparcie od doradcy zawodowego chciał(a)by Pan/i otrzymać, a nie otrzymał(a)? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru (tak/nie)</i>
a)	Pomoc w rozpoznaniu własnych predyspozycji zawodowych i umiejętności	
b)	Dostarczenie wiedzy w zakresie tego, jakich pracowników poszukują pracodawcy w województwie dolnośląskim	
c)	Dostarczenie wiedzy, gdzie znajdują się zakłady pracy, w których po zakończeniu szkoły mógłby/mogłaby Pan/i poszukiwać zatrudnienia w wyuczonym zawodzie	
d)	Nauczenie mnie, jak starać się o pracę, przygotować CV, prowadzić rozmowę aplikacyjną	
e)	Pokazanie mi, w jakich pokrewnych (do wyuczonego) zawodach mógłbym/mogłabym starać się o pracę?	
f)	Inne, jakie?	

3e-4 Czy miał/a Pan/i możliwość korzystania ze wsparcia doradcy zawodowego wystarczająco często, jak na Pana/i potrzeby? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Zdecydowanie tak	
b)	Raczej tak	
c)	Raczej nie	
d)	Zdecydowanie nie	

3e-5. Czy fakt współpracy z doradcą zawodowym zwiększył Pana/i szanse na podjęcie zatrudnienia? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, w znacznym stopniu	
b)	Tak, w pewnym stopniu	
c)	Nie lub w bardzo niewielkim stopniu	

3e-6. Jakie ma Pan/i zastrzeżenia wobec realizacji stażu/praktyki (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie otwarte</i>
a)		

(3F) BLOK PYTAŃ DLA OSÓB, KTÓRE KORZYSTAŁY Z ZAJĘĆ Z PSYCHOLOGIEM /PEDAGOGIEM

3f-1. Czy udział w zajęciach psychologicznych /pedagogicznych była dla Pana/i pomocny? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, w bardzo dużym stopniu	
b)	Tak, częściowo	
c)	W niewielkim stopniu lub wcale	

3f-2. Czy miał/a Pan/i możliwość korzystania z zajęć wystarczająco często, jak na Pana/i potrzeby? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Zdecydowanie tak	
b)	Raczej tak	
c)	Raczej nie	
d)	Zdecydowanie nie	

3f-3. Jakie ma Pan/i zastrzeżenia wobec realizacji zajęć psychologicznych /pedagogicznych? (p.b.3.1, 3.2, 3.5)		Pytanie otwarte
a)		

(PYTANIA DLA WSZYSTKICH)

4. Czy w ramach projektu szkoła została wyposażona w materiały pomocnicze, maszyny udostępniane uczniom ułatwiające naukę zawodu? (p.b.3.11)		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Tak	
b)	Nie (przejdźcie do pytania 16)	
c)	Nie wiem	

5. W jaki sposób ułatwiły one naukę zawodu? (p.b.3.11)		Pytanie wielokrotnego wyboru
a)	Zakup nowoczesnych urządzeń stosowanych w branży (wcześniej stare modele)	
b)	Możliwość pracy na różnorodnych urządzeniach (wcześniej mniej rodzajów urządzeń)	
c)	Na jedno urządzenie przypadało mniej uczniów niż poprzednio (łatwiejszy dostęp do urządzenia)	
d)	Materiały dydaktyczne ułatwiają zrozumienie omawianych procesów	
e)	Trudno powiedzieć	
f)	Nie ułatwiły	
g)	Inne, jakie?	

6. Czy Pan/Pani korzystała z zakupionych materiałów pomocniczych: maszyn i materiałów dydaktycznych? (3.11)		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak	
b)	Nie	

7. Czy możliwość skorzystania z nich poprawiła jakość nauczania zawodu? (3.11)		Pytanie jednokrotnego wyboru
a)	Tak, w dużym stopniu	
b)	Tak – w pewnym stopniu	
c)	Nie – dlaczego?	

8. Jak ocenia Pan/i swoje przygotowanie do zawodu zdobyte dzięki nauce w szkole?(p.b.3.8)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Szkoła przygotowała mnie do wykonywania wyuczonego zawodu tylko w podstawowym zakresie	
b)	Szkoła przygotowała mnie do wykonywania wyuczonego zawodu tylko w podstawowym zakresie (potrafię samodzielnie wykonywać większość obowiązków zawodowych)	
c)	Inne, jakie?	

9. W jakim stopniu poszczególne zajęcia proponowane przez szkołę w ramach projektu były dla Pana/i przydatne? (p.b.3.8)		<i>Ocena (1-5)</i>
Ocena w skali 1-5, gdzie: 1-ocena najniższa, 5-ocena najwyższa		
a)	Zajęcia wyrównawcze	
b)	Zajęcia dodatkowe z przedmiotów ogólnych	
c)	Dodatkowe zajęcia teoretyczne z przedmiotów zawodowych	
d)	Stáže zawodowe	
e)	Praktyki zawodowe	
f)	Doradztwo zawodowo-edukacyjne	
g)	Porady psychologa	
h)	Wsparcie pedagoga	
i)	Doposażenie szkoły w dodatkowe materiały dydaktyczne lub maszyny	

10. Czy zajęcia i materiały dydaktyczne (do których mieli Państwo w szkole dostęp w ramach projektu) sprawiły, że wyrównały się wyniki w nauce poszczególnych uczniów? (p.b.3.6., 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, w dużym stopniu	
b)	Tak, w pewnym stopniu	
c)	Nie lub prawie wcale	
d)	Trudno powiedzieć	

11. Czy zajęcia i materiały dydaktyczne (do których mieli Państwo w szkole dostęp w ramach projektu) sprawiły, że poziom przygotowania absolwentów Państwa szkoły jest taki sam lub lepszy, w porównaniu do przygotowania jakie oferują inne szkoły zawodowe w regionie? (p.b.3.6., 3.5)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, w dużym stopniu	
b)	Tak, w pewnym stopniu	
c)	Nie lub prawie wcale	
d)	Trudno powiedzieć	

12. Jaka jest obecnie Pana/Pani sytuacja zawodowa? (p.b.4.6)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Pracuję (przejdź do pytania 14)	
b)	Uczę się (przejdź do pytania 13)	
c)	Jestem bezrobotny/a (przejdź do pytania 15)	
d)	Inne, jakie? ..... (przejdź do pytania 15)	

13. Czy udział w projekcie w ramach PO KL realizowanym w szkole do której Pan/Pani uczęszczał/a ułatwił podjęcie dalszej edukacji?(p.b.2.14)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Tak, udział w projekcie w dużym stopniu przyczynił się do tego, że obecnie dalej się uczę (przejdź do pytania 16)	
b)	Tak, w pewnym stopniu (przejdź do pytania 16)	
c)	Nie (przejdź do pytania 16)	

14. Czy pracuje Pan/i w wyuczonym zawodzie? (p.b.4.6)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Tak (przejdź do pytania 16)	
b)	Nie, ale w zawodzie pokrewnym (przejdź do pytania 15)	
c)	Nie, pracuję w całym innym zawodzie (przejdź do pytania 15)	

15. Dlaczego Pan/Pani obecnie nie pracuje w zawodzie zgodnym z wykształceniem?(p.b.4.6)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Nie ma obecnie ofert pracy powiązanych z moim wykształceniem (<i>proszę przejść do pytania nr 9</i>)	
b)	Nie mam wystarczających umiejętności by pracować w zawodzie zgodnym z moim wykształceniem (<i>proszę przejść do pytania nr 9</i>)	
c)	Praca w innym zawodzie jest (byłaby) lepiej opłacana (<i>proszę przejść do pytania nr 9</i>)	
d)	W wyuczonym zawodzie istnieje zbyt duża konkurencja w ubieganiu się o miejsce pracy	
e)	Z innych powodów, jakich? (<i>proszę przejść do pytania nr 9</i>)	

16. Czy po zakończeniu szkoły poszukiwał/a Pan/Pani pracy? (p.b.4.6)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	Tak (przejdź do pytania 18)	
b)	Nie (przejdź do pytania 17)	

17. Na jakie problemy napotkał/a Pan/Pani podczas szukania pracy?(p.b.4.6)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Problemy ze znalezieniem odpowiedniej oferty pracy	
b)	Trudności z przygotowaniem CV i/ lub listu motywacyjnego	
c)	Trudność z zachowaniem się na rozmowie rekrutacyjnej	
d)	Brak odpowiednich umiejętności, aby zostać przyjętym	
e)	Brak doświadczenia zawodowego powoduje nieprzyjęcie do pracy	
f)	Duża liczba kandydatów na jedno wolne miejsce pracy	
g)	Wiele osób posiadających wyższe kwalifikacje	
h)	Wynagrodzenie niższe niż oczekiwania	
i)	Inne, jakie?	
j)	Brak problemów	

18. Czy udział w projekcie zwiększył Pana/Pani szanse na podjęcie zatrudnienia?(p.b.4.6)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Tak	
b)	Nie	
c)	Trudno powiedzieć	

19. Jakie zmiany powinny nastąpić w edukacji świadczonej przez szkołę, aby lepiej przygotować uczniów do nauki zawodu?(p.b.3.12)		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru</i>
a)	Zapewnienie możliwości częstszego udziału w praktykach i stażach	
	Uatrakcyjnienie praktyk i staży (np. ciekawszy program, ciekawsze miejsca realizacji)	
b)	Zwiększenie ilości zajęć /warsztatów praktycznych w szkole	
c)	Zwiększenie różnorodności zajęć (przygotowanie do wykonywania różnorodnych czynności)	
d)	Zwiększenie ilości zajęć teoretycznych	
e)	Poprawa poziomu przekazywanej wiedzy teoretycznej (np. bardziej aktualna wiedza, przekazana w sposób dokładniejszy)	
f)	Unowocześnienie wykorzystywanego sprzętu	
g)	Podniesienie kompetencji nauczycieli	
h)	Lepsze doradztwo zawodowe	
i)	Inne, jakie?.....	

20. Jak ocenia Pan/Pani zmiany w ofercie edukacyjnej w Pana/Pani byłej szkole? (p.b.3.8)		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru</i>
a)	W ciągu ostatnich lat nastąpiły duże, pozytywne zmiany, podnoszące atrakcyjność oferty edukacyjnej szkoły	
b)	W ciągu ostatnich lat nastąpiły duże zmiany jednak nie wpłynęły one na atrakcyjność oferty edukacyjnej szkoły	
c)	W ciągu ostatnich kilku lat nastąpiły niewielkie zmiany w ofercie edukacyjnej szkoły, które nieznacznie poprawiły atrakcyjność oferty edukacyjnej szkoły	
d)	W ciągu ostatnich kilku lat nie zauważyłem/zauważyłam żadnych zmian w ofercie edukacyjnej szkoły	

Ankieta dla rodziców uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych lub ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne, biorących udział w projekcie

Szanowni Państwo!

Przekazujemy Państwu ankietę, która jest elementem badania realizowanego dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Ankieta dotyczy zajęć oraz innych form wsparcia (np. doradztwo zawodowe, poradnictwo psychologiczne, dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, zajęcia wyrównawcze), w których uczestniczyły Państwa dzieci w związku z realizacją w szkole projektu finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (logo PO KL znajduje się w lewym górnym rogu na każdej stronie ankiety).

Zwracamy się z prośbą o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania. Wypełnienie ankiety pozwoli na zgromadzenie opinii dotyczących realizowanych działań, ich skuteczności oraz przydatności, dzięki czemu możliwe będzie określenie form wsparcia, które przynoszą najlepsze efekty i które powinny być kontynuowane w przyszłości.

Ankieta jest całkowicie anonimowa, a wszelkie uzyskane informacje posiadac będą charakter poufny i zaprezentowane zostaną w sposób zbiorczy.

Instrukcja wypełniania ankiety:

Jeżeli informacja w okienku po prawej stronie pytania nie wskazuje inaczej proszę wskazać właściwą odpowiedź stawiając w okienku obok znak „X”

Pytanie jednokrotnego wyboru oznacza, że można wskazać tylko jedną właściwą odpowiedź.

Pytanie wielokrotnego wyboru oznacza, że można wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

W przypadku wyboru odpowiedzi *Inne* proszę uzupełnić odpowiedź, np. jakie były inne formy wsparcia w których uczestniczyło dziecko.

Dane porządkujące	
Lokalizacja szkoły, do której uczęszcza dziecko	☐ Teren miejski ☐ Teren wiejski
Typ szkoły, do której uczęszcza dziecko	☐ Szkoła podstawowa ☐ Gimnazjum ☐ Liceum ogólnokształcące ☐ Liceum profilowane ☐ Zasadnicza szkoła zawodowa ☐ Technikum
Proszę wskazać, do której klasy uczęszcza dziecko	

1. Proszę wskazać, czy w szkole, do której uczęszcza Pana/i dziecko organizowane są następujące zajęcia:		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru –proszę wstawić znak X przy wszystkich właściwych odpowiedziach</i>
a)	Zajęcia wyrównawcze	
b)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe Inne, jakie?.....	
c)	Spotkania z psychologiem	
d)	Spotkania z doradcą zawodowym	
e)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)	
f)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	
g)	Zajęcia logopedyczne	
h)	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	
i)	Gimnastyka korekcyjna	
j)	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)	
k)	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
l)	Żadne z powyższych	
ł)	Inne, jakie?	
m)	Nie wiem (<i>przejdź do pytania 11</i>)	

2. Czy orientuje się Pan/i, które z tych zajęć zostały wprowadzone w szkole w ostatnich latach (w ramach projektu dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej)?		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru –proszę wstawić znak X przy wszystkich właściwych odpowiedziach</i>
a)	Zajęcia wyrównawcze	
b)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe Inne, jakie?.....	
c)	Spotkania z psychologiem	
d)	Spotkania z doradcą zawodowym	
e)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)	
f)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	
g)	Zajęcia logopedyczne	
h)	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	
i)	Gimnastyka korekcyjna	
j)	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)	
k)	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
l)	Żadne z powyższych	
ł)	Inne, jakie?	
m)	Nie wiem	

3. Z których zajęć Pana/i dziecko korzysta obecnie lub korzystało w ubiegłym roku szkolnym?		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru –proszę wstawić znak X przy wszystkich właściwych odpowiedziach</i>
a)	Zajęcia wyrównawcze	
b)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe Inne, jakie?..... 	
c)	Spotkania z psychologiem	
d)	Spotkania z doradcą zawodowym	
e)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)	
f)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	
g)	Zajęcia logopedyczne	
h)	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	
i)	Gimnastyka korekcyjna	
j)	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)	
k)	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
l)	Żadne z powyższych	
ł)	Inne, jakie?	
m)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania 11</i>)	

4. Czy zajęcia te były dostosowane do potrzeb dziecka?		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru (odnosi się do poszczególnych zajęć, w których uczestniczyło dziecko, wskazanych w pyt. 3)</i>				
		Tak, w znacznym stopniu	Częściowo	W niewielkim stopniu	Zajęcia nie były dostosowane do potrzeb dziecka	Nie wiem
a)	Zajęcia wyrównawcze					
b)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne					
c)	Spotkania z psychologiem					
d)	Spotkania z doradcą zawodowym					
e)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)					
f)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych					
g)	Zajęcia logopedyczne					
h)	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne					
i)	Gimnastyka korekcyjna					
j)	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)					
k)	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych					
l)	Inne					

5. Czy Pana/i dziecko chętnie uczestniczyło w zajęciach w ramach projektu?		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę postawić znak X w odpowiedniej kolumnie <u>tylko przy zajęciach</u>, w których uczestniczyło dziecko (odnosi się do poszczególnych zajęć, w których uczestniczyło dziecko, wskazanych w pyt. 3)</i>			
		Było bardzo zainteresowane, chętnie uczestniczyło	Początkowo chętnie uczestniczyło, potem się zniechęciło	Od początku nie wykazywało zainteresowania zajęciami	Nie wiem
a)	Zajęcia wyrównawcze				
b)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne				
c)	Spotkania z psychologiem				
d)	Spotkania z doradcą zawodowym				
e)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)				
f)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych				
g)	Zajęcia logopedyczne				
h)	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne				
i)	Gimnastyka korekcyjna				
j)	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)				
k)	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych				
l)	Inne				

6. Jakie dostrzega Pan(i) efekty uczestnictwa dziecka w zajęciach?		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy wszystkich właściwych odpowiedziach</i>
a)	Poprawa osiąganych przez dziecko wyników w nauce (lepsze oceny)	
b)	Rozwój dodatkowych umiejętności (językowych, komputerowych)	
c)	Poszerzenie pozalekcyjnych zainteresowań dziecka	
d)	Rozwój zdolności interpersonalnych (łatwość nawiązywania kontaktów, zachowanie w grupie, umiejętność odnalezienia się w różnych sytuacjach, opanowanie stresu)	
e)	Uzyskanie wiedzy na temat dalszego kierunku kształcenia (dziecko poznało możliwości wyboru różnych typów szkół) (p.b.1.20)	
f)	Uzyskanie wiedzy na temat kompetencji zawodowych (dziecko otrzymało informacje na temat kompetencji, na które powinno kłaść nacisk) (p.b.1.20)	
g)	Podjęcie decyzji o kontynuacji nauki w szkole ponadgimnazjalnej (p.b.2.14)	
h)	Inne, jakie?	
i)	Żadne z powyższych	
j)	Nie wiem	

7. Jakie inne działania są realizowane w szkole w ramach projektu finansowanego ze środków Unii Europejskiej?		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru –proszę wstawić znak X przy wszystkich właściwych odpowiedziach</i>
a)	Stypendia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
b)	Szkolne ośrodki kariery	
c)	Wykorzystanie innowacyjnych form nauczania (np. e-learning, podręczniki internetowe, wykonywanie zadań z wykorzystaniem narzędzi internetowych)	
d)	Zakup pomocy naukowych (tablice multimedialne, komputery, oprogramowanie, narzędzia)	
e)	Zakup specjalistycznego oprogramowania	
f)	Inne, jakie?	
g)	Żadne z powyższych	
h)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania 9</i>)	

8. Które spośród innych działań realizowanych w szkole są Pana/i zdaniem najbardziej efektywne?		<i>Proszę wpisać cyfrę od 1 do 5 gdzie 1-najmniej efektywne a 5-najbardziej efektywne</i>
a)	Stypendia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	
b)	Szkolne ośrodki kariery	
c)	Wykorzystanie innowacyjnych form nauczania (np. e-learning, podręczniki internetowe, wykonywanie zadań z wykorzystaniem narzędzi internetowych)	
d)	Zakup pomocy naukowych (tablice multimedialne, komputery, oprogramowanie, narzędzia)	
e)	Zakup specjalistycznego oprogramowania	
f)	Inne, jakie?	
g)	Żadne z powyższych	
h)	Nie wiem	

9. Gdyby była możliwość kontynuowania działań realizowanych w szkole w ramach projektu PO KL, w jakich chciałby/chciałyby Pan/i aby dziecko uczestniczyło?		<i>Pytanie wielokrotnego wyboru –proszę wstawić znak X przy wszystkich właściwych odpowiedziach</i>
a)	Zajęcia wyrównawcze	
b)	Dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, jakie? <ul style="list-style-type: none"> • Informatyka • Języki obce • Przedsiębiorczość • Nauki ścisłe Inne, jakie?.....	
c)	Spotkania z psychologiem	
d)	Spotkania z doradcą zawodowym	
e)	Zajęcia dla dzieci z problemami w pisaniu i czytaniu (<i>m.in. dysleksja</i>)	
f)	Zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych	
	Zajęcia logopedyczne	
	Zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne	
	Gimnastyka korekcyjna	
	Specjalistyczne zajęcia terapeutyczne dla dzieci niepełnosprawnych (<i>hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia</i>)	
	Zajęcia dla uczniów szczególnie uzdolnionych	

	Inne, jakie?	
	Żadne z powyższych	
	Nie wiem	

10. Czy zajęcia z doradcą zawodowym prowadzone w ramach projektu UE wpłynęły na wybór przez Pani/Pana dziecko zawodu/szkoły, w którym/której będzie się kształciło w przyszłości?		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi</i>
a)	Tak	
b)	Nie	
c)	Nie wiem	

11. Czy Pana/i dziecko spełnia jeden z poniższych warunków:		<i>TAK</i>	<i>NIE (w przypadku zaznaczenia we wszystkich odpowiedziach „NIE” proszę przejść do pytania 13)</i>
a)	Jest osobą niepełnosprawną		
b)	Osiąga słabe wyniki w nauce		
c)	Jest przedstawicielem mniejszości etnicznej /narodowej		
d)	wywodzi się z rodziny o trudnej sytuacji finansowej /wychowawczej /rodzinnej / należy do innej grupy, która ze względu na czynniki ekonomiczne /społeczne czy kulturowe nie funkcjonuje prawidłowo w systemie oświaty		

12. Jeśli Pana/i dziecko należy do jednej z grup wymienionych powyżej - czy zajęcia w ramach projektu PO KL realizowanego w szkole, w jakich uczestniczyło Pani/a dziecko, były dostosowane do potrzeb Pana/i dziecka?		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi</i>
a)	Tak	
b)	Nie	
c)	Nie wiem	

13. Czy Pan/i dziecko otrzymywało w ostatnich latach pomoc stypendialną dla uczniów szczególnie uzdolnionych (w ramach projektu systemowego PO KL)?		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi</i>
a)	Tak	
b)	Nie – <i>koniec ankiety – prosimy nie odpowiadać na kolejne pytania</i>	
c)	Nie wiem – <i>koniec ankiety – prosimy nie odpowiadać na kolejne pytania</i>	

DODATKOWY BLOK PYTAŃ DLA RODZICÓW TYCH UCZNIÓW, KTÓRZY KORZYSTALI Z POMOCY STYPENDIALNEJ (blok pytań odnoszących się do p.b. 2.10)

14. Od kiedy dziecko otrzymuje stypendium ze środków PO KL? (proszę podać rok)	Pytanie otwarte (rok)

15. W jakim stopniu stypendium zostaje wykorzystane na rozwój edukacyjny ucznia?	Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi
a) Jego wysokość pozwoliła nam na sfinansowanie przede wszystkim podstawowych potrzeb edukacyjnych („funkcja podstawowa”)	
b) Jego wysokość pozwoliła nam na realizację pewnej liczby dodatkowych, ponadpodstawowych celów edukacyjnych („funkcja urozmaicająca”)	
c) Jego wysokość pozwoliła nam na realizację licznych dodatkowych, poszerzonych celów edukacyjnych („funkcja rozwijająca”)	

16. Gdyby dziecko nie otrzymywało stypendium, a zatem nie otrzymywałoby środków finansowych na pokrycie wydatków związanych z edukacją i rozwojem zdolności dziecka	Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi
a) ... zrealizowalibyśmy takie same działania, finansując je samodzielnie /z innych źródeł	
b) ... zrealizowalibyśmy większość działań, finansując je samodzielnie /z innych źródeł	
c) ... być może zrealizowalibyśmy część działań	
d) ... nie zrealizowalibyśmy większości lub żadnych działań	

17. Czy dla Pana/i dziecka przygotowany został indywidualny plan rozwoju?	Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi
a) Tak	
b) Nie	
c) Nie wiem	

18. W jakim stopniu udaje się zrealizować cele zawarte w indywidualnym planie rozwoju edukacyjnego ucznia?	Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi
a) Niemal wszystkie (90%-100%) (przejdźcie do pyt. 20)	
b) Większość (70%-80%) (przejdźcie do pyt. 20)	
c) Część (60%-50%) (przejdźcie do pyt. 20)	
d) Niewielką ilość (mniej niż 50%)	

19. Z czego wynika niski stopień realizacji?		<i>Pytanie otwarte</i>
20. Czy opieka dydaktyczna nauczyciela /pedagoga /doradcy zawodowego, sprawowana nad dzieckiem w związku z otrzymywanym stypendium, jest skuteczna (stanowi realne wsparcie w procesie wykorzystania stypendium na cele edukacyjne)?		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi</i>
a)	Zdecydowanie tak	
b)	Raczej tak	
c)	Raczej nie	
d)	Zdecydowanie nie	
e)	Trudno powiedzieć	
f)	Nie wiem, że dziecko ma taką opiekę	
21. Czy warunki przyznania stypendium są Pana/i zdaniem właściwie określone (tak, że pomoc trafia do osób, które tego potrzebują)?		<i>Pytanie jednokrotnego wyboru – proszę wstawić znak X przy właściwej (jednej) odpowiedzi</i>
a)	Kryterium średniej ocen	<ul style="list-style-type: none"> • Właściwe • Zbyt wygórowane • Zbyt niskie
b)	Kryterium dochodowe	<ul style="list-style-type: none"> • Właściwe • Zbyt wygórowane • Zbyt niskie

Dziękujemy za udział w badaniu.

Zespół Collect Consulting

Rodzice przedszkolaków biorących udział w projekcie

Informacje wstępne

Zwracamy się do Państwa z serdeczną prośbą o wzięcie udziału w badaniu edukacji przedszkolnej poprzez wypełnienie tej ankiety.

Ankieta, o której wypełnienie Państwa prosimy jest elementem badania przedszkoli powstałych ze środków PO KL. Badane ma na celu określenie, w jakim stopniu poszerzanie oferty edukacji przedszkolnej na Dolnym Śląsku spełnia potrzeby mieszkańców województwa.

Analizy dokonywane są na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego w ramach badania pn. „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”.

Instrukcja wypełnienia ankiety

Prosimy o zaznaczenie prawidłowej odpowiedzi lub kilku odpowiedzi poprzez wstawieniu znaku 'X' w odpowiednim wierszu.

Każde z pytań zawiera wskazówkę odnośnie ilości opcji, które można wybrać.

Informacje wstępne

Dane porządkujące	
Miejscowość zamieszkania respondenta	
Miejscowość położenia przedszkola, do którego uczęszcza dziecko	

1. Dlaczego zdecydowali się Państwo na posłanie dziecka do przedszkola?		Proszę wskazać wszystkie prawidłowe odpowiedzi
a)	Dziecko jest objęte obowiązkiem nauki przedszkolnej	
b)	Konieczność zapewnienia opieki dziecku na czas pobytu opiekuna/nów w pracy	
c)	Konieczność zapewnienia dziecku opieki na kilka godzin dziennie (nie związane z pracą opiekuna/ów)	
d)	Chęć rozwoju umiejętności dziecka poprzez uczęszczanie do przedszkola	
e)	Chęć nauczenia dziecka kompetencji społecznych (przebywanie z rówieśnikami)	
f)	Namowa ze strony znajomych/ rodziców	
g)	Inne, jakie.....	

2. Jakie zmiany nastąpiły w Państwa życiu w związku z dofinansowaniem przedszkola z funduszy unijnych?		Proszę wskazać wszystkie prawidłowe odpowiedzi
a)	Możliwość posłania dziecka do przedszkola	
b)	Możliwość zapewnienia dziecku optymalnego rozwoju dzięki edukacji przedszkolnej	
c)	Możliwość podjęcia zatrudnienia	
d)	Możliwość wydłużenia czasu pracy	
e)	Możliwość rezygnacji z pomocy przy opiece nad dzieckiem (babcia, opiekunka itp.)	
f)	Inne, jakie?	

3. Czy przedszkole/ grupa, do którego uczęszcza Pana/Pani dziecko powstało w ramach dofinansowania unijnego?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Tak	
b)	Nie (<i>Proszę zakończyć wypełnianie ankiety</i>)	
c)	Nie wiem	

4. Czy przed powstaniem tej grupy/ placówki Państwa dziecko uczęszczało do przedszkola?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Tak i było dostosowane do naszych potrzeb	
b)	Tak, ale nie było dostosowane do naszych potrzeb	
c)	Nie, dziecko nie było w wieku przedszkolnym	
d)	Nie, nie mogliśmy znaleźć miejsca w przedszkolu	
e)	Nie, nie mogliśmy znaleźć przedszkola spełniającego nasze potrzeby	
f)	Inne, jakie?	

Ocena działań realizowanych w ramach projektu

5. Czy w ramach unijnego dofinansowania w przedszkolu Pana/Pani dziecka wprowadzono dodatkowe zajęcia?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Tak	
b)	Nie (przejdźcie do pytania 8)	
c)	Nie wiem (przejdźcie do pytania 8)	
6. Jakie zajęcia zostały wprowadzone? Proszę ocenić prowadzone zajęcia poprzez wpisanie oceny od 1-5 gdzie 1 oznacza niedostosowane do Państwa potrzeb, 5- w wysokim stopniu dostosowane do potrzeb		Ocena dostosowania placówki do potrzeb pod względem podanych kryteriów
a)	Rytmika	
b)	Językowe	
c)	Logopedyczne	
d)	Gimnastyka korekcyjna	
e)	Inne, jakie?.....	

	....	
--	----------------	--

7. Czy Państwa zdaniem zajęcia dodatkowe oferowane w przedszkolu mają wpływ na lepsze przygotowanie do zajęć w szkole Pani/Pana dziecka?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Tak	
b)	Nie	
c)	Nie wiem	

8. W jakich godzinach jest otwarte przedszkole, do którego uczęszcza Pani/Pana dziecko?		
	Godzina otwarcia	Godzina zamknięcia
	Inne godziny otwarcia w dni:	
	Godzina otwarcia	Godzina zamknięcia
	Inne godziny otwarcia w dni:	
	Godzina otwarcia	Godzina zamknięcia

9. Czy godziny funkcjonowania przedszkola są odpowiednio dostosowane do Państwa potrzeb?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Tak	
b)	Tak, choć godziny otwarcia mogłyby zostać jeszcze wydłużone	
c)	Nie, przedszkole jest otwierane zbyt późno	
d)	Nie, przedszkole jest zamykane zbyt wcześnie	
e)	Inne, jakie.....	

10. Czy realizacja projektu wpłynęła na zmiany w tym zakresie		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Tak, przedszkole jest wcześniej otwierane	
b)	Tak, przedszkole jest dłużej czynne	
c)	Nie	
d)	Nie mam porównania	

11. Proszę ocenić placówkę, do której uczęszcza Państwa dziecko poprzez wpisanie oceny od 1-5 gdzie 1 oznacza niedostosowane do Państwa potrzeb, 5- w wysokim stopniu dostosowane do potrzeb		Ocena dostosowania placówki do potrzeb pod względem podanych kryteriów
a)	Pod względem lokalizacji	
b)	Pod względem ilości zajęć dodatkowych	
c)	Pod względem rodzaju zajęć dodatkowych	
d)	Pod względem jakości prowadzonych zajęć	
e)	Pod względem liczebności grupy	
f)	Pod względem wyposażenia	
g)	Kompetencje wychowawców	

12. Czy realizacja projektu z PO KL przez placówkę zachęciła Państwa do posłania dziecka do przedszkola?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Nie, i tak zamierzaliśmy posłać dziecko do przedszkola	
b)	Nie, ale wybraliśmy tę placówkę, bo wydaje nam się, że ma wyższy standard	
c)	Tak, bo dzięki projektowi powstała nowa placówka przedszkolna	
d)	Tak, bo dzięki projektowi powstały nowe miejsca w przedszkolach	
e)	Tak, dodatkowe zajęcia przekonały nas do posłania dziecka do przedszkola	
f)	Tak, godziny otwarcia zadecydowały, że posłaliśmy dziecko do przedszkola	
g)	Tak, promocja projektu przekonała nas do posłania dziecka do przedszkola	
h)	Inne, jakie?.....	

Losy placówki po zakończeniu realizacji projektu

13. Czy placówka/ miejsce w przedszkolu zajmowane przez Państwa dziecko jest nadal finansowane w ramach PO KL?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Tak	
b)	Nie (przejdźcie do pytania 15)	
c)	Nie wiem (przejdźcie do pytania 15)	

14. Czy ma Pan/i wiedzę o losie przedszkola/ miejsc powstałych na skutek realizacji projektu po zakończeniu projektu?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Przedszkole/ nowe miejsca nadal będzie funkcjonowało	
b)	Przedszkole/ nowe miejsca będzie funkcjonowało jeśli rodzice zgodzą się pokrywać część kosztów	
c)	Losy przedszkola/ nowych miejsc nie są przesądzone	
d)	Przedszkole/ nowe miejsca zostanie zamknięte	
e)	Nie wiem	

15. Jaką kwotę jest Pan/i skłonna zapłacić miesięcznie za dalsze uczęszczanie dziecka do tej placówki po zakończeniu projektu?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Poniżej 300 zł	
b)	300 – 500 zł	
c)	Powyżej 500 zł	
d)	Nie będę płacił/a za uczęszczanie mojego dziecka do tej placówki	
e)	Nie wiem	

Stan i rola edukacji przedszkolnej

16. Które aspekty edukacji przedszkolnej Państwa zdaniem, w szczególności wpływają na rozwój dziecka?		Proszę wskazać wszystkie prawidłowe odpowiedzi
a)	Zajęcia służące zdobywaniu wiedzy	
b)	Zajęcia ruchowe	
c)	Zajęcia korekcyjne (logopedyczne, gimnastyczne)	
d)	Pobyty z rówieśnikami	
e)	Konieczność zwiększenia swojej samodzielności	

f)	Pobyt w przedszkolu nie wpływa lepiej rozwój dziecka niż stała opieka matki	
g)	Nie wiem	
h)	Inne, jakie?.....	

17. W miejscu Państwa zamieszkania, spośród dzieci starających się o możliwość uczęszczania do przedszkola, liczba miejsc w przedszkolach pozwala na przyjęcie...		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Wszystkich zainteresowanych	
b)	... niemal wszystkich zainteresowanych dzieci (około 90%-100% ubiegających się)	
c)	... zdecydowanej większości zainteresowanych dzieci (około 70%-80% ubiegających się)	
d)	... tylko części dzieci (około 50%-60% ubiegających się)	
e)	... tylko niewielu dzieci (mniej niż 50% ubiegających się)	
f)	Nie potrafię określić (<i>przejdźcie do pytania 16</i>)	

18. Jakie zmiany dostrzegają Państwo w ostatnich latach w zakresie edukacji przedszkolnej w miejscu zamieszkania?		Proszę wskazać jedną prawidłową odpowiedź
a)	Powstała nowa placówka przedszkolna	
b)	Stara placówka została odnowiona pod względem wyposażenia	
c)	Placówka znacznie rozszerzyła swoją ofertę edukacyjną	
d)	Nie zauważyłem/zauważyłam, aby cokolwiek się zmieniło (<i>przejdźcie do pytania nr 18</i>)	
e)	Nie wiem (<i>przejdźcie do pytania nr 17</i>)	

19. Jakie potrzeby w zakresie edukacji przedszkolnej w Pana/Pani miejscu zamieszkania nadal występują?		Proszę wskazać wszystkie prawidłowe odpowiedzi
a)	Zbyt mała liczba placówek	
b)	Placówki źle wyposażone	
c)	Niewielu wychowawców, zbyt liczne grupy	
d)	Brak dodatkowych zajęć	
e)	Wychowawcy zbyt słabo przygotowani do pracy z dziećmi	
f)	Brak oferty przygotowanej dla dzieci z specjalnymi potrzebami (np. dzieci niepełnosprawne)	
g)	Inne jakie?	

Dziękujemy za udział w badaniu.

Zespół Collect Consulting

Scenariusz wywiadu z dyrektorami szkół i nauczycielami

Moderator

Powitanie /przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się .... , reprezentuję firmę Collect Consulting z siedzibą w Katowicach. Spotykamy się w związku z badaniem ewaluacyjnym realizowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego **„Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”**.

W ramach naszego spotkania poruszymy zagadnienia związane z efektami wykorzystania przez szkoły i placówki kształcenia środków w ramach Priorytetu IX PO KL. Odniesiemy się kolejno do: wpływu realizowanych projektów na zmiany w sposobie funkcjonowania szkoły oraz zmiany w ofercie edukacyjnej placówki, wpływu dofinansowania projektów na rozszerzenie oferty edukacyjnej szkół, w tym dokonamy oceny programów rozwojowych szkół. Wpływ działań PO KL w obszarze edukacji rozważać będziemy w kontekście ich użyteczności, skuteczności i trwałości.

Spotkanie potrwa około godziny.

Pytania wygrubione będą zadawane wyłącznie nauczycielom i dyrektorom szkół zawodowych.

WSTĘP DLA NAUCZYCIELI

W ramach niniejszego wywiadu prosimy Pana/ią o udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące:

- Oceny szkoleń, których celem było podniesienie kwalifikacji nauczycieli (finansowanych z PO KL) (*jeżeli nauczyciel brał udział we wsparciu w ramach Działania 9.4*);
- Oceny programu rozwojowego wdrażanego przez placówkę, w której Pan/i pracuje (w przypadku pracy w kilku szkołach podczas wywiadu skupimy się na placówce wskazanej przez moderatora).

PYTANIA WPROWADZAJĄCE

---

1. Jakiego rodzaju wsparcie zakładał Program rozwojowy wprowadzony w szkole, w której Pan/i pracuje? Które form wsparcia ocenia Pan/i jako najskuteczniejsze? [1.4, 3.3]
2. W jaki sposób były planowane elementy Programu rozwojowego, który Państwo realizujecie/realizowaliście w ramach projektu PO KL?
  - Na jakie potrzeby odpowiadały działania zaplanowane w ramach Programu?
  - Jak zdiagnozowano te potrzeby?
3. **Czy i w jakim zakresie realizowane w ramach PO KL formy wsparcia uzupełniały/uzupełniają się z innymi działaniami podejmowanymi w placówce? [3.14]**
4. Jakie zmiany poza realizowanymi w ramach projektu PO KL wprowadzili Państwo w przeciągu ostatnich 3 lat w placówce? Z jakich potrzeb wynikały? W jaki sposób diagnozowane były te potrzeby? [1.5, 1.19]

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5. Jakie inne zmiany są jeszcze potrzebne szkole? Czy z Pani/Pana wiedzy wynika, że zmiany te można przeprowadzić w ramach PO KL? [1.5]

ZMIANA FUNKCJONOWANIA PLACÓWKI

---

6. Czy na skutek realizacji projektu zmianie uległ sposób zarządzania szkołą (np. zintegrowane programy komputerowe, odpowiedzialne za różne dziedziny funkcjonowania szkoły: organizacje roku szkolnego, finanse, kadry, ewidencje postępów uczniów w nauce, kompleksowe zarządzanie bibliotekami; innowacyjne formy oceny pracy uczniów)? [1.3, 1.19]
- Czego dotyczyły wprowadzone zmiany?
  - Czy wykorzystano nowe podejście w zarządzaniu (np. ICT)?
  - Czy na obecnym etapie wdrażania zmian można mówić o ich efektach? Jakie to efekty?
  - Jaka jest możliwość zachowania trwałości tych zmian?
  - Czy w związku ze zmianą sposobu zarządzania szkołą placówka podjęła współpracę z innymi instytucjami? (innymi szkołami, **pracodawcami, instytucjami rynku pracy**)? Czy przed wprowadzeniem nowego systemu zarządzania szkoła współpracowała z innymi instytucjami?
7. Czy w ramach realizowanego projektu zaplanowano wdrożenie innowacyjnych form nauczania? [3.13]
- W jakich aspektach są one skuteczniejsze niż tradycyjne?
  - Jakie cele uda się osiągnąć dzięki tym zmianom?
8. Czy zmiany w placówce obejmują wprowadzenie innowacyjnych form oceny pracy ucznia? [3.13]
- Na czym polega nowy system oceniania?
  - Dlaczego formy te są lepsze?
  - Jakie są skutki tych zmian w kontekście wyrównania szans uczniów **oraz podnoszenia jakości kształcenia zawodowego**?
9. Czy wsparcie to mogłoby być realizowane bez środków EFS? W jaki sposób? [1.19]

MODERNIZACJA OFERTY KSZTAŁCENIA

---

10. Czy w ramach projektu PO KL w szkole odbywają się dodatkowe zajęcia dla uczniów? [1.4, 3.8]
- Jakie zajęcia zostały dodane/ zmodyfikowane (zajęcia dodatkowe, zajęcia wyrównawcze, zajęcia w plenerze, wycieczki edukacyjne itd.)?
  - Czy zajęcia te będą prowadzone również po zakończeniu realizacji projektu? Z jakich środków finansowych?
11. Czy w ramach projektu z PO KL dokonano zakupu pomocy dydaktycznych? [1.9, 3.11]
- Jakie pomoce zakupiono (**urządzenie, maszyny**, wyposażenie sali)?
  - W odpowiedzi na jakie potrzeby zostały one zakupione? [1.5]

- Kto zdiagnozował te potrzeby i w jaki sposób? [1.5]
- Jakie są widoczne efekty zakupu tych pomocy naukowych?

12. W jaki sposób realizacja projektu przyczyniła się do zwiększenia liczby godzin/zajęć obejmujących praktyczną naukę zawodu? [3.15]

13. Co jeszcze należałoby zmienić w programie szkoły, aby lepiej przygotować ucznia do podjęcia pracy? [3.12]

14. Czy program rozwojowy szkoły obejmował wprowadzenie/ rozszerzenie doradztwa zawodowego oferowanego uczniom? [1.7]

- Jakie działania są podejmowane aby doradztwo zawodowe przyczyniło się do wyboru optymalnego zawodu dla ucznia?
- W jaki sposób doradztwo edukacyjno-zawodowe jest dostosowane do potrzeb uczniów?
- **Jakie są kompetencje doradców w kontekście zawodów nauczanych w szkole? [3.16]**
- Na jakich elementach skupia się doradztwo (weryfikacja predyspozycji uczniów, podnoszenie kwalifikacji w zakresie poszukiwania pracy, dostarczanie wiedzy w zakresie możliwości zawodowych na rynku pracy itd.)?
- Czy doradztwo będzie kontynuowane po zakończeniu projektu?

15. Czy program rozwojowy szkoły obejmował wprowadzenie/ rozszerzenie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oferowanego uczniom? [1.7]

- Do kogo zostało skierowane wsparcie? Kto podejmował decyzje o udzieleniu wsparcia?
- Czy wsparcie będzie kontynuowane po zakończeniu projektu?
- Jak uczniowie odnoszą się do tych spotkań?

16. Czy program rozwojowy obejmuje działania skierowane do uczniów, którzy ze względu na czynniki ekonomiczne, społeczne czy kulturowe nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty? [2.7]

- Czy wsparcie obejmuje uczniów czy również ich rodziny?
- **Czy w ramach tego wsparcia szkoła podjęła współpracę z innymi instytucjami np. MOPS, OHP, pracodawcy (aby uczeń po zakończeniu szkoły podjął zatrudnienie)?**
- Jakie są efekty podejmowanych działań, zwłaszcza w zakresie wyrównania szans edukacyjnych uczniów?

PODNOSZENIE KWALIFIKACJI NAUCZYCIELI – PYTANIA WYŁĄCZNIE DLA NAUCZYCIELI

---

17. Jak doszło do przystąpienia Pana/i do projektu? [1.18]

- Kto zaproponował udział w projekcie?
- Kto zdecydował o udziale w projekcie?
- Jakie kwalifikacje Pan/i poszerzyła [nauka nowych metod nauczania, zmiana przedmiotu kształcenia, wzrost kompetencji w zakresie nauczania dzieci z dysfunkcjami)?

18. Jak ocenia Pan/i udział w projekcie dotyczącym podnoszenia kwalifikacji nauczycieli?

- Jak ocenia Pan/i nowe kompetencje pod kątem użyteczności w szkole? Jakie będą skutki poszerzenia przez Pana/ią swoich kompetencji?
- Czy nowe kompetencje przyczyniają się do wyrównania szans edukacyjnych uczniów? W jaki sposób? [1.10]

OGÓLNA OCENA EFEKTÓW PROGRAMU ROZWOJOWEGO

---

19. Czy udało się zachęcić uczniów do efektywnego uczestnictwa w zajęciach? W jaki sposób? [2.15]

- a. Czy uczniowie chętnie brali udział w zajęciach?
- b. Czy wie Pan/i co zachęcało uczniów do uczestnictwa w zajęciach?
- c. Jeżeli nie uczestniczyli chętnie: czy zna Pan/i przyczyny z powodu których uczniowie nie chcieli uczestniczyć w zajęciach?

20. Czy ma Pan/i wiedzę na temat tego czy udział uczniów w projekcie miał wpływ na kontynuację nauki? W jaki sposób? [2.14]

21. Które ze zmian dokonane w ramach modernizacji kształcenia uważa Pan/i za najkorzystniejsze biorąc pod uwagę zmniejszanie dysproporcji w osiągnięciach uczniów? [3.5, 3.6]

- Czy znaczenie mają wyłącznie zajęcia dodatkowe? Czy też organizacja placówki?
- Proszę szczegółowo uzasadnić swoje zdanie.

22. Czy wdrożony program rozwojowy przyczynił się do podniesienia jakości nauczania w szkole, a co za tym idzie do osiągnięcia lepszych wyników w nauce przez uczniów? [1.6]

- Czy i w jaki sposób dokonywana jest diagnoza poprawy wyników uczniów w nauce?

23. Czy program wpłynął na wzrost popularności szkolnictwa zawodowego? [3.9]

- **Czy uczniowie wskazują na większe niż dotychczas zainteresowanie kształceniem zawodowym?**
- **W wyniku jakich działań nastąpiła taka zmiana?**

24. Czy Pana/i zdaniem pomoc stypendialna w realny sposób wyrównuje szanse edukacyjne uczniów? W jaki sposób? [2.10]

25. Czy Pana/i zdaniem indywidualizacja nauczania wyrównuje szanse edukacyjne uczniów? W jaki sposób? [2.9]

26. Czy realizowane programy rozwojowe mają/miały charakter kompleksowy czy działanie ogranicza się jedynie do realizacji jednego z możliwych zadań w stosunku do jednego ucznia? [1.16]

27. Czy Pana/i zdaniem realizowany program rozwojowy przyczynia się do dostarczenia na rynek pracy większej liczby specjalistów o kwalifikacjach odpowiadającym aktualnym wymogom pracodawców? [3.4]

- a. **Czy program rozwojowy realizowany w szkole miał wpływ na zmianę sytuacji uczniów na rynku pracy?**

- b. **Czy badają Państwo losy absolwentów szkoły? Czy ma Pan/i wiedzę na temat tego czy pracują w wyuczonym zawodzie? (jaki odsetek?)**
- c. **Jak długo absolwenci poszukują pracy?**
- d. **Jakie inne działania należałoby podjąć żeby zwiększyć szanse absolwentów na rynku pracy?**
- 28. Które z form wsparcia są najbardziej skuteczne w pomocy uczniom w przyszłej sytuacji na rynku pracy (np. staże, praktyki)? (czym powinien cechować się staż/praktyka – długość zajęć, liczba godzin, rodzaj umiejętności praktycznych, które nabyte uczeń)**
29. Czy wsparcie to mogłoby być realizowane bez środków EFS? W jaki sposób? Które elementy? [1.19]

PYTANIA SKIEROWANE WYŁĄCZNIE DO DYREKTORÓW

- 30. W jaki sposób zmiany wprowadzane w placówkach były dostosowywane do potrzeb rynku pracy? [3.7]**
- **Skąd czerpano informacje o potrzebach rynku pracy?**
  - **Czy podejmowano w tym zakresie współpracę w przedsiębiorcami?**
- 31. W jakim stopniu realizacja projektu w ramach PO KL wpłynęła na rozwój współpracy szkół i placówek zawodowych z przedsiębiorcami i instytucjami rynku pracy (Powiatowe Urzędy Pracy, Hufce Pracy, agencje zatrudnienia itp.) w zakresie nauki przyszłego zawodu? [3.10]**
- **Jakie warunki są konieczne, aby współpraca była kontynuowana?**
32. Czy dofinansowanie w ramach PO KL realnie wpłynęło na wprowadzenie trwałych zmian w systemie zarządzania szkołą poprzez wprowadzenie bardziej efektywnego modelu zarządzania placówką oświatową? [1.3]
- Kto opracował model zarządzania?
  - Kto zdecydował o jego wprowadzeniu? Na jakiej podstawie?
  - Na czym polegają zmiany w systemie zarządzania szkołą?
33. Czy w ramach programu zostały ujęte działania skierowane do młodzieży, która przedwcześnie opuściła system szkolnictwa lub jest zagrożona przedwczesnym opuszczeniem systemu szkolnictwa? [2.11]
- Jak te działania?
  - Skąd czerpano informację w zakresie potrzeb tych osób?
  - Jak realizowane jest to wsparcie?

Czy uczniowie zagrożeni przedwczesnym opuszczeniem systemu oświaty są/byli zainteresowani

Scenariusz wywiadu z dyrektorami przedszkoli

Moderator

Powitanie /przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się .... , reprezentuję firmę Collect Consulting z siedzibą w Katowicach. Spotykamy się w związku z badaniem ewaluacyjnym realizowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego **„Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”**.

Kontaktuję się z Panem/ Panią w związku z realizowanym przez Pana/Panią działaniami dotyczącym rozwoju edukacji przedszkolnej. W ramach naszego spotkania poruszymy zagadnienia związane z zadaniami realizowanymi w ramach projektu, zainteresowaniem ze strony opiekunów i rodziców przedszkolaków, z jakim spotkały się te działania oraz ogólnej oceny rozwoju edukacji przedszkolnej w regionie.

Rozmowa potrwa około godziny.

Podczas udzielania odpowiedzi na pytania bardzo proszę o odwoływanie się do przykładów obrazujących poruszany temat.

DANE METRYCZKOWE

Miejscowość funkcjonowania placówki:.....

Forma placówki (przedszkole, punkt przedszkolny, oddział przedszkolny).....

Numer/nazwa projektu.....

DZIAŁANIA REALIZOWANE W RAMACH PROJEKTU

---

1. Czy w ramach realizowanego projektu wprowadził/a Pan/i zmiany w zarządzaniu placówką? [1.3]

- Jakie były założenia w projekcie w tym zakresie?
- Jaki model zarządzania Pan/i wprowadził/a?
- Czy wprowadzona zmiana sprawdza się w zarządzaniu placówką? Jakie są jej efekty?
- Czy dokonana zmiana będzie zachowana po zakończeniu realizacji projektu?

2. Jakie działania są podejmowane w ramach projektu?

- Otworzenie nowej placówki przedszkolnej? Jeśli tak, czy jest zainteresowanie miejscami w przedszkolu? Czy liczba miejsc jest wystarczająca w stosunku do zainteresowania rodziców/opiekunom?
- zwiększenie miejsc w przedszkolu? Jeśli tak, czy jest zainteresowanie miejscami w przedszkolu? Czy liczba miejsc jest wystarczająca?

- zmiana godzin otwarcia placówki? Jeśli tak, jaka zmiana nastąpiła? Czy rodzice/ opiekunowie korzystają z dodatkowych godzin otwarcia placówki? Jaka jest skala zainteresowania?
  - wprowadzenie dodatkowych zajęć? Jeśli tak, czy jest zainteresowanie tymi zajęciami? Jaki wpływ mają te zajęcia na rozwój dzieci? Jaki wpływ mają te zajęcia na przygotowanie dzieci do nauki szkolnej?
  - zakup wyposażenia placówki?
3. Skąd pojawił się pomysł na otwarcie placówki/ zmiany w placówce przedszkolnej? [2.3]
- W jaki sposób zdiagnozowali Państwo występujące niedobory (miejsc w przedszkolach, dodatkowych zajęć)? Kto zgłaszał potrzeby w tym zakresie (rodzice, dyrektor, gmina itd.)?
  - Jakie to były potrzeby?
  - Czy prowadzone działania odpowiadają na potrzeby dzieci i rodziców?
4. Czy przedszkola/ nowe miejsca w przedszkolach utworzone w ramach projektu będą możliwe do utrzymania po zakończeniu realizacji projektu? Z jakich środków będą finansowane? [2.5]
- Czy uważa Pan/Pani, że po zakończeniu projektu rodzice zgodzą się na częściowe finansowanie przebywania ich dziecka w przedszkolu? Czy ktoś składał już takie deklaracje?
5. Czy istnieje zagrożenie niezrealizowania pełnego zakresu projektu lub rozwiązania umowy o dofinansowanie? [2.10] (W przypadku braku wiedzy prosba o nazwisko i dane kontaktowe koordynatora projektu. Dotyczy również kolejnego pytania)
- Jaki zakres nie zostanie wykonany?
6. Czy przewiduje Pan/i oszczędności na zakończenie realizacji projektu w stosunku do pierwotnie zakładanych kwot? [2.15]
- Czy przyjęli Państwo do projektu liczbę przedszkolaków zgodną z założeniami?
  - Czy projekt generuje wartość dodaną w postaci wyższych niż założone w projekcie wartości innych wskaźników? Które to wskaźniki? Jakie wartości przyjmują?

ODDZIAŁYWANIE PROJEKTU

---

7. Jak Pana/Pani zdaniem realizacja tego typu projektów wpłynęła na świadomość rodziców i społeczności lokalnych w zakresie edukacji przedszkolnej? [2.13]
8. Na ile projekt zaktywizował rodziców jako opiekunów dzieci? Na ile dodatkowe miejsca w przedszkolach pozwoliły/ wpłynęły na podjęcie zatrudnienia przez rodziców/ opiekunów przedszkolaków?
9. Na ile projekt zaktywizował społeczność lokalną? Na ile postrzegają Państwo takie projekty jako szanse aktywizacji i koncentracji uwagi społeczności lokalnej wokół zagadnień edukacyjnych?
10. Czy zwiększenie liczby miejsc w przedszkolach oraz stworzenie nowych przedszkoli przyczyniło się do zmiany świadomości rodziców/ opiekunów odnośnie roli edukacji przedszkolnej? [2.13]

POTRZEBY W GMINIE W ZAKRESIE EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ

---

11. Czy działania realizowane w projekcie udałoby się wprowadzić bez wsparcia z EFS? W jaki sposób? Z jakich środków można było je alternatywnie finansować?
12. Czy w gminie występują potrzeby, których nie udało się sfinansować w ramach EFS? Jak te potrzeby? Kto je zgłaszał?[2.12]
- Czy utworzone miejsca dla przedszkolaków zaspokoili potrzeby zgłaszane przez rodziców/opiekunów? Jeśli nie, jak duże zainteresowanie miejscami przedszkolnymi Pana/ Pani zdaniem istnieje jeszcze w gminie?
  - Dlaczego nie można było zrealizować tych działań w ramach projektu (koszty niekwalifikowane, zbyt wysoka wartość projektu, konieczność spełnienia kryteriów strategicznych)?

Scenariusz wywiadu z przedsiębiorcami

Moderator

Powitanie /przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się ....., reprezentuję firmę Collect Consulting z siedzibą w Katowicach. Spotykamy się w związku z badaniem ewaluacyjnym realizowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego **„Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”**.

W ramach naszego spotkania poruszymy zagadnienia związane z efektami Państwa współpracy ze szkołą zawodową i ewentualnie innymi instytucjami rynku pracy w związku z projektem realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Rozmowa potrwa około godziny.

Podczas udzielania odpowiedzi na pytania bardzo proszę o odwoływanie się do przykładów obrazujących poruszany temat.

DANE METRYCZKOWE

Miejscowość funkcjonowania zakładu pracy.....

Branża pracodawcy.....

Numer/nazwa projektu.....

Nazwa placówki edukacyjnej, z którą współpracuje w ramach projektu.....

Miejscowość funkcjonowania placówki edukacyjnej, z którą współpracuje w ramach projektu.....

PYTANIA WPROWADZAJĄCE

---

1. W jaki sposób dowiedział/a się Pan/Pani o możliwości udziału w projekcie? [3.10]
  - Czy uczestnictwo w projekcie wynikało z Pana/Pani inicjatywy, inicjatywy szkoły zawodowej /innego przedsiębiorstwa/innej instytucji?
2. Dlaczego zdecydował/a się Pan/Pani wziąć udział w projekcie? [3.10]
  - Jakie w tym zakresie dostrzega Pan/Pani korzyści dla firmy, w której Pan/Pani pracuje?
3. Czy wcześniej istniała jakaś forma współpracy pomiędzy Pana/Pani przedsiębiorstwem a szkołą?[3.10]
  - Na czym ona polegała?
  - Czy Pana/Pani firma współpracuje/współpracowała przed przystąpieniem do projektu z innymi szkołami zawodowymi z województwa, instytucjami rynku pracy (np. PUP)?
  - Jeżeli tak, na czym ta współpraca polegała?

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4. Jakie cele w zakresie dostosowywania kompetencji absolwentów do potrzeb pracodawców, Pana/Pani zdaniem zostaną/zostały zrealizowane dzięki projektowi?

ZADANIA REALIZOWANE W PROJEKCIE

---

5. Na czym polega udział Pana/Pani przedsiębiorstwa w projekcie? [3.7,3.10]
- Czy realizują Państwo staże, praktyki zawodowe, wykłady w szkołach, współpracę w modernizacji programu kształcenia? Proszę szczegółowo opisać podejmowane działania.
  - Jak ocenia Pan/Pani współpracę ze szkołą w tym zakresie?
  - Czy Pani/Pana zdaniem czas trwania stażu/praktyki/prelekcji był wystarczający aby przekazać uczniowi praktyczną wiedzę w zawodzie?
  - W jaki sposób w Pani/Pana firmie uczniowie nabywają umiejętności praktycznych w ramach projektu? Czy istnieje program praktyki/stażu ustalony ze szkołą?
  - Czym zajmują się uczniowie na tych stażach/praktykach? Jakie umiejętności są nabywane przez uczniów podczas staży i praktyk? (np. umiejętność obsługi urządzeń specjalistycznych, poznawanie specyfiki branży, zapoznawanie się z procesem produkcji/ świadczenia usług, poznawanie kwestii formalnych istotnych w branży).
  - Czy uważają Państwo, że uczniowie są z nich zadowoleni? Czemu?
  - Co im to daje innego niż zwykle zajęcia w szkole?
  - Czy widzą Państwo różnicę/zmianę w kompetencjach uczniów zaczynających staż/praktykę a kończących staż/praktykę? Co to za zmiana?
  - Czy sądzą Państwo, że łatwiej im będzie znaleźć prace w zawodzie dzięki stażom/praktykom?
6. Czy zostają osiągnane/ zostały osiągnięte zakładane cele przedsiębiorstwa (np. nabycie potrzebnych specjalistów, stażystów) oraz cele projektu? (np. nauka uczniów wykonywania zawodu, wprowadzenie zmian w programie nauczania) Które cele udało się osiągnąć, a jakich nie udało się osiągnąć?
7. Czy w ramach realizowanego projektu firma została włączona w diagnozowanie potrzeb rynku pracy w zakresie zapotrzebowania na absolwentów o określonych kwalifikacjach? W jaki sposób? [3.7]
- Czy w ramach projektu zbadane zostały potrzeby przedsiębiorstwa w zakresie zapotrzebowania na specjalistów? Jeżeli tak, w jaki sposób? [3.7]
  - Jeżeli nie, czy kiedykolwiek Pana/Pani przedsiębiorstwo uczestniczyło w diagnozie potrzeb w zakresie zapotrzebowania na specjalistów? Kto był organizatorem tej analizy potrzeb? W jakim celu była prowadzona?[3.7]
8. Czy w ramach projektu współpracują Państwo tylko ze szkołą czy projekt zakłada współpracę grupy instytucji (pracodawcy, instytucje rynku pracy, placówki oświatowe itd.)? [3.10]
- W jakim zakresie podjęto współpracę z poszczególnymi instytucjami?
  - Czy udział w projekcie w zakresie praktycznej nauki zawodu przynosi korzyści dla pracodawcy? Jeśli tak to jakie?

- Jakie warunki są konieczne, aby współpraca była kontynuowana? [3.10]
9. Czy działania te zapoczątkowały stałą współpracę ze szkołami? Czy po zakończeniu realizacji projektu zamierzacie Państwo je kontynuować? [3.10]
- Czy Pana/Pani zdaniem realizacja tego typu projektów wpływa na zwiększenie liczby zajęć praktycznej nauki zawodu? Czy Pana/Pani zdaniem udział w projekcie zwiększa kompetencje zawodowe uczniów? W jaki sposób?
10. Jakie warunki są konieczne, aby mógł/mogła Pan/ Pani kontynuować współpracę ze szkołą w obecnym zakresie?
- Jakie warunki są konieczne, aby mógł/mogła Pan/ Pani poszerzyć współpracę ze szkołą? W jakim zakresie możliwe jest poszerzenie tej współpracy (przyjmowanie większej liczby stażystów, rozszerzenie współpracy o nowe zawody, rozszerzenie współpracy o nowe formy np. zajęcia studyjne, konsultacje)?

BARIERY W PODEJMOWANIU ZATRUDNIENIA PRZEZ ABSOLWENTÓW

---

11. Czy zatrudnia Pan/Pani absolwentów szkół zawodowych? [4.6]
- Czy uczniowie, którzy brali udział w stażach/praktykach zawodowych w ramach projektu znaleźli zatrudnienie w Pana/Pani firmie? Czy dostrzega Pan/ Pani szanse na zaproponowanie zatrudnienia tym osobom w najbliższym czasie?
  - Ile osób zostało zatrudnionych? Na jakich stanowiskach? Czy dostrzega Pan/Pani różnicę w zakresie umiejętności między osobami, które uczestniczyły w projekcie oraz tymi, które nie brały w nim udziału?
  - Jeżeli nie, czy planuje Pan/Pani zatrudnienie osób przyjmowanych na praktykę w Pana/i firmie w ramach projektu?
  - Jeżeli nie, co jest tego przyczyną? Jakie czynniki utrudniają zatrudnianie uczestników projektów/absolwentów? Co należałoby zmienić?
  - Czy jest Pan/Pani zainteresowany/a zatrudnianiem osób, które odbyły praktyki i staże zawodowe w innych firmach tej samej branży, co reprezentowana przez Pana/ią firma?

OCENA JAKOŚCI KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO W BRANŻY, W KTÓREJ PRACUJE RESPONDENT

---

12. Jak ocenia Pan/Pani jakość kształcenia zawodowego w regionie pod kątem zapotrzebowania Państwa przedsiębiorstwa na kadrę? [3.8]
- Czy oferta szkół zawodowych umożliwia zatrudnianie kompetentnych absolwentów? Czy umożliwia wykształcenie specjalistów o pożądanym przez Państwa jako pracodawcę kwalifikacjach?
  - Czy dostrzega Pan/Pani zmiany w kształceniu zawodowym pod kątem lepszego kształcenia uczniów, które mogą wynikać z realizacji projektów, takich jak ten, w którym uczestniczy/uczestniczyło Pana/Pani przedsiębiorstwo? (np. większe doświadczenie zawodowe, umiejętność obsługi urządzeń specjalistycznych, znajomość specyfiki branży).

- Czy dostrzega Pan/Pani zmiany w ofercie kształcenia szkół zawodowych? Np. nowe kierunki, szkolenia itp.? Czy są one przydatne dla zwiększenia adekwatności kwalifikacji posiadanych przez absolwentów dla branży, w której Pan/ Pani pracuje?
  - Czy Pana zdaniem realizacja projektu przyczyniła się do wzmocnienia praktycznej nauki zawodu?
13. Jakiego Pana/Pani zdaniem należałoby wprowadzić zmiany, aby lepiej przygotować uczniów do podjęcia pracy? [3.12]
- Jakiego widzi Pan/Pani braki w wykształceniu/ przygotowaniu do zawodu u absolwentów szkół?
  - Jakiego inne formy wsparcia można by wprowadzić do podobnych projektów w przyszłości, aby:
    - i. zwiększyć atrakcyjność kształcenia zawodowego?
    - ii. dostosować kompetencje absolwentów do potrzeb w branży, w której Pan/Pani pracuje?

OCENA JAKOŚCI KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO W REGIONIE

14. Jak ocenia Pan/Pani jakość kształcenia zawodowego w regionie? [3.8] (*Pytania opcjonalne, jeśli respondent nie jest w stanie odnieść się do sytuacji w regionie to zakończenie wywiadu*).
- Czy oferta szkół zawodowych umożliwia zatrudnianie kompetentnych absolwentów? Czy umożliwia wykształcenie specjalistów o pożądanych przez pracodawców kwalifikacjach? W zakresie jakiego branży jest Pan/Pani w stanie odpowiedzieć na te pytania?
  - Czy zmiany w ofercie kształcenia szkół zawodowych są dostosowane do potrzeb lokalnego/ regionalnego rynku pracy?
  - Czy Pana zdaniem realizacja projektu przyczyniła się do wzmocnienia praktycznej nauki zawodu?
15. Jakiego Pana/Pani zdaniem należałoby wprowadzić zmiany, aby lepiej przygotować uczniów do podjęcia pracy w kontekście potrzeb rynku pracy? [3.12]
- Jakiego zawody należy promować, rozwijać?
  - Jakiego inne formy wsparcia można by wprowadzić do podobnych projektów w przyszłości, aby zwiększyć dostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy?

Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego z przedstawicielami szkół i placówek wspartych z PO KL oraz organizacji pozarządowych

Moderator

Powitanie /przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się .... , reprezentuję firmę Collect Consulting z siedzibą w Katowicach. Spotykamy się w związku z badaniem ewaluacyjnym realizowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego **„Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”**.

Celem badania jest dokonanie oceny działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim w kontekście ich wpływu na podniesienie jakości oferty edukacyjnej oraz wyrównywanie szans edukacyjnych mieszkańców Dolnego Śląska. W ramach naszego spotkania odniesiemy się kolejno do różnych obszarów oddziaływania wsparcia w ramach Priorytetu IX PO KL, w szczególności do skuteczności, użyteczności i trwałości jego rezultatów.

Celem Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 jest wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej. Cel ten realizowany jest poprzez wspieranie różnorodnych obszarów, m.in.: zatrudnienia, **edukacji**, integracji społecznej, rozwoju przedsiębiorstw i przedsiębiorczości, wyrównywaniem dysproporcji między obszarami miejskimi i wiejskimi. Działania skierowane na rozwój edukacji zmierzają do podniesienia jej jakości i skuteczności, modernizacji oferty kształcenia, w tym m.in. w zakresie dostosowania jej do potrzeb rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy.

Priorytet IX Rozwój kompetencji i wykształcenia w regionach realizuje wsparcie dla placówek oświatowych, uczniów, nauczycieli oraz pracowników administracyjnych placówek oświatowych. Wspierane są następujące działania:

- Upowszechnianie edukacji przedszkolnej poprzez wspieranie istniejących placówek oraz dotowanie nowych (szczególnie na terenach wiejskich)
- Indywidualizacja programu nauczania realizowana w szkołach podstawowych w klasach I-III
- Programy rozwojowe realizowane w szkołach wszystkich szczebli (moderator po krótko przypomni/przedstawi jakiego typu działania mogą być realizowane w ramach programów rozwojowych, indywidualizacji nauczania)
- Projekty skierowane na podnoszenie kwalifikacji nauczycieli.

Za realizację Programu na terenie województwa odpowiada Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego pełniący funkcję Instytucji Pośredniczącej (wdrażanie Działań: 8.2, 9.1, 9.2, 9.4, 9.5).

PYTANIA WPROWADZAJĄCE

(skierowane do przedstawicieli szkół i przedszkoli):

1. Proszę o krótkie przedstawienie, jaką placówkę Państwo reprezentują (typ szkoły). Jakim rodzajem wsparcia została objęta placówka w ramach Priorytetu IX PO KL?

(skierowane do przedstawicieli organizacji pozarządowych):

Badanie jest współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2. Proszę o krótkie przedstawienie profilu działalności organizacji. Jakie cele realizuje organizacja, jaki jest zasięg jej działania?

PROGRAMY ROZWOJOWE SZKÓŁ I PLACÓWEK OŚWIATOWYCH

---

3. Jak oceniają Państwo wsparcie kierowane do placówek przedszkolnych w ramach PO KL na terenie województwa?
- Czy liczba przedszkoli i placówek przedszkolnych jest w Państwa opinii wystarczająca? Czy dostrzegają Państwo zmianę w tym zakresie w związku z możliwością finansowania działania przedszkoli w ramach PO KL?
4. Czy przedszkola, które Państwo reprezentują powstały w wyniku wsparcia finansowego w ramach PO KL? Czy w ramach PO KL udzielone zostały placówce inne formy wsparcia? Jakie? (zwiększenie liczby miejsc w placówce, wprowadzenie dodatkowych zajęć, doposażenie, zmiana godzin działania przedszkola).
5. Jak Państwo oceniacie to wsparcie z PO KL na rzecz edukacji przedszkolnej? Czy jest/było ono wystarczające? Czy Państwa zdaniem przyczynia się do niwelowania dysproporcji edukacyjnych na linii miasto/wieś? Czy zmiany w edukacji przedszkolnej, które zachodzą w ramach projektów PO KL są trwałe, czy przedszkola przetrwają/przetrwały po zakończeniu projektu? Jakie działania należałoby podjąć min. w ramach funduszy unijnych, aby szerzej upowszechnić edukację przedszkolną na Dolnym Śląsku? (moderator dopilnuje aby pozyskać odpowiedzi nie tylko przedstawicieli przedszkoli ale również pozostałych uczestników spotkania) Czy w Państwa placówkach realizowane były programy rozwojowe? Proszę przybliżyć ich założenia. W jakim stopniu programy ukierunkowane były na poszerzenie oferty edukacyjnej placówki, a w jakim na modernizację sposobu zarządzania? *[p.b.1.1]*
6. Jakie działania edukacyjne realizowane były w ramach projektów w Państwa placówkach? *[p.b.1.1]*
7. Czy wsparcie w ramach PO KL zaowocowało rozszerzeniem oferty edukacyjnej w szkołach w województwie dolnośląskim? *[p.b.1.1]*
- Czy i w jaki sposób rozszerzeniu uległa oferta edukacyjna Państwa placówek?
  - Czy wprowadzono innowacyjne formy nauczania (np. wykorzystanie nowoczesnych technologii teleinformatycznych) o wyższej skuteczności? – na jaką skalę?
  - Czy zmiany dotyczące rozszerzenia oferty edukacyjnej będą trwałe? Jak długo spodziewana jest ich trwałość?
  - Jak według Państwa orientacji przedstawia się sytuacja w zakresie rozszerzenia (dzięki środkom PO KL) oferty edukacyjnej szkół w uogólnieniu na całe województwo? *(proszę odnieść się do sytuacji w znanych Państwu placówkach)*
8. Czy realizacja programów rozwojowych w ramach PO KL zaowocowała rozwojem wsparcia psychologiczno-pedagogicznego i doradztwa zawodowego? *[p.b.1.7]*
- Czy w Państwa placówkach (lub placówkach Państwu znanych) zaszły zmiany ilościowe (wsparcie psychologiczno-pedagogiczne i/lub doradztwo zawodowe realizowane jest na

- szerszą skalę)? Czy realizowanych jest więcej godzin wsparcia psychologiczno-pedagogicznego?
- Czy i jakie zaszły zmiany jakościowe? (np. zatrudnienie nowych specjalistów w tej dziedzinie, nowe formy pracy z uczniem w zakresie doradztwa, regularne zajęcia z uczniami, jakie? itp.) Czy jakość doradztwa w Państwa opinii wzrosła? (czy doradztwo/wsparcie psychologiczne trafia w realne potrzeby uczniów, wpływa na wyrównywanie szans edukacyjnych?)
  - Czy widzą Państwo zmiany w zakresie znaczenia doradztwa/wsparcia w pracy z uczniem na przestrzeni ostatnich lat, czy jest to wynik realizacji projektu z PO KL?
  - Jak oceniają Państwo jakość doradztwa/wsparcia psychologicznego w szkołach, czy przypisuje się tym formom duże znaczenie w szkołach? Co można zrobić aby to wsparcie było skuteczniejsze?
9. Czy daje się zaobserwować efekt, iż w wyniku realizacji programów rozwojowych podnosi się (trwale) jakość nauczania w szkole? Czy daje się zaobserwować efekt, iż poprawie ulegają oceny uczniów? [p.b.1.6]
10. Czy nastąpiły zmiany w systemie zarządzania placówką? [p.b.1.3]
- Jakie zmiany nastąpiły?
  - Czy będą one trwałe?
11. Czy i które efekty realizacji projektów rozwojowych mają charakter pozorny – tj. mogłyby zostać osiągnięte bez wsparcia oferowanego w ramach PO KL? Których efektów na pewno nie dałoby się osiągnąć bez dofinansowania PO KL? [p.b.1.13]

UTRWALENIE STANDARDU IV I STANDARDU V W SZKOŁACH

---

12. Czy Państwa placówka realizuje projekty systemowe z zakresu indywidualizacji nauczania? Proszę krótko opisać przebieg i skuteczność realizacji projektu.

LUB

Czy znają Państwo placówki, realizujące projekty systemowe z zakresu indywidualizacji nauczania?

13. W jakim stopniu realizacja projektów systemowych z zakresu indywidualizacji nauczania przyczyni się do utrwalenia Standardu V w szkołach? [p.b.1.14]

[zgodnie z zapisami Opisu standardów kształcenia Standard IV wskazuje, że posiadane pomieszczenia dydaktyczne dla klas I-III, szkoła może doposażyć zgodnie z założeniami nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym oraz z zasadami indywidualizacji procesu nauczania i wychowania. Szkoła doposaża swoją bazę dydaktyczną w pomoce dydaktyczne wynikające z procesu indywidualizacji oraz w sprzęt specjalistyczny (np.: specjalistyczne oprogramowanie, pakiety do diagnozowania i korygowania dysfunkcji i dysharmonii rozwojowych, takich jak: wady wymowy, dysleksja, wady postawy, zaburzenia koordynacji ruchowej). Standard V natomiast określa zajęcia dydaktyczne, które może realizować szkoła w celu wsparcia indywidualizacji procesu dydaktycznego. Do zajęć tych należą: zajęcia dla dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także zagrożonych ryzykiem

dysleksji; zajęcia dla dzieci z trudnościami w zdobywaniu umiejętności matematycznych; zajęcia logopedyczne dla dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy; zajęcia socjoterapeutyczne i psychoedukacyjne dla dzieci z zaburzeniami komunikacji społecznej; gimnastyka korekcyjna dla dzieci z wadami postawy; specjalistyczne zajęcia terapeutyczne (np.: hipoterapia, muzykoterapia, dogoterapia) dla dzieci niepełnosprawnych; zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych (np.: prowadzenie obserwacji przyrodniczych).]

- Czy realizacja projektów z zakresu indywidualizacji ma duże znaczenie dla utrwalenia Standardu V? Czy ten wpływ jest widoczny? Jak się przejawia?
14. Czy po zakończeniu realizacji projektów szkoły będą miały środki i możliwości organizacyjne aby nadal wdrażać Standard V, czyli zajęcia dydaktyczne? [p.b.1.14]
  15. Czy do kontynuowania tych działań potrzebne jest wsparcie podobne do tego, jakie otrzymała szkoła w ramach projektu PO KL? Na ile realizacja projektów systemowych z zakresu indywidualizacji nauczania jest niezbędna, by wesprzeć realizację standardu IV i V? [p.b.1.15]
  16. Czy w Państwa opinii projekty z zakresu indywidualizacji przyczyniają się do wyrównywania szans edukacyjnych uczniów?
  17. Czy coś się zmieniło w szkołach od momentu realizacji Programu indywidualizacji nauczania? Jak przejawiają się te zmiany?
    - Ze względu na założenia /możliwości płynące z realizacji projektów,
    - ze względu na skalę wykorzystania tego typu projektów w województwie dolnośląskim.

POMOC UCZNIOM, KTÓRZY NIE FUNKCJONUJĄ PRAWIDŁOWO W SYSTEMIE OŚWIATY

18. *Szczególną grupę potencjalnych odbiorców działań realizowanych w projektach w ramach Priorytetu IX PO KL stanowią dzieci i młodzież, które nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty (np. uczniowie o niskich osiągnięciach w nauce, niepełnosprawni, pochodzący z mniejszości narodowych lub etnicznych, pochodzący z rodzin patologicznych oraz dotknięci patologiami społecznymi).* Czy projekty realizowane w ramach PO KL w Państwa szkołach obejmowały skierowanie wsparcia w stronę tych grup młodzieży? [p.b.2.7]
  - Jeśli tak – na jaką skalę? w jaki sposób, poprzez jakie działania?
  - Jeśli nie – dlaczego?
19. Czy w projektach realizacja działań skierowanych do młodzieży, niefunkcjonującej prawidłowo w systemie oświaty, odbywała się we współpracy z innymi instytucjami oświatowymi, wspierającymi tę grupę? [p.b.2.7]
  - Jeśli tak – jakimi? W jaki sposób instytucje współpracowały?
  - Czy współpraca jest trwała, zostanie kontynuowana po zakończeniu projektu? Czy w Państwa opinii współpraca nawiązana w ramach projektu zaowocowała albo może zaowocuje w przyszłości oferowaniem kompleksowego wsparcia dla uczniów potrzebujących szczególnej pomocy?

- Jeśli nie – dlaczego?
- Czy PO KL realnie wspomaga działania ukierunkowane na pomoc uczniom, którzy ze względu na czynniki ekonomiczne /społeczne /kulturowe nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty? Czy dzięki PO KL uczniowie Ci mają większą/bardziej skuteczną/lepiej dostosowaną do ich potrzeb pomoc?

20. Czy działania podejmowane w projekcie okazały się skuteczne dla wyrównywania szans? Jeśli tak, to dlaczego, jeśli nie to dlaczego? Jakie działania okazały się najskuteczniejsze w tym zakresie? [p.b.2.8]

- Czy dzięki realizacji projektów PO KL sytuacja tych specyficznych grup się zmienia? (Np. sytuacja dzieci niepełnosprawnych) Czy ta zmiana jest znacząca? Jak się ona przejawia, na czym polega?
- Jak przedstawia się skuteczność programów edukacyjnych?
- Jak przedstawia się skuteczność wsparcia psychologiczno-pedagogicznego? Czy stanowi realne wsparcie dla uczniów wymagających pomocy? Czy może nic się nie zmienia w sytuacji tych grup pomimo wsparcia oferowanego w ramach projektu?
- W jaki sposób można zwiększyć skuteczność oddziaływania projektów na wyrównanie szans edukacyjnych młodzieży, nie funkcjonującej prawidłowo w systemie oświaty?

OFERTA WSPARCIA SKIEROWANA DO NAUCZYCIELI

21. *Wsparcie w ramach PO KL obejmuje także dostosowanie kwalifikacji nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz kadr administracyjnych instytucji systemu oświaty do wymogów związanych ze strategicznymi kierunkami rozwoju regionów, zmianą kierunków kształcenia, zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje oraz zmieniająca się sytuacją demograficzną w systemie oświaty (Działanie 9.4 PO KL). Czy macie Państwo wiedzę, czy w Państwa placówkach są zatrudnieni nauczyciele którzy brali udział w podniesieniu kwalifikacji (np. kursach, szkoleniach) w ramach projektu PO KL? [p.b.1.11]*

- Jeśli tak:
  - Jak wielu nauczycieli podniosło kwalifikacje? (Jaka była skala uczestnictwa w projektach? Czy wielu nauczycieli podniosło kwalifikacje dzięki projektom realizowanym w ramach Działania 9.4 w stosunku do wszystkich nauczycieli w szkole? Czy są Państwo w stanie przytoczyć liczbowo ilu nauczycieli?)
  - W jakich formach nauczyciele brali udział (np. szkolenia, studia podyplomowe, przygotowanie do nauczania drugiego przedmiotu) ? Jak Państwo oceniacie jakość i dostępność tego wsparcia? Co należałoby zmienić?
  - Czy w Państwa opinii wsparcie z którego skorzystali/korzystają nauczyciele w ramach projektów unijnych z Priorytetu IX jest skuteczne i przekłada się na wymagane kwalifikacje? Czy umiejętności które zostały przez nich nabyte są adekwatne do potrzeb rynku pracy?
- Jeśli nie – dlaczego?

22. Jakie wsparcie na rzecz nauczycieli najkorzystniej wpływa na podniesienie jakości kształcenia? Które jest najskuteczniejsze? (*studia podyplomowe, kursy kwalifikacyjne i doskonalące, przygotowanie do nauczania drugiego przedmiotu, studia wyższe, programy przekwalifikowania nauczycieli*)
- Jakie inne formy niedostępne w ramach PO KL byłyby przydatne? Dlaczego? [*p.b.1.11, 1.13*]

POMOC STYPENDIALNA DLA UCZNIÓW

---

23. Czy uczniowie państwa szkoły korzystali ze stypendiów oferowanych w ramach Poddziałania 9.1.3 PO KL przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego osobom szczególnie uzdolnionym (których niekorzystna sytuacja materialna stanowiła barierę w rozwoju edukacyjnym)? [*p.b.2.10*]
24. Jak oceniają Państwo warunki przyznania takiej pomocy? Czy kryteria jej przyznania są właściwie określone? (*kryterium dochodowe, kryterium szczególnie uzdolnionych uczniów [w razie potrzeby moderator przybliży wytyczne IP w tym zakresie]*) [*p.b.2.10*]
25. Ilu uczniów skorzystało ze stypendiów? Czy wszyscy kwalifikujący się uczniowie Państwa szkoły mogli skorzystać z tych stypendiów? [*p.b.2.10*]
26. Czy przebieg i warunki realizacji pomocy stypendialnej (*wysokość stypendium; konieczność złożenia indywidualnego planu rozwoju edukacyjnego ucznia; zapewnienie opieki dydaktycznej*) oceniają Państwo jako skuteczne – czy pomoc rzeczywiście przyczynia się do przełamania barier w rozwoju edukacyjnym? [*p.b.2.10*]
- Jakie znaczenie ma pomoc stypendialna dla wyrównywania szans edukacyjnych uczniów? (Czy Państwa zdaniem stypendia otrzymywane przez uczniów stanowią dla nich realną pomoc w rozwijaniu umiejętności i zdolności oraz faktycznie zwiększają ich szanse w porównaniu uczniami lepiej sytuowanymi)?
  - Czy porównywalne wsparcie dałoby się zapewnić z innych niż PO KL źródeł finansowania?

WSPARCIE ZDOLNOŚCI UCZNIÓW DO ZATRUDNIENIA (moderator kieruje pytania szczególnie do przedstawicieli szkół zawodowych pilnując jednocześnie aby uzyskać opinie pozostałych respondentów)

---

27. Jak Państwo oceniają wsparcie z PO KL na rzecz szkół zawodowych? Czy jest/było ono wystarczające? Jakie formy wsparcia są najskuteczniejsze? Jakie działania należałoby podjąć min. w ramach funduszy unijnych, aby wzmocnić szkolnictwo zawodowe (ofertę, upowszechnienie) na Dolnym Śląsku?
28. Jakie działania są/były podejmowane w szkole w zakresie ułatwienia uczniom wejścia na rynek pracy? Które z nich były realizowane w ramach projektów PO KL?
29. Czy i w jakim stopniu działania w ramach realizowanych w Państwa (i znanych Państwu) placówkach ukierunkowane były na nabywanie przez uczniów umiejętności, które w przyszłości ułatwią im znalezienie pracy? Czy te działania były finansowane z PO KL?? [*p.b.2.14, 2.15*]
- Czy działania realizowane w ramach projektów stanowiły uzupełnienie dla innych działań szkoły w tym zakresie? Jeśli tak – z jakimi? W jaki sposób działania te uzupełniały się?

- Czy uczniowie zyskali (większą) możliwość praktycznej nauki zawodu? Czy na przestrzeni lat coś się zmienia w szkołach w tym zakresie? *(tu też jak to wygląda w szkołach zawodowych)*
- Jak oceniają Państwo skuteczność tych działań? Czy w Państwa opinii, PO KL w znaczny/nieznaczny sposób przyczynia się do zwiększenia umiejętności uczniów, które ułatwią im znalezienie pracy? Co należałoby zmienić/poprawić w tym zakresie?
- Jakie inne działania – nie tylko realizowane w projektach – byłyby skuteczne/skuteczniejsze i dlaczego? Czemu ich Państwo nie realizowali? Czy były one niemożliwe do dofinansowania z PO KL?

PODSUMOWANIE

---

30. Jak generalnie oceniają Państwo wpływ projektów PO KL na rozwój edukacji na Dolnym Śląsku? Czy te projekty np. w szkołach okazały się przydatne? Czy na przestrzeni ostatnich lat zauważa się wzrost jakości kształcenia i rozwój oferty szkół? W jakiej mierze tą zmianę można przypisywać PO KL?
31. Czy poprzez projekty udało się odpowiedzieć na zdiagnozowane potrzeby szkoły /grupy docelowej? *(proszę ocenić przez pryzmat własnej placówki a następnie spróbować uogólnić na sytuację tego typu placówek ogółem w województwie) [p.b.1.5]*
- Jeśli tak - w jaki sposób udało się poprzez projekty odpowiedzieć na zdiagnozowane potrzeby?
  - Jeśli nie lub nie całkiem - które potrzeby nie zostały zaspokojone i dlaczego?
32. Czy można określić inne działania, nie zastosowane przez Państwa, które można by zastosować w celu podniesienia jakości kształcenia na Dolnym Śląsku?
- Czy wśród tych działań można określić działania, nie stosowane dotychczas w projektach PO KL, a które można by zastosować w celu podniesienia jakości kształcenia na Dolnym Śląsku?) *[p.b.1.8]*

Projekt scenariusza wywiadu z ekspertami z zakresu edukacji i rynku pracy

Moderator

Powitanie /przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się .... , reprezentuję firmę Collect Consulting z siedzibą w Katowicach. Spotykamy się w związku z badaniem ewaluacyjnym realizowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego „Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”.

Planowany czas spotkania wynosi około 1- 1,5 godziny.

W ramach naszego spotkania poruszymy zagadnienia związane z sytuacją szkolnictwa ogólnego, zawodowego oraz przedszkolnego na Dolnym Śląsku. Chcielibyśmy się dowiedzieć, jakie zmiany dostrzegają Państwo w tym obszarze od 2008 roku.

Następnie wspólnie spróbujemy ocenić wpływ PO KL na rozwój edukacji w regionie. W szczególności przedmiotem rozważań będzie stopień realizacji wskaźników, które zostały krótko zaprezentowane w rozdanych Państwu materiałach. Punktem końcowym naszych rozważań będzie zastanowienie się nad propozycją działań, które mogłyby przyczynić się do pełniejszej realizacji celów edukacyjnych w województwie.

Podczas wypowiedzi prosimy o przytaczanie przykładów, z którymi się Państwo spotkali.

Celem Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 jest wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej. Cel ten realizowany jest poprzez wspieranie różnorodnych obszarów, m.in.: zatrudnienia, **edukacji**, integracji społecznej, rozwoju przedsiębiorstw i przedsiębiorczości, wyrównywaniem dysproporcji między obszarami miejskimi i wiejskimi. Działania skierowane na rozwój edukacji zmierzają do podniesienia jej jakości i skuteczności, modernizacji oferty kształcenia, w tym m.in. w zakresie dostosowania jej do potrzeb rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy.

Priorytet IX Rozwój kompetencji i wykształcenia w regionach realizuje wsparcie dla placówek oświatowych, uczniów, nauczycieli oraz pracowników administracyjnych placówek oświatowych.

Wspierane są następujące działania:

- Upowszechnianie edukacji przedszkolnej poprzez wspieranie istniejących placówek oraz dotowanie nowych (szczególnie na terenach wiejskich)
- Indywidualizacja programu nauczania realizowana w szkołach podstawowych w klasach I-III
- Programy rozwojowe realizowane w szkołach wszystkich szczebli (moderator po krótkce przypomni/przedstawi jakiego typu działania mogą być realizowane w ramach programów rozwojowych, indywidualizacji nauczania)
- Projekty skierowane na podnoszenie kwalifikacji nauczycieli.

Za realizację Programu na terenie województwa odpowiada Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego (IP dla Działań: 8.2, 9.1, 9.2, 9.4, 9.5).

PYTANIA WPROWADZAJĄCE

---

1. Proszę o krótkie przedstawienie reprezentowanych przez Państwa instytucji. Jakie są pełnione przez Państwa jednostki zadania, jaki jest ich zasięg działania?

SYTUACJA SZKOLNICTWA OGÓLNEGO W WOJEWÓDZTWIE

---

2. Jak Państwa zdaniem wygląda sytuacja szkolnictwa ogólnego w województwie pod kątem:
  - o programów rozwojowych (w razie potrzeby moderator wyjaśnia pojęcie)?
  - o wycieczek edukacyjnych i innych zajęć pozaszkolnych?
  - o doradztwa zawodowego?
  - Jak dodatkowe zajęcia i inne wpływają na podniesienie jakości edukacji? Czy przejawia się ta zmiana (np. lepsze wyniki kształcenia, mniejsze problemy z młodzieżą, zmniejszenie odsetka osób nie kończących szkoły)?
  - Czy jest różnica w inicjatywach podejmowanych przez szkoły na obszarach wiejskich i miejskich? Z czego wynika ta różnica? Jakie działania należy podjąć, aby różnica została wyeliminowana?
3. Z jakich środków są finansowane te inicjatywy? Jakie są możliwości w tym zakresie?
4. Jak sytuacja zmieniała się na przestrzeni lat (od 2008 roku)? W czym ta zmiana jest widoczna, jak się przejawia?
5. Jaki jest wpływ PO KL na podejmowanie tych działań? Czy istnienie możliwości finansowania dodatkowych działań mobilizuje dyrektorów i gminy do pozyskania tych środków finansowych?
6. Czy w Państwa opinii widoczna jest różnica w jakości oferty edukacyjnej pomiędzy placówkami korzystającymi i niekorzystającymi ze wsparcia PO KL w omawianym zakresie?
7. Jakie Państwa zdaniem inne działania powinny być podejmowane dla podniesienia jakości edukacji?
  - Czy są one już realizowane? Proszę o podanie przykładów pozytywnego zastosowania.
8. Jakie Państwa zdaniem inne działania powinny być podejmowane dla podniesienia wyrównania szans edukacyjnych? (dzieci o różnych kompetencjach w zakresie uczenia się, miasto/wieś)
9. Czy w województwie podejmowane są działania skierowane do młodzieży, która opuściła system szkolnictwa służące powrotowi do systemu edukacji? Jak Państwo oceniają wpływ projektów z PO KL na te działania?

WPŁYW PO KL NA ROZWÓJ EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ

---

10. Jak Państwa zdaniem kształtuje się dostępność przedszkoli w regionie pod kątem:
  - Miejsc w przedszkolach?
  - Godzin otwarcia przedszkoli?

11. Czy dostrzegają Państwo różnicowanie terytorialne w tym zakresie? (miasto/ wieś, powiaty/ obszary województwa)
12. Jak Państwa zdaniem kształtuje się oferta edukacyjna przedszkoli (zajęcia dodatkowe)? Czy dostrzegają Państwo różnicowanie terytorialne w tym zakresie? (miasto/ wieś, powiaty/ obszary województwa)
13. Czy dofinansowanie w ramach PO KL wpłynęło na rozwój edukacji przedszkolnej (zwiększenie liczby przedszkoli, wydłużenie godzin pracy, rozwój oferty edukacyjnej) na Dolnym Śląsku? Czy dostrzegają Państwo różnicowanie terytorialne w tym zakresie? (miasto/ wieś, powiaty/ obszary województwa)
  - Czy uważają Państwo, że zmiany które zaszły dzięki projektom PO KL będą trwałe? Proszę o wskazanie warunków przemawiających za takim scenariuszem.
14. Jak kształtuje się zainteresowanie posyłaniem dzieci do przedszkola w województwie? Czy w ciągu ostatnich kilku lat (od 2008 roku) zaistniały zmiany w tym zakresie?
  - Co należy zrobić, aby skutecznie upowszechnić edukację przedszkolną na Dolnym Śląsku (zarówno pod kątem dostępności przedszkoli jak i zainteresowania rodziców)? Czy i jaką rolę funduszy europejskich widzicie Państwo w tym zakresie?

WPŁYW PO KL NA ROZWÓJ SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO

---

15. Czy szkolnictwo zawodowe w województwie odpowiada potrzebom rynku pracy pod względem:
  - Zawodów, w jakich kształci?
  - Kompetencji, jakie nabywają uczniowie?
  - Praktycznej nauki zawodu?
16. Jakie działania są podejmowane, w celu dostosowywania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy?
  - Które z nich oceniacie Państwo jako najsukuteczniejsze?
  - Jakie działania w tym zakresie są potrzebne? Co można zmienić, jakie skuteczne formy wsparcia wprowadzić?
17. Jakie działania są podejmowane, w celu podnoszenia jakości oferty edukacyjnej kształcenia zawodowego? (nowe programy nauczania, zajęcia dodatkowe, nowe kierunki kształcenia, staże zawodowe)
18. Jak zmienia się sytuacja w tym zakresie na przestrzeni ostatnich lat (od 2008 roku)? W czym ta zmiana jest widoczna, jak się przejawia?
19. Jaki wpływ na omówione dotychczas działania podejmowane w ramach kształcenia zawodowego mają projekty z PO KL? Jak oceniają Państwo ten wpływ? Czy projekty finansowane z funduszy europejskich, w szczególności z PO KL realnie wpływają na rozwój kształcenia zawodowego w regionie? Czy mają Państwo wiedzę w jaki sposób wpływają? Co można zmienić – poprawić/ulepszyć w tym zakresie?

20. Jak oceniają Państwo zainteresowanie kształceniem zawodowym w regionie? Czy istnieją zawody poszukiwane na rynku pracy, w których nie chcą się kształcić młodzi ludzie? Z czego to wynika?

WPŁYW PO KL NA DOSTOSOWANIE KWALIFIKACJI NAUCZYCIELI DO POTRZEB RYNKU PRACY

(Odrębną grupę projektów stanowią inicjatywy kierowane do nauczycieli w ramach Działania 9.4. [moderator w tym pytaniu przedstawi uczestnikom FGI charakterystykę wsparcia kierowanego do nauczycieli w ramach Działania 9.4, dokonaną na podstawie analizy desk research])

21. Jak oceniają Państwo przygotowanie nauczycieli do efektywnego nauczania w poszczególnych placówkach (podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne – kształcenia ogólnego, kształcenia zawodowego)?
22. Jak oceniają Państwo szkolenia i inne formy dokształcania oferowane nauczycielom? Czy są one dostosowane do zapotrzebowania na
- nowe kwalifikacje?
  - strategiczne kierunki rozwoju regionu?
23. Jak zmienia się sytuacja w tym zakresie na przestrzeni ostatnich lat (od 2008 roku)? W czym ta zmiana jest widoczna, jak się przejawia?
24. Jak w tym kontekście prezentuje się wsparcie oferowane w ramach PO KL?
- Czy jest ono skuteczne?
  - Czy wsparcie oferowane nauczycielom w ramach PO KL na Dolnym Śląsku odznacza się wysoką jakością?
  - Czy jest ono wystarczające?
  - Co należałoby zmienić w tym zakresie?
25. Jakie działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji nauczycieli są najskuteczniejsze? Które należałoby realizować?

ODDZIAŁYWANIE REALIZACJI PRIORYTETU IX PO KL W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM

(Moderator w tym pytaniu przedstawi uczestnikom FGI wskaźniki IX Priorytetu PO KL po czym zostanie omówiony każdy z nich oraz zakładane dla nich wartości docelowe).

26. Czy podane wartości docelowe są Państwa zdaniem realne do osiągnięcia?
27. Jak Państwa zdaniem kształtują się osiągnięte dotychczas wartości wskaźników w stosunku do potencjału/ możliwości województwa? Jak te wartości odnoszą się do potrzeb występujących w województwie?
28. Jakie działania należy podjąć, aby wesprzeć poszczególne kluczowe obszary?
29. Jak PO KL wpływa na osiągnięcie wskaźników kontekstowych określonych dla celu 4 PO KL?

(Moderator prezentuje wskaźniki oraz działania podejmowane w ramach PO KL)

Projekt scenariusza wywiadu z pracownikami zajmującymi się wdrażaniem oraz monitorowaniem Priorytetu IX PO KL w województwie dolnośląskim

Moderator

Powitanie /przedstawienie:

Dzień dobry, nazywam się .... , reprezentuję firmę Collect Consulting z siedzibą w Katowicach. Spotykamy się w związku z badaniem ewaluacyjnym realizowanym na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego **„Ocena działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim”**.

Celem badania jest dokonanie oceny działań PO KL w obszarze edukacji w województwie dolnośląskim w kontekście ich wpływu na podniesienie jakości oferty edukacyjnej oraz wyrównywanie szans edukacyjnych mieszkańców Dolnego Śląska.

Nasza rozmowa będzie koncentrować się wokół poziomu realizacji wskaźników określonych dla Priorytetu IX PO KL w województwie dolnośląskim. Będziemy chcieli wraz z Państwem rozważyć i usystematyzować uwarunkowania, które decydują o wysokim lub niskim stopniu realizacji poszczególnych wskaźników. Na koniec będziemy natomiast dyskutować o działaniach, jakie należy podjąć, aby wesprzeć obszary, w których istnieje prawdopodobieństwo że założony poziom wskaźników nie zostanie osiągnięty.

PYTANIA WPROWADZAJĄCE

1. Proszę na początek o krótkie przedstawienie jednostki /departamentu, który Państwo reprezentują oraz charakteru pełnionych przez Państwa zadań.

ANALIZA POZIOMU REALIZACJI WSKAŹNIKÓW PO KL

(moderator na wstępie przedstawia uczestnikom tabelę z wartościami wskaźników)

Lp.	Wskaźnik	Wartość docelowa	Stan na 30.06.2012 r.	Stopień realizacji wskaźnika
1	Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w ramach Priorytetu	290	170	58,62
2	Liczba dzieci w wieku 3-5 lat, które uczestniczyły w różnych formach edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich	Nie określono	4 389	Nie dotyczy
3	Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu	876	604	68,95
	- w tym na obszarach miejskich	395	360	91,14
	- w tym na obszarach wiejskich	481	244	50,73
4	Liczba szkół podstawowych, które zrealizowały projekty dotyczące indywidualizacji nauczania	628	10	1,59
5	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe	223	270	121,08
6	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych	167	266	159,28

Lp.	Wskaźnik	Wartość docelowa	Stan na 30.06.2012 r.	Stopień realizacji wskaźnika
7	Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach	5 542	3 794	68,46
	- w tym nauczyciele na obszarach wiejskich	3 754	1 029	27,41
	- w tym nauczyciele kształcenia zawodowego	530	574	108,30

1. Czy osiągnięty poziom wskaźników określonych dla Priorytetu IX w województwie dolnośląskim jest zadowalający biorąc pod uwagę zaawansowanie w realizacji PO KL? [p.b.4.1]
2. Osiągnięcie i monitorowanie których wskaźników określanych dla Priorytetu IX stwarzało i stwarza największe problemy w trakcie wdrażania projektów PO KL? [p.b.4.2]
3. Czy występują wskaźniki, których wartości docelowe zostały przeszacowane na poziomie województwa dolnośląskiego? [p.b.4.4]
4. (a) Jaka jest przyczyna osiągnięcia niższego niż zakładano poziomu wskaźnika: [p.b.4.5]
  - Liczba szkół (podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie ogólne), które zrealizowały projekty rozwojowe w ramach Priorytetu na obszarach wiejskich
 (b) Czy realne jest osiągnięcie zakładanych wartości docelowych tego wskaźnika?
5. (a) Jaka jest przyczyna osiągnięcia niższego niż zakładano poziomu wskaźnika: [p.b.4.5]
  - Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach na obszarach wiejskich
 (b) Czy realne jest osiągnięcie zakładanych wartości docelowych tego wskaźnika?
 (c) Jakie były główne cele kształcenia nauczycieli? (wzrost kompetencji w zakresie: metod kształcenia, opracowania programu nauczania, zmiana przedmiotu kształcenia, zindywidualizowanie podejścia do ucznia, zmiana programu nauczania) [p.b.1.18]

UWARUNKOWANIA POZIOMU REALIZACJI WSKAŹNIKÓW PO KL

6. Czy środki finansowe, którymi dysponują instytucje wdrażające pozwolą na osiągnięcie zakładanych docelowych wartości wskaźników? [p.b.4.7]
7. Czy środki finansowe są przeznaczane na realizację wskaźników, których wartości docelowe zostały już osiągnięte? [p.b.4.9]
8. Czy istnieje zagrożenie niezrealizowania pełnego zakresu projektów oraz rozwiązania umów o dofinansowanie? [p.b.4.9]
9. W przypadku ilu projektów powstały oszczędności na zakończenie realizacji projektu w stosunku do pierwotnie zakładanych kwot? Czy projekty generują wartość dodaną w postaci wyższych niż założone wartości wskaźników? Które projekty mają taki potencjał? [p.b.4.11]

KONTEKSTOWE ODDZIAŁYWANIE REALIZACJI PO KL W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM

10. W jaki sposób realizowane działania w ramach PO KL wpływają/ przyczyniają się do osiągnięcia poszczególnych wskaźników kontekstowych określonych dla celu 4 PO KL? [p.b.4.7]

<i>Cel 4 PO KL:</i>	
<i>Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy</i>	
<i>Wskaźniki kontekstowe:</i>	
1	<i>Wzrost udziału ludności w wieku 15–64 lat według poziomu wykształcenia: średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym), wyższe, w ogólnej liczbie ludności w tym wieku z 59,4% (średnie) i 13,4% (wyższe) do poziomu 65% (średnie) i 17% (wyższe);</i>
2	<i>Zmiana relacji stopy bezrobocia osób w wieku 15–24 lat do stopy bezrobocia osób w wieku 25–64 lat z 250 do 200;</i>
3	<i>Wzrost odsetka absolwentów szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych w odniesieniu do absolwentów szkół wyższych z 14.7% do 22%;</i>
4	<i>Obniżenie odsetka uczniów, którzy w ramach egzaminu gimnazjalnego uzyskali najniższe wyniki (0–15 punktów) w części matematyczno-przyrodniczej (spadek o 1 punkt proc.) i humanistycznej (spadek o 0,4 punktu proc.) w odniesieniu do całkowitej liczby uczniów, którzy przystąpili do tego egzaminu;</i>
5	<i>Wyniki badania PISA – spadek odsetka uczniów z niskimi osiągnięciami w czytaniu ze zrozumieniem (z 16,8% do 15,2%) i matematyce (z 22% do 17,8%);</i>
6	<i>Wzrost odsetka absolwentów szkół prowadzących kształcenie zawodowe kończących się maturą (ISCED 3A vocational) w relacji do absolwentów wszystkich szkół ponadgimnazjalnych kończących się maturą (ISCED 3A general i ISCED 3A vocational) z 32% do 45%;</i>
7	<i>Wzrost odsetka absolwentów zasadniczych szkół zawodowych (ISCED 3C) w relacji do liczby wszystkich absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (ISCED 3A i ISCED 3C) z 12% do 15%;</i>
8	<i>Wzrost odsetka absolwentów szkół ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe (ISCED 3A vocational i ISCED 3C) w relacji do liczby wszystkich absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, z wyłączeniem szkół policealnych (ISCED 3A i ISCED 3C) z 37,2% do 43%;</i>
9	<i>Wzrost odsetka kierunków ocenionych przez Państwową Komisję Akredytacyjną jako wyróżniające w relacji do wszystkich ocenionych kierunków z 1.25% do 5%;</i>
10	<i>Wzrost odsetka dzieci w wieku 3–5 lat na obszarach wiejskich uczestniczących w różnych formach edukacji przedszkolnej z 19% do 30%.</i>

DZIAŁANIA, JAKIE NALEŻY PODJĄĆ W OBSZARACH, W KTÓRYCH REALIZACJA WSKAŹNIKÓW⁵⁰ JEST ZAGROŻONA

11. Jakie działania należy podjąć, aby wesprzeć obszary, w których istnieje prawdopodobieństwo nieosiągnięcia założonego poziomu wskaźników? [p.b.4.3]

⁵⁰ Dotyczy wskaźników realizacji Priorytetu IX PO KL w województwie dolnośląskim.